

П.Б. 4/42

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 14002
14602

ALEXANDERS GEESTEN

VAN

JACOB VAN MAERLANT,

MET

INLEIDING, VARIANTEN VAN HSS., AANTEKENINGEN EN GLOSSARIUM,

OP GEZAG VAN HET STAATSBESTUUR

EN IN NAAM DER KONINKLIJKE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN,
LETTEREN EN FRAAIE KUNSTEN,

voor de eerste maal uitgegeven door

F.-A. SNELLAERT,

LID DER KONINKLIJKE AKADEMIE VAN BELGIË, ENZ.

TWEEDE DEEL.

BRUSSEL,

M. HAYEZ, DRUKKER DER KONINKLIJKE AKADEMIE.

1861.

ALEXANDERS GEESTEN.

DAT SESTE BOEC.

*Hier begint dat .xj. boke, en spreect wie Alexander levede
binnen Babilonien, en wie hi uyt verdreven wart en
te Susen en tot Uxien wert trac, en vuel anders.*

INDE en recht datmen pzet /
Van daer die sonne riset
Altoe daer si gaet te hobe /
Den edelen man van groten lofe /
5 Dat es die tonge Macedo.
Nu es Babilonien hzo
Dat si die plaeghe van ertrike
Hebet in eren riske /
Daer alle coninge af sijn verbeert /
10 En ontfien sijn scarpe swert.
Dit es hi die dozziden sal
Dat lant van Xien ober al /
En die werelt sal sijn wesen.

D. II.

- Van desen pzinzen mach men lesen
 15 In Daniels ppropheete;
 Dit es die voer van Macedonie/
 Die twee hoene van dien wedere
 Zieken sal ennen slaen ter nedere.
 Dit es hi die noit en was verbaert;
 20 Te rechte es hi alles pzijs waert.
 Nu es besloten die aller beste
 Te Babilonien binnen der beste
 Dien die werelt binnen hebet:
 Hi dwinger al dat volc dat levet;
 25 Alle die kantsheren beben/
 En si wenen laten bleben
 Alle si desen here hozen nomen.
 Ter groter eren en te vromen
 Sal hi der werelt coninc wesen.
 30 Were oec hi bleben in desen/
 Soe groot es sine hovescijde/
 Hen es sake daer hi mede
 Enegen lachter hebben mochte.
 Nu merct we eerlike en we forchte
 35 Hi verwonnen volc hantiert;
 Nu merct dat hi niet en verhoert
 Dozge enege grauscap sinen moet:
 Hi es so hovescij en so goet/
 Die in den stride vliant was
 40 Hi en wist eem niet veruiten dag;
 Hi hiese pozters in die stede
 Die hi in dien strijt vlien dede.

*Wie coninc Alexander levede en sich hielt binnen
 Babylonien.*

- Ozelike satte hi sine cure
 Te Babilonien al durenture;
 45 Daer verloes hi sine doget/
 Die hi hadde in sere ioget/
 Die eem sijn meester leerde;
 Want sijn gode sin verkeerde.
 Die rijchheit van Babilone
 50 En soe menege vromen scone
 Crankeden sere sijn lede
 En verkeerden sinen seide;
 Want geen dinc en doet
 Soe verkeren des menschen moet/
 55 En begeren onsuverheide
 Alle vromenscap en ledeheide.
 En dat lant volc hantiert oec gerne
 Lecheit en oec taberne/
 En si sijn bi naturen heet:
 60 Si verhinen oec gereet
 Al dat si hebben oec om mede;
 Want het sijn gierege liede.
 Aldus so was Alexander/
 En dier Zieken menich ander/
 65 Te Babilonie in die stede
 In die grote weelberheide
 Die welen / noch min noch mere.
 Die lede waren hun so sere
 En soe trage van groter weelden /

- 70 Hadde die edel griex hielden
 Tien tijden enen streijt bestaen /
 Daer en were geen ontgaen.
 Bedi rumet Alexander /
 En met een menich ander:
- 75 Hi logierde buten die stede
 Perre / en alle sijn here mede;
 Nochtan en moechti pozzen cume.
 Doe verkeerde hi die costume /
 Die sine bozpers lange plagen
- 80 Daer te hozen in eren dagen:
 Hi woude dat die soudeniere /
 Elkerlike na sijn maniere /
 Wisten eer seker sout;
 Hi bisferde met gewout /
- 85 Dat .x. ridderz oec te samen
 Enen conincstabel namen:
 In griex hiet een dencurion /
 In franfois hiet een baroen.
 Dan woude hi dat .M. baroen
- 90 Enen conincstabel conne
 Hedden die eer dinc bemerken /
 Dat hiet in griexen .j. cybarken.
 Dit was om dat hi woude weten
 Wie wilde was van smeten /
- 95 En die een ridder des anders pzijs
 Een aen en trecke in giere wijs.
 Hi woude oec elken gerne tsout /
 Na dien dat hi were hout.

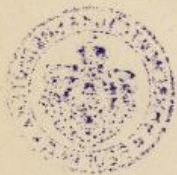
*Wie coninc Alexander verande sine maniere, alse si
 op breken fouden eer paulioen.*

- E**uozen was die seide algader /
 100 Doen Philip leude sijn vader:
 Alsme op hiet die pauluclione /
 Dat ene degen starr en roen
 Met eenre businen dede verstaen
 Als men ten wapen soude vaen;
 105 Maer men mochte niet den hozen
 Ober al int her daer hozen.
 Hier bi dede hi bisfieren /
 Dat men met eenre banieren
 Diez dagez soude doen verstaen
 110 Dat men ten wapen soude vaen.
 Diez nachtz soudemen .j. vier onsteken /
 Als men die tenten op soude vzeken.
 Hi geboet dien conen recken /
 Dat een niemen soude antrecken
- 115 Anders lof noch anders pzijs
 Doze eenge dinc in eenger wijs /
 En dat een elc met siere daet
 Genogen leet / sonder varaet.
 Dien groten here bat hi sere /
 120 Dien soudeniieren doet hi meer /
 Den bozpers belovede hi vzeheit;
 Hi swoor bi sijnre sekerheit /
 So wie dat vloer hi soude sijn
 Elwelike gemaect eigijn.
 125 Alst here hadde ontsaen die cure

- Schillechlike al burenture /
 Pozzende si mettiet bart
 Ter groter pozt te Susen wart /
 Daer wilen een coninc was /
 130 Afswerc / als ic hier te vozen lag /
 En Hester hadde oec daer inne
 Doulne gewest en coninginne.
 Die van Susen hadden bzede /
 En gaben op die goede stede.
 135 Albaer in die selbe stat
 Dant Alexander groten scat /
 En dien gulden wingart mebe /
 Den Afswerc maken bede :
 Die bzuden waren van dieren stenen /
 140 Bedi van groten en van cenen /
 Die telgere van silver / die blader van goude ;
 Hi was gelijc enen vroude /
 Soe sanc was hi en soe bzeet ;
 Die tralie / diere op was geleet /
 145 Was van ghoze en van ebene ;
 Die columnen alle gemeene /
 Daer die tralie op was gerecht /
 Waren van marbere frone en slecht.
 Daer gaf hi melbelike dat sout /
 150 Diere stene en gout /
 En si gereede sine bart
 Haestelike te Uxien wart.

Wie coninc Alexander tote Uxien wart trac en die stede wan.

- Uxien dat es ene pozt /
 Ic wene gi selben heit gehoxt
 155 Van eeneger soe baster stede.
 Die wech was oec soe nauwe mebe /
 Dat een man van cranker were
 Daer setten mocht een conincs here.
 Ander grade noch ander pat
 160 En mocht me baren toter stat /
 Noch met crachte noch met liste.
 Come was iemen daer die wiste
 Den rechten wech te Uxien wert.
 Daer was een soubaen onberbaert /
 165 Getrouwech en machtiich fere /
 Medaces hiet die here ;
 Darise was hi so hout /
 Dat hi en al sine gewont
 Doz een die doet wouden besuren.
 170 Anders geen beste van muren
 Soe en was alom die stede
 Van die nature wassen bede /
 Ene roke al omtrent
 Dast en stact als die van Gent /
 175 En mochten se binnen enen iaer
 Ergeren bzeet van enen haer.
 Nochtan vroude si Alexander winnen /
 En sine cracht daer doen winnen.
 Sibberg ute sinen here

- 180 Coes hi van der meester were /
 Die die pzoetse souden doen.
 Marscalec was daer af Cauroen /
 Een ridder van groten pziise
 En goet man / na sine wise.
- 185 Selve pzoede hi metter dagerate /
 Die grote here / daer talan staet /
 En verwan ten selven stonden
 Die si voer die nouwe roke bonden /
 Soe dat hi den wech ontede
- 190 Daermen voer ter vaster stede.
 Hi dede grote bome vellen /
 Daermen mede soude quellen
 Die pozt / en hi dede visieren
 Tribulie en pardiieren /
- 195 En daertoe menich mangneel.
 Hi dede maken enen casteel
 Die op vele rader stoet /
 Van houten sterc en goet /
 So datmen vozt mochte bziiven.
- 200 Daer op dede hi ridderg cliben /
 Die de mure bziiken souden /
 Woude men se iegen een houden.
 Mar daer was quaet tho gaen
 Daermen met yser soude slaen
- 205 Iegen enen selfwassenen steen;
 Want daer en was ander mure engen.
 Albus en waft iegen volc allene
 Daer iegen strijt hadde gemeine /
 Maer hi hadt iegen die rochgen /
- 210 Die wilt waren van groten bochgen.

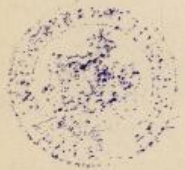
- Nochtan dat so menich steen
 En die quarele menich een
 Op sinen scilt gescoeten waren /
 Sijn volc en mochte niet / te waren /
- 215 Noch doz soete / noch dozch sure
 Gebziiken van den vasten mure.
 Hi was die vozte van den here /
 En hi dede die meeste were :
 Alse nu warp hi grote kesele
- 220 Alse dat hoet van den esele;
 Alse nu ghinc hi minieren;
 Alse nu warp hi met verderen;
 Alse nu ghinc hi die pozte bziiken;
 Alse nu ghinc hi die pozte stercken;
- 225 Alse nu bzeef hi den tozen wat na /
 Die tozment van Asya /
 En reip : « Scamt u / gesellen /
 Dat ghi dit murken niet en mocht vellen.
 Ghi hebt verkwonnen Asya /
- 230 En menege pozt verre en na;
 Soelbi slapen voz besen casteel /
 Al es die mure vaste en geheel ?
 Wat steden ofte wat muren
 Soude enichseng geduren /
- 235 Daer die Gziicken voze staen ?
 Wat casteels soude ontgaen /
 Hi en soude Alexandere niegen ?
 Dien hi met crachte woude geerrigen /
 Al were hi hoge toten trone /
- 240 En daertoe sterc en stene /
 Hi soude vallen voz mi. »

- Deſe tale ſoe ſpzar hi.
 En Cauton ſtont op die canterel
 Van den hultenen caſteel :
 245 Cierſt dat eem die Gzielen ſagen
 Soe begong hem wel beſagen /
 En die binnen Uxien waren
 En waenden niet ber doet ontſaren.
 Gerne ſouden ſi den Gzielen wiſken /
 250 En uyt eren lande ſtriken ;
 Mar ſi en mochten niet ontgaen.
 Op dien rozen ghingen ſtaen
 Scutters en ſteenkuerpers mede /
 Die fere quelden die ſtede.

*Wie Medaces, die here van Uxien, an Alexandere
 ſeinde om genade, en wie Alexander antwerde.*

- 255 **S**iere ſende Medaces
 XX. ridderen / die baden des
 Dien coninc om lijf en lede /
 En hi op nam die gode ſtede.
 Alexander balch eem wale ſiere /
 260 En hi en antwerde noch min noch mere
 Van als ic u ſeggen mach.
 „ Mozen / » ſpzar hi / » an dien dach
 Soelbi al die doet ontſaen /
 En een en ſalder niet ontgaen. »
 265 Doe men dit in Uxien hoerde
 Wat die coninc hen andwozde /
 Waren ſi fere geſcoſſiert
 En van herten te varenteert /

- En hebz die niet en wille
 270 Met goden paſſe liggen ſtille /
 Dat hi ozloge ſoe vele hebet
 Dat eem rouwe dat hi levet.
 Coertelike wart doe nacht.
 Medaces die niet en acht
 275 Om ander dinc dan ſijn lijf /
 Sende boden / alſe die kreytijf /
 Cote Daris moder Liſgambziz /
 Die Alexanders gebangen is /
 Dat ſi oem om genade bade ;
 280 Hi wiſte wale dat die coninc bade
 Eren wille al oppendaere /
 Alſe ofte ſijn moder ware /
 Om dat hi Daris maech oet was /
 En ſi ſoude gedinken daz
 285 Dat ſijn wijs were eer nichte.
 Liſgambziz en bede niet licht
 Die boetſcap / die dat die knecht.
 „ En es / » ſpzar ſi / » geen goet recht /
 Noch behozt niet ter aventure /
 290 Die ic ter wiſen nu beſuren /
 Ce doen ſelt ober moet
 Alſe mijn here die coninc doet.
 We ſoude ic ſoe cone wesen /
 Dat ic eem geluege van deſen ?
 295 Met recht verlueret hi den vziert /
 Die meer bit dan hi verdient /
 Die meer genaden hoeyt
 Dan hi verdient ofte coeyt :
 Hi es ongeraect in alle wit.

- 300 Het beteemt mi vele bet
 Te peisene dat ic bin gebaen
 Van te peisene / sonder waen /
 Ic was wilen coninginne.
 Oec vzych ic in minen sinne
 305 Dat den coninc iet vernoie;
 Want icken soe dicke moie. »
 Dit spzac die gobe Cifigambziz.
 Nochtan so bat si den coninc di;
 Ofte hi dat volc al woude slaen
 310 Dat hi den soudaen lete garn.

*Wie coninc Alexander, omme coninc Daris moder
 beden wille, nam te genaden Ulxien met al.*

- D**ie godertiereneit / die si want
 Ken den hovescen viant /
 En mocht ic te volken niet bescriben
 Al dat gebozen es van wilen;
 315 Want hi en vergaft allene niet
 Den soudaen dat hen es geseit /
 Mar alle luden vander stede
 En vanden conincrike mebe
 Vergaf hi sinen elken moet.
 320 Al sulke vzijsheit als daer stoet
 Te bozen eer hi wan die stede /
 Die liet men him hebben mede :
 Dies hadde si den besten gavel.
 Dat hun dus gebiel eer cabel
 325 Liet hi blanc al burenture;
 Al hadde wandel aventure

- Gegeven Darise die stede /
 Sijn moder hadde met erre bede
 Die pozte also gebaen vzien /
 330 Alse Alexander dede Ulxien.
 Stappans doe dit was gebaen /
 En Medaces hadde ontsaen
 Van Alexandere die vzijsede /
 Deilde hi sijn lere gerebe :
 335 Hi seinde met Permenioen
 Menegen ridder fier en corn /
 Dat hi Darise / sinen viant /
 Soken soude int plene lant
 Heimeleke en met liste;
 340 Die beste die hi int here wiste
 Heelt hi nochtan in sine scare.
 Hi bozen soken her en tare
 Op die casteel van den montanien.
 Permenio hoer in die campanien.
 345 Die berge waren bosch en heet /
 Daer Alexander ober reet /
 Die int lant sijn van Perri.
 Noit en hadde begen vzi
 Soe menich leet / soe menich vrese /
 350 Alse hi hadde in geen rese.
 Daer onder vant die begen twel /
 De ongestedich en we sel
 Die aventure es allewege :
 So wart eem te sure die zerge;
 355 Hi boer menegen noulwen pat /
 En croep doer menich noulwe gat /
 Daer noit man te bozen noch siden

Comen en doyste noch liden.

Dicke was hi oec verbezen /

360 En oec gebreest an sijn leven

Vanden volke van Perri.

Menegen degen so verloes hi;

En dicke moeste hi keren weder /

Almen van boven op een wacp neder :

365 Grote schade was eem gedaen.

Nochtan en woude hi niet weder gaen

Eer hi verwan die van Perri /

En al dat tsoec verre en bi

Die wonen op die montaneen /

370 En meest leven bi castanen /

En also wilt alse beesten /

Den lieten si dwingen en dwceften.

*Wie die niemare quam coninc Alexandere, dat sijn
volc en die stat van Percepolis gewonen were.*

Mettien so quam eem niemare

Dat sijn volc gebangen waer

375 In die stat van Percepolis /

Dan Darij volke gebangen is /

En Permentio gescoffiert.

Stappans hadde hi gebisfiet

Dat hijt coenlike sal woeken /

380 En die stat te stuccken breken.

Nochtan moeste hi overliden /

Eer hi ter stat in mochte riden /

Araxes / een starke flume :

Si lueget gelike eenre plume /

385 Die een stozin bliegen doer.

En was meester noit so vzoet /

Die vzugge maken mochte;

Wat wondere was dat hi dochte

Ne hi daer ober comen soude /

390 Want hi die pozte winnen woude ?

Hi werckede om den pesten pag /

En waer die rogge nauste was;

Daer maectmen binnen eenre nacht

Ene vzugge met groter cracht /

395 Die op beide die rochjen lach.

Calder eerste dat was dach

Doer hi ober en sijn her.

Percepolis was sonder luere /

En eer si hen gecleden connen /

400 Heest Maceda die stat gewonnen /

En onsteken met grieken biere

Die edel pozte en die diere /

Daer so menich hier te wozen

Coninc in was en ute versozen.

405 Over waer segg ic u dat /

Dat Alexander noit engene stat

En wan / daer hi binnen vant

Soe menegen bieren bisant;

Noch Susen / noch Babiloen /

410 Die rike waren en scoen /

Si en deden niet een glas

Tegen dat in Percepolis was;

Want die coninge / die hier te wozen

In Percei waren nyt verzozen /

415 Had den al den dieren scat

- Vacht in die grote stat.
 Die solre en die kienaden
 Waren met goude so geladen /
 Met silbere en met dieren waren /
 420 En was allene niet / te waren /
 Om nutfcap gedaen in die stede /
 Mar om grote wonderlichebe.
 Die Gieken liepen om den roef /
 En bochten dar omme so dat stoef;
 425 Die vziende bochten onderlinghe
 Om die grote diere dinghe :
 Hier hadt sels so vele geladen /
 Hi en conste gebzagen noch bestaden /
 En verlorf lijf en goet
 430 Om dat hijs so vele soet.
 Diere cleder van ringlatoen /
 En purper / roet / en groen
 Sinc men daer te stucken scuren.
 Die afgode moestent besuren ;
 435 Men sloech hen af hende en boete /
 En verreibese harde onsoete /
 Elkerlijc manier een deel ;
 Daer en bleef geen geheel.
 Al die stone guldene bate
 440 Wozen si op die strate.
 Aldus wart dat goet verteret /
 En die stat al gebestruert /
 Percepolis / die edel stede /
 Die Perceus maken bede /
 445 En die Meducen sloech te doet.
 Daer af te tellene es wonder groet.

- In dese stat so was gebzen
 Die grote hier / die hijs te bzen
 Die zee met scpen oversloech ;
 450 Men leest dat he hier crone bzoerh.
 Dat was die boze vacht
 Al Europen met sijne cracht /
 En die de berge slichten bede /
 En die zee bullen daer mede.
 455 Nummemeer en wonder man /
 Sider dat Alexander man ;
 Wie daer na bzoerh die crone
 Van Percen / hi en woende in Babylone /
 Ochjt in een ander gode pozt.
 460 Van deser en wiet men niet een wozt /
 En cume wietmen waer si staet /
 En si sider wester bloet
 Alares / die daer bi noch is
 Daer wilen stoent Percepolis ;
 465 Eer ober sijn van marberstene
 Gepaveit scoen en reine
 Ken die side daer wilen stoet
 Percepolis / die stede goet.

*Wie coninc Alexander sijn volc sere sach meschandelt
in der stat Percepolis.*

- Nu besich waile / liebe vziert /
 470 Ofte dese stat hadde verbient
 Dese tozment en dit verlies ?
 Ja si wael / sijt seker dieg ;
 Want Cerces was gebzen daer.

- Die Gzielen hadden groten baer ;
 475 En alsoe die coninc quam in die stede /
 Volchden eem .iiij.^m merde
 Van sinen volke / sonder waen /
 Die van eem waren gebaen.
 Some waren si sonder ogen /
 480 En som hadden si de voete verlozen /
 Some de ogen / some die hande /
 En som bleken oer die tande ;
 Some waren si in eer voerhoest
 Getekent / des geloeft /
 485 Met enen slotele geloit heet.
 Eer si Alexander sach geleet.
 Waende hi dat weren dieren.
 Doe hise kinde / die godertieren /
 Weende hi utermaten fere ;
 490 Hier omme wzaen die edel here /
 En hi hiet dat si hen troesten souden ;
 En wat si van eem hebben wouden /
 Dat woude hi eem geben / twaren.
 Wouden si in Gzielen baren /
 495 En besten wijs en kinder /
 Hi gaf hen sinen ozlof ghinder.
 Doen bereben hen die kegtive /
 Wer si wouden teren wiue
 Baren en besten eer kinder :
 500 Some wouden si baren in Gzielen /
 En eers selfs lucht verieken /
 En some binnen Asien vilden /
 En daer eren rouwen bziuen.
 Mettien quam Enthefloen /

- 505 Die wilen was een groet baroen /
 En wel geraet in sijn tale.
 « Si heren / » sprac hi / « nu meret wale /
 We soien wi van groter standen
 Mogen weder comen te lande ?
 510 Wi doersten come boze onsen heren
 Comen hier van oneren
 Om hulpe en om wzaen ;
 Ic segt u in ware sake /
 Dat meeste gelue dat ons betaemt /
 515 En elken minsehe die eem scaemt /
 Datg te sine in sulke lant /
 Daer wi sijn al onbecant.
 Niet en es also goet den kegtijf
 Als te leidene sijn selfs lijf
 520 In die stat / daer men niet en weet
 Wat live dat hi ti ersten hadde geleet :
 Alendeheit so wael betaemt
 Dien kegtijf die eem scaemt !
 Daer vergeet eem met die weldegede /
 525 Die hi in sine ionghede.
 Die te verre sinen bziert betront /
 Ic weent eem die wile berout :
 Si en weten niet dat die minne
 En die bzienscap es wel dinne ;
 530 Die traene comen harde saen /
 En si sijn sciene vergaen ;
 Met traenen smeect men bzienden gerne /
 Anders hebben si luttel te onberne ;
 En alsoe die traene sijn gebaen /
 535 So es die bzienscap al gebaen.

- Krentbe clagen allen tijde /
 En die salege man es ommer blide /
 En hebbe onkwert dien keytijf /
 Es hi man ofte es hi wijs.
 540 Wat manne dat men noede besiet /
 Dien en mint men altoes niet ;
 Elckerlijc soect sijn gelijke :
 Die sale geet onder die rike /
 En heeft den keytijf saen vergeten.
 545 Dit mach eke bi eem selven weten.
 Eke mochte des anders wale vermoien
 En sine geselschap vermoien.
 Waer dat wi .liij. te samen
 Ene aventure hier namen /
 550 Die wijs die wi nemen doz minne
 En die iocht van onsen sinne /
 En wi se doze dozloge lieten /
 Waenden hen en sal verdzieten /
 En si en souden sere vzonken /
 555 Ocht wi legen met dese strouken ?
 Die verlozen hebben dat let /
 Dat men ozhert op dat bet /
 Si solen wullen genotens plien ;
 Bedi solen si ons noede wullen sien.
 560 En krenbi niet der wiwe nature /
 We sel si es en lue sure ?
 Si sijn wandelre dan die wint /
 En nielozer dan een kint /
 En wezeder daen enich tyrant /
 565 En harber dan een adamant.
 Die onkwert hebbe enen gesonden /

- Si soude wesen harde ontbonnen
 Op enen keytijf sonde iede /
 Bedi het es der wiwe seke.
 570 Ja en hebdi die werelt verlozen /
 Bedi vidd ic u allen tevozen /
 Dat wi soeken enge seke /
 Daer wi onse secehebe
 Teiden mogen eke bi anderen /
 575 En buten al dien luden wandelen. »

Wat Tecius Euthecion antwerde, op dat hi niet te lande en woude.

- Euthecion die selde alduz.
 Doen antwerde Tecius /
 Die was gebozen van Athenen :
 « Die niet en gelobet van enen kleen
 580 Sinen maech ofte sinen vziend /
 Ic wene hi luttel goeds heeft verbient ;
 Die es ongetrouwe oheral /
 Die allene int geval
 Sinen vziend duz heeft vercozen.
 585 Wi en waren alduz niet gebozen /
 Mar viande hebben ons gebaen.
 Hi es wael werdiech / sonder waen /
 Alles ongevals / ter cure /
 Die eem scaemt sijnre aventure.
 590 Die sijn vziens niet en soude ontfarmen /
 Ofte hi en hoerde doz eem farmen /
 Hi en betrouwet niemant wel /
 Die man es van herten sel

- En van onreine manieren;
 595 Want die niemen en es goebertieren.
 We moecht scouder dinc begaren/
 Ja en moecht te lande baren/
 Besten mage/ kinder en wijs?
 En weren wi niet harde keytijf/
 600 Wi souben rumen dit ellende/
 En baren Gzielen dat gehende/
 Dattie bziende ons mogen begaen?
 Want die sieke/ sonder waen/
 En die lichaem rust te bet
 605 Die na eerre bozderg luet
 Bi eren bzienden sijn begraven.
 Ic wille te lande weder scaven:
 Bliuen in Perren ofte in Meben/
 Ic wille te lande weert noch heden.
 610 Maer ic wille u tiersten tellen
 Dan tue bzienden die waren gesellen.

*Wie een coepman van Baldac quam tote enen coepman
 van Egypten en wie.*

- W**e coepman waren hier te bozen/
 Die een was van Baldac gebozen/
 Die ander was van Egypten lant;
 615 Eer namen sijn mi onberant.
 Een deel waren si becant te samen;
 Want eerre beider cnapen quamen
 Van den enen tote den anderen
 Om groet goet en om amandzen/
 620 En oec om andere copinge:

- Dus generden si hem onderlinge.
 Dar na gebiel die dach/
 Dattie coepman van Baldach
 In Egypten quam gegaen/
 625 Daer hi wael was ontsaen
 In dieg anders coepmans sale;
 En hi diende eem harde waile
 .V.V.V. dage/ want doen was die sebe/
 En toende eeme sine seirhebe/
 630 Knappen/ birnen en amien/
 En alderhande melodien.
 Doe die .viij. dage ware gebaen/
 Wart die van Baldach sere behaen
 Met eenre siecheit harde sere;
 635 Des was dzobe danber here:
 Hi sach dat eem stont onseem;
 Hi onboet die fiseen/
 Die eem mochten genesen.
 Si tasten sinen puls met desen/
 640 En si besagen sijn ozine.
 Oppenbare noch stillekine
 En bonden si evel dat hem dochte
 Dat dien lichaem deren mochte.
 Si seiden dat het were van mimen/
 645 En dedent sinen wert bekinnen.
 Doen vzaechde die wert dien coepman/
 Ofte in sijn huys were wijs ofte man
 Enich were die hi minde.
 « Coene si mi/ licht ic binde
 650 Onder him lieben enich wijs/
 Die mi behouden mach mijn lijf. »

- Hi toende eem vrouwen die waer songen /
 En dansten en spzongen :
 Derre en woude hi engene.
 655 Hi toende eem groet en cleene /
 En van sinen dochteren tgetal :
 Die siekte hi ontfelde al.
 Doen hadde hi een ioufrouwe
 Die hi minde op rechte trouwe /
 660 En hadde geboet menich iaer /
 En soude si cortelic daer naer
 Dat kint te wibe hebben genomen /
 Weer si tjo eren iaren comen :
 Die toende hi den sieken man.
 665 Hi seide : « Hier leget mijn leven an ;
 Sal ic enech sing genesen /
 Dat sal bi deser maget wesen. »
 Die wiert gaf eem die ioufrouwe /
 En bede si eem oer ondertrouwe /
 670 En al dat goet oer sekerlike /
 Dat eem met eer in houwelike
 Belobet was doen hi si ontfinc ;
 Oec gaf hi eer alle die dinc /
 Die hi eer soude hebben gegeven /
 675 Ochte si sijn wijs weer bleben.
 En alsoe die seeste was gebaen /
 Keerde die here te Baldach saen /
 Te lande wiert met groten spoede
 Mettien wibe en mettien goede.

*Wie een gantse en een wonderlike trouwe gefiede
 als hier nae steet.*

- 680 **D**ie van Egypte waert daer naer /
 In weert ober we menich iaer /
 Soe arm en so heytich.
 Doen spzac hi : « Ic sal sonder blijf
 Ego minen vrient gaen te Baldach /
 685 Noch mergen eer midbach :
 Mag sien hi doet mi enech goet. »
 Al naect liep hi en te voert /
 En als hi daer quam wast nact ;
 Van honger was hi sonder cracht /
 690 En het was een groet tempeest.
 Die scande derde eem alder meest /
 Dat hi ten huse niet en ghinc :
 Hi ontfach eem eenre dinc /
 Dat hi was al onberant.
 695 Serech was hi alte hant /
 En liep liggen in een kirk.
 Dele rouweliker swerke
 Tiepen ober sijne gedachte.
 Mettien een man den anderen vachtte
 700 Daer in getaget en slogen doct /
 En eer ment wiste onsoet.
 Die liede hoerden daer gecri :
 Den doden minsehe bonben si /
 Sien wisten wiet hadde gebaen.
 705 In die kirk quamen si saen /
 En sochten dien moedernare.

- Mettien bonden si al dare
 Dien armen Egyptien/
 En vingene mettien/
 710 En vzaegden om dien mozdenare.
 Hi thede stappans dat hijt ware/
 Om dat hi lieber hadde die doet
 Dan te levene in armode groet.
 Int pzoen wart hi geleit;
 715 Diez mergens leide menne gereit
 Te hangene bi der kele.
 Uytwert liepen liede bele;
 Si waenden dat hijs hadde verdient.
 Onder dander liep sijn bzient/
 720 Dien hi groet goet hadde gebaen.
 Hi sagene onder die galge staen/
 En hi peinsde alte hant:
 Dit es hi van Egypten lant/
 Mijn bzient die mi soe groet goet dede/
 725 En mijn lijf beheelt oec mede:
 Ic sal doer sinen wille sterben.
 Doen riep hi menich werken:
 « Och/ wilt bi boden desen man?
 Ic dede die mozt/ nu baet mi an. »
 730 Doen lieten si den iersten gaen/
 En hebben dien anderen gebaen.
 Mettien was daer der mozdenare/
 En ghinc onder der scare.
 Hi spzac te hem selven: « Dese the
 735 En mesbaden min noch mee:
 Du weers wel/ tallen stonden
 Dat Got wzeet alle souden;

- Hetz beter dat duyrt becoepes hier
 Dan ginder int helsehe vier. »
 740 Doen riep hi: « Laet dien man gaen!
 Ic hebbe die mozt allene gebaen. »
 Die richter hadde diez wonder groet/
 En quite dien anderen van der doet/
 En vinc dien mozdenare.
 745 Hiene wiste waz recht ware;
 Hi keerde weder met allen bzien
 En leit/sj dien coninc besien/
 Die here was binnen Balbach.
 Doen die coninc dat gesach/
 750 Doen en wiste hi wien dat domen;
 Maer hi hiet/sj voer eem comen/
 En vergaf hem bzien die mozt/
 Wonden si die waerheit vzingen vozt.
 Doen spzac die Egypten man
 755 Al die waerheit daer hi om quam;
 En die coepman van Balbach
 Sachte dat eem oec verwach/
 Also als ghi hebt gehoert.
 Die mozdenare sachte vozt
 760 Die waerheit vozt alle dien liede/
 Also alse si eem gesiede.
 Die noch hielde gerechte trouwe/
 Nemmermeer lieten God in rouwe.
 Aldus sijn si ghijt bleven.
 765 Die coepman die daer sijn leven
 Aventuere om sinen bzient/
 Diez te vozen hadde verdient/
 Hi leidene thuyfswert met hem/

- En hi seide : « Vrient / nu nem /
 770 Dat wi hebben dat's gemene /
 Hout en out / groet en cleene :
 Wildi bliben hier met mi /
 Ic wille dat alle gemene si ;
 En wilt oec te lande keren /
 775 Soe deelen wi dan met een
 Mijn goet / en nem den hert /
 En doet in uwer geweld . »
 Die van Egypten begerde te lande /
 En si deelden dat goet te hande :
 780 Die van Egypten die boer thijns.
 Dit hebbe ic gesacht aldus /
 « Spzac Cherius » / wi mogen binden /
 Eest van wijben / eest van kinden /
 Machschien aldus danegen vrient :
 785 Het's onwijs wie's heest verbient ;
 En ic wille te lande weder keren .
 Blijfsdi hier / dat si met een . »
 Christus hi hadde geset .
 Tuttel ieman was gereit
 790 Sinen raet te doene gerne ;
 Want's hen lieker stont te ontberne .
 Alexander dede eren wille
 Gerne / lude en stille :
 Die in Asien bliben woude /
 795 Hi maectene rike van goude /
 En gaf een goets genoeg ;
 Dien sijn herte te lande d'oorch /
 Dien gaf hi gerne ozlof /
 En sendene in sijnre moder hof .

- 800 Alsoe dit Alexander hadde gebaen /
 Dede hi sijn her versamen saen
 Anderwerf / alsoe die rone /
 En ontboet Permenione
 Haestelike ter selver steden /
 805 Dat hi boer int lant van Meden
 Darise solken mettier hart /
 Dat hi een geen'g's ontart ;
 Want Darius was hopende allewege
 Tegen Alexander hebben zege .
 810 Hi boer snelliker dan een libart /
 Die loept te sinen iongen wart .
 Dus quam Alexander na .
 Darius was te Baractena /
 Die een hoer stat van Meden was .
 815 Daer hadde hi achtinge d'as
 Te varen saen in Sacteren lant ;
 Maer hi hoerde alte hant /
 Dat Alexander waer daer bi .
 Nemmermeer en waende hi
 820 Dan een wesen verre genoeg ;
 Nauwelike dat hyt verdoech /
 En vergaderde sinen raet .
 Strijt was al sijn thoverlaet :
 Hi hadde liever in dien strijt
 825 Te blivene / waert sijn tijt /
 Dan te levene sonder ree .
 Bedi geboert die edel here
 Sinen lieben een stue stane /
 En dan sine taele te verlane .
 830 « Ware dat sake dat gi waert

- Crage en blode en verbaert /
 En u en rochte woe gi slozlet /
 Maer dat gi die doet verwozlet /
 Waert met scanden / waert met eren /
 835 So sweg ic gerne / liebe heren :
 Maer ueengi / gi sijt sekerlike
 Gereet u te weren begenslike.
 Oec hebbe ic / te waren / bonden
 Trouwe an u tallen stonden
 840 Meer dan ic heb verdient.
 Hier bi wetic dat een bzient
 Es te pziene harde sere.
 Ic beeng blide ic lanc so meer /
 Dat dus getrouwe ieualerie
 845 Besjoert te mijne companie.
 Van dien Perren die leuen
 Sidi emmer met mi bleuen /
 En emmer sidi met mi comen
 Daer ic hebbe scade genomen
 850 En gescoffiert dzie warf /
 Daer menich man bedarf
 Vider trouwen van u :
 Soe dar ic wel lien ane u /
 Dat ic in Perren dzage croene :
 855 Wiken was mijn Babylone.
 Al bin ic al dus verkommen /
 Nochtan hebbe mi dat geonnen
 Van dien genen die mi verwan.
 Bedie so wille oec seggen dan /
 860 Orst ic u niet dit en lone /
 Die grote here van dien trone

- Saleg u danken / wetic wel.
 Wie sal wesen oec so fel /
 Oft so verbult / ofte so verdomt /
 865 Die na ons in die werelt comt /
 Hine sal spzeken vander ere /
 Die ghi daet ulwen gerechten here ?
 Alsoe ghi doet sijt lange stont /
 Soelbi leuen in dier liebe mont.
 870 Alderhande binc versterbet /
 Sonder ere die man verwerbet.
 Hier bi segg ic / al woudic blien /
 Dat ic noede laet gesien /
 Ic hebbe al selse toberlaet /
 875 Soudic volgen ulwen raet /
 Ic soude ontmoten minen biant
 Daer icken bonde in mijn lant /
 En hi quame voer mijn ogen.
 Woe langhe sielbi dit gebogen
 880 Dat mi een iongelinc heeft verdzelen /
 En ic eerlic doch mijn leuen
 Verlesen moeste ofte gerrigen
 Dat ic verloeg in beide dien wiigen ?
 Al benic conwert verkommen /
 885 Soudi mi al selker scanden onnen /
 Dat ic dan bade minen biant /
 Dat hi mi gabe in mijn lant
 Ene elene macht in een stede /
 Alsoe als hi Macheng bede ?
 890 Onlange was ic here
 Van Asien / en dar thoe meere ;
 Soudi mi gesien soelke scanbe /

- Dat ic gae in mijns viants hande /
 En hys eem soude veroumen
 895 Dat ic tote eem mote comen /
 En hi mi hadde genade gegeven ?
 Ic sal mijn lant en mijn leben
 Eer op enen dach vertiesen /
 Eer dien lachter soude kiesien.
 900 Dus sal een doet tegader scone
 Mijn leben nemen en mijn crone.
 Eest dat ghi sijt so cone
 Alse ic ben dese daet te done /
 Die Gzielen noch eer coninc mede
 905 En tonen eer houerberchede
 Nemmermeer na dese batalien :
 Wi spelen hen een spel ter salien ;
 Dat es ons ere veel groot.
 Ofte wi slaen si alle doet /
 910 Ofte ons die goede willen deren
 Alse wi onse lant verweren /
 Dat wi so dien strijt bestaen /
 Dat wi eerliken inde ontsaen.
 Ic bidde u doer mine bozders ere /
 915 Die willen ontsien waren sere /
 En die Gzielen dwongen soe
 Dat hys alle waren onvroe /
 Dat ghi so eerliken becht
 Tegen die waren onse knechte /
 920 En nu willen sijn onf heren /
 Dat ghys hebt los en eren
 Doer die goede van hemelrike /
 En oec mede op eertrike. »

- Dus inde Daris sine tale /
 925 En beguam niet enen wale
 Van al den heren van dien hobe :
 Daer en was geen gekrie van love ;
 Beide si waren alle verbaert.
 Artabatas sprac mettier baert /
 930 Die wale mettien coninc was /
 Hi volgde Darise / das :
 « Wi soelen gerne met di
 Bestaen / edel here vzi /
 En aventuren onse leben ;
 935 U en willen wi niet begeben. »
 Al dat volc / arm en rike /
 Geloesdent al gemeinlike.

*Wie Bessus en Nabesines eren here verraeden
 wouden, en war omme.*

- B**essus en Nabesines /
 Die alder valscheit sijn gelwes /
 940 Quamen voer Darise saen /
 Om dat si eem wouden baen /
 En Alexandere seinden dan.
 Met hen quam menich man.
 Om te doen sulken lachter
 945 Volchden si dien coninc achter :
 Aldus waenden si best versonen
 Tegen Alexandere / dien conen /
 Om dat sine wouden ontliben /
 En dat si heren wouden bliben.
 950 Nabesines sach dat hi mochte

- Seggen dat sijn herte dorchte /
Want hi mochte volbzingen wale.
« Coninc » spzar hi « mine tale
En sal di niet dunken goet ;
955 Maer du weets wel datmen doet
Dicke ene wonde sniden /
Somwile diepe / somwile luiden :
Die erfatre es dicke sel ;
Menich evel geneest men wel
960 Met beteren dzanke diemen maect.
Alse een scip dan es geraect
Op eene roche / op een sant /
Men wierpt ute menich gewant /
En met eenre groter scade
965 Behout men blijf in meenger stade.
Dit segg ic u / coninc / bedt
En weetsfus niet / ic segge tui.
Ic waens / die gode sijn vervolgen
Dattu der ozloge wijs volgen ;
970 Want die aventure es ons sel :
Men sal es anders pzoen wel /
En pinen om een nu gebal.
Du hoert wat ic u seggen sal.
Doet die crone dan u een stic /
975 En geestse enen anderen / dat radic /
Die dijn rike mach verichten /
En geluc hebet in vechten /
Ontseir es dat ozloge es bleven /
En dine biande sijn verslegen /
980 Dan saltuse weder ontsaen.

- Stappans sal dit sijn gedaen.
Int inde van Bacteren lant
Hebben so menegen wigant /
Hi magger meer bzingen ter wer
985 Dan volz was int ierste her.
Och solen lwi ter doet wert gaen /
Alse een scaep dat men sal slaen ?
Een corn man sal hier doet ontsien /
En minnen blijf ; men siet gesien
990 Dattie blode begert die doet /
Alse hi hebet bzese groet ;
Dien coninc vernoit sijn leven /
Alse hi hebet gesneven ;
Die cone en leet niet ongespart /
995 Hi siet / hi meret wat eem tho behart /
Hi sterbet alse hi niet dozber mach :
Dus es die doet die achterste dach.
Hier es Bessus / coninc / nu doe :
Geef eem die crone / ic seggi hoe
1000 Dat si di weder geven sal /
Alse hise hebet bedwongen al. »

*Wat Daris antwerde op die worde die Narbefines
gesproken hadde.*

- D**en dit spzar Narbefines /
Salch eem sere Daris des ;
Die sachte man / die gobertieren /
1005 Spzar : « Du slach es dien sellen dieren /
Dat heb ic wel vernomen :

- Si mi so bestu op comen/
 Scale/ nu woutu dinen here
 Voden ofte doen oncere ».
- 1010 Dit antwerbe Paris doe/
 En trac tswert nten scoe/
 En woudene hebben geslegen doet.
 Maer Bessus bede onsculde groet
 Dat hi dier cronen niet en woude/
 1015 En dat dat hys ontberen soude.
 Hi hadde Paris doen gebaen/
 En hadde hys tswert niet wech gebaen.
 Si hieten ere tenten saen
 Vuten diez conincs tente slaen.
- 1020 Arcabatus dat sinen here/
 Dat hys bede boz sijn ere/
 Dat hys verdzoge met gemake/
 Al weer dat een pijnlike sake.
 « Here/ » spzac hi/ « dese dulle wozt/
 1025 Die ghi nu hier hebt gehoxt/
 Verdzach van den dinen wel.
 Alexander hi es sel/
 En hi comt na ons gereet.
 Es dat sake dat hys weet
- 1030 Dat si wisslen van ons baren/
 Hine sal ons niet sparen.
 Verliesen wi tsole van Bacteren lant/
 Here/ so sijn wi al gesant. »
 Paris volgde sinen rade :
 1035 Hi hielt al ober barade/
 En liet sine tenten slaen.

- Met rouwen was hi bebaen
 En met wanhope : dese tme
 Sijn mettien keytiben emmermee.
- 1040 In die tenten was groet gesal;
 Want hi was omberecht al.
 Paris sterdach die was bi/
 En geen here en was hi/
 Alse hadde geweest tebozen :
 1045 Hi hadde rouwe en groten tozen.
 Bessus en Barbesineg
 Verserden lue si des
 Beste te bozen mochten comen/
 Dat sij eem blifs hebben genomen.
- 1050 Si wisten wel/ soubemen baen/
 Dat ment met vzesen soude bestaen;
 Want die van Perce doen eren here
 Gerne bozdel en oer ere/
 Want hi van groter macht;
 1055 Sinen naem ontachmen dach en nacht :
 Si ghingen met eem int ongebal/
 En si ontsiene int gebal;
 Dus eren sine lue dat gaet/
 Esst gebal goet ocht quaet.
- 1060 En om dat volc eren here
 Allewege doet goet en ere/
 So en dozsten sine niet baen/
 Noch met crachte doet slaen :
 Bedi si seiden si souden togen
 1065 Grote onscout boz sijn ogen/
 En grote onscout bieden/

Eñ seggen dat si met eren lieben
 Gebi leif eñ leet
 Met eem willen bogen gereet.

*Wie Bessus eñ Narbafines eer valsche onscolt boden
 coninc Daris.*

- 1070 **D**Eß anderen dages ter sonnen op ganghe
 Sliefmen ene busine langhe :
 Daris heit die tenten op vzeken.
 Si twe quamen toe gestreken
 Met lieben van eerre hulde /
- 1075 Eñ boden eer onschulde /
 Eñ boden eem groet genaden.
 Maer int herte hadden sine verraden ;
 Want si die crone wouden vtragen.
 Daris sat op enen wagen /
- 1080 Noch doe eerlike eñ scone
 Verchiert met eens conincs crone.
 Die ander lagen op die erde
 Oetmoedelike voer sine perde :
 Si boden eem eer ten selven stonden /
- 1085 Nochtan dat sine selven bonden.
 Si tweenden / eñ die oude man
 Gelovets eñ tweende dan.
 Nochtan en daerden sij eem niet /
 Dat si om die mozbaet pinsden iet /
- 1090 Doz al dat si wale sagen /
 Dattie oude man van dagen
 Hobesch was en godertierre /

- Eñ hijt hen vergaf sciene.
 Nochtan wiste hi wael ter cure /
- 1095 Dat si twe eñ die aventure
 In allen doen tegen hem waren.
 Hi peinsde dat hi soude ontfaren
 Alexandere al dat hi mach ;
 Want hi eem allene ontsach.
- 1100 Met Darise was .j. barone /
 Die gheheten was Patrone /
 Eñ ute Grieken geboren :
 Hi hadde sijn lant verlozen /
 Doen Alexander Atijenen wan.
- 1105 Onder eem was menech man.
 Hi hadde bi dien .x. iaren.
 Getrouwe was hi oec / te waren /
 Eñ Daris vziert / alst wael scien /
 Met sinen vziert menech een /
- 1110 Die hoer bi Daris sibe.
 Hi wiste wael eñ was blibe /
 Dattie coninc was verraden.
 Doe hi mochte spzar met staden :
 « Coninc / » segt hi / » Narbafines
- 1115 Eñ Bessus si vermeten hen beg /
 Dat si bi eumer willen slaen.
 Si solent noch hude bestaen /
 Also als ic hebbe vernomen.
 Hier omme ven ic tot u comen /
- 1120 Dattu mi laets dijn lijf bescremen ;
 Met hen en canstu niet gescremen.
 Tabent doe dine tente slaen

- Onder die onse / dat es wale gebaen.
 Gzielen en Europen lant
- 1125 Hebben wi verlozen / dat es u becant;
 Noch in Bacteren noch in Jnden
 Wreftu wael dat wi en bin den
 Lant noch huyjs / wijs noch kint;
 Wine en hebben anders niet .f. twint
- 1130 Van wi hopen tote di.
 Ic bidde di emmer / coninc bzi/
 Dattu dedes dese dinc;
 Want ic ben een incomeline /
 Seg ic dat iemant vanden here /
- 1135 Doer di woude ic staen ter were. »
 Nu wil ic wale dat all dinc /
 Die de hemelsche coninc
 Hebet gemaect met sijne cracht /
 Dat hi si beide tacht en nacht
- 1140 Alsoe gaen alsoe hi gebiet;
 Seidi so wat mi gesiet /
 En wils God niet gesingen /
 Men machs altoes niet volbzingen.
 Si Darise segg ic u dat /
- 1145 Hi ontginge tho cence stat.
 Mettien woude hijt doen /
 Dat eem riet sijn ridder Patroen.
 Hi liet gesien tgebot onf heren :
 Sine aventure willic u leren.
- 1150 « Al hebbe dicwile onderbonden
 Wwe trouwe in allen stonden /
 Nochtan en wil ic niet laten

- Mine liede en u verhaten.
 Doe wocht ic van hen seiden ?
- 1155 Ic wille met hen mijn lijs leben;
 Want ic hebbe hen / sonder waen /
 Meneghe hovesehe gebaen /
 En op gehouden van dier wiegen.
 Ic hebbe liever dat si mi bedzegen /
- 1160 Van hen van mi quaet gesceit.
 Wat so die aventure gebiet
 Willie eer laten gescein /
 Eer ic van eem wille blien.
 Es hen mine doet bequame /
- 1165 En mijn leben ongenaem /
 Ic hebbe gelehet alte vele /
 Ic sterbe gerne / ic biede die lete. »
 Patron wart so te ongemake
 Doe hi hoerde dese sake /
- 1170 Hi verloes dien hepe al
 Om Daris groet ongehal.
 Hi keerde onder die griexe scaren /
 Die onder sine banieren waren /
 En hiet hen dat si weren gereit
- 1175 Te dogene leef en leit
 Om dies conincs Daris recht.
 Bessus / die quade knecht /
 Die eem selven sculdbich kende
 Dat hi Daris doet sere mende /
- 1180 (Gzier en conste hi niet verstaen)
 Hi ontsach eem / sonder waen /
 Dat Patron sijn geuoerch.

- En hetz oppenbaer genaech /
 Wie so valsch es en sel /
 1185 Hi en betrouwt niemen wel.
 Hi vzaechde enen taelman /
 Die griex en saracinois can /
 Wat die Ezike hadde geseit.
 Doe hijt wiste wael gereit /
 1190 Soude hi Darise hebben verslegen;
 Maer hi ontsach eem datter iegen
 Patron soude hebben gestaen.
 Hi peinsde hi souden baen /
 En Alexandere presenteren /
 1195 Sone soude hi eem niet beren.
 Dus waende hi alder beste gewinnen
 Alexanderz hulde met minnen.
 Hier verske hi dese mozt
 Coter nach / en hozt bat hozt.
 1200 Nach es recht der quader doen /
 Die geente doget nie en ploen /
 Diez nachts als men die quaetheit doet /
 Diemen diez dages niet sien en moet;
 Want dan es die blode coene
 1205 Een onscamel dinc te doene.

*Wie Bessus coninc Daris met loesheiden dancle, en
 wat hi van Patron fachte.*

Den quam Bessus ten coninc /
 En dancle eem berre dinc
 Valsclike met scoentre tale /

- Dat hi so hovescelike en so wale
 1210 Patronz raet hadde ontfelt /
 Die eem te hozen was geleit.
 Hi seide: « Here / nu merct wel /
 Patron es valsch en sel;
 Hadde hi di / sine monde nummere /
 1215 Hi soude di leberen sinen here;
 Mochte hi di baen / hi soude di geben
 Alexandere / die dijn leven
 Nemen soude iammerlike.
 En es geen wonder sekerlike /
 1220 Dat sijt alle te cope geben
 Die niet en achten op eer leven;
 Ja en sleet hi in die aventure
 Sijn ijs om elene hure?
 Een man die es een incomelinc /
 1225 Een keythf en een armine /
 Sonder wijsf en sonder kinder /
 En nu es hier nu ghinder /
 En oec anders niet en hebet
 Dan hi di sinen soude levet /
 1230 Die es ongestader dan een riet /
 Die dien winde volget en vliet. »
 Bessus inde sine tale.
 Daris lovet harde wale:
 Nochtan wiste hi harde wel /
 1235 Dat het was en niet el
 Dat hi van Patroene hozt;
 Want het was so comen hozt /
 Dat hi en mochte niet ontgaen.

- Sonder hope was hi bevaen /
 1240 En dochte eem wesen harde quaet /
 Te latene dan siere liede raet;
 Nochtan dat hi eem niet en gelochte.
 Hi was gereet te biedene thoeft /
 Welctijt dat si eem wonden slaen.
 1245 In desen wille was hi bevaen :
 Het was siere doet gehende.
 Die seste boec neemt hier einbe.

DAT SEVENDE BOEC.

*Hier begint dat .vij. boec, en sprect wie Daris, die coninc,
 ter doet quam, en wat hi iegen die afgode sprac, en
 wie hun dode, en wat coninc Alexander daer toe dede.*

- H**EN ga ic weder ane die geeste.
 Daris lebde sonder seeste /
 Om dat hi wiste / sonder waen /
 Dat hi niet en mochte ontgaen.
 5 En het ginge te abende wert.
 Sijn selfs geest was verbert
 En verdoet totet doet /
 Houwe hadde hi en iammer groot.
 Die sonne begonde onder gaen;
 10 Doeffelike was si gebaen /
 Gelijc oft si hadde gelmeent.
 Men mach wale weten wat si meent :
 Si bleef lange staende stille /
 Om die conincs Daris wille /
 15 Doz eem te iengene sijn lijf.
 Die maene merrede sonder blijf /

- Want si noede woude sien
 Dat leet/ dat daer soude gesien.
 Dus vertekende si sine doet.
- 20 Maer so Got geboert/
 Dat en mochte noit bliuen :
 Sine moesten eren ganc volhulven
 Also alsi hadden begonnen.
 Nu hoert vozt vander sonnen.
- 25 Al waft eer leet si ghinc te hobe/
 En die coninc van groten love/
 Die wilsen was Afsien onderdaen/
 Dede sine tente slaen.
 Sine ribbers ghingen slapen/
- 30 En garfoen en knapen.
 Selve weende hi harde sere ;
 Want Daris/ die edel here/
 Waende wael/ al sonder sage/
 Dat hi emmer vozt dien dage
- 35 Sterben moeste. Wat sal hi doen ?
 Hi sloet dien pauleioen.
 Maer et es gerne quat
 Scone dzoem/ dat verstaet/
 Dat dien minste coemt te vozen/
- 40 Also hi weent hebben verlozen
 Sijn lijf/ van tijde te tijde/
 En hi allene es onblide.
 Hi spzac tegen sijns selfs sin
 Dese tale meer noch min.

*Wie coninc Daris dien afgot Jupiter an sprac in
 sijne noel.*

- 45 « **O**wi/ selle Jupiter!
 Este ic wale seggen der
 Vader en here vanden goden/
 Och en hepstu mi niet in bere noden ?
 Wat doestu mi iets besuren !
- 50 Waer hebb ic dese aventuren
 Verdient en dit ongebal ?
 Owi ! ghi gode/ besiet dit al :
 Waer verdiende ic dese pine/
 Daer mi nu in staet te sine ?
- 55 Ja en hebb ic oec niet diez verdient/
 Dat ic sterbe onder minen bazient/
 Noch sekerlike leven en mach/
 Daer ic hebbe menegen dach
 Coninc en here gesijn :
- 60 Nu staen si na dat leven mijn.
 Ofte ic met onrechte hebbe gebzagen
 Die crone van Afsien in minen dagen/
 En oft ic qualike hebbe berecht
 Die lande beide nu en echt/
- 65 En oft ic bezeken wille die wet/
 Die mine vozbers hebben geset/
 En oft ic hebbe gerenguert diant
 En die steden also een biant/
 En ofte ic oec valsche like
- 70 Te eneger stede in mijn rike
 Dien armen ontwijst sijn erbe

- Doz des rijcs mans bederbe /
 En oft ic doz minne en oft doz mede
 Hebbe ontervet mine liede /
 75 En oft ic bonnisse heb vercocht
 Doz pzeent dat mi es bzoelt /
 Ofte dat van minen lieben een
 Hem beclaget / dat ic sijn leen
 Ontwifet hebbe enech waer /
 30 Dat eem van rechte verstaet /
 En ic recht heb gegeven /
 En trouwe en al mijn leven /
 Soe eest recht dat ict ontgelde
 Mettiet doet op desen velde.
 85 Siet ghi / gode / heb ic mesdaen /
 So will ict becoopen saen.
 Genoech heb ic geleit dit leven :
 Alse ghi wilt / saliet begeben.
 Vessug come en sla mi dan ;
 90 Marbesines / die selle man /
 Come en slozte mijn bloet /
 En coelre mede sinen moet.
 Maer ofte ic op eertrike
 Hebbe gelebet redenlike /
 95 En ic rebene en recht
 Hebbe gedaen nu en echt /
 Also alst bescreven staet /
 En si dat ic enech quaet
 Met minen live hebbe gedaen /
 100 Die mi nature bede bestaen /
 So bidde ic al den goben /
 Die mi maecten en geboden /

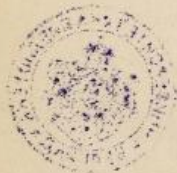
- Dat si mi bescremen moten
 Doer die gene die mi mesgroten /
 105 Dat Vessug en Marbesines.
 Ghi gode / bedinct u des /
 Dat ghijt hen allen doet becoopen
 Die mozdaet / daer si om lopen /
 En ic met rechte moet leven :
 110 Dieg verdient / hi moet sieben.
 En ofte dat sake es dat die gode
 Dat hebben in eer gebode /
 En ocht also es doz seit
 Dat mijn leven u es leit /
 115 En Antropos / diet al verstaet /
 Bzeken wille minen dzaet /
 Daer mijn leven ane staet al /
 War om eest dat een ander sal
 Meerre macht hebben op mi
 120 Dan ic selve / ic segge u elni ?
 War om sal mi Vessug slaen /
 En ic dien Gzicken den ontgaen ?
 Ja en heb ic noch mijn leven /
 En mijn hande sijn mi bleben /
 125 En ic hebbe noch een swert :
 Ic sal mi boden mettiet bart ;
 So en boden mi niet die scakke . »
 Dit spzac hi / en aen enen balle
 Vander tenten hinc een swert ;
 130 Doen trar hjt te hem wert.
 Doen sacht een spadoen en liep
 Uter tenten en riep.
 Doen wart daer die iammer groet :

- Men seide die coninc were doet.
 135 Alle die edel barone
 Quamen ten paluione/
 En slogen eer hande te samen.
 Doen si die niemeer vernamen
 Beide ridderg en knapen/
 140 En dozsten hen niet wapen;
 Want si boe alle waenden des
 Dat Vessug en Narbesines
 hadden verslagen eren here.
 Die Perren hadden gerne doz eer ere
 145 Wapen aen gebaen/
 Maer sine dozsteng niet verstaen;
 Want si waren alle in bare
 Vander quader scalkier scaere/
 En doz die vrese vander doet
 150 Tieten si dien here in hier noet.

*Wie Bessus en Narbesines quamen coninc Daris ter
 doet te bringen.*

- M**ettien quamen die mozdenaren/
 Wale gelwagent/ met huerre scarren
 En met eren baren swerden/
 En doz reden met eren verden
 155 En die Perren/ die bi eren herre
 Staen en troestene vanden sere/
 En hebben eem dat swert genomen.
 Mettier hart so sijn si comen/
 En waendene doet binden.
 160 Stappans deden sine binden/

- En slaen in baste boten.
 Hi/ kraitibe/ wat suldi doien!
 We ongestede es dit gebal/
 Dat te desen lebene bejozet al!
 165 We wandele es die aventure!
 Die wilen hadde sine cure
 Van den oesten toten westen/
 En boer op enen gulden wagen/
 En dien so vele liede ontsagen/
 170 God weet/ al nu te desen stonden
 Hebben sine knechte gebonden/
 En op enen noulwen wagen
 Leiden sine/ dine te bozen ontsagen.
 Nochtan dat si eren here
 175 Souden doen enech ere:
 Vessug bede dien here sijn
 Verslaen een gulden vingerlijn.
 Si roefden met groter scame
 Des conincs scat en sijn allame/
 180 Al ocht were in enen stribde;
 Si loeden in cozten tijde
 Beide wagen en harren:
 Si en dozsten niet merren.
 Doe si die quaetheit hadden gebaen/
 185 Si heilden eren here gebaen/
 En si ontsulwen; want si ontsagen
 Dattene Alexander soude iagen;
 Want vliet hi/ wi volgen na.
 Scande van al Asia/
 190 Scalkie/ quade mozdenarag/
 Onreine knechte/ quaet geparag/

- Dondelinge van nieute comen /
 God moete u verbodden.
 Wat lande sal u onthouden ?
 195 Waer soelbi sculen / in wat mouden ?
 Ghi hebt gebaen ulwen here :
 Wi sal so coen sijn emmermeer /
 Die met u sal burren leven ?
 Ja en hebdi ulwen here verbzeben ;
 200 En oec eer hi u sal ontgaen /
 Soekt ghine dozyerlike verslaen.

*Wie coninc Alexander volgde Daris in Meden; en doe
 Alexander dese mere vernam, wat gesiede.*

- D**e diese binc gesiede /
 Quam Alexander en sine liede /
 Die toymment van Asia /
 205 En volgden Darise na.
 Cote Ebactrina was hi comen ;
 Want hi die meer hadde vernomen /
 Dat Daris were in die stede.
 Nu hoert wat Alexander bebe.
 210 Alse hi die meere hadde gehoert /
 Beleide hi al om die pozt ;
 Hi wende Darise binden daer.
 Hi hadde actinge / ober waer /
 Die pozt te slectene neben derde /
 215 En al te slaen mettien swerde.
 Doe seiden eem die vander pozt /
 Dat Daris meer gebrouwen bat vozt /
 En gaben die suetele van der sieben /

- En seiden dat hi meer in Meden /
 220 En die van Perren hadden gelaten.
 Doer boer die coninc siere straten
 Een lande van Meden waert /
 Darise soeken mettier baert ;
 Daer na woude hi in Bacteren baren.
 225 Doen quam een bode te hem / te waren /
 Die eem seide noch min noch mere
 Dan moet verginc met sinen here /
 En woen bingen sine liede /
 Min noch meer dan alst gesiede.
 230 Alse Alexander dat verhoerde /
 Hadde hi wonder van den woerde /
 En riep bat na sine barone
 Clitus en Permentione /
 En ander veel diere waren.
 235 « Gefellen / » spzac hi / « laet ons baren /
 Doen enen clenen arbeit /
 Ons effer groet lof af gereit.
 Daris es hier bi gebaen
 Van sinen lieben / sonder waen /
 240 Die eem sijn leven malken te sure /
 En doen eem hebben quade aventure ;
 Oft hi es iammerlike doet /
 Oft hi blijft in groter noet /
 Ic wille dat haestelike
 245 Na volgen den conin rike :
 Al es hi ons biant /
 Laet ons volgen al te hant.
 Het es ere oec also groet
 Dien biant te helpene uter noet /

- 250 Alse hi woorden es kaptijf/
 Alse te nemene sijn lijf/
 En alse te bane in enen luige. »
 Die heren riepen al te pzijs/
 Dat si doz hzese noch doz noet
 255 Hem lieten in eenger noet.

*Wie coninc Alexander treckede dien verreeders nae,
 en Daris te wreken.*

- D**ie gesellen van ertrike
 Scaerde sijn volc genendelike/
 En ghinc logieren bi nachte
 Achter Darise met groter crachte/
 260 Dat si altoes niet en slegen.
 Die ozzse haesten en liepen
 Snellike met groter gere.
 Selve en boer hi min noch mere
 Dan ofte hi een tiger ware/
 265 En hi sochte her en bare
 Die eem sine iongen nam.
 Dus so boer hi harde gram/
 En prinsde wat daer gescide.
 Hem volgden alle sine liede.
 270 Nu es Alexander so na comen/
 Dat hi die stat heeft vernomen/
 Daer Bessus dien here vinc.
 Doe quamen tegen dien coninc
 Dwe van Daris lieden geraet/
 275 Die met eem hevben hzede gemaet;
 Want si dier verraeders scare

- Haten en hadden onmare.
 Met desen .ij. hebet Alexander
 Dien luech bestaen en menech ander;
 280 Want hen waren die strate cont.
 Het was so na an dien about/
 Dat men in sterren mochte sien.
 Alexander hi scare metten
 Al sijn volc in bieren/
 285 En boer in dierre manieren/
 Dat die een scare spzeken mochte
 Coter ander als hen rochte.
 Dus boer hi met groter cracht/
 Cote dien dat was midbernacht.
 290 Metten quam Bzocubelus/
 Een ridder ute Daris huyg/
 En seide al oppenbare/
 Dat maer een mile en ware
 En een halve oet daer mede
 295 Al toter selver stede/
 Daer Bessus/ die mozdenare/
 Lege met siere scare.
 » Wacht lue ghi baert daerwart/
 Wacht dat ghi gewapen baert/
 300 Dat u dat mozdebige diet
 En moge gescaden niet;
 Want die geenre genaden en hoept/
 Eem en roet wat dode hi beloept;
 Hier bi sijn si met groter were
 305 Die mozdenare en sijn here. »
 Dit waren Bzocubelus mozbe.
 Doe die griex scare hoerde

- En Alexanders her /
 Hadben si te meerre ger
 310 Die mozdaren te bestaene :
 Met groter haest hozen si daen.
 Van der midbernacht toter dageraet
 So mochtmen hozen dat varaet /
 En wagen hozen / kerren /
 315 En Bessus carmen van kerren /
 En elc mocht dien anderen wale sien
 Van dier volgen en blien.
 Die stubinge kander mounden
 Verdonkerde die claerheit althouben.
 320 Alexander hiet dat her staen /
 Om dat tgestof soude vergaen /
 En hi daer bi bekinnen mochte
 Die mozdaren die hi sochte.

*Wie Bessus sach coninc Alexander comen, coninc
 Daris doet te wreken.*

- B**essus liet die ogen omgaen
 325 Van enen verge / daer hi gestaen
 Was hoge boven allen lande.
 Hi sach comen sine vianden
 Blickende en gewapent wel /
 En menegen voetgenher sel.
 330 Stappang was hi in vare.
 Hetz recht / want elc mozdare
 Es coene te done een mozdaet /
 Van te doen een gode daet.
 Alsoe die Gzielen Bessuse sagen /

- 335 Begong hen harde wale bejagen;
 Si sochten met cleenre macht /
 Al hadden si ongedeilde cracht.
 Hadde Bessus geweest alsoe coene /
 Enge hoge daet te done /
 340 Alsoe hi te verraedene was /
 Ic dar mi wale vermeten was /
 Hi hadde so menegen conen bejagen /
 Hi hebbe al die Gzielen wale verslegen /
 En gewroken Alen lant;
 345 Want hi hadde in sijn verwant
 Deel meer dan Alexander /
 En duchtteger dan een ander.
 Sijn volc hadde meerre cracht;
 Want het sloop oec al die nacht /
 350 En hadde gehat so groet gemac /
 Dat dien Gzielen al gewac.
 Maer die angst in die vrese
 Van der edeler griete rese /
 En oec Alexanders naem /
 355 Die menegen coninc dede scame /
 En die menegen strijt verwan /
 Maecte so bluede menegen man /
 Die Bessus enger eren onnen /
 Dat si waerden sijn verwonnen.
 360 Si scoten eer wapen of /
 En bloutwen al do; dat gestof /
 Gelfte ocht weren onedel liebe.
 Nu hoert een deel wat daer gesiede.
 Doen dat die verreder sagen /
 365 Klepen si te Daris wagen /

Narbesines en Bessus /

En te Daris albus :

« Oste dijn herte blien begett /

Soe sitte stappans op een peert /

370 En blie / die Gzielen comen.

Daer met ons / het saldi hzomen ;

Soe machstu behalden dijn lijf ».

Daris hadde ontwert eer bezijf :

Hi seide hine bedes niet /

375 Wat sa eem barna gesiet.

Hi seide : « Ic bidde u / ocht minen goden

Dat ghi mi wilt doden /

Si solen wizen mine scande /

En minen rouwen alte hande ;

380 Si solen wizen minen rouwe /

Des edels Alexanders trouwe.

Ic bidde al menende om wize /

In volge u doz gene sake /

Ghi sijt mozbedich en sel.

385 Die doet genoecht mi wel /

En sien sal mi niet verbaren /

En geen mesval sal mi / te baren /

Quaden knechten doen volgen.

Al es mi die aventure verbolgen /

390 Sine mach mi niet deren nemme.

Al bodi mi nu / ghi thue /

Dat es mi dat leste ongeval /

Dat mi die aventure geven sal. »

*Wie Bessus en Narbesines coninc Daris doden en met
spielen dor scoeten.*

Qualike bequamen dese wozt

395 Dien genen die sie hebben gehozt.

Bessus en Narbesines /

Bolgen hen fere / des sijt gewes /

En scoten op Darise / eeren here /

Menegen spiet en menegen gere ;

400 Si gaben eem menige diepe woude ;

Si gemisten doch ter selver skonde /

Dant sine int herte niet en raechten.

Maer die perde / die dien wagen bzachten /

Slogen si doet / dat si dochten

405 Dat si hem volgen niet en mochten :

Hen thue sloech Bessus / die dief /

Die Darise hadden harde lief.

Stappans doe dit was gedaen /

Begonsten si die vlucht bestaen.

410 Bessus vloet in Bacteren lant :

Narbesines vloet oec te hant

In dat lant van Heranie.

Eere thue companie

Blouwen her in ter / daer si dorchten

415 Dat si een onthouden mochten.

Daer bleven .b. amirale /

Gewapent uter maten wale /

Die doer recht banden lande

Wouden rechten iegen die viande ;

420 Want sine waenden verweren.

- Oer scaemden si hem der oneren/
 Dat si behalven souden bleeven/
 En eer ere were doet bleeven:
 Nochtot dat si in twivel waren/
 425 Weer si henen wonden waren/
 Soe eer viande weder staen.
 Metten so quamen harde saen
 Men dale die edel Gzicken/
 Die dien nacht al over waerten
 430 Op die berge/ daer si sien
 Menegen edel ridder blien.
 Die Gzicken waren van groten pzige/
 En hadden al den sin te wige.
 Dat wonder dat die coninc bede:
 435 Permenio en Philotes mede/
 Clitus en Antigonus/
 Cenus en Craterus/
 Polistratus en Polipercen/
 Mochtmen sien wonder doen.
 440 Cholomeng en Effenio
 Dabent recht beide also/
 Dat hise pzijde diet sach.
 Daer bleef menich op dien dach.
 Men ghinc daer houwen en slaen;
 445 Die vloede mochten niet ongaen/
 Noch ontcrupen/ noch ontvlien;
 En mochte dien conen niet gesien
 Dat hi verueren mochte.
 Menich was daer die vercochte/
 450 Eer hi starf/ sijn lijf waer diere.
 Nu hoert wonderlike maniere/

- Datmen cume geloben mach.
 Het screef die gene diet al sach/
 En vint die vloede en sloech die coene.
 455 Daer waren veel meer barone
 Gebaen dan in dien wige/ te ware/
 Als en als dier Gzicken waren;
 Dus wasser volc gebangen meer
 Dan es Alexander hadde eer;
 460 Nochtan so bleeser oer doet
 Die .M.^e/ die were groet
 Dedden eer sij dijs verlozen:
 Het waren pzincen uit vercozen.
 Die strijt was starr en groet/
 465 Cote dattie coninc geboet
 Datmen bechten soude laten/
 En plegen vozt dier maten/
 En men dat striden laete bliuen.
 Daer waren genoeg der keytiben!
 470 Soe menich man wasser gebaen/
 Dat si troymale alse beesten gaen;
 Nochtan bleeser .lij.^m doet.
 Daer en was ridder noch genoot
 Die wiste waer Paris were;
 475 En men sochten her in tere
 Op al die wege die si mochten/
 Vinden dien coninc/ dien si sochten.
 Maer ic ween sijn niet en vonden;
 Want die gene die eem vonden
 480 Haddene geboert in een dal/
 Dact een lje was ober al/
 Si eene straten op een stume.

- Hi was cranc / hi levede cume.
 Die stume heet Albene :
 485 Tuschten Bzandijss en Mele
 En sijn niet .iij. soe soete bekien :
 Ute eenre rochen comt si gestreken /
 En loept ober een soete sant.
 Daer quam gelopen alrethant
 490 Polistratus / een griex man /
 Die harden groten bozst geluan
 In dien strijbe / diemen daer bacht.
 Der Albene heeft hi geacht :
 Mettier haest quam hi gereben /
 495 En veel na was hi leben ;
 Maer hi doch versach
 Dien wagen / daer Daris op lach /
 Staende al ongerobertuyert /
 Want het was te stucken gesuyert /
 500 En die perde sach hi ghwont.
 Dar wert boer hi in cozter stont :
 Darise bant hi daer ter stede
 Sere gewont / en oec mede
 Int einde van sinen libe /
 505 En gelijc enen keptibe.
 Ongelijc was hi dien groten here /
 Die wilen met groter ere
 Tegen Alexandere quam te wiige /
 En die here met groten pzige
 510 Was van Perren en van Meden /
 En van vele goder steden.
 Polistratus conste wale
 Beide iodelss en griexe tale ;

- Hi bzaegde we dat hi were ?
 515 « Hi bziemt / » sprac hi / « Com dat here ;
 Bestu een Gzeer ? » « Ja ic / we du ? »
 « Hoer na mi / ic segge u nu /
 Ic was Daris wilen eer ;
 Nu hebb ic geen geluc meer /
 520 Dat du verstaes mine tale.
 Die aventure heeft mi wale
 Geholpen / en ic dancs eer sere.
 Hoer mi / en ic en bidde nemmeer.

*Wie en wat coninc Daris iegen Polistratus sprac, en
 Alexandere enboet, doe lach gewont ter doet.*

- « **P** Wi / oft mochte geszien /
 525 We gerne soude ic sien
 Alexandere / ocht also were /
 En seggen eem dat ic begere !
 Ic woude hi mijn inde sage /
 En hi hoerde mine clage ;
 530 Wi souden so te gader spzeiken /
 Dat wi dien nijt al souden bzeiken /
 En peys maken van ozlogen.
 Maer dit en wilt niet gebogen
 Die aventure en onse gode.
 535 Hier toe saltu wesen bode
 Cote Alexandere ; en ganc /
 En segge eem van mi groten danc /
 En dat hijt met rechtste heeft verdient ;
 Want hi was soe groet een bziemt
 540 Mijns kindss Daris en sijne moder /

- Mijnre suster Dymen en minen vzoeder /
 En Kizcolien mijnre dochter.
 Sine vzienscap es veel sochter
 Dan die vzienscap van minen lieden /
 545 Die mi dus qualike verreiden ;
 Want hi hevet dien minen gegeven
 Goet goet en oec eer leven ;
 En die gene hebben mi doot /
 Dien ic bede ere groet /
 550 En dien ic gaf lant en goet.
 Met rechte soude ic onbesoet
 Hebben onder hen gesijn /
 Die mi namen dat leven mijn.
 Dus loenden mi mijn vziende /
 555 Daer ic doegden iegen verbiende.
 Daer om bidde ic ulnen here /
 Dat hi mi wzeke also fere
 Afse hi vroude dat ic hem hade /
 En mi were gevallen scade /
 560 En dien geuen doe selike recht
 Als men sculdicke es dien knecht
 Te done / die sinen here verslaet
 Dalschelike met reure mozbet ;
 Want hi mach bi mijnre doet
 565 Exempel nemen harde groet.
 En alle die coninge die nu leven /
 Die dien lieden gebot uyt geven /
 Mogen hem wachten bi mi.
 Sie dat hi sulc rechter si /
 570 Die grote here / van deser daet /
 En hen soe loen eer quaet /

- Dat hijs en hebbe geen lachter /
 Dat men niet en segge hier achter /
 Alexander wzar scandellike
 575 Darise / dien coninc rike.
 Dit were oec grote scande /
 Seche hen mijn viande
 Alexandere / dien hovesechen coninc /
 Dat hi seuke dusdane dinc :
 580 Hi merke mine doet / en wzeke dan
 Minen lachter als gereecht man.
 Ic bidde dien goden van hier boven /
 Daer wi alle an geloben /
 En dien goden van der hellen /
 585 Daer ic wesen sal geselle /
 (Dat si mi dese bede van geven /
 In bidde nemmer in al mijn leven)
 Ic bidde dat die omganc /
 Ouer vzeet en oever lant /
 590 Vanden werelt wesen moete
 Onder Alexanders boete.
 Segge hem dat hi mi begrabe
 Eerlike met groter habe /
 Afse hi Celica mijn wijf bede.
 595 Dit es Daris rechterste bede. »
 Mettien trae hi een bingerlijn
 Met enen jaspe gulbin sijn /
 Dat hijt dzoge tenen pzesente
 Dien coninc Alexandere in sine tente.
 600 En dat coude vander doet
 Quam te sinre herten so groet /
 Dat eem ziel en lijf versiet.

- Die geest hoer henen / en liet
 Dien armen lichame doet en rout /
 605 En hoer in dies Goeds gelwout.
 Salech weren alle zielen /
 Wisten wi / eer wi vielen
 In die quacheit / in die sonden /
 Wat tozmente dat wi bonden
 610 Daer men die sonden in becoept /
 Die men in dit lijf besoept.
 Wisten wi in dit leven mede /
 We groet es die claerheide
 Daer die selege selen baren /
 615 So en sonden wi niet begeren
 Anders goet / en verkeisen
 Daer wi die sele bi vertiefen /
 Onsuberheit van lichaem
 En soude niet sijn bequaem /
 620 Wine sonden niet over iagen
 Cant en pert / huyg en wagen
 In dien mede / in dien wijn /
 Daer die gollase gerne in sijn ;
 Wijn / claereit en bzuftart
 625 En sonden niet sijn so wart /
 Dat men so vele soude in gieten
 Dat hen queme te verdzete.
 Wisten papen en clerke /
 Biscop en heren van der kerke
 630 Dien rouwe bander helseher pine /
 Si sonden scouwten symonine /
 Si sonden noede eren neken
 Die grote / vette pzobende geben /

- Eer sijn te rechte werdich waren ;
 635 Men soude niet beropen / twaren /
 Ons Heren erbe noch verhuuren.
 Geloefden si wael hier Scristuren /
 Goeds erbe / datz kerkelic goet /
 (Hi scozter om sijn bloet)
 640 Dat sonden hebben sine liede
 Doz bzientscap en doz miede.
 Een rjic man / die cume can beden
 Sinen pater noster in sinen erden /
 Hebet pzobende en personaer ;
 645 Een arme clerc die bi eem staet /
 Die ter cure es wael fondert /
 Hebet cume dat hij bertert.
 Hier bi wert clergie onwert ;
 Dies de menege heeft begert.
 650 Wisten si dien loen van der baet /
 Si sonden scouwten dat veract.
 Hedde dat heerscap och gelobe
 Dat groten sonden weren roef /
 Sine sonden niet so vele striden /
 655 Noch ozlogen / noch oer veriden.
 Dzeberic en hadde / datz mijn waen /
 Den paus verdzeben daen /
 Die geheten was Innocent /
 Hadde hi versien dien tozment /
 660 Dien hi doget altesant.
 Om / ocht ons were bekant
 Die suare val / dat suare sneben /
 Daer menech bosc in es bleben /
 En die ketel daer hi in wellet

- 665 Die quade die in die helle veltet!
Maer dit onselech ernste goet
Verbleet so die menschen moet/
Alswi volgen dien gewinne/
En hier riecheyt werden in inne/
670 Bedreget die menschen vleesch en geest/
Dit dat ons dert alder meeste/
Hine en laettier selen niet gebinken
We saen die lichame sal stinken/
Hine laet ons niet gebinken dat
675 Wie onse scieppere was/
Noch waerwert die sele geet/
Alsi banden lichaem sceet.
Hier bi vergeten wi der doget;
Hier bi begert die dulle ioget
680 Dattie nature weder staet;
Hier bi doet die mensche quaet/
En hi raect altoes niet
Wattier selen gesiet.
Bi deser talen est oec recht/
685 Dat Besing / die quade knechte /
Niet en ontsach der werelt scande /
Noch oec die helse biande /
Noch die gode van sijne wet /
Hine hebet sine siele besmet
690 Met sijns selfs heren doet :
Daer ane bede hi quaetheit groet.
Doctan Darius / al bestu bleven /
Jacob hebet eel deel bescreven /
In diebsce dijn ozloge inde dijn doen.
695 Meester Wouter van Zastelien

- Hi bozseide in latine albus/
Also als sinte Jerominus
Aerstwerf bescreef / met groter pine /
Uten grieken in latine.
700 Al bestu doet / men sal di ere
En lof speken emmer meere /
Seide in walsch en in ebzeus /
En in griex en in caldeus /
En in diebsche en in latine /
705 Dat saldi grote ere sine :
Dijn name sal emmer leven /
Al es dijn lichaem doet bleven.

*Wie coninc Alexander hen hant tote coninc Daris,
doen eem Polistratus die niemere bracht.*

- P**olistratus quam gebaren
Haestelike met reure maren /
710 En gaf Alexandere dat present /
Dat eem Daris hadde gesent /
Dat was dat guldin vingerlijn /
En seide eem die tale sijn.
Alse Alexander hadde gehoert
715 Al die conincs Daris woxt /
Doer met haesten hi alte hant /
Daer hi dien doden coninc vant.
Doe hine sach also gewont /
Weende hi sere ter selver stont.
720 Hi ghinc sitten op dien wagene /
En begonste sere te clagene;
Hi hadde vergeten alden nijt /

- Die thuyssen him was lange tijt.
 Hi weende om sijn doet/
 725 Daer hi te hozen pine groet
 Dieke hadde om gebaen/
 We dat hine mochte verslaen.
 Metten nam hi wel gereet
 Mettier hant sijn pellen cleet;
 730 Sine ogen dzoegde hi mettier slippe.
 Met dzoer herten spzac hi : « Dieke
 Anderen troest in dit lijf
 So en hebet die keptijf/
 Sonder dattie grote ere/
 735 En die name emmermeere/
 En die daet biemen van hen seit/
 Dat daer ane geen inde en leit.
 Edel coninc Paris van Meden/
 Van Perren / van meneger steden/
 740 En vanden lande van Perri/
 Men sal di verre en oer bi
 Van binen groten baden spziken/
 En die en sal di niet gebziken
 Dine geeste en dine daet/
 745 Also langhe als die werelt staet.
 Du salt sere gelobet wesen :
 Men sal van binen baden lesen/
 Om dat weers so cone
 Dattu legen die griex barone/
 750 En legen dien coninc / eren herte/
 Striden doz; dat was groet ere.
 Dat es die alder meeste pzh;
 Dien du moges hebben in enger wijs.

- Hebde dat mogen gesien/
 755 Dat ic di leuende hadde gesein/
 Du sout; hebben gepzohet wel/
 Dat sachter es dan ielwent el
 Mi te sine onderdaen/
 Du sout; wesen / sonder waen/
 760 Boven alle coningen here/
 Sonder van mi / en nemmeere;
 Dijn gelike en weer geen ander/
 Sonder allene Alexander.
 Maer om dat die schelke beide
 765 Di sloegen / wert hen te lede/
 En dijn grau haer ute sleten/
 Die en sal ic niet vergeten/
 Om dat men seggen sal na mi/
 Dat ic een hovesch verwinre si.
 770 Al was ic tierst dijn blant/
 Mjn swert en mine rechte hant
 Solen doen wzake groet
 Op dine biande doz dine doet;
 Also waerlijc mot ic doz baren
 775 Al die werelt mijne scaren/
 Van ozient tote occident/
 En die werelt al omtrent/
 En dye eylande vander zee/
 En Dancrike doen so wee/
 780 Dat si moten gaen in hant
 Met alden van Oberlant;
 Also werlijc moet ic liden
 Moniou den berch in dien tijden/
 En dwingen dat volc van Spanien/

785 En dat wyde volc van Almanien /
 Polien en Lombardien /
 En dat lant van Romanien /
 En die cracht van Romen bzielen /
 Als ic dijn doet sal bzielen. »

*Wie coninc Alexander coninc Daris balfemen dede,
 en een costelike graf makede.*

790 **D**at was Alexanders tale.
 Doen dede hine balsamen wale
 Met dieren crude dien coninc.
 Dat dede die here om die dinc /
 Dat hi niet riken en soude ;
 795 Want men groeffene niet so houde.
 Hi dede tiersten maken een graf /
 Daer hi groet goet om gaf.
 Cme maber stene diere en goet /
 Daer vele ane gescreven stoet /
 800 Ware geleit die een boven den andere.
 Daer an stoonden salamandere
 En meneger hande oec diere ;
 Die onderste was roet als .j. bier /
 Die overste steen hi was blant /
 805 Dicke en groet / bzeit en lanc.
 Apelles wasser meeste af /
 Die maecte diere byzouwen graf /
 Daer die bierde boec af seget
 Watter gescreven ane leget.
 810 Hi maecte an dien ondersken steen /
 (Dat en was logene engeen)

Dier platen van latoen /
 Wael gemact na een doen /
 Daer op stoonden columnen .iiij. /
 815 Selverijn / groet en diere ;
 Die capitele met goude versiert /
 En thewarf gepurgert.
 Effene gepast met metale /
 En gesozmert harde wale
 820 Tach daer op een luit sarc /
 Daer an stont dat diere werc
 Also alse Alexander woude
 Daer op gegoten al met goude.
 Apelles was wael geraect :
 825 Hi hadde dien sarc boven gemact
 Claerre vele dan een glas /
 En suberre dan noit water was /
 Scremerende gelijc kersale :
 Dier sonnen geliken si wale.
 830 Die ronde bozme van certrike
 Wasser aen gemact yzoperlike ;
 We si was gedeelt in drien /
 Also men wale mach sien /
 En die eylande diere hevet mede
 835 Salmen nomen hier ter stede.

*Wie die werelt es in drien gedeelt, als heir na
 gescreven steet.*

Die werelt es gedeelt in drien /
 Als men wael hier mach sien.
 Dat een deel hiet Asia /

- Dat ander deel Eucroia /
 840 Africa heet dat derde deel.
 Ane Asia soe es gheheel
 Die een helfte van ertrike.
 Dat al der ierste conincric
 Dat es dat ertse paradijs :
 845 Daer in stiet dat selue rijk /
 Daer Adam bi baz tgebot ;
 Daerbi sloeten onse here God
 Met enen mure claer vierijn /
 Daer selege selen in sijn.
 850 Daer es een boom / heet lignum vite /
 Daer as so vintmen wonderg me :
 Wie soe van hier vzoercht ate /
 Hi bleue altoes in eene mate
 Sonder evel en sonder doet ;
 855 Dit es van houte wonder groet.
 Daer comen .iiij. ribieren /
 Die ghi moget hozen visieren ;
 Phison / die heet oec Ganges /
 Coemt van enen berge / heet Corobaces /
 860 En loept doz blant van India.
 Geon heet dat ander dar na /
 En Nilus so heet si mede ;
 Si loept doz menige goet stede
 En doz Egypten / dat heilige lant /
 865 Dat es menegen man becant :
 Bi Alexandrien / noch min noch mee /
 Soe velt si in die Roede Zee ;
 Si es gedeelt in .vij. sticken /
 Dat hebbe ic gelesen veel dicke.

- 870 Tigris heet die derde ribiere ;
 Die vierde Eufates / dus es .iiij.
 Doer Ermenien spzingen dese .ij.
 Die ene loept al doz Caldee
 En doz boude Babylon.
 875 Eufates es een ribiere scoen /
 Naest dien paradyse si es /
 Daer bi menich lant / bes sijt gewes /
 Allen lieden onberant ;
 Want daer es menich serpent
 880 En vzeselike beesten /
 Der seggen ons die geesten.
 Dat alder ierste conincric dar na
 Dat eest blant van India /
 En geet siet toter Roede Zee.
 885 Aen die nozt sijde / noch min noch me /
 Stiet een berch / heet Caucasus /
 Aen die tueste sijde Oceanus.
 In Endi / na minen waen /
 Es een epland / heet Approbane /
 890 Daer .x. stede binnen staen.
 Ees iaers sijn daer / sonder waen /
 Cle somer en cle winter mede /
 En daer in die selue stede
 Groit dat cruyt in allen tijt /
 895 De vogele hebben daer groet delijt.
 Cle eylande sijn dar na ;
 Dat een heet Argette / bander Crisa.
 Daer sijn die berge gulden roet /
 En dar toe menich dzake groet /
 900 En die vogele grijp / die daer wachten

- Iegen alle man met crachten.
 Die berge van Caspia
 Zijn ant lant van India/
 Daer Alexander/ die coninc/
 905 Menegen coninc in bekinc
 Cussen der see en dien berge/
 Van rezen en van dwerge/
 Van Goch en Mogorh's geslachte/
 In weet wat dubel daer b'achte;
 910 Dese eten liede en oer beesten/
 En dzinken bloet/ seggen die geesten.
 In India liggen waerlike
 .XV.III. conincric/
 En daertoe menegerande lieben/
 915 Die ic u een deel can bedieden.
 Ten iersten sijn daer Germane/
 En Coacren oer/ als ic wane;
 Al selke voem oer daer staen/
 Dat si boven dien wolken slaen.
 920 Ant geberchte wonen Pigmene/
 Liebekin harde cleen/
 Die iegen die cranen houden strijt/
 Want si in dien oegste tijt
 Nemen willen eer cozen/
 925 En eer lant alte tekozen;
 Si b'agen kindere tot .iiij. iaeren.
 Daer weest peper oer/ te waren/
 Het es wit van rechten arde;
 Van iagen si ute eerre barde
 930 Die serpente al met biere;
 Dus werdet van b'zurre maniere.

- Binnen .viij. iaeren werden si out/
 Dat si verliesen eer gewout.
 Daer wonen inne Acrobine/
 935 Grote liede en sine:
 Die sijn .xij. ellen lanc.
 Daer es luttel ieman so cranc/
 Si en houden menegen strijt
 Iegen dies bogels grijs gebijt:
 940 Achter sijn si lybarde/ bozen aren/
 Dus es bescreven/ te waren.
 Daer es volc van Suricolet/
 Dat elc man sinen vader et/
 Ofte sinre moder/ als si sterben/
 945 Ofte als van ouder bederven.
 Diere niet en et hebes scande;
 Want het es seide in dien lande.
 Dat sijn liede die roe vleesch eten:
 So starc sijn si en so vermeten/
 950 Dat si enen verkwinnen wel
 En achter suemmen; si sijn so snel/
 Dat si dzinken die sout see.
 Darna so es wonder meer:
 Daer sijn liede met b'eden voeten/
 955 Gescrepen alst weren loeten/
 Die ander huss geen en maken
 Van si op hessen met blaken/
 En bescremen hen dien regen.
 Ander liede wonen daer iegen/
 960 Die hebben en elke hant
 .XV. vinger/ dat es vercant/
 Ten elken doet .xij. teen/

- Dat en es logen engeen.
 Daer sijn liede / dat's waer cont /
 965 Die hoebe hebben als een hont /
 En lieben met langen claubien ;
 Geleet sijn si met huden grauwen /
 En alsi speken / tatre stont
 Vassen si ocht weer .j. hont.
 970 Oec hoer ic in voken sagen /
 Dat daer somme vrouwen dzagen
 Grauwe kinder ; in eer ouden
 Werden si swart / en si bejouden
 Eer lijf so menecij ier.
 975 Ander liede wonen daer /
 Die kinder dzagen .v. te samen.
 Dits als waer als amen :
 Mar .vij. ier en mogen si leven.
 Ander liede wonen daer neven /
 980 Diemen heet Krismaspi :
 Mar een oge en hebben si /
 Die steet hun int sozhoet bozen.
 Ander volc es dar na gebazen /
 Die op enen boec oec gaen ;
 985 Een arm es hun gesaen
 In ere bozst te midden werde ;
 Si lopen harder dan perde /
 Gelijc als een vogel blage /
 Ofte als men scote met enen voge.
 990 Daer sijn liede sonder hobot /
 En hen staet oec / die's gelobet /
 In eer scouderen ; ere mont es
 In eer bozst / des sijt gelwes ;

- Gebozstelt sijn si als swijn.
 995 Ander liede daer bi oec sijn /
 Die bi den roke van enen appel leven.
 Ganges die stume loept hen beneben.
 Naken si oec enen stanc /
 Si sterben daer af / si werden so cranc.
 1000 Serpent machmen daer oec binden
 So starr dat si dien herte verslinden /
 En si swemmen ober die zee.
 Nochtan bintmen wonder's mee :
 In Ganges so bintmen ale
 1005 XXX. boec lanc / bi getale.
 Daer sijn woeme met .ij. armen /
 So starr sine laten niet geharmen
 Enen starcken olifant /
 Sine verdzinken alreant.
 1010 In die see oec van Endi
 Bintmen flecken / so groet sijn si
 Dattie liede huse maken
 Van eren scellen / in waeren saken /
 En en es logene engeen.
 1015 Daer so bint men selke steen /
 En adamante die sijn so starr
 En machse beken geen waer /
 Sonder die's boec bloet allene.
 Dat's wonder van enen stene.
 1020 Cussen Anden en Eyctis
 Teet een lanc / dat geseten is
 Parcia. In sine wilke
 Sijn .xxvij. conincike.
 Parcia hetet bi rechter namen /

- 1025 Om liebe diere ierst in quamen /
 Die Percen hieten te hozen :
 Van den Eten waren si gebozen.
 Dat een rike heet Kertusia /
 Doz een pozre daer na
- 1030 Wilen eer geheten was /
 Also als ic in dien boke las.
 Assuria / datz waer dinc
 Dat van Assur / dien coninc /
 Ontfinc sinen rechten name /
- 1035 En bleef reim oer sint bequame /
 Om dat was talder ierst sijn lant /
 Dat leget barna altesant.
 Sijn ouderbader dat was Noe /
 Die boer ober die Rode Zee /
- 1040 En sijn vader dat was Sem /
 Die ierste coninc van Salem.
 Dar na dat lant van Meden /
 Met meneger goder vaster steden /
 Dar na die coninc Medus heet.
- 1045 Darna leestmen dat Percen steet /
 Dat somme liebe heten Perci /
 Dat heet na dien coninc hzi
 Perceuse / Jupiters sone ;
 Hi maecte ene stat wel scone /
- 1050 Die Alexander hzac te stikken :
 Genoomt hebbic se oer dicken ;
 Percepolis es si genant /
 Daer men tiersten binnen vant
 Die ybozie / diez sijn gelwes.
- 1055 Daer es een steen / heet peribes /

- Die een minsche bescont /
 Alsmen icwint vaste hout.
 Dien smeliten bintmen daer mede :
 Sine grote crachtegede
- 1060 Die wasset beide en waent
 Mettier maen en elker maent.
 Van Tygris totter Eufraten
 Legt een groot lant utermaten /
 Dat heet men Mesopotamia /
- 1065 Doze een lant dar na
 Iersthuers geheten was.
 Ic dz mi wel vermeten daz /
 Dat daer inne staet Ninibe /
 Dze dachbart lange en mee ;
- 1070 Die maecte Ninus hier tebozen /
 Die ute Grieken was gebozen /
 Die eerste ozlogz man ertreke :
 Dit es waerheit sekerlike.
 Daer es dat rike van Babyloene /
- 1075 Dat Mensfroet harde scone
 Makebe. Ninus wijs / Semiramis /
 Makebe dien mure die daer es :
 .CC. ellen es hi hoge
 (Dat seide die gene die niet en loge)
- 1080 En .I. ellen es dicke
 Van sconen stenen wel gemickie ;
 En .xl. milen es die omganc
 Met hondart pozren / sonder wanc
 Gegoten al van metale /
- 1085 Stacc en groet / en gemaect wale.
 Doer die stat loept die Eufrate /

- Daer an steet dat oude gesate/
 Die oude toz/ die Mensfroet wazachte
 Hier misen hoege/ met sinen geslachte.
 1090 Daer bi eest blant van Calbe/
 Daer hzoede lieden wonen mee
 Dan sterren dan in enich lant/
 Dat nu ter werelt es verant.
 Astronomie was daer iersten bonden/
 1095 Also als ons die boeke ozonden.
 Daer bi dat lant was Arabia/
 Daer bi die gode stat van Sabba/
 Daer Sibilla was gebozen/
 Die versochte hier tebozen
 1100 Salomone/ dien coninc here/
 Want hi conste wijsheiden mere
 Dan iemant conste verre oft nae.
 Die stat steet in Ethiopia.
 Du hoert allegader hierna.
 1105 Ant lant van Arabia
 Teget een berch/ heet Synay:
 Daer leget een maget vzi
 Begraven/ Sente Kateline/
 Die die ingel groben sonder pine.
 1110 Daer ontfinc Moyses die luet;
 Dieg moet ons allen sijn te bet.
 Daer wonen die Moabitien/
 Amoniten/ Abunien en Madianiten.
 Tusschen hier see en Eustraten
 1115 Es een goet lant utermaten/
 En es geheten Surie/
 Dan enen coninc vzie/

- Daert wilen na was genant.
 Daer staet in dat selve lant
 1120 Ene stat die Damascij heet/
 Daer een slume doz greet/
 Die farfar geheten es.
 Daer steet inne/ des sijt gelwes/
 Antjiocien/ die wel rike stat/
 1125 Daer dat herstenheide doz sat/
 En die coninc Cozban
 Verbzeven met bechtender hant.
 Datg oer der Fenicen lant/
 Dat van Fenix es genant/
 1130 Die Agenozs soen oer was/
 Die Tyren makebe/ daer men af lag
 In dierden boec te bozen/
 Daer menech mensche dieef verlozen.
 In Fenicien staet Surg/
 1135 Dat hachte wilen groet succurs
 Markaris van Monfraet/
 Dat in diefse beschreven staet.
 Daer bi so es oer geset
 Ene edel stat/ heet Aset;
 1140 Een berch/ heet Libanus/
 Teget in Fenisen/ segt men bus
 Datter die cedar boem op staen.
 Daer in spzinget/ sonder waen/
 Die Iobaen/ die daer loept/
 1145 Daer onse Here was in gedoept.
 Palestine es oer daer mede/
 Darna een gode stede
 Was geheten Palestijn/

- Die noch leget oec daer in/
 1150 En nu heet si Escalion/
 Doz dat die hertoge van Botion
 Dobe menegin Sarafijn/
 Die's mote hi gelobet sijn.
 Darna es Goden lant/
 1155 Dat na Judas es genant/
 Jacobs sone die's patriarchen.
 Daer steet dat huet van allen kercken
 Hierusalem/ daer nu te tiden
 Die heydene ute en in riben.
 1160 Daer na es gestaen Galilee/
 Daer Got ghinc op die zee;
 En daer na soe es Nazaret/
 Bi Montabur es si geset/
 Daer onse Here was geboet/
 1165 En daer hi oec stozte sijn bloet
 Menich edel kersten degen/
 Die te dien tiden waren verslegen/
 En dat die edel coninc Wijt
 Tegen Sallabine hielt strijt.
 1170 Daer an leget oec Sodoma/
 En dar tho Gomozza/
 Daer .v. gode stede stoonden/
 Die God selve doz eer sonden
 Met sulphur en met biere ontsac/
 1175 En God soe eer sonden wzac;
 Want daer es die Rode See:
 Daer en mach min noch mee
 In bloeten en geet te grande;
 Si ontfeet in eeren monde

- 1180 Algader die sume Nozbaen.
 Daer bi wonen/ dat ic waen/
 Agriene en Naboziene/
 En ander geslechten tiene/
 Die sijn van Hismacle geslachte/
 1185 Die dit lant houden met crachte/
 Die solen die werelt winnen
 Met crachte en sonder minnen;
 Al die werelt sal onder hen staen
 Te cheinse en oec in dienste gaen;
 1190 Allen dien eylanden vander zee
 Solen si doen harde wee/
 En hebbent een deel in ere gewout
 Dier waerheit richeit en eer gout;
 Dus rest vorszacht in waren dingen/
 1195 Dat Hismael's kinder solen volbzingen.
 Nu seggen papen en klerke
 Dat diese liede en eer gewerke/
 Dese Catre/ die nu es soe vout/
 Asten dwingen met gewout/
 1200 Dat sijn Hismaeliten/
 En pzovent bi abiten/
 Dat sijn al dwingen/ sonder waen/
 En hem niemen en mach ontgaen;
 Also alse Alexander dede.
 1205 Men leest oec in dier selver stede/
 Dat Alexander was een plage
 Over gode en over quade/
 Die God selve sinde mettier hant/
 Om die quacheit die hi vant.
 1210 Aldus solen dese comen/

- Die lui Cateren hozen nomen :
 Om die quaetheit / diemen volbzngen
 Wille / solen si die werelt dwingen /
 En solen Gods gesellen wesen /
- 1215 Almen hier af bindet lesen.
 Recht zut van desen lande
 Es Egypten al te hande /
 Dat alder ierste heet Eyla;
 Ober een wile daer na
- 1220 Wan Augustus al dat lant /
 En hiet Egypten al te hant.
 Die Rode Zee es ant oest ende /
 Daer Moyses met genende
 Esolt ober leide; dieg hebbi hi hant /
- 1225 Want Pharaon al daer verdzanc;
 En geet west tote Oestrike :
 Men vint geen sijn gelike /
 Noch da soe gode stede staen.
 Nilus hebet al bebaen /
- 1230 Die bat op oer Ganges heet.
 Men leest dat daer binnen steet
 .C.M. goder steden.
 Men leest an die dage van heben /
 Datteir noit gesweret ober en leet /
- 1235 Noch van regene en wart weer;
 Daer Nilus / die claer riviere /
 Hebet al sulke maniere /
 Dat si weest en maect nat
 Algader Egypten lant; om dat
- 1240 Nachmen cozen winnen gereet.
 Daer es een stat de Eeben heet /

- Die Catinus maecte / Agenoers sone /
 En hietse Eeben na dat gone
 Die hi maecte in Griecken lant /
- 1245 Die Alexander / die coene twigant /
 Al verberende in dien velde /
 Alse u die eerste boec vertelbe.
 Daer was Sente Mauring geboren /
 Die Maximianus hier tebozen
- 1250 Ontlibede en die gesellen sine /
 Ombat si waren kerstine.
 Daer ane es grote waestine /
 Daer Josimas en die gesellen sine /
 En daertoe menich eremite /
- 1255 Gode dienden met groten blite.
 Cambices dese hiet
 Die verwan Egypten diet /
 En maecte een stede scone /
 Die hi hiet Babylone.
- 1260 Daer es Babylonien haer /
 Die nu thoet es / datg waer /
 Van algader dien continetike /
 Daer maecten si begenetike
 Alexander / die hzie /
- 1265 Ene stat / heet Alexandzie /
 Daer hi es begraven
 .Nu terstont met groter haben.

Wie die lande heten dar Bessus en Nabesines clouwen, doen si Daris hadden doet.

- N**u nem ic weder mine bart
 Van dien oesten te westen wart /
 1270 Coten berge / heet Caucasus /
 En telle u daer af aldus.
 Sijn oest ende es een deel verheven
 Tegen die zee / en comt gebreken
 Recht ober tote Europen.
 1275 Binnen dien berge / daer hi es open /
 Es dat lant van Amosonia ;
 (Die Massa geheten sijn dar na /
 En die Colken en die Sarmataen /
 Dits kwers volc utermaten)
 1280 Dat es hier maechden lant.
 Daer was Cyrus / die wigant /
 Verslegen vander coninginnen /
 Om dat hi dat lant wacnde winnen /
 Die was geheten Chamaris.
 1285 Ane die nozt sibe loept Fastis /
 Ene scone riviere / al te hant.
 Vaste dar an ligt Bacteren lant /
 Die na een water Bacteren heet /
 Dat daer in den lande geet
 1290 Daer Bessus / die mozdenare /
 Was geblouwen met siere scare /
 Doen hi Darise hadde verslegen.
 Een ander lant es daer legen /
 Dat es gheheten Hecanie ;

- 1295 Daer bloe met siere companie
 Nabesines / die selt man.
 Van enen bosce / liegt dar an /
 Hebet Hecanie den name ontsaen /
 Daer vogele in sijn / sonder waen /
 1300 Eer bederen scemeren met nachte.
 Daer bi woent volc van crachte /
 Beide Siten en oec Hunen /
 Die met Ettelen / dien vunen /
 Alle die lande die nu sijn
 1305 Cussen Spanien en dien Kijn
 Doz bozen met ozlogen.
 Danen mochtmen sien van hogen
 Bergen / die daer liggen bi /
 Die heten volc van Hypozazi.
 1310 Over dien berch an die nozt sibe /
 So walet emmer in allen tide
 Die nozden oft die nozdoesten wint /
 Hier an leget niet een twint /
 En dit heet hier Carteres lant.
 1315 Daer bi leget althant
 Albania / om dat dat volc al daer
 Gebozen wert met witten haer.
 Armenia dat ligt daernaer :
 Noch so es die arke al daer
 1320 Op enen berch / heet Ararat /
 Daer Noe selve binnen sat /
 En boer op / doen die lobie ghinc.
 Dit es gewaerlike dinc.
 Daerna es Iberia /
 1325 En dar na Capadocia /

Die die namen souden ontfaen
 Van steden / die daer binnen staen.
 Daer sijn merien / sonder waen /
 Die mettien winde volne ontfaen /
 1330 En sine leuen maer altoes .iij. iaer.
 Dit leest men al ober waer.

Daer es dat minder Asia /
 Dat al omtrent wel na
 Beloken es mettier zee,
 1335 Daer ic u af sal tellen mee.
 Ene pozt es die dat lant /
 Die Effesus es genant /
 Die maecten die wijs wilen eer /
 Doe sij blant / en dar tho meer /
 1340 Hadben gewonnen verre en na /
 Die wijs van Amasonia :
 Daer segt Sente Johan ewangeliste /
 Die Gods verholenheit wiste.
 Dar na es Micdonia /

1345 Dat te bozen hiet Verica /
 En nu hetet Betinta /
 Van enen coninc dar na
 Wat geheten Bitinus :
 Oer hter ene stat albus.

1350 Ene stat es oer dar na /
 Die heet Nijt / ochte Mitena.
 Dit lant van Bitinia
 Heet oer dat meerre Frigia;
 Daer staet Smircia / die stede /

1355 Die Cesus maken dede.
 Gallacia dat es daer bi /

Dat na Gallen hetet bibi /
 Want hi mettien coninc Bitine
 Dat lant woumen met groter pine.

1360 Dar na so es dat minder Frigia :
 Ene dochter hadde Europa /
 Daert ierst was na genant.
 Daer bi so was een anber lant /
 Dat geheten es Dardane /

1365 Na Dardanoise / na minen wane /
 Die was Jupiter's sone.
 Daer es Croien / daer die gone
 Van Gieken hoz lagen
 .x. iaer / eer sise gewonnen sagen.

1370 Darna soe es Tacaoene ;
 Daer loept ene ribiere scone /
 Die wilen Erimis hiet :
 Eer sant was goul / en el niet.
 Libia soe steet dar na /

1375 Die van Libuse dien namen wan.
 Sijn voder hiet Merinis /
 Daer een pozte na geheten es /
 Die geheten es Clariena.
 Daer na soe es Hsauria /

1380 Dat van der lucht ontfeet dien name /
 Want si es daer so bequaeme.
 Sicilia soe es oer daer an /
 Dat Alexander / die edel man /
 Scoffierde Darise dien coninc /

1385 Dat Cilix dien naem ontfinc /
 Dies rijcs Agenez sone /
 Dat's een berch als die gone

- Die in latine Caureus heet/
 Dat leestmen dat Ceceus steet/
 1390 Die Perceus maecte hier rebozen/
 Daer Sente Paulus was geboren.
 Dar na so es Licia/
 Hibia/ Paulilia
 En Ponten/ dat grote lant/
 1395 Daer Ovidius was versant/
 En oec mede Sente Clement/
 Daer op rechte die see ent.

*Wie dat lant van Europen en ander lande daer bi
 gelegen sijn.*

- A**lien hebben wi doz loyen;
 Nu solen wi seggen van Europen.
 1400 Dat es terden deel van ertrike:
 Het was geheten sekerlike
 Na een dochter/ hiet Agnoz/
 Die Thieren hadde menegen toz/
 En was Europa genant.
 1405 Jupiter/ die grote tyrant/
 Hi ontfoudse eren vader:
 Daer na soe heet dit algader.
 Ken die nozside daer bi
 Ligen berge/ heten Aesei/
 1410 En een riviere/ heet Tancis/
 Dat na enen coninc geheten is/
 En die vierde Meotides/
 Daert bi gescreven es
 Van dien lande van Asia.

- 1415 Si eenre stat van Meoboria
 Gaen die marchen toter see:
 Dus dreiden si die lande ontfre.
 Van Canais recht suut
 Liet een lant/ dat es al uut
 1420 Sebest metter Donouwen/
 Dat heet/ te minen trouwen/
 Dat nederste Cerna;
 Darna lecht Alenia/
 Goblant/ Tyslant en Puzen/
 1425 Hongerien en Kusen/
 Daer kienwen es die gode stede
 En die beste deel van kerstenheyde/
 Bulgerie en Pollane/
 Behem en oec Comane.
 1430 Tussen Monion en dier Donouwen
 Legt een lant/ daer scone bzouwen
 Harde deel binnen sijn/
 Germania hetet in latijn:
 Het geet al west toten Rine.
 1435 Ken die nozt west side sine
 Coept een riviere/ heet die Elve:
 Swaben leget an dat selve
 Daer die Donouwe spzinger in.
 .K. rivieren fallen daer in/
 1440 Min noch meer/ in die Donouwe/
 Dies es si alre water bzouwe.
 Al meeste bzagen si al sceppe
 Van die vallen in eren greppe;
 In .vij. stucken/ noch min noch mee/
 1445 Valt si dan in die zee.

- Van denen ober .xl. milen
 Machmen beseffen / sonder ghilen /
 Eren stroem al in die zee /
 En versch oer dzyklen / dat es mee.
 1450 Dar na esser Danciken lant /
 Dueringen / Weieren al te hant /
 Sassen en Westfalen mede.
 Algader dese gode stede
 Niet Almanien willen eer /
 1455 En dar tho lants veel meer.
 Vander Elben al neder waert
 Legt Drieslant ane die bart :
 Tusschen Elben en sinen val
 Niet willen eer Drieslant al.
 1460 Ven die nozt oest sibe es Denemarke /
 Daer waren willen helbe starke.
 En bat oest so leget Sweden /
 Een lant met veel goder steden.
 Noztwegen es bat nozt.
 1465 Men bint geen lant bat nozt.
 Nu kerie weder ten oesten wart.
 Van der Donouwen ter see wart
 En tusschen hier Marbel See
 Rikken continerike twee;
 1470 Dat een heet Panonia /
 Dat ander heet Messia :
 Daer an so es Bulgerie.
 Tracen dat es daer bie /
 Dat na Asets sone Thyas
 1475 Terswerf geheten was.
 Constantinopel / die gode stede /

- Die Constantijn maken bede /
 En na rem es genant /
 Staet daer in dat selbe lant.
 1480 Algader hetet Gzielen / entrouwen /
 Tusschen dien Dzaes en hier Donouwen;
 Wilen eer doen hiet Cetyu :
 Een lantschap es daer in /
 Dat heet men Dalmacia;
 1485 Ene stat steet dar na
 Die es geheten Epyrus :
 Achilles sone heet albus /
 Die selve Epyrus hiet.
 Daer es een fontein / en liege u niet /
 1490 Daer men in lescht enen bzant
 En weder ontfrect alstehant.
 Een pozt es daer na /
 Die es geheten Canonia /
 Die Ectoys vzoeder Helenns /
 1495 Natoen hiet menne albus.
 Daer so steet ene stede /
 Die Molosus maken bede /
 Pirrus sone / en dar na
 Niet die pozt Meloria.
 1500 Athenen steet daer bi /
 Die Lycroys / een coninc bzit /
 Terswerf maken bede /
 Die Alexander destruerde /
 Bedi dat sine verluerde.
 1505 Cassalia / dat gode lant /
 Dat van Cessalus es genant /
 En dar thoe Macedonie /

- Daer Alexander / die vzie /
 In was geboren en geboet
 1510 In daer lecht sijns vader goet.
 Men leest dat daer Olympus staet /
 .I. berch die boden dien wolken slaet.
 Daer es Cozinten / een stede scone /
 Daer Alexander in spien crone.
 1515 Archadia die stat daer te bozen /
 Daer Jupiter in was verlozen.
 Een steen es daer / heet alvestoen ;
 Soe wonderlike es sijn doen /
 Nozt hi encluef ontfien /
 1520 Sijn bier en mach niemen vzeken.
 Dat hoge Pannonia es dar naer :
 Over waer leestmen dat daer
 Sente Mertijn was geboren /
 Die met Gabe es vercozen.
 1525 Daer bi so es Utruria /
 Van enen water dact na
 Was genant / dat Hster heet /
 Dat uter Donouwen geet.
 Italiaen heten in latijn
 1530 Alle die siebe die nu sine
 Cussen die Suut Ze en Moniou /
 Waer bi dat es / dat segge ic u /
 Een coninc was in Cilicie /
 Die daer coninc was een wile /
 1535 Die was geheten Italic ;
 Dar om hetet blant albug.
 In die nozt sibe es Lombardie /
 Daer in steet menege stede vzie.

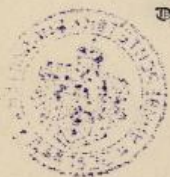
- Nozt hajt suden es Cuscane.
 1540 Spanien dat es daer ane ;
 Daer bintmen dien goden wijn /
 En vaste bozge daer binnen sijn.
 Daer bi es Catthie ;
 Daer steet die edel stat / die vzie /
 1545 Roma / thoert van Europen /
 Daer menech hebet toe gelopen /
 Die Komulus wilten eer stichte /
 Daer Obiding veel af diehte.
 Dar na so es Polien gelegen /
 1550 En Calabzen daer iegen.
 Cueningen die stat es der na /
 Dat rest ende van Italia.
 Die sijn spzinct onder Moniou
 En loept recht nozt / segg ic u /
 1555 Datse die zee dan onsaet.
 Alle die lantscape die nu gaet
 Cussen den sijn en Varteren lantse /
 En hiet Gallien en daertoe meer.
 Doe quam Frankie / die coninc /
 1560 Die met Eneas van Croien ontginc /
 En maecte Croien op dien sijn /
 Dat nu heet Santen : al wozt sijn /
 Het lach algader in desen wike /
 Doen hi blant van ertrike ;
 1565 En nu hetet som Rozeine /
 Som Elaten / som Ardenie /
 Tiraten en Venegoulwen /
 Zabaut en Haspegoulwen /
 Vlaenderen en Vermendoig /

- 1570 Rechte Franke en Artoes /
 Nozmandie en Spanien.
 Galle gaet tote Carcangen /
 Dat heet wale geleebedde Gallen :
 Dat en es niet cont hen allen.
- 1575 Een ander Gallen es barna /
 Dat heet dat harde Gallia ;
 Want die liebe die daer waren /
 Waren altoes met langen haren.
 Tartanien es in dit Gallen /
- 1580 Dat suut der Rozen met allen /
 En gaet bozt toter Konen.
 Daer in steet menege stede scone /
 Daer in es Berien en Aberne /
 En Bozgondien / en menge taberne
- 1585 Es daer binnen van goden wine /
 En daer binnen es Timosine /
 En die weelde Kicozbaen.
 Dus eest gedeelt / na minen waen.
 Tussen dien berch ender Kone
- 1590 Es dat wilde lant van Aerbone /
 Dat heet gebarde Gallia ;
 Dat will ic u seggen war na :
 Om dat die liebe hier tebojen
 Eer barde niet en scozen /
- 1595 Beide massage en colone.
 Daer steet die stat van Aerbone /
 Harlebianke en Monplier /
 En Provence en menesch stier
 Pobenfael daer binnen es.
- 1600 Aerbefose / des sijt gewes /

- Teget in dat Gallen mede /
 En daer toe menege gode stede.
 West daer na leget Aciou /
 En dat lant van Pontu /
- 1605 Dat heet Aquitania /
 Om dattier verre en na
 So vele ribieren lopen.
 Calre wuest van Europen
 Dat es Spanien / dat gode lant /
- 1610 Daer Hercules / die wigant /
 Sine columnen heeft gesat /
 Dat die begen om dat /
 Want hi woude gewelddeliche
 Tussen Europen en Affrike
- 1615 Ene brugge ober die see slaen /
 Daer noch sine columben staen.
 In Spanien leget altemael
 Dat conincrike van Poytigael /
 Castele / Gallicien en Agaroene /
- 1620 Sibilen en Esihoene /
 Daer Wilces groet heer was /
 Als men int dietsch van Troien las.
 Hier ent die tale van Europen ;
 Nu will ic bozt in Affrike lopen.
- 1625 Affrike ontfine dien name
 Van enen man / die van Habzajame
 Was comen / die Affer hiet /
 En gaet oest / in siege u niet /
 Tegen Egypten an dat lant /
- 1630 En geet bozt tegen Spanien lant.
 West om gaet sine stricke

- Coten west en van ertrike /
 Daer eest lant dat heet Libia /
 Dat meeste lant van Affrica /
 1635 En daer es dat beste rozen lant /
 Dat noit man in die werelt vant.
 Darna es een lant / heet Concis /
 Daer Martijago binnen is /
 Die beeste stat van Affricke :
 1640 Die maecte gewelbelike
 Ene hrouwe / hiet Dido /
 Die wart siber harde onhzoer /
 Want si doz Eneas minne
 Soe fere wart uten sinne /
 1645 Dat si eer selven sloech te doet.
 Dat was scade harde groet.
 Agenoz was eer vader /
 Die es Cyren was al tenen gader.
 Darna so liet Gertulia /
 1650 En barna Numedia /
 Daer Augurta here in was.
 Daer stoet die stat / daer in lag
 Die Sente Augustijn /
 Die heet Hippone in latijn.
 1655 Ethiopien es danen suut wart /
 Dar na Etham geheten wart.
 Dus bintmen Ethiopien hzie :
 Das en es / dat segmen mie /
 Hoben Egypten dat Ethiopien /
 1660 Daer Nilus uut comt gelopen ;
 Die ander staet dat Indien na :
 Daer staet die stat hiet Sabba /

- Daer Sibilla hrouwe af was /
 Als men hier te rozen af lag.
 1665 Daer derde es in Affricke.
 In ele bint men sekerlike
 Swarte moze menech een /
 Dat en es logen en geen.
 Suut wart van desen Ethiopien
 1670 Ligger grote woestinen open /
 Allen lieden onbekant ;
 Want daer es menech serpant /
 En dar toe menech dier /
 Allen lieden wel onghier /
 1675 En doz die hitte vander sonnen
 Es dat lant al ongewonnen.
 Dar na soe es die grote zee /
 Daer in bintmen wonder es mee :
 Dat sonnenseijn maectse so heet /
 1680 Dat si waltet also gereet /
 Alst buater doet ober dat hier :
 Daer es menech vesch onghier.
 Daer lecht een berch / heet Abalag /
 Daer na een coninc geheten was ;
 1685 Affricke was eem onderbaen /
 Abalag heet hi / sonder waen.
 Op dien berch sat die coninc hzie /
 En screef astronomie ;
 Protheus was sijn vader mede /
 1690 Die een veelde oer syzeken bede.
 Affricke es een groet lant /
 Dat meeste deel es onbekant
 Al dien lieden die nu sijn /

- Om dat heet sonnensijn.
 1695 Affrike laeten wi nu staen /
 En ten wilben eylande gaen.
 Eypzen legt en die suut see
 Tegen Surien / min noch mee.
 Dat oosten legt Gziehen lant /
 1700 Dat na dien coninc Creten es genant.
 Dat oest soe legt Avidos /
 En daer na soe legt Colcos /
 En daer na legt / die es sijt gelues /
 .X.XX. Cyclades:
 1705 Eylande sijn also genant /
 Die liggen tegen Asien lant.
 Dat meeste darna heet Delos;
 En darna legt Samos /
 Daer was geboren Pittagozas /
 1710 Die binder van musiken was.
 Erdene potte waren daer
 Ierst gemaect / dat was waer.
 Ercilien dat leget daer na
 Bi den lande van Italia :
 1715 Daer es die berech van Uthane /
 Die altoes bernet / als ic wane.
 Bi Ercilien in die wilde see
 Liggen lande / heten Olee /
 Die bernen oec in allen tiden;
 1720 Dat seggen si dier bi liben.
 Bi Knase / dat in Affrike es /
 Liggen eylande / heten Goznades.
 Oer waer segg ic u mee /
 Dat ute in die hete see

- 1725 Tach dat grote eylant /
 Dat hadde enen merren rant
 Van Europen of Affrike /
 Dat verbyrees gemeinlike
 Met al dien volke dat daer sat.
 1730 Plato bescreef ons al dat.
 Daers nu de see gestozint van hitten;
 Dat seggen si die daer bi sitten.
 In Nilus so es een eylant /
 Dat Meror es genant :
 1735 In dien somer so en es daer
 Engene scaduwe / dat es waer /
 Alse die sonne es te midbage.
 Daer in steet / dat es gene sage /
 Ene stat / heet Seneer.
 1740 Daer in es noch wonder es mee :
 In die stede so es een put;
 Alse die sonne ter hoehststen sit /
 Schijnt si recht tote op dien gront
 Recht neder ter selver stont.
 1745 Dien put maecten die philosophiense
 .XX. ellen diep en oec tien.
 Dar na es dat verlozue lant /
 Dat allen lieben es onberant /
 En leget west van Affrike.
 1750 Men bindet in ertrike
 Tant soe scone / noch so goet /
 Noch daert so goet in wesen doet /
 En dat heet dat verlozen lant.
 Het es gesiet dat men vant /
 1755 En alsment dar ane sciet /

- En conde ment gebinden niet.
 Wi lesen dat Sente Vandaen
 In dat lande / sonder waen /
 Die bi der see en opt lant
- 1760 Wonderſ bele ondervant.
 Buten Europen liggen eylande
 Dele die noit man en herande /
 En andere die nomen ſal /
 Som hzeet / ſom ſmal :
- 1765 Maiozke en Minozke mede /
 En Maroch / daer meneghe ſtede
 Wel geaſſiert binnen es /
 En .xliiij. Oradeſ.
 Buten Tartanien es Ingelant /
- 1770 Waloeſ / Scotlant en Yrlant /
 En een eylant heet Canatoſ /
 Het maecte hier ſerpente loſ /
 Waer dat men die erde hebet
 Die an dien eylande clebet.
- 1775 Buten Noztwegen es Chle :
 Dat ſegg ic u al ſonder ghile /
 Dat daer die lober niet en vallen
 Van dien bomen al met allen.
 Daer eest dach al dien ſomer lant /
- 1780 En nacht dieſ winters bedwanc :
 .VJ. maent nacht en .vi. maent dach ;
 Dus ſcreef die gene diet ſach.
 Nozden ſunt van deſen lande
 Teget die grote ſee te hande.
- 1785 Die ſee hebet in eer gewout
 Die winter ; eest daer altoeſ rout /

- En ſi es verhozen verre en lude /
 En ſi en doit genen tijde.
 Al dit wonder van dier zee /
- 1790 Van dien lande dar toe mee /
 Hadde Apelleſ al beſcreuen
 Op Dariſ gras / en daer beneben
 Beſcreef hi daer die yzoperheide
 Van dien lande en van dier chierheide ;
- 1795 Die ſalie u nomen gereet.
 Dat argſte cozen lant dat men weet /
 Dat es dat hete Tibia.
 Amontſ lant daſ es barna /
 Datſ tallen tiden ſonder regen.
- 1800 Egypten lant dat es daer iegen /
 Dat Niluſ wesen rike.
 Cartago van Affrike
 Stoenden met groten cozen daer.
 Atthenen ſont barnaer /
- 1805 Dat wiſſte volc van ertrike.
 Roma ſont daer hoerdechlike.
 Spanien was daer gebiſiert
 Met Ercoleſ palen verſiert.
 Saba die ſont daer oer /
- 1810 Daermen vint dien wiroer.
 Doberſte van Francrike /
 En die blome van al ertrike.
 Goet wiſn ſo es in Spanien.
 Dul ſijn ſi van Tartanien ;
- 1815 Want het es te gelobene van hen ſomen /
 Dattie cominc Artur ſal weder comen.
 Condiſch ſo es die Nozman ;

- Die Ingelste wael smekten kan.
 Alder vzeeste sijn de Lombarde;
 1820 Die Quetste sijn vzeet met den swarde.
 Die van Solonien hebben den pzijs/
 Dat si sijn van loien wijs.
 Apelles screef op Paris graf
 Met gulden litteren/ dat er hi af
 1825 Menige marc hadde te sone:
 » Paris die wilen dzoech die crone
 Beide van Perren en van Meden/
 Es begraven te deser steden/
 Dies conincs Arsamus sone.
 1830 Dese coninc was die gone/
 Dien Alexander genendichlike
 Af van sinen conincrike. »
 Oec screef hi mede/ sonder waen/
 De lange die werelt hadde gestaen/
 1835 Eer Alexander crone dzoech:
 Dat wijsheidten genoegh.
 .XCVIII. iaer
 .XX. min/ dat es waer/
 Hadde die werelt gestaen/
 1840 Eer hi crone hadde ontsaen.
 Binnen dien dat Apelles screef
 Dat wonder/ daer hi ober dzeef
 Tanger wilen dan ic weet/
 Geboet Alexander gereet
 1845 Cote hen die soubinieren/
 En hi gaf/ na siere manieren/
 Beide silber en gout/
 En rijcheit menich sout/

- En hiet dien liden dat si plagen
 1850 Eers gemac; want hi dagen
 Woude al daer met siere scare/
 Cote dat Paris begraven ware.
 Doen die liebe ledich lagen/
 En eers gemacg plagen/
 1855 Quam nimeere in dat herre/
 Dattie coninc hadde gere
 Ce kerene te lande waert.
 Doen gereide tsoic sine bart;
 En die coninc/ die hier af al
 1860 Diet en wiste/ hoerde tgesal/
 En hi vzaechde wat daer ware.
 Doe hi wiste die nimare/
 Was hi dzobe/ en riep siere
 Cote hem die soudenere/
 1865 En ridderg en die barone.
 Hi spzac: « Hier es menich degen cone/
 Dies hem te rechte scamen soude/
 Dat hi te lande keren woude.
 Dien rechten herte hebdi verdzeben;
 1870 knechten/ die eem namen bleven/
 Soten wi se heren laten bliben?
 Soe sachten wir dien keytiben.
 Ghi hebt Perren en Ermenien
 Ghedwongen/ en oec Surien/
 1875 Fenicen en oec Medea/
 Capadorien en oec Libia/
 Parten en Ciciene/
 En dat toe menige bozch siene.
 Ghi hebt bozcropen menich gat/

- 1880 En geswommen menege stat/
 En menegen berch ober geswommen/
 En menech water ober geswommen.
 Wi mogen in .liij. dagen baren/
 Daer Vessug niet en mach ontbaren/
 1885 Noch ontcrupen/ noch ontblien.
 En laet u die scande niet gesien/
 Dat Vessug nu crone dzaget/
 En ghi Darise hebt versaget. »
 Soe waren sij sijn veraden/
 1890 Dat si sinen willen baden;
 En oec riepent sijt al ober tuut.
 Die sevendende boec geet hier wt.

DAT ACHTENDE BOEC.

Hier begint dat .xviij. boec, en spreect wie coninc Alexander Narbelines na volgde om te dodene, en wie Narbelines genaden gefan over mids Alexanders kemerlinc Bogoa.

- A dien sevendende boec so stoet
 De Daris/ die coninc goet/
 Met groter eren was begraven/
 En wie Alexander met groter haben
 5 Sichte sine soudenere
 Milbelike/ na sijn maniere.
 Nu segg ic u die redene hozt.
 Cote Ezartene/ in die pozt/
 Tiet hi dien hier Permenione/
 10 Enen degen fier en cone/
 En beval eem blant van Meden/
 Beide blant en sieden/
 Om dat hijt soude verichten.
 Selve boer die hier verichten
 15 Tegen alt holt van Uranie/
 Met al sere companie.

- Daer vant hi menich dier
 Soe starr en so ongehiet/
 Dat hi iegen die beesten vacht
 20 Lange wile met groter cracht/
 Eer hi quam do? die woestine
 Van Hecanien met groter pine.
 En hi sochte her en bare
 Harbesines/ dien mo?denare.
 25 Die dage vacht die edel man/
 Eer hi die beesten verwan.
 Die coninc hadde enen kemerlinc/
 Die alle sine heimelike dinc
 Wiste dat dan ieman el.
 30 Harbesines hi wiste dat wel/
 En die gene was sijn vzielt;
 Want hys hadde verbient:
 Hi was gheseten Vogoā.
 Harbesines hi sende eem na
 35 Boden/ alse hys hadde stade/
 En dat eem dat hine verbade
 Tegen dien coninc/ sinen here.
 Vogoā bads harde sere
 Alexandere do? sine gode/
 40 Dat hi van den ebelen mode
 Harbesines liete verdingen;
 Want hi in genen dingen
 Darise en scade an sijn leven/
 En hiere oec toe wart verdzeben
 45 Van Bessuse/ dien sellen man;
 Dat hi was sijn taelman/
 En hi do?ge en staden

- Woude setten in siere genaden/
 Sonder slach en sonder stoet/
 50 Tietmen guijt van der doet.
 Die vzielt heeft/ het schijnt eem wel:
 Al was Alexander sel
 Sinen blant/ Vogoā
 Lach eem so met bden na/
 55 Dat hi belobede den camerlinc
 Met dieren eiden/ in waere dinc/
 Dat hine den hoesten soude maken
 Sekerlike/ in waren saken/
 Die in al sijn her waere.
 60 Dus wan hi dien mo?denaere
 In sijn gewelt met clenre pinen/
 En alle die gesellen sine.
 Alse Macebo/ die vzie/
 Was int lant van Hecanie/
 65 Ghinc van hen die nimare
 Verre en wibe/ her int bare/
 Al tote in dier Megde lant.
 Dor begerde alte hant
 Calcektis/ die coninginne/
 70 Hem te siene; want die minne
 Hadde eren sin also bebaen/
 Dat si dien wech woude bestaen.
 .C.C. maegden van eren tieden
 Debe die v?oulwe ontvieden;
 75 Want si dien wonden soeken/
 Daer men vele af vint in boeken.
 Selbe was si so scoen een wijf/
 Dat men te dien tijden anders lijf

- Doit en sach eer gelijke /
 80 Dar toe mechtich en rike.
 En eer haer was en blont /
 En ongeblochten talre kont :
 Dat sat utermaten scoen.
 Dar op boerch si een crone
 85 Van sinen goude wale gemaect.
 Maer van den cleeberen was si naect ;
 Want het was eers lants sede.
 Si hadde wale gemaecte lede /
 Dat voerhoet bzeet / die wintzantmen srecht /
 90 Die ogen blide / die nefe recht /
 Kede hier en witte tanbe /
 Lange binger en eer hanbe.
 Die arme hadde si te maeten grof /
 Alsten wapen was behoef.
 95 Eer hals witte / al omme
 Kont alse een columnne
 Gemaect van witten marbersteen ;
 Eer mont te maten cleen /
 En die lippen bloet roet.
 100 En van anderen leden was si groet /
 En ridderlike gewapacht.
 Ic bin dieg harde wael bedacht /
 Want Blancesloer / die vrouwe van Spanien /
 Noch Blancesloer die in Tartanien
 105 Met Ellen rise was ontfaren /
 Noch Blancesloer van Beauraparen /
 Van scoenheden eer niet en geliken.
 Oec dar ic wael sprekien /
 Dat Hilde van Hlant /

- 110 Noch die mettier witter hant /
 Noch Melioz / noch Lysoze /
 Noch daer Amadas was boze
 Soe dul wael lange wile /
 Noch die gene die eer ghile
 115 Met Waelwine heelt gereet /
 Doe men eem sijn oeg ontreit /
 Noch die scone Ampholie /
 Noch oec Tanceloets amie /
 Diamira / noch Phillis /
 120 Dido noch Europa / noch Byss /
 Die Achilles was genomen /
 Noch Octabiana van comen /
 Noch Absolon Chamar /
 Daer ic wel af seggen dar
 125 Die utermaten scone was /
 Noch noit vrouwe daer ic af las /
 Sonder die vrouwe die noit en bede
 Sonde noch oec dozerheide.
 Erre en was gene gelike ;
 130 En dat was recht sekerlike /
 Dattie hoeke vele te bozen
 Die toe dien tiden was gebozen /
 Vander scoenster was gemint
 Die in dien tijden was bekint.
 135 Alt volc was in eer beblanc /
 Dat Canasus die berch lanc
 Aen die nozt oest side heeft bebaen /
 A toter slumen / sonder waen /
 Die Phacis geheten es.
 140 Voert / ic make u dieg gelues

- We die brouwe was gesjeten.
 Si spzant baden ozzse gereet /
 Tierst dat si dien coninc sach /
 En haeste eer al dat si mach.
 145 In eer rechter hant si bzoech
 Elwe spiete / waren scarp genoech.
 Ken eer lichter sijde hinc
 Een hozen voge / datz waer dinc /
 En een coket al vol strale;
 150 Dat sat eer uter maten wale.
 Een bliant hadde si ane /
 Gescapen / na minen waene /
 Wonderlike na eers lants sebe.
 Dien lichter arm en scouderen mede
 155 Ongecleet en naect /
 Alse was dat cleet gemaect.
 Oec so eest eers lants sebe /
 Als daer in enege sebe
 Geboren wirt een maechbekijn /
 160 Dat plegt die hebelmoder sijn /
 Dat si eem ter selver tijt
 Die rechter mamme af snijt /
 Om dat si te dat souden scieten
 Beide met vogen en met spieten.
 165 Die lichter mamme leet him bliben /
 Ocht gebeit oec dien wilben
 Dat si kinder winnen wouden /
 Dat si se generen souden.

*Wie die coninginne Talrestis begerde van coninc
 Alexandere een kint te dragene.*

Alcestis vsach dien here :

- 170 Eer wonderetg harde sere /
 We dat so cleen een lichaeme
 Hebben mochte soe groten name.
 Si peinsde ware die grote doecht /
 En die cracht van siere iocht
 175 Liggende mochte in sijn lede.
 So simpel was eer sebe /
 Dat si peinsde in eren raet /
 Dat nieman en bede grote daet /
 En niemen en were wael geraet /
 180 Sonder dien die maniere maect
 Van lichaeme grote / hoge en scone.
 Maer die nature geest te sone
 Dien clemen minse groten moet /
 Die selesken maect si bzoet;
 185 Want hetz menich selesch minse
 Die van wijsheiden hadde lueser.
 Als dien coninc dus vsach
 Dzaechde hi eer wat eer wach /
 Ofte si enege grote bede
 190 Hebben woude op hovesebe.
 Doen seide si dat si comen ware
 Coten coninc / en eer scare /
 Om dat sine hadde gemint
 Om te dzagene bi eem een kint.
 195 Oec seide si dat sijnz werdiech ware /

Dattie coninc woonde an haer :
 Wa dat een knapelsijn ware /
 So sceent recht al oppenbare
 Dat were here van sinen conincrike ;
 200 Gesceit oec selerlike
 Dat were een maechdelkin /
 Soe sout coninginne sijn
 Van eren landen / in waren sinen.
 Dit dat si op gerechte minne.

*Wie coninc Alexander dier coninginnen Talrestis
 volbracht, en si weder tien lande vore.*

205 **D**oe dede Alexander bzagen /
 Ofte si wapen woude bzagen /
 En siere ozlogen plegen.
 Doe antwerde si daer tegen /
 Dat eer lant weer onderecht.
 210 Doe antwerde Alexander echt /
 Dat hijt harde gerne bade
 Op hovesceit / dat si eem bade.
 Albus hadde si eer bede ;
 En si keerde te eerre stede /
 215 En tote eren conincrike /
 Met eren mechden blidelike.
 Binnen dien dat Alexander dwane
 Arcanie al over lant /
 En Talrestig / die coninginne /
 220 Teen hadde van eerre minne /
 Spien Vessug crone in Dacteren lant /
 En hi geboet alte hant

Dat mene coninc heten soude.
 Oec geboet hi / alse die boude /
 225 Herbart al sinen lieben.
 Die Eiten dede hi oec ontbeden /
 Dat si met eem souden striden.
 Dit verhoerde in rozen tijden
 Alexander / en mettier haert
 230 Hiet hi pozzen dat wart.
 Maer dat vole was soe geladen
 Met gode / si en constent bestaden /
 En cume pozzeden van der stede.
 Nu hozt wat die coninc dede.
 235 Die edel here en die milde
 Peinsde dat hi verbernen wilde
 Al dat groet goet en elene /
 Sonder die wapen allene.
 Hi hiet te gader bzinggen tgoet /
 240 Daer menich om sturte sijn bloet
 En hijt op die viande wan /
 Die diere cleedere / die wielen span
 Dat besjendege volc van Ceren /
 Die hen met sden werke generen /
 245 En dar toe menege dierheide /
 Al / segge ic / dattie coninc dede
 Op enen plein te gader bzagen /
 Daer die heren toe gesagen.
 Doe hiet hijt verbernen al /
 250 Diere en ondiere / groet en smal /
 Daer alt tfole toe sach met ogen.
 Het stont hem so / si moestent dogen /
 Al hadden siere dicwile tebozen

- Menegen vziect om verlozen /
 255 En menegen vziect om ontsaen
 En menege wonden / sonder waen.
 Nochtan en dochten sijt niet clagen
 Wat si doer oogen sagen.
 Dies conincs goet verberdemen mede ;
 260 Dat waest dat hen verdoegen bede :
 Gemeen plage gedocht men wel.
 Sident dat also gebel/
 Van den gode dat daer bedarf/
 Seiden die heren meneschwarf
 265 Dat si bi des conincs raede /
 Al docht him wesen scade/
 Van groten sozgen guijt waren.
 Dus moesten si idel banen baren.

*Wie coninc Alexander te Bacteren lande wart reet,
 en binae van sinen lieden doet bleven was.*

- D**oe reet Alexander mettier bart
 270 Met groter haest te Bacteren wart/
 Die noit ontsach wijch noch strijt/
 Nochtan was hi ter selver tijt
 Van sinen volke wel na doet.
 Daer gesiede iammer groet;
 275 Want daer was een van des conincs vziende/
 Een die eem lange diende/
 Die dies conincs raet al was/
 Permenis sone / Philotas/
 Die grote mozt .iij. dage al/
 280 Als ic u dozt vertellen sal.

- Philoten seilt knecht / een hiet Dimus/
 En een hiet Nicomacus/
 Stoonden en spzaken onderlinge
 Om menegerande dinge.
 285 Mettien versuchte Dimus sere.
 Nicomacus vzaechde dien here/
 Wat eem te versuchten ware?
 Doe seide hijt eem oppenbare/
 We hi en Dimiterius/
 290 En een ander / heet Tecolaus/
 hadden gesuoren / sonder waen/
 Dat si dien coninc souden verslaen.
 Mettien bleef dese spzake.
 Nicomacus seide dese sake
 295 Philoten nebe Sebaline;
 Sebalijn seit stillekine
 Dese mozt daet al Philoten/
 Dat Dimus met sinen roten
 Alexandere souden verslaen.
 300 Philotas doet dozt verstaen;
 Mar .iij. dage swerch hijt stille :
 Dat bede hi dozt Dimus wille.
 Doe Sebalijn dat gesach/
 Debe hijt Matrone gelwach;
 305 Matron seit Alexandere dozt.
 Doe die coninc wiste die mozt/
 Hiet hi die verreders waen.
 Also dat Dimus hadde verstaen/
 Trac hi uyt sijn selbes swart/
 310 En dode eem selven mettier bart.
 Philotas wart oer gebaen ;

- Want men teech eem / sonder waen /
 Dat hijt algaber bereit;
 Want hijt wiste en seides niet.
- 315 Bedi verbiant eem sijn ogen:
 Het stont eem so / hi moestit dogen /
 Sine hant op sinen rugge gebonden;
 Dns leidemene ho2 die ozonden.
 Die coninc bede te hant gebeden
- 320 Die gemeente van sinen lieben
 Met wapen in sijn pauwlecion.
 Den wonderde wat si souden doen /
 Dat si daer onthoben waren:
 Si vzaechden om die niemaren.
- 325 Mettien vzaechtmen Dimus ho2t.
 Die coninc spzac dese wo2t:
 « Deel na was ic u genomen /
 Si heren; nu eest hier toe comen /
 Dat ic leven mach een ure:
- 330 Dies halp mi die aventure. »
 Als die coninc al dit gespzac /
 Was daer van ropen groet getrac:
 Woubemen him die verrebegs geven /
 Si souden him nememen eer leven.
- 335 Doe seide die coninc: « Wat wilbi?
 Ic segt u gerne wie hi si:
 Het was mijns vaders groete vrient /
 En die mi lange heeft gebient /
 Mijn groete vrient Permenione /
- 340 Dien ic boven mijn barone
 Dit hief en boven sijn genote /
 En sijn sone / die here Philote;

- Si rieden ierst om dit boen /
 En met hen Demetrioen /
- 345 Iecolaus en Dimus mede /
 Die hier boet legt ter stede.
 Dit waren si diet al verieden. »
 Doe riep daer menich van den lieben /
 Dat men dat ozonde vzechte ho2t.
- 350 Matron spzac daer sine wo2t /
 Nicomacus en Cebalijn;
 Ele spzac die ozonde sijn /
 Dat ic u seide hier te hozen.
 Doe seide de coninc: « Si moget hozen
- 355 We getrouwelike en we fere
 Dat hi minde sinen here!
 Na dien dat hi die waerheit wiste /
 Ofte hi se dat toe niet en riste /
 Wie soude hi sulke heeler sijn?
- 360 Clerst dat wiste Cebalijn /
 Hine heeldet niet een wile;
 Permenis sone hielt sine ghile /
 Hine achtes min noch mere
 Te warene sinen rechten here.
- 365 Om dat sijn vader es soe rike /
 Om dat ic eem dat conincrike
 Van Meden hebbe bevolen /
 Woude hi mijn leven hebben gestolen.
 Hi waende dat dat leven mijn
- 370 Here vander werelt sijn.
 Ic wane dat Philotas bedi
 Bede dat ic sonder kinder si /
 En sonder vader en sonder mage

We dzoefter dat hi sach!
 Ongelije was hi dien here/
 Die willen met groter ere
 Marscale was van al dien her/
 440 En die met scilde en met sper
 Alber naeste dien coninc was/
 En daermen hier tebozen af las/
 Die dat her so dicke scarde/
 En voz die blande verwarde.

*Wie dies conincs Alexanders volc was in vaere, want
 hi Permenions sone Philotas doden woude.*

445 **D**ies conincs manne twiselden sere.
 Si peinsden om dien groten here/
 Die edelen Permenioen/
 En om des goets Philotas doen;
 Want Permenioen hadde verlozen
 450 Twe edel kinder daer tebozen:
 Doer Tyren dien iongen Hecto/
 Daer men vellede meengen toz/
 En Michanoz/ dien edelen degen/
 Den die Hecanoise hebben verslegen.
 455 En dar toe so was hi nu
 Int lant van Meden gemaect bekou/
 En hi oec daer niet en was.
 Oec gedachten si mede das/
 Dat hi was sijn enech kint/
 460 Dattie vader sere mint.
 En oec mede was eer waen/
 Dat hi te onrecht was gebaen

In hzeinden lande wael berre:
 Dus twiselden si/ al waren si erre.
 465 Dit versach die ballou Amictas
 Dat die gramscap gesonken was/
 En hi spzac om Philotas leven/
 Soe dat hi weder op hest gegeven
 Dier liede moet/ met forker tale
 470 Alse hi conste seggen wale.
 Doe was Philotas sere in vaere:
 Noch hinc keerde her noch bare/
 Noch hinc hies op sijn hoest;
 Hi deet bebi/ dies geloeft/
 475 Dat hi een kende sculdbich das/
 Oft dat hi in vaere was
 En en hzefen van der doot.
 Doe quam een wederstoet/
 Dat hi veel neder in ommacht/
 480 En verloes alle sine cracht/
 Op dien genen diene hielt.
 Doe quam hen weder al sine gewelt.
 Metten cleede dat hi hadde ane
 Dzoechde hi af sine trane/
 485 En hi seide oec dese tale
 Gestevelike en wale:
 « Een man die onsculbich es
 Bindet saen/ dies sijt gelues/
 We hi ontladen mach sijn lhf.
 490 Maer dat en doet niet die kienthf/
 Die eem selven sculbich weet.
 Mar mijn herte weet eem gereet
 Onsculbich van deser daet/

- En die aventure es mi quaet
 495 En sel an die ander side.
 Aldus stae ic onblide /
 En en weet mi warwert lieren;
 Want mijn herte / lieve heren /
 Croest mi wel ter cure /
 500 Die coninc vander aventure
 En laet mi niet sijn vertoest:
 Ken die ene side ben ic getroest /
 Ken die ander side ben ic doest;
 Dus hebbe ic die herte groet.
 505 Bedi mot ic oer mi sprekken /
 Al es die coninc ewech gestreken /
 Diet te rechte hozen soude
 Mijn onscolt / oft hi woude
 Mi domen na mine tale;
 510 Want hi wach allene wale
 Mi ghijt laten en domen;
 En ic en mach niet henen comen /
 Dien liet mi selven gaen
 Die here die mi bede waen /
 515 Al eest dat ic oer gebonden
 Doer u stae in desen stonden /
 Selijc dat ics sculdich waer /
 En ic weet wel al oppenbare
 Dat ic niet en mach ontzeken;
 520 Nochtan willic mine tale sprekken /
 En ontladen minen halg /
 Dat men niet en segge als en als
 Na mine iammerlike doet /
 Philotas hi hads scande groet

- 525 Dat hi eem verbieten liet /
 Hine hebber iegen getaelt iet.
 Ghi heren / soe soelbi geven
 Enech bonnisse iegen mijn leven?
 Want nieman mi beriet dag /
 530 Dat ic vanden genen was /
 Die iegen die coninc leuen rieden.
 Cebalijn met sinen lieben
 Die van Nicomacuse verhoerde /
 En woerget mi niet van enen woerde.
 535 Nicomacus liet mi wael quite.
 Die coninc seit nochtan met blite /
 Dat ic hier af sculdich ben /
 En Dymus hi dode hem:
 En die sijn selven liebes niene vermeet /
 540 Wie es so woert dan / diert weet
 Dat hi mijns vermiden soude /
 En hi eem selven doden woude?
 Oft die coninc mi oer tiet /
 Dat Dymus des heeft getiet
 545 Dat ic daer af sculdich was /
 Ic wille mi onsculdigen dag.
 Mi lesen in die Croiansce geesten /
 Doe Achillas / die alre meesten /
 Die alre meeste in dat griex her /
 550 Doet was bleuen sonder wer /
 En doe Paris hardt onfote
 Hadde gesctoten onder die boete
 Met enen gesenijnden sper /
 Doen was in dat griex her
 555 Om die wapen vele talen:

Ulixes / die dien here halp halen
 In dies conincs Licomedes sale /
 En die dingen conste wale /
 Heiscede die wapen ober recht.
 560 Aias wisse icse hebben recht;
 Want sijn vader Telamoen
 En Achilles vader Polioen
 Dit waren gebroeder beide.
 Doen wisten die Grieken gereide;
 565 En om dat Aias / die sterc was /
 Woude eem vermeten dat;
 Dat hi die wapen hebben woude.
 Ulixes antwerde als die boude /
 Daert hoorden Achilles vrient /
 570 Dat hi die wapen hadde verdient.
 Aias hi verwetem mede /
 Dat hi noit coenheit en bede /
 En dat noit en were verholen
 Hine hadde di nacht gestolen
 575 Binnen Troien Pallas beelde.
 Ulixes andwerde boer die heelde:
 « Men darf mi verwiten niet /
 Al es mi die dinc gesceit;
 Want beter man dan ic si
 580 Omedes was met mi /
 En ic was daer as sijn knecht. »
 Doe verweet eem Aias echt /
 En seide dese tale:
 « Hier Ulixes / men weet dat wael /
 585 Doe men boze op Troien stiden /
 Ghi waert verbaer so tien tiden /

Dat ghi u selven maket verwoert /
 En wanet hebben behoert
 Dat ghi niet waert comen te stride.
 590 Dalmedes wiste betide:
 Alse ghi eriet op die zee /
 Settet di u kint / noch min noch mee /
 Doer u perde in die boze;
 Want hi wiste wel ter roze /
 595 Haddi verlozen uwen sin /
 Dat ghijt vermeet / meer noch min.
 Maer doen ghijt niet wûndet doden /
 Waerdi bacht in desen noden /
 En geboert in desen strijt /
 600 Daer ghi as ontaen sijt. »
 Ulixes hi andwerde weder:
 « Hier Aias / legt die tale neder;
 Want men saels mi genen lachter
 Met rechte spreken hier achter /
 605 Dat mi die dinc es gesceit.
 Achilles en scame es eem niet /
 Hine was geblouwen / dat weet men wale /
 In des conincs Licomedes sale /
 Die grote here / die edel man /
 610 En hadde wijs es cleeder an.
 Dien lachter bzag ic wael gemene
 Met eem / want ic ben harde elene
 Tegen Achillese met crachte
 En van goede en van geslachte. »
 615 « Dus onsculdechde hen » « sprac Philote »
 Ulixes boer die griex rote /
 Met beten mannen dan hi was.

- Dec dat ic mi vermeten dag/
 Dat Dymus mi die mozt reech an/
 620 Om dat ic was een beter man.
 Merct ghi/ heren/ die wet en recht
 Hebt bekent nu en echt/
 Si wat rechte men sal verdoen
 Enen edelen man/ enen baroen/
 625 Die ongelwoecht es van ozonden
 Bedi nu en tallen stonden/
 En onbemeert en onbeseit
 Dan aller mozbedecheit/
 En die selve niet en liet?
 630 Ic ben sere hermalebiedt!
 Men hadde mi die mozt niet betegen/
 Daer ic mede bin bedzegen/
 Maer dat mi die mere vzaechte
 Cebalijn diet al vsoechte/
 635 Want minen naem niemen en wzoechte;
 Maer want noit ongenoechde
 Ofsalkie noch nimare/
 Mot ic vcoepen sware.
 Wat soudic geloben enen knecht?
 640 Wat soudic/ ofte sine elage was recht?
 Al seit een arm mensche waer/
 Sine tale en acht men niet een hare;
 Dus sijn diez armen menschen wozt/
 Al sijn si goet/ luttel gehoert.
 645 Of ic Dymus gefelle ware/
 Wi soudic laten oppenbaer
 Werden dese mozt?
 Ic hebben te stucken eer gescozt/

- Sonder wanconst/ Cebaline/
 650 Oppenbaer noch stillekine/
 Er sijt dien coninc hadde geseit;
 Nochtan sident/ Got weit/
 Dat mi dese mozt was onttect/
 Quam ic/ met swerden uyt getrecht/
 655 In diez conincs kremenade
 Tenen hemeliken rade;
 Want het es die berde dach/
 Dat ics ierste hoerde gewach.
 Chwaren/ woudichene hebben geslaen/
 660 Ic hebt doe waer mogen bestaen.
 Wi soudic hebben gewozi?
 En soud ic niet hebben gedozi/
 Sonder Dymus hulpen/ doen?
 Was ic dan sijn garzoen?
 665 Soudic met Dymuse dat bestaen/
 En minen gerechten here slaen/
 Om dat ic coninc wiesen soude?
 Wien heb ic met goude/
 Ofte met eneger dinc gemiet?
 670 Dat segt/ en swiget es niet.
 • Mi tiet die coninc met gewelt/
 Dat ic met eem mijn seeren helt/
 Om dat hi eem veromde dag/
 Dat Jupiter sijn vader was;
 675 Maer armen lieben mach vernolen/
 Die hen tallen tijden moien
 Doz sijne hoerbercheit.
 Te waren/ mine getrouweheit/
 En die vzienscap/ en die minne/

- 680 En die vzoetschap van minen sune /
 Die som liede sere beniden /
 En dat ic oec tallen tijden
 Dien coninc seide dat eem messat /
 Dat maecte mi met eem gehat.
- 685 Dieg lie ic wale dat ic seide.
 Dat en dede ic doz gene nidechreide ;
 Want mi des wael gedachte
 Dat hi van der gobe geslachte.
 Maer ic hadde dien coninc lief ;
- 690 En dat hi eem so verhie /
 Ontfagie mi datg hen vererren
 Die heren mochten banden sterren /
 En datg die pincen mochten beniden /
 Die altoeg sijn neven sijnre siben.
- 695 « Wat vzoemet mi / coninc here /
 Dat ic hebbe doz bin ere
 Verslagen die liede mine ?
 Wat mach mi vzoemen mine pine ?
 Ic hebbe .ij. vzoersg ute verzozen
- 700 Doz des stonincg wille verzozen ;
 Mijn vader en eg oer hier niet /
 Noch hinc weet niet ong verdziet /
 Noch hinc dar ontbeiden niet.
 Chi tjetmen hem dat hi verreet
- 705 Dien coninc ? en eg niet genoech
 Dat hi hebet groet ongeborch
 Van .ij. kinderen / die hi verloeg /
 Hinc werbe al kindeloeg /
 En verliese dien verden mede ?
- 710 Hi sal met groter onsculdechde

- Doze minen wille mede sterben.
 O mach ! vader / du moetg bederven
 Doz mine schout en doz mi ;
 Mijn leven eg mi comen van di /
- 715 En van mi comt di die doet
 Met onscoude harde groet.
 Ic roze di dijn oude lijf.
 Chi vonsu noit dien keptijf /
 Die nemen sal di dijn leven ?
- 720 Met rechte soutg du eem hebben vergeven /
 Ocht verslagen hier tebozen /
 Sone en weerstu noit doz mi verzozen.
 Ic was di een quaet gelwin ;
 In can gemerken in minen sin /
- 725 Welc onser heest meer ongevals /
 Ofte mine iogt / als en als /
 Ofte dijn ouder / liebe vader.
 Mine cracht weest algader /
 En albug mot ic sterben !
- 730 Mijng vaderg ouder moet bederven !
 Mochten wi noch een stukke duren /
 Onthier en wi bi naturen
 Die doet souden angaen /
 Wi souden menegen pzijs ontsaen. »
- 735 Dit spzac hi / en die coninc quam
 Sere onstelen en gram /
 Met eenre scaren gewapent wale /
 Alse hi spzac dese tale.
 Doen quam eem die vrese soe groot
- 740 Doer die vrese vander doet /
 Dat hi verloeg al sine cracht /

*Wie coninc Alexander trac Bessus en Narbines nae,
en wie si vrouwen in een casteel.*

- 800 **D**oen pozzee Alexander mettier bart
 Tegen Bessuse / te Bacteren wart.
 Hi vachte tsole in Bacteren lant
 In sulker vzesen altehant /
 Dat si die Eziken / sonder waen /
- 805 Niet en dozsten bestaen;
 En Bessus vloet in enen casteel /
 Die stact was en gescheel.
 Daer vingene sine selbeg vrient /
 Om dat hijjs wale hadde verdient /
- 810 En sendene Alexandere gebaen /
 Sine hande gebonden / sonder waen /
 Al moder nact / harde onsoete /
 Om dien hals in om die boete
 Gespannen uter maten vaste.
- 815 Doen spzac hi ten leden gaste /
 Dien hi selliken ansach :
 „ Segge / wat vermoetheiden lach
 In dinen sin / verwoet man /
 Ofte wat dultheiden vachster di an /
- 820 Dattu dien coninc / die di dede
 Alsoe menich hovesthebe /
 Soutjs dozzen binden en vaen /
 En dar toe dozperlike slaen ?
 Om dattu dzagen woutjs crone /
- 825 Die comter af groet leet te lone. „
 Metten riep hi Exateuse /

- Enen dien dozsten van dien huse /
 En gaf een Bessuse gebaen.
 Soe dede hi mede / sonder waen /
- 830 Narbines / dien sellen man.
 Hi spzac : „ In hebbe niet daran
 Te vzoeken minen eet ;
 Want het was in mijn beheet /
 Dat ickene soude den hoesten maken
- 835 Van den minen / in waren saken ;
 Nu hancene an die hoesthe galge. „
 Daer hinc hi die .ij. valsche valge
 Dazjs vzoeder Exateus /
 En wzac sinen vzoeder dug.
- 840 Albus nam Bessus conincrike
 Cozt einde dozperlike.

*Wie die coninc Alexander voere in Siten lant, en wie
eer lant en si sijn geseapen.*

- A**lexander hadde menich iaer
 Ere begert / dat es waer /
 Te winnen dier Siten lant.
- 845 Bedie voer hi altehant
 Daer wert met sinen scaten /
 En quam op een ribiere gebaren /
 Die es geheten Canais /
 Die int besceden gelegen es
- 850 Tusscen Bacteren en Siten lant.
 Dat es in volken wael berant /
 Dat si met crachte comt gelopen
 Tusscen Asien en Europen /

- En sceet dese lande ontwee
 855 Daer si ballet in die zee.
 En gene huse en hebben die Siten;
 Si sijn gedaen al oft si biten
 Souden die liede die si sien;
 Men seget oec dat si plien
 860 Te wonen in die aerhdochten/
 En si ander goet en sochten
 Van hen die nature woude geven/
 En vzoet daer si bi leven;
 Noch sine willen silber noch gout/
 865 Noch anders in eer gelout.
 Op die riviere sloech Alexander
 Sine tenten en menich ander;
 Hi bede scepe maken/ te waren/
 Daer hi mede soude ober varen/
 870 En doen die griexe swerde biten
 Op dat wzeede volc van Siten.
 Metten quamen .ij. werf tien
 Gzoter man en siene
 In dat griexe her/ te waren/
 875 Op eislke perbe gebaren
 Met eindre wonderliker manieren.
 Doe spzac die outste vanden lieben/
 Doe hi dien coninc sach so cleen :
 « Werstu also groet allene
 880 Van lichamen also van giregheden/
 Ofte weerg du also groet van leben
 Also du groet van mode big/
 Die werelt luere in hier alre wijs
 Al te cleen te dinen behoef;

- 885 Want du soutz wesen soe grof/
 Dat dijn ene hant soude slaen
 Daer hi sien die sonne op gaen/
 Die ander hant/ dat es groet wonder/
 Slaen daer die sonne geet onder.
 890 Nochtan en sout bi genogen niet :
 Soe wat dinge soe gesciet/
 Dat soutstu willen besien;
 Maer soude die dzove sonne blien/
 Du soutster here af willen wesen.
 895 Bedie merk ic wale in desen/
 Dattu vele dinge begerz/
 Die du dijn onbar onbeerg.
 Als du die werelt heleg doz rommen/
 Soustu doz vechten en doz winnen
 900 Beesten/ berge/ steene/ wout;
 Ja die snee die es so rout/
 En leit in die diepe vallien/
 Soustu met dinen swerde helen;
 Die wondere/ die in woude luschen/
 905 Soustu met dinen volke uten buffen.
 Dijnre ozse macht en dijnre gesellen
 Sal noch die elemente quellen.
 Neemstu daer an genen goem
 We gewassen es een voem/
 910 We stac out van dan dagen/
 Op ene cozte wille/ te waren/
 Weert hi ute der erden ghoulwen ?
 Die op dien seconen appel seoulwen/
 Die stat op den hogen voem/
 915 En die dan niet en neemt goem

- We sijn met gemakte mach winnen /
 Ic wene si luttel wijsheiden kinnen.
 Maer / alse du wout dien appel plucken /
 Dattu mettien dzogen stocken
 920 Tier eden niet en vals.
 Al es die lieue starr en gemals /
 En coninc boven alle beesten /
 Men vint noch lesende in geesten /
 Dattene die clene vlege aten :
 925 Waer bi so laet di gematen.
 Ise en staet es harde hart ;
 Ene roste vleckie / cleen en swart /
 Bedervet / al es si cranc.
 En es nimen onder die hemels ganc /
 930 Hine mach dien cranken ontsien.
 Wie sijn si die der werelt plien /
 Oft so rike oft soe groet /
 Sine mogen ontsien die doet ?
 Wat hebben mett wi gemeen ?
 935 Wi en mesbeden / groet noch cleen /
 Iegen dijn lant / noch iegen di.
 Wie so dijn geslachte si /
 Ofte twi du her bist geseint /
 Ofte we du bis / datz onbekent
 940 Al dien Siten en onberholen ;
 Want hetz volc dat woent in holen :
 Si blien wapen en liebe /
 En wonen daert es ongediebe.
 Dit waren die Siten bi ;
 945 En ic sal di seggen twi :
 Want sine begeren anders niet

- Dan die nature gebiet.
 Daer af en mogen si / sonder waen /
 Engenen man te dienste staen /
 950 Noch sine willen nemmermeer
 Dan enegen volke wesen heer.
 Die bingie maken heilich den man :
 Die lijf en goet bescremen ran /
 En mettien sinen here bedzaget /
 955 En om ander liebe goet niet en iaget.
 Dit sijn die ons heilich maken.
 Woutu iet boven desen salen /
 Soe woutu meer dan salichebe.
 Wachti hier bi van quader sede.
 960 Ic wille dattu kinnes mede
 Een deel van der Siten sede.
 Sine hebben anders niet dan beesten /
 En plige / daer si blant met dwersten ;
 Si hebben gescoete en speren /
 965 Daer sij blant mede verweren /
 En daer wi mede onsen goden
 Dienen / na onsen geboden.
 Die biende / die wi hebben verrozen /
 Deilen wi weder onse rozen.
 970 Wat lande salbi beste bogen /
 Ofte wat goede salbi genogen ?
 Capadocien en Libia /
 Surien / Perren en Media ;
 Nu woutu Inden winnen saen /
 975 Vzacten es di onderdaen.
 Scacmbi / hetz scande groet.
 Wat soubi onse guke noet /

- Dziet man / wat solen die onse beesten ?
 Soe wat die werelt mach geleefsen /
 980 Dat es algader dijn ;
 Nochtan dunestu di arm sijn.
 Wat sal di egoet / dat immer doet
 Bekummert wesen binen moet ?
 Soe du meer hebbs in dijn gewont /
 985 Soe du me begereſ dat gout.
 Aldus comtti gelizer van den gode.
 En merestu niet in dienen moede /
 We lange du weers in Sacteren lant ?
 Doe duse dwongs na diere hant
 990 Dat een lant / so comt bi dander iegen.
 Aldus comt ozloge van den segen /
 En banden segen so comt die strijt.
 Du wout du varen in cozter tijt
 Ober die Lane om viande /
 995 En wout dwingen tyren lande
 Siten lant / dat noit man en dwant :
 Mar onse armode / Gode danc /
 Maect ons dapper en suel ;
 Mar dijn volc / dat weetmen wel /
 1000 Datſ so crachtich van graten gode /
 Dat seggic / dat met waren mode /
 Sine solen ons gevolgen niet /
 Wat hen dar na gesiet.
 Dus mogen blien en volgen wel ;
 1005 Wine en hebben niet / maer wi wesen snel.
 Als du soutſ wenen dat wi sijn
 Perre van den volke dijn /
 Solen wi sijn onder dijn here ;

- Als du soutſ wenen staen ter were /
 1010 En ons vaen en slaen /
 Solen wi ontloven saen.
 Die Siten en achten niet op goet :
 Noit en quam in eren moet
 Eengerhande giericheide ;
 1015 Sine hebben bozge noch cirheide /
 Noch casteel ; maer in woestinen
 Generen si hen met groter pinen.
 Sedie pijnbi te houdene vaste
 Die aventure / die eer gaste
 1020 Utermaten fere hoent /
 Want si nieman en verfoent
 En si eer lief : en es geen man /
 Dese met eem behouden can.
 Hier omme volge mettien raede /
 1025 Die wile dat si es gestade.
 Maec een einde ane dijn striden /
 Dattu niet in cozten tijden
 Niet en verlies al dine pine.
 En merestu niet int herte dine /
 1030 Wemen die aventure bescribet
 Met enen raede / dat si bezibet
 Die enen op dien anderen neder ?
 Dar om here te lande weder ;
 En ofte si di die hende biet /
 1035 Halt si vaste dat si di niet /
 Als wille / die en onbriet ;
 Want si gerne dien man verbyzet.
 Bestu goet / so salttu dan
 Genade doen dien sterfiken man /

- 1040 En eem sijn noettozft geben :
 Du en salt niet cozten sijn leven /
 Noch nemen eer gaet.
 Bestu mensche / set enen moet
 Te peinsene wattu sijt :
 1045 Het es doerheit in alre wijs /
 Dattu sterbens hebegs vergeten.
 Dine bzient sint / wouttu yt weten /
 Daer du niet op en hebegs gestreden.
 Anders geen volc en leeft met vzeden /
 1050 Van die sonder hoeverde sijn.
 Het seget mi die herte mijn /
 Dat si die spade solen geonnen
 Dattu in stride hebegs verwonnen ;
 Want eer sal erde sterren bzagen /
 1055 En die leide sterre en die wagon
 Solen eer te hove gaen /
 Dat segg ic di al sonder waen /
 Eer solen alle water blien /
 Eer dat mach geskien.
 1060 Tussen di en die du hebegs verwonnen /
 Eest dat wijs gemerken comen /
 En mach gene minne sijn :
 Al tonen si di scoen ansejn /
 Binnen bzagen si dien nijt ;
 1065 Buten tonen si di in allen tijt
 Alse ofte si di hebde lief /
 Binnen haten si di als enen dief. »

*Wie die coninc Alexander in dien lande van Siten
 voere, en wee met eem was.*

- D**us spzac die Site / in sijnre tale /
 Doer dien coninc / in die zale.
 1070 Alexander sweech al stille /
 En liet eem seggen sinen wille.
 Die Siten saten op eer verbe /
 En bozen eerre verbe
 Ober die Cane / in eer lant.
 1075 Alexander gereide eem te hant /
 En bede sine her ten wapen gaen /
 En alle souden si te scepe vaen.
 Sijn her deilde hi in bzien ;
 Die voerste scare woude hi besien.
 1080 Daer was met eem Eufetio /
 En Armolaus / die noede vloet /
 En Nicanoz van Craci /
 En Sinacus / die degen bzit /
 Glaucus en Potidamas /
 1085 En Aristoen / die cone was /
 Pencestes en Tabernact /
 En Cymeus / die menige daet
 Dicwile hadde gebaen.
 Dit waren ridderg / sonder waen /
 1090 Van groten pzijs / van groten namen /
 Die nouwelinghe ygt Gzielen quamen.
 Cholomeus was in dander her /
 En ander ridderg van groter mer /
 Perdicas en Antigonus /

- 1095 Clitus en Eminiug/
Meleager en Cauroen/
Cenus / Amictas en Metroen.
Die Perce waren in die birde scare/
Dar as een ridder maer/
1100 Daris vzober / was gemacht here/
Exateus / met groter ere/
En die getrouwe Arebatus/
En die rike Mascus/
En Pannarges / die iersten bekende/
1105 Doen die coninc met genende
Cote Daris tafel sat/
En met een uter scotelen at.
Dus boer die coninc over die ribiere/
En met een menich helt siere/
1110 Beide ribders en sariant/
Die mi bi namen sijn onberant.
Doe si quamen an dat ander lant/
Slogen si die tenten al te hant.
Die Siten quamen daer ter were
1115 Gegaen met enen groten here/
Gespreit ocht were een hout.
Daer was menich helt bout/
Beide te perde en te voet;
Dies wies Alexanders moer.
1120 Doer die Siten quam gebaren
Een degen / niet out van iaren/
Dien die Siten hadden verheben
Coninc om sijn coen leben/
En was geheten Barabach.

- 1125 Eerst dattene Alexander sach/
keerde hi darwert sijn peert.
Barabach was onberveert:
Hi sloech sijn pert met eenre sweye;
Een spere nam hi in sinen grepe/
1130 Die beide stac was en groot.
Sijn scilt was geberwt roet.
Elt stac op anderen met nide;
Die coninc stachene op die side/
Dat eem dat sper bede wee/
1135 En hi spzanc in stucken twee/
En trensoen eem uyt sner rechter oge.
Barabach sat harde hoge;
Hi stac dien coninc op den scilt/
Dien hi boer die iofte hilt/
1140 Dat dies conincs sabelstelle vzar.
Sijn spere bede enen groten crac/
En si bingen beide ten swerde.
Barabach hi sloech so harde
Op Alexanders scilt / dat hi met allen
1145 Eer erden neder quam gevallen.
Doe spzar die coninc te hant:
» Vrient / du heefst mijns enen pant;
» Dien sal ic losen tho dinen scanden. »
Doen cloefde hi eem thuet toten tanden/
1150 En Barabach bleef ginder doet.
Die strijt was stac en groot;
Mar we dat van Siten sach/
Dat verslagen was Barabach/
Hi vloer weder dauen hi quam.

- 1155 Doe die coninc dat vernam /
 Dolehde hi na met groter poze.
 Daer bleven doet man en oze /
 Beide Siten en Gickien /
 Die nemmermeer daer na ne wicken.
- 1160 Eufelio sloech daer en twee /
 Dieven die kulen af die been.
 Armolaus verloes sijn pert /
 En vacht te vate als een lybart.
 Nicano? en Synacus
- 1165 Sagen te voert staen aldus:
 Si gaven eem en stare pert;
 Si boden mengen an die vert.
 Pencestes en Tabernaet
 Dedden menige grote daet /
- 1170 En Cymeus en Kristoen /
 En Glaucus / die noede vloen /
 En Polidamas / die degen /
 Hebben huerre so vnel verslegen /
 Dattie Siten bluchtrich waren.
- 1175 Doe quamen die twe ander scaren /
 Cholomeus mettier sterre /
 En Exateus / die siere;
 Si beringden met eren her
 Die Siten / die daer stoonden ter luer /
- 1180 Soe battier luttel mocht ontgaen.
 Mar die coninc / sonder waen /
 Was beringt van hem tiene /
 Die eem van groten slegen diene.
 Mar Clitus die dat versach /

- 1185 Die coninc were op dien dach
 Van den Siten daer verslagen;
 Want Clitus voert dien seilt der legen /
 Doen die souden slaen:
 Dat swert gincker in / sonder waen /
- 1190 Over die hilt van den seilde.
 Woude die Site oft en wilde /
 Hi liet ginder sinen bzant.
 Doe sloech hi mettier bloesser hant
 Op dien coninc sulken slach /
- 1195 Dat hi en hoerde noch en sach.
 Mar Clitus wasac die? conincs smerte:
 Hi stac eem t swert in toter herte /
 Dattie Site biel ter neber.
 Si dozzebenen bozt en weder:
- 1200 Daer en was niemen dan si twee /
 Si en sloegen eem af hande en been.
 Vinnen dien vacht Cholomeus sere /
 En Exateus / die here /
 Met huren holt op die Siten.
- 1205 Si dedden eer seilde spliten;
 Nochtan verlozen si veel libe.
 Si dwongen si al / sonder mibe /
 Die mochten dat si hun ontbloen.
 Doe was daer een / heet Domoen /
- 1210 Die snelste van der Siten lant;
 Hi maecte met siere hant
 Ene plaetse harde vzeert /

Het Amsterdamsch fragment I. 1. heeft:

1212 Eene plaetse harde breef

Want hi was staere en wreet

- Want hi was scare een woet.
 Tauroen en Sinacus si staken/
 1215 Soe dat hun niemen en dozste genaken/
 Van verren op hen met .ij. speren.
 Nicanoz sette eem ter weren/
 En sloech dat hijt tswert verloes.
 Domoen en vercoes
 1220 Emeniduse onder die pozste/
 En hi liepene van den ozste/
 Soe dat hi quam uten ringe.
 Hem volchden die jongelinge/
 Mar en mochte achter riden.
 1225 Alexander quam tien tiden/
 En Clitus/ die come degen/
 Om dat siere .x. hebben verflezen;
 En Domoen liep op dien coninc:
 Ic segge u in waerre dinc/
 1230 Hi wrenben lopen ter neder.
 Die coninc sette eem dar weder/
 Want hi stackene doz sine kele.
 Al ware der Siten vele/
 Si blouen al sonder heren.
 1235 Dus wonnent die griekse heren/
 En die ander/ die eem waren ontgaen/
 Wozen eem al onderdaen.
 Ic vozen hadden die Siten verwonnen
 Menich lant onder dier sonnen/

Tauroen en Sinacus si staken
 1215 Doen hi niemen en dorste gensken
 Van verren op hi mellen spere

Nicanor sette hi ter were
 En sloeg, ne dat hi tswert verloes
 De . . . en vlo en coes.

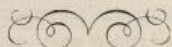
- 1240 Affrien/ Percen en Meben/
 En Affrike met allen steden;
 Nu sijn si dien Grieken onderdaen.
 Sint dat die mere was verstaen
 In die lande diere bi lagen/
 1245 Begonste eem dat volc versagen
 Al toten oefte en van ertrike;
 Want si wisten sekerlike
 Dat noit volc die Siten en dwanc/
 Sonder die Grieken/ des hebben danc.
 1250 Sine wrenben niet dat ieman ware
 So scare alse Alexanders scare.
 Dus wart dien Grieken onderdaen
 Menich coninc/ sonder waen/
 Doz des conincs goderterenheit mede;
 1255 Want het was coninc Alexanders sede/
 Alse hi verwan een volc met crachte/
 Hi was hun mede oer so sachte/
 Dat hise met boechden verwan.
 Dies plach altoes die edel man/
 1260 Hine ontdwanc niet eer goet:
 Oer so was hi so wael gemoet/
 Alse liede hadde gebaen/
 Datmenf eem/ hi lietsi gaen.
 Daer bi mocht men merken mede/

Het Amsterdamsch fragment 1. II. heeft:

1250 Des plach altoes die edel man
 Hine ontd . . . re niet hare . . .
 Oer was hi s . . . gemoet
 Alse hi liede h. dde gevaen

Bat mens hem hi lietsi gaen
 Daer bi mochtmen merken mede
 1265 Dat hi vreeheit niet en dede
 Dat hi eerst orloge bestoet.

1265 Dat eem byzichelt niet en bede
 Dat hi ierstwerf opzoge bestoet /
 Mar sijn onverbeerde moet :
 Hi was van groten genende.
 Die .viij. voer nemt hier ende.

DAT NEGENDE BOEC.

*Hier begint dat .ix. boec, en spreect wie coninc Alexander
 voere int lant van Indien, en Clitus en Armelaus en
 Calistonefe dode, en van Porus dien here van Indi.*

Dus sijn die Siten al bedwongen
 Met Alexandere / dien tongen /
 En hi sette sine bart
 Ten lande van Indien wart.
 5 Daer wart hi op Clituse gram;
 Daer verhoerde hi en vernam
 Dat hi eem veroude was /
 Dattie coninc was
 Di siere hulpen der doet ontgaen.
 10 Daer bi sloech hi eem / dat was mesdaen /
 En dode Armelaus mede /
 En oec te selver stede
 Dien byoeden Calistonefe.
 Met onrechte sloech hi dese.
 15 Het verou eem so sere /
 Dat hi en at / min noch mere /

Binnen d'zien dagen daer naer.
 Bedi segt men ons over waer :
 Een eiech man sie om sijn bederbe /
 20 Conincs hulde es geen erbe.

*Wie dat lant van Indien es gescapen, en wie menege
 stede daer inne sijn.*

Nu sal ic tellen van Indi.
 Die sonne tijt den lande bi;
 Hoge bozge hebvent bevaen
 Ken die oest sibe / sonder waen /
 25 En ane de zut sijde mede.
 Ken die nozt sijde sijn hoet stede.
 Een berch es Caucasus genomt /
 Daer menech water uyt coimt.
 In die middelst eest sterch lant.
 30 Hetz nae een slume genant /
 Heet Indus / liet in die zut sibe;
 Hoge berge deisent wale wide.
 Daer in sijn .b. in steden /
 En menich .m. liede mede
 35 Sijn oveshoert in elke stat.
 Overwaer segg ic u dat /
 Dan Ganges / die oer Phisoen heet /
 Doz dat lant van Inden geet.
 Daer si alder naufte es /

Het Amsterdamsch fragment l. iii. heeft :

37 ... anges die oer Phison heet
 ... nt van Inden ge. t
 ... er s. alre naust es
 40 Es si wijt des sijt gewes

Vi ... ch hondert voete dat es waer
 Daer si wijst es daer naer
 Hondert dusent en aldus
 Scrivet Junius Solinus.

40 Es sij wijt / des sijt gelwes /
 .N.N.N. voete / dat es ware;
 Daer sij wijstte es daer nare /
 Hondert .m. / en aldus
 Beschribet
 45 Eer water water es harde sote /
 En si es diep .x. voete.
 Si bellet in die Rode Zee.
 Ganges en Indus dese twee
 Sijn die meeste rivieren / te waren /
 50 Die doz al die werelt baren /
 Si bellen boem / si slozent blant /
 Weer so iet an hueren cant
 Coment; grote stene
 Dat doert si en wech groet en elene.
 55 Atesz bellet in Ganges /
 Dat ren grote riviere es;
 Si maken harde groet baraet /
 Daer eer stroem te gader gaet.
 In die riviere vint men gemeen
 60 Gout / ghimmen en dire steen /
 En werder sijn bi onsen tijden
 Dan si oit waren sijden
 Dat Adam gescapen was.
 Dese rijchheit / sijt seker das /
 65 Dint men int lant van India.
 Alse Alexander quam dat na /
 En cont wart int conincrike
 Dattie gefelle van erterike
 Met haesten gweem dar wart /
 70 Dozden die pincen al verbaert /

Sebi gebied ic di / sonder waen /
 95 Here te Gziehen met onneren.
 Hedde ic mi willen daer toe heren /
 Ic hedde gewonnen willen eer ;
 Mar daer en es min noch meer
 Dander rijcheit niet een twint /
 100 Die men in mijn rike bint ;
 Sebi eest dat ic niet en begere
 Gziehen / en ic hebt ommeere. »
 Die coninc bat sinen lieden /
 Dat si eem dit niet ontrieden /
 105 Dat Pozus spzke susteenge wozt ;
 Want hi dicke hadde geljozt
 Van Darise diez gelike.
 Doen screef hi dit : « Coninc rike /
 Here Pozus / ghi waent ons verbaren
 110 Met woerden ; neen gi niet / te waren.
 Ghi segt dat Gziehen van rijcheden
 Niet en gelijet ulven steden ;
 Sebi mach ons bat hogen
 U lant te winnene ; want wi mogen
 115 Hopen opt goet dat men bint daer :
 Wantz ieg wale lie / en jets ware /
 Men bint in Gziehen niet al sel goet
 Als men in u lantscap doet.
 En om dat wi dat wael kinnen /
 120 Willen wi di dijn goet af winnen. »
 Doe Pozus hojde dit saluyt /
 Doet hi met sinen lieden uyt /
 En Alexander quam eem liegen.
 Op een ribiere sijn si geslegen /

- 125 Dyeabas was genant /
 Die liep doz Pozus lant.
 Ane die een sibe lach Alexander /
 Ane die ander Pozus en menich ander.
 Pozus her was wale bewart /
 130 Met oliphanten al om gescart /
 Daer hoge tozen op waren geslaen.
 Mar die hoeft / sonder waen /
 Was daer die coninc selve op sat :
 Ober waer segg ic u dat /
 135 Dat hi was .b..c. ellen lant.
 Sine wapene waren gemant
 Beide van silber en van goude.
 Di was ten besten van sinre oude ;
 En also veel alse hi meer was /
 140 Was hi coenre / sijn seker was /
 Dat int lant van India
 Nocht nigerens / verre oecht na /
 En was geen man siere gelike
 Van siere groteit / van cracht sekerlike.
 145 Nochtan was sijn outste boeder
 Carillis / die was hi boeder /
 Alexandere onderdaen /
 En hadde sijn lant van eem ontsaen.
 Die Grieken ontsagen niet allene
 150 Pozuse / mar gemeen
 E grote water dat daer liep ;

Het Amsterdamsch fragment I. v. heeft :

151 Daer hoge toere waren omme gesten
Maer die hoechste sonder waen
Was daer die coninc selve op sat
Over waer seggic u dat | 155 Dat hi was vijf hellen lanc
Sine wapenen waren gemant
Beide van selvere en van goude
Hi was die beste van siere oude. |
|--|--|

- Het was uter maeten diep /
 Een dat berendeel van eenre milen.
 Wouden die Grieken teente wilen
 155 Tegen Pozuse varen sriben /
 Si moesten met scyep ober lijden.
 Mar die biande waren
 Aen die ander sijde met eerre scaren /
 Diese met crachte weren mochten
 160 Dael lichte / oft sise sochten.
 In die riebiere lagen eylande :
 Daer quamen dicke die biande
 Tegen die Grieken om strjben /
 En pzijs ontsaen an beiden siben /
 165 Som wille min / som wille meer.
 Nu waren met Alexandere si twe /
 Die waren van enen gedaen ;
 Oec waren si / na minen waen /
 Op enen dach beide gebozen.
 170 Elk hadde dien anderen uyt vercozen /
 Wast in scaden / wast in bozen ;
 Waer si soe te strjbe waren comen /
 Elk was neven die ander sijde /
 En si en scieden te genen tijde.
 175 Micanoz hiet die een / die ander Sinacus :
 Van buten toendent sij aldus
 Wat ere herte binnen boerch.
 Sinacus sprac en loech :
 « Micanoz siestu niet

Het Amsterdamsch fragment I. vi. heeft :

178 Symacus sprac en loe . . .

Nicanor en siestu u . . .

- 180 We nau een water dat verbiet
Den onberwonnen Macedo/
Die noit doz genen man en bloe/
Dat hi niet en dar ober waren?
Wi willen doch/ te waren.
- 185 Weten waren in dit eylant/
Daer in es menich viant;
Wi mogen daer gewinnen ere.
Blijben wi doet/ emmer meere
Salmen tellen van onsen doen. »
- 190 Micanoz spzac alsoe die cone:
« Te waren/ ic peinfet alduß. »
« Nu/ waren wi/ » spzac Sinacus »/
Met lichtten wapen op die viande.
En si bozen te genen eylant/
- 195 En met hen si .xv. /
En Abdomacus/ die siene/
Dieß coninc sone van Agriane.
Dus bozen die heren dane/
En quamen in dat eylant /
- 200 Daer si vonden menegen viant.
Tierst dat die Inden vernamen
Dattie Gzielen ghinder quamen/
Wart daer een groet geluyt:
Si trocken eer sweerde uyt/
- 205 En Sinacus was ober eere:
Hi maecte menegen sijn hoet sere/
En Micanoz/ sijn gefelle/
Sende menegen ter helle.

180 Hoe nauwen
Den on
Die noit dor

Dat hi niet en dra
Wi willen doch ma
185 Waren in dit lant.

- Soe dede Abdomacus/ die begen.
- 210 Si hebbeure so veel verslegen/
Dat si waren doet alle
Die van Inden/ bi getalle/
Die daer waren int eylant.
Nu mochten si weder heren alrehtant
- 215 Met groter eren en verhoecht:
Mar die bulheit si roecht
Die eer niet en willen laten
Met geene rebene gemacten.
Doen sijt al hadden verslegen/
- 220 Quam daer noch menich legen/
Meer dan siere tebozen hadden verzeven.
Dat moeste daer gaen an eer leven;
Want daer en pynde niemen te blien:
Daer bleef Abdomacus/ die siene /
- 225 En met eem si .xv.
Starke ridderg en siene/
Dat Gzielen lange huet geclaegt.
Nu staen die ander .ij. versaeht/
En bochten legen menege rote /
- 230 Die sere gewont sijn met gescoete/
En sine lueten wat beste doen;
Want si harde noede bloen/
Want eer speren waren entwe/
En si en hadden quarese nemmee /
- 235 En ander wapen dan suert:

Het Amsterdamsch fragment I. v. 12. heeft:

228	 sget	
	 ege rote	 re
230	 seote	 r mce
		235 suert.

D. n.

41

- Si liepen ten blanden lert /
 En ginghen houwen en slaen ;
 Mar si waren/ sonder waen /
 Met quorelen so gewont /
- 240 Sine en mochten te geenre stont
 Met sterben genen lof verkerben.
 Si sagen dat si moesten sterben.
 Elk bat dien anderen : « Waet mi tierst gaen /
 Ic wille boz bi die doet ontsaen. »
- 245 Sinacus spzar : « In doeg niet. »
 Alcanos spzar : « Watg mi gesriet /
 Ic sal sterben boz bi ;
 Want nemmermeer en mochte mi
 Weder gesien in genen dage /
- 250 Dan ofte ic di sterben sage. »
 Elk woude dien anderen decken.
 Doe scoet een vanden conen recken /
 Een groet gygant / een pieke /
 En geraecte genenderlike /
- 255 Soe dat hise beide doet scoet.
 Dug bleven si te samen doet
 Elkerlijc in dies anderz arme.
 Dat was grote ontsarne.
 Dit was int opgaen van der sonnen
- 260 Dattie Gzielte waren verwonnen /
 En Porus hadg grote delijt ;
 Want hi sach ter selver tijt /
 En hi verheef sere sinen sin.
 En hine hoepte niet te min
- 265 Alexander om den sege ;
 Dar om peinst hi allewege

- We hi dat ander lant gewint.
 Nu es daer eens conincs kint /
 Niet Ettel / en was also
- 270 Gebaen alse Macebo
 Van lingden en van gebaene ;
 Alexander bede eem ane
 Sijn wapen / in diere gebaere
 Alse ocht hijt selve ware /
- 275 Ofte Porus om eem bede spien /
 Dat men ghinder mochte sien /
 En hiet dat hi dien ober hielde /
 Alse ofte hi recht niet en wilde
 Pogen om overbaren.
- 280 Selve voer hi wech / te waren /
 En nam in sijn were
 Die starsten vanden here /
 Omdat hi / recht alse die vande /
 Poruse bedziegen woude
- 285 Met eenre cleenre geselscape.
 Derre enwech stonden sine scepe.
 Ic waen dat eem Got was mede ;
 Want God te selver wilen bede /
 Doe si scepe wouden gaen /
- 290 Die lucht verdonkerde saen
 Met enen soe donkeren miste /
 Come was iemen die wiste
 Wie eem sat alder naest.

Het Amsterdamsch fragment I. vii. heeft :

275 Of Porus om hē dade spien	ogen omme overbaren
Da . . mē . . ginder mochte sien	280 Selve voer hi wech tuaren
... hiet dat hi op dien hoever hilde	En nam in siere were
Alsoe of hi recht niet en wilde	Die starste van den here.

- Si vozen entwerch met groter haest.
 295 Dese nebel soude / te waren /
 Ander volc sere verbaren /
 Weren si daert hen oncont ware;
 Mar die coninc vander scare
 Hi peinsde daarom al /
 300 Datter were sijn gebal /
 En hi voer; hi dat ander here
 Volchde eem met groter ger.

*Wie coninc Alexander over die ander sijde van dien
 water heimelic met enen nevel quam.*

- E**erst dat si quamen an dat ander lant /
 Slogen si die perde alteschant /
 305 En Alexander hi voer vozen.
 Eem volchden ridderg uyt vercozen /
 Cholomeus en Aristoen /
 Polidamas en Tauroen /
 Clitus / Craterus en Amictas
 310 Graterus en Perdicus /
 Pensestes en Meleager mede /
 En Tabernaet / die wonder bede:
 Dit waren si die daer ober waren.
 Metten quam een met eenre maren /
 315 En telde dat al ober ware /
 Dat Alexander weer daere /
 En dat weder wart al blide.
 Pozus sach an die ander sijde
 Ettel staen in die gebare
 320 Also oft Alexander ware.

- Doe waende hi dat men eem loge;
 Hi sach / van enen verge hoge
 Blikende / comen al te hant
 Alexandere / sinen biant.
 325 Stappans satte hi ter were
 Vier .m. ridderg boze there /
 En .r. wagene gebatteliert
 Met houte en wael gebisliert /
 Daer menich scutter in sach.
 330 Mar alst quam optien dach /
 Was van dien nebele luttel nat /
 Die maecte die wagen gelat /
 Dat si cume pozzen mochten.
 Nu hoert wie si die Gzicken sochten.
 335 Alexander quam geslegen
 Harde lichtelike daer legen.
 Al en was sijn scare niet groet /
 Men vant nergen eer genoet.
 Men riep da: helpe! in meneger tale.
 340 Daer was ten selven male
 Van businen groet gesal;
 Men soech daer menegen int dal.
 Die ierste die daer was verslegen /
 Die quam Alexandere iegen;
 345 Dat was Dilcoen / een gggant /
 En hi sat op enen olifant
 Dies coning Enocus sone.
 Alexander was die gone
 Die noit loeste vercoeg;
 350 Hi maecte Dilcoen libeloeg /
 En stat die beeste doz die kele.

- Doze eem hielden ribberg hese /
 Die hi alle doz reet.
 Die Gzielen volchden eem gereet.
 355 Hi sochte Pozus / sonder waen /
 Dien hi sach van verren staen
 Op enen dien meesten oliphant /
 Diemen noit in Indien vant /
 Geljke oft een bozch ware.
 360 Doe spzar hi al oppenbare :
 « Ic ste dat si niet goede :
 Een dier geljke minen moede !
 Nu motte verchten iegen die dier /
 En oec iegen die ribberg siere. »
 365 Mettien quam eem een mare /
 Dat sijn volc beringet ware
 Van Pozuse en van den snen.
 Doe reet hi darwert met pinen.
 Eem volchde Polidamas
 370 En Aristoen / die cone was.
 Aristoen sloech Kubicoen
 Mettien swerde / alse die coen /
 En hi maecte die erde roet.
 Landateng waende enen stoet
 375 Doen iegen Polidamase ;
 Claucus stacken iegen die blaese
 Met enen wel starken sper.
 Dus bleven die Inden sonder wer /
 En die Gzielen hebben doz varen
 380 Dat ierste her met eerre scaren /
 Soe dat him te twivelen begonde.
 Pozus hiet ter selver stonde

- Die olifante mettien tozzen
 Iegen dat griexe her pozzen.
 385 Mar dat sijn trage dier ;
 Sine mogen in geenre maniere
 Dien noch volgen also wel
 Als een peert / des sijn si snel.
 Die Gzielen waachten hen daer iegen :
 390 Alse die Inden hadde geslegen /
 Entsagen si eer slagen ;
 Dus ghingen die Gzielen iagen.
 Die Inden scoten groet gescutte /
 En wozzen grote steen en duche.
 395 Mar die Gzielen / diegeloest /
 Heilden targen ober eer hoeft /
 Soe dat sijn bleven sonder scade.
 Die Inden wozzens te rade /
 Om dat si waren in bare /
 400 Dat si bzaken eer scare ;
 Want sine wisten wat doen.
 Die Gzielen volchden / en si bloen.
 Nochtan versament Pozus echt /
 En gebiet dat men vercht :
 405 Hi sette die olifante bozen
 Met groten ogen / met langen ozen /
 Soe dat die Gzielen waren versaeft /
 En eer bziescen hebet griaegt
 Der Gzielen perde dat si bloen ;
 410 Nochtan dat si el niet en sien doen
 Van si hoerden dat gesal.
 Dus bloulwen die Gzielen veel na al.

*Wi coninc Alexander sijn vole ansprac en gaf moet,
doen hi si sach vlien.*

- D**it hebet Alexander versien /
En riep : « Wat dubel doet u vlien ?
415 Sidi mode nu van slaen ?
Waer sidi van Agriane /
En ghi heren van Cracia ?
Ghi Perren comt bat na :
Saechdi dusdaen hier noit eer ?
420 Saet / maect him die been so sere /
Dat si ter erden neder vallen. »
Die Gzielen heerden weder met allen /
En vergaten alle die doet.
Ic wane men daer menegen scoet :
425 Si wonden versten en man.
Soe ernstelike gingen si an /
Datse die versten traden doet.
Doe was die strejt stare en groot.
Chibel was daer menichsoude /
430 Wie dien sege hebben soude.
Dier Anden bleven vele doet.
Dier Gzielen scade en es groot :
Si riepen om aen en varden /
En si spzongen van den varden /
435 En si ghingen die olifante houwen
In eer been ; doen mochtmen scouwen
Die ridderen degelike slaen.
Met rechte mogen sijn pzijs ontsaen.
Dus woerden si gewont met spieten /

- 440 En met bilen / sine constens genieten ;
Het veit al / man en olifante.
Dat ander volc bloe alte hant /
Die met wonden mochten ontvlien /
En leten eren here mettien
445 Allene / recht met diere gebare
Alse oft een scip in dier see ware.
Hi sloent op enen tozn allene /
En hi wazp vele stene.
Men scoet na eem al omtrent /
450 Soe dat hi bloede als een rent.
Hi hadde .ix. dozgaende wonden.
Sidentee sach ten selven stonden
Sere gewont sinen here ;
Hi sloech den olifant soe sere /
455 Dattie beeste sere blo.
Doen dat versach Macedo /
Dolchde hi eem met groter haeste.
Want hi Pozuse was naeste /
Scoet Pozus op eem enen spiet /
460 Daer af quam een groet verdziet ;
Want hi geraect sijn Ducsal /
(Het was wert die werelt al)
En scoet doz mettier bart.
Doen sterben soude dat edel part /
465 Boget sine kneen met groter werde /
En sette dien coninc op die erde /
Om dattene quetsen en soude.
Dat was wert boven alle goude /
En die beste dinc die ie gelwan
470 Alexander / die edel man.

*Wie coninc Alexander makede ene stat, die hiet na
finen perde, en daer wart sijn pert begraven.*

- D**ie coninc dede maken warde /
 Doz die ere van sinen perde /
 Dar nae eene stat van groten pize /
 En hi dede si heten Bucifallise.
 475 Daer dede hi sijn ogh begraven
 Eerlike met groter haben;
 Want en woude in sinen tijden
 Noit anderen man laten rijden /
 Sonder allene dien coninc.
 480 Doen gesciede dese dinc /
 Volchde na Pozuse dat ander her /
 Carillez met na hem / met ger /
 Die coninc was en Pozus broder /
 Sijns vader hint en siere moder /
 485 En riep : « Broder / gif op dijn rike
 Dien edelsten van eertrike. »
 Al was Pozus soe gewont /
 Nochtan kende hi ter selven stont
 Sijns broders stemme / en seide :
 490 « Vestu Carillez met seide ! »
 Du hebbes mijn lant en mi oec doet /
 Dattu sonder weder stoet
 Dijn goet op geves en dijn lant. »
 En hi hielt in sijn hant
 495 Enen spiet stare en goet /
 En stoet sijnen broder doet;
 En hi vloec en werch alte hant.

- Maer sijn olifant
 Was soe menichfont gewont /
 500 Dat hi viel in coeter stont /
 En warg sinen here te voet.
 Doen warg hi met groter spoet
 Sijn teken af / en vloec :
 Sijn herte was diegh onzoec.
 505 Doe hadde die coninc een ander pert /
 En quam gebloen mettier bart /
 En Pozus was ontfaren.
 Dor wart Alexander te rade / te waren /
 Dat men .xx. dage vzeede
 510 Halben soude op sekerheide /
 En men daer binnen graven soude
 Die doet waren / oft men woude /
 En men heilde die gewonde.
 Dit sweren si beide terre stonde.
 515 Hier in binnen prinsde Alexander /
 Dat hi allene / en geen ander /
 Eenem campe beroepen soude
 Dien coninc Pozuse / alse die boude.
 « Here stolt / edel man Pozus / »
 520 Dit spzac hi in sine litteren albus /
 « Di onthiet Alexander /
 Dat hi allene / en geen ander /
 Negen eem enen camp verichten wilde /
 Beide met spere en met seilde;
 525 Want wat pize ofte wat eren
 Mogen pincen en heren
 In enegen striede belopen /
 Daert die arme liede beropen ?

- Welc onser dat daer blivet doet /
 530 He wille dat / sonder weder stoet /
 Sijn volc eem blive onderdaen. »
 Dit woude Pozus gerne verstaen;
 Want hi mercte veel wel dat /
 Dat hij .ij. ellen langer was
 535 Van Alexander / en hi was blijde.
 En si swozen dit in elcke sijde.
 In dien tijden dede Pozus spien /
 Want hi gerne gesien
 Hedde Alexandere / dien here;
 540 Bedi soe dede hij s merken sere /
 Soe dat Alexander wiste.
 Doe ghinc hi met liste
 Cote Pozuse / dien edelen man /
 En dede ander cleeder an.
 545 Hi ghinc in dier Anden scare /
 Alsoe ofte hi een wijncoper ware;
 En Pozus hij mercte dat /
 Hi sach wale dat een wijncoper was.
 Doe grote Pozus dien coninc /
 550 En hi seide dese dinc :
 « Waer es dijn here / wat doet hi /
 Ofte van wat ouder dat hi si ? »
 Doe antwerde hi in coeter stont :
 « Dat willic ic u doen cont.
 555 Die coninc sit / na sine maniere /
 In siere tenten bi enen viere /
 Alsoe die oude liede plien. »
 Pozus antwerde mettien /
 Want hi was blide berre tale :

- 560 « Eni / mercti dan wale
 Mijn logt en sine oude /
 We weent hi met gewoude
 Mine slage wederstaen ? »
 « Here / ic segge u / sonder waen /
 565 Dat mi sijn doen es cont. »
 Pozus seide ter selver stont :
 « Woutu dzagen dinen here
 Dit saluyt / ic sal di ere
 Dar omme harde veel doen. »
 570 Doe swaer die edel baroen /
 Dat Alexander soude sien
 Wat daer na soude gesien.
 Mettien heeft hi o:lof genomen /
 En es tho sinen lieden comen.
 575 Hier binnen es die dach comen /
 Dattie camp op es genomen.
 Si waren coninclike versterkt.
 Dicke hebben visiert
 Wat tekene Alexander dzoerch :
 580 Ander wapen hadde hi genoegh /
 Halsberch / curien / coufen van stacte /
 En al dat coninc sit wale /
 En een swert van goder snee.
 Oer hadde die heer mede
 585 Enen spiet / die op minne
 Een Calceftis gaf / die coninginne /
 En enen knijf van Andene.
 Ander wapen en woude hi en geen.
 Pozus / die grote starke man /
 590 Hi hadde .iiij. halsberge an /

- En een curie van metael /
 En twee par coufen van stale /
 En van ybozien enen luttlen scilt /
 Daer stont in van sabel een wilt /
 595 Een dier / heet een olifant.
 Hi hadde in sine rechte hant
 Ene colve van latone ;
 Een swert hadde die biege cone
 Dat was wael .vij. voete lanc /
 600 En enen knijf die was gemanc
 Van goude te samen en van staete.
 Hi quam gelwarcicert wale
 Ter stat / daer sijt bespizaken
 Te verchene om die hoge saken /
 605 Op oeffe van yfse gereden.
 Tierst dat si quamen ter steden /
 Seten die heren te voete ;
 Want in dien gebode stoet
 Van Ercole / dien wigant /
 610 Die alder ierst dien strijt vant /
 Dat men te voete hebde dien strijt.
 Nu gaet hier op enen tijt.
 Alexander trat sijn swert /
 En ghinc te Pozuse wert /
 615 Om dat hi dien camp verliep.
 Pozus iegen een liep :
 Si sloegen coninclike slage.
 Ic segge u al dat sonder sage /
 Dat Alexander eem geliet /
 620 Also ofte hi seermen en conde niet ;
 Want hi gerne onderbonde

- Wat Pozus aen seermen conde /
 Die hi selve meester was.
 Die coninc Pozus merete das /
 625 Dat hi niet en derte thoeft ;
 Hi wenet eem hebben geeloest.
 .Ic. adamant diere en goet
 Op Alexanders helm stoet ;
 Daer op gaf Pozus enen slach /
 630 Die staen die daer op lach
 Debe swert byeken ontlue ;
 Doch was dien coninc so wec /
 Dat hi boech op sine knien.
 Also die Gieken dat versien /
 635 Waren si in sozgen groet ;
 Si waenden dat hi wec doet :
 En Pozus liet liggen swert /
 En vinc ter colven wert.
 Alexander wart vergramt /
 640 Want die hi slach hi eem scaemt /
 En sloech Pozus / also hi wilde /
 Dien enen ozt van sinen scilde
 En sine twee halsberge doze /
 En maecte ene wijde scoze ;
 645 Maer die derde bleef geheel.
 Pozus versaeche hem een deel /
 Also hi dien slach besief.
 Alexander hi verheef
 Anderwerben sinen hant /
 650 En sloech met willegier hant
 Ter selver steebe / als die bye /
 Doz den halsberch en die curie /

- Dat eem dat roede bloet ute ran.
 Daer twisfelde menich man
 655 An dies conincs Pozus sibe.
 Oec was daer menich Gzier blijde.
 En alse Pozus sach sijn bloet /
 Quam eem weder saen sijn moet /
 Als dien conen lieden pliet :
 660 Hi dede bogen als een riet
 Alexandere voz sine hande ;
 Hi sloech op dies schits rande /
 Die gemaect was van ebene.
 En es hout el negene
 665 Die gebogen mochte die slage /
 Die Pozus sloech in dien dage /
 Hi were gespleten dicke.
 Hi dreef Alexandere harde dicke
 Om dien rinc in genen dagen.
 670 Hi ruste onder gene slagen ;
 Want hi sloegen noede / hinc waenden wonden.
 Doe versraemde hi eem te stonden :
 Hi waenden wonden in dien voert /
 Daer Pozus voer eem stoert ;
 675 Hi sloech op enen steen te hant /
 So dat eem sijn ontluant /
 En verloest bi ongeballen.
 Doen twisfelden die Gzieken alle.
 Pozus vinc te Alexanders swerde /
 680 En trat ontlue in die erde.
 Hi spzac : « Vrient / nu bestu doert ;
 Nochtan bine doecht es so groet /
 Woutu / ic sal bi leven laten /

- En here weder diere straten
 685 Met dinen lieden te lande. »
 Hi spzac : « Het were scande !
 Gzoet wiggant / es dat dijn waen /
 Dat ic kan wesen onderdaen
 Nemene / die noit was gebozen ?
 690 Wat bestu boken mi te bozen ?
 Ic en gebe om dijn dzeigen niet. »
 Mettien trac hi enen spiet /
 Die binnen in sinen selde.
 Pozus was sere slage milde /
 695 En Alexander was gestade.
 Doe spzac Pozus : « Wit es scade /
 Dat hier bliben sal opt gras
 Die milste coninc die noit was. »
 Doe songen die Jnden heren.
 700 Pozus soude eem ommekeren /
 En sach al omtrent /
 En hoerde na eer parlement.
 Mettien berhief Alexander sinen spiet /
 En en liets om sijn dzeigen niet /
 705 En scoet Pozuse int fondament.
 Hi sturte neder als een rent.
 Doen Pozus gebellet was /
 Waren die Jnden dzove dag
 Si wonden slaen.
 710 Doe ghinc Macedo staen
 Hoge / en bat datmen hojde.
 Hi seide dese wojde :
 « Waer bi bochten wi desen camp
 Dan bedi / wie dien camp

- 715 Van ons thue daer in gecrege /
 Sijn holt soude allewege
 Die anderen sijn onderdaen ?
 Dit was om uwe gesonde gebaen.
 Vegerdi oec terre tijt
- 720 Aegen mi te hebvene strijt /
 Geliker wijs dat ic verluen
 Pozuse / dien groten man /
 Bi aventuren en bi geballe /
 Soe werdi verluonnen alle. »
- 725 Dit seide hi / en also saen
 Woerden si eem onderdaen ;
 Gelike eeren gerechten here
 Sworen si eem emmermeer.
 Nu waende Alexander des /
- 730 Dat Pozus versceiden es.
 Doen sach hi eem sijn ogen ontoen ;
 Sciene verginc dien edelen baroen
 Al die gramscap en nijt.
 Doe spzar hi ter seluer tijt :
- 735 « We weerstu oit soe verluoet /
 Pozus / dattu dinen moet
 Dozste verheben iegen mi /
 Sint dattie mere quam te bi
 Van minen conincliken daden ? »
- 740 Pozus antwerde met staden ;
 « Ic sal antwoerden hier of /
 Erst dattu mi geves olos.
 Doz desen strijt / doz desen camp
 Sone sag ic niemens scamp /
- 745 Ic waende dat niemen in ertelike

- Gelijst hadde mine gelike /
 Doe ic was sterc en gesont /
 En dijn gelue was mi oncont :
 Nu weric dattu sterker sijn.
 750 Mar na di hebbe ic den pzijs /
 En boven alle die nu lehen ;
 Bedi een wiet niet verheben /
 Al hebbe ic verlozen vele.
 Ic bin bi geset tenen hijspele :
- 755 Als was sterc / sterker ic vant.
 Die mocht salich sijn becant
 Die heeft dat eem staden steet /
 Vane hebbe dar op hi eem verleet /
 Die hem niet en mach ontgaen ?
- 760 Oec es beter / sonder waen /
 Niet clemmen dan vallen van hogen.
 Dzecke liede die gedogen
 Van verlesene meer armode
 Dan si genoechte hebben van gode.
- 765 Gemate di bi minen raede :
 Die adventure es ongestade. »
 Macedo hadde wonder das /
 Da dien dat Pozus verluonnen was /
 En alse een verluonne spzar.
- 770 Hi dede eem doen groet gemac /
 En gansen sine wonden.
 Hi gaf eem weder tien stonden
 Al dat lant / dat sijn was eer ;
 En dar toe veel meer
- 775 Sas hi eem van hem te lene /
 Beide bozge en stene /

- En hi wart Alexanders man.
 Doe Pozus merken began
 Dat Alexander soe hobeste was/
 780 Was hi sere verhoget was;
 Hi gaf eem dien verhozen scat/
 Dien sijn bozbers hadden gehat/
 En maecte al dat her rike:
 Dus wart hi vrient gestedelike.
 785 En al die coninge van Ozenten
 Quamen in vier Grieken tenten/
 Si gaben bozge en lant
 Alexandere in sine hant.
 In dien dat hi was in Indi/
 790 Was een coninginne daer bi
 In Etyopien/ hier Candacis/
 Daer menech swart moer es/
 Die sinde op minne en op houde
 Van utermaten sinen goude
 795 Alexandere .x. stucke/
 Voets lanc en voets dicke/
 En enen halven doet hzeet.
 Oec sinde si eem gereet
 .DC. moer sonder bart.
 800 Oec sinde si an der bart
 Among croen/ die beter was/
 Dan noit enege daer ic af las/
 En .x. macien vol van stenen/
 Dat men en vant beter engene/
 805 En vierdalsjhondert helpenbiere/
 En .bj. perducen/ beesten siere.
 (Van den perducen en van den lybart

- Es gewonnen die luyart.)
 Si seinde eem .lxxx. esptine/
 810 En dar toe doz dien willen sine
 Seinde si eem panteren vier/
 En dar toe van weeder maniere
 Harde groet .xx. honde.
 Oec seinde si eem tiere stonde
 815 .CCC. vziestliker stier/ die waren in vande/
 En hout van eers selfs lande
 .DCC. edelre roden/
 Die aen ebeense vome stoenden.
 Dese gichten ontfinc die here/
 820 En danke es eer met groter ere.

*Wie coninc Alexander die stat van Subdraken belach
 en groter iammer an sinen live liet.*

- N**u es Alexander blide
 Dat hi binnen cozen tjde
 Pozus conincrike wan.
 Hi maecte eem entwech al dat hi can/
 825 Om te besene coztelike
 Dat oest einde van eertrike.
 Maer die stede van Subdzaken
 Woude eer ter wer maken/
 En Alexander hi beleide
 830 Die stat al omme op die fosseide.
 Die Grieken lagen an die een side/
 Ane die ander Pozus/ goet te strjde/
 En Erateus lach an die derde.
 Men ghinc ginder strjden herde.

- 835 Binnen was Abyssari /
 Een edel coninc en een vzi.
 Alexander woude si winnen met crachte :
 Men beder menegen harde onsfachte ;
 Nochtan wassē vast ter cure.
- 840 Hi hiet lederen dzagen ten mure /
 En was die ierste diere op esam.
 Sere verholgen en gram
 Ghinc hi op dien mure staen /
 Die hoge was / sonder waen.
- 845 Men scoet op een hoerel ;
 Men wāp daer menegen steen geheel
 Van den tozne nederwart /
 Daer men eem volchde ane die bart.
 Doe hadden sijn scande alle groet /
- 850 En liepen al ten mure.
 Daer geheel quade aventure /
 Want die lederen dzaken onthwer.
 Daer hadde menecj pzince weer /
 Die van hogen neder vele.
- 855 Dit was dien coninc een quaet spele /
 Die allene stoent op tien mure /
 Daer eem sijn leben wart te sure :
 Hi was gewoepen so met steen /
 En gescoeten met hoerelen /
- 860 Dat hi vermott was van slagen.
 Doen dat sine liede sagen /
 Kiepen si : « Here / spzinct saen /
 Wi solen u sagte ontsaen. »
 Hi seide : « En mach niet geskien :
 865 Soud ic minen viant blien ? »

- Doen hi hadde geseit dat wozt /
 Spzinct hi neder in die pozt
 Onder al sine vande.
 Hi hadde liever die doet dan scande.
- 870 Dit was een wonderlike daet ;
 Eer eem quam enecj toe verlaet /
 Ofte soerog mochte comen /
 Mochti op wesen genomen /
 Ochte geslagen al te sticken.
- 875 Maer die aventure / die eem dicken
 Hadde gebaen menecj ere /
 Die halp eem nu ter wilen ;
 Want si nam nu sijn goden goem.
 Daer stoent een groet saulwer voem /
- 880 Gelijc oecht weere doz sinen wile /
 Daer an ghinc staen al stille ;
 Men mochten niet van achter staen.
 Mettien seilde heeft hi ontsaen
 Menegen slach en menegen steen.
- 885 Daer en was so come negene /
 Die sinen swerde gencken dozste ;
 Daer vacht ober dien edelen dozste
 Sijn hoge name en die aventure.
 Sijn seilt wart gescoeten dure /
- 890 En sijn helm wart doz scoeten dicke.
 Ober sijn knien boech hi dicke /
 Want hi gegutst vanden spzonge :
 Die edel coninc in die ionge
 Mochte qualijc gestaen.
- 895 Alsen iemen woude staen /
 Die iegen eem strijts begerde /

- Dien sloech hi so mettien swerde/
 Dat hi do; sine voete lach.
 Aldus blever op dien dach
- 900 Die starste .ij. van al Subbzaken.
 Niemen en woude eem mier genaken/
 Die gene dinc sagen gesien.
 Hi werde eem op sine knien/
 En sloech her ni dare/
 905 Gelijc oft en tyger ware.
- Mettien scoet een groet gggant
 Op eem een sver altehant/
 Dat voer in sijn rechter sijde/
 En maecte een woude wijde/
 910 Daer bloets so vele ute ran/
 Dattie coninc cranken began.
 Hi weende wale dat spere ute winnen/
 Mar dat gser bleever binnen.
 Hi ruste eem onder dien lauwer boem.
- 915 Diez nam die man goden goem/
 Diene mettien spere scoet :
 Hi waende dat hi were doet/
 Want sijn daer bi eem lach.
 Hi waende hebben groet beiach
- 920 An diez conincs diere gewaeden.
 Die coninc spzac met staden/
 Cierst dat hinc tasten besief :
 « Wie enwech/ onrein diez;
 En kinsu Alexandere niet ? »
- 925 Dit spzac hi/ en mettien hi siet
 Sijn swert/ en slac tien tijden
 Dien gggant do; sine sijden/

- Soe dat beil op die erde.
 Die coninc spzac : « Dare diere verbe
 930 Ter hellen/ wez mijn gode daer;
 Serch dat icker coem bechten hier naer
 Ter ic sterbe. » Doe hi dit spzac/
 Woude hi slaen; maer eem slac
 Dat gser so/ dat hi mettien
- 935 Neder seech op sine knien/
 En bzaerhde ochte ieman ware
 Die bechten woude/ hi quaem daer.

*Wie Pencestes een wiket op brac van dier stat, en
 quam Alexandere te hulpen.*

- B**innen dien dattie coninc bacht/
 Hadde te bzoken met siere cracht
- 940 Die here Pencestes een wiiket;
 Ic waen dat hi niene en let/
 Hine tiep met baren swerden
 Cote daer die coninc lach op dier erden.
 Cierst dattene die coninc sach/
- 945 Seech hi neder in onmach
 In sinen seilt/ sere gewont.
 Cimeus quam oer ter stont/
 En Kristoen en Tabernaet :
 Dit waren ribbers van hoger daet.
- 950 Si weder sloenden menegen Ande.
 Ic waen noit man in kinde
 So lettelt liebe/ die so sere
 Dochten ober eren here/
 Cote dat Cimeus wart gebelt.

- 955 Penssekes wart oer met gebest
In thooet gewont / en Tabernaet.
Dese waren Alexanders toeverlaet :
Nu liggen si doz sine voete.
Aristoen doet vele gemoerte ;
- 960 Mar hi was fere gewont /
Dat hi qualike ter deser stont
Dien coninc verscremen mochte ;
Want men eem te seer versochte.
Doe quam buten een mare /
- 965 Dat Alexander verslagen ware.
Die mere hadt tsolc verbeert /
En het liep al ten mure wert.
Daer en ontsach niemen die doet ;
Het liep al / cleen en groet /
- 970 Percen / Ezelen / Pozus here ;
Die Siten bzaken met groter gere /
Seide met varden en me haken /
Dien starken mure en dien harden ;
Si maecten ene straete wijt.
- 975 Wat si so vonden te dierre tijt /
Wast man / wijs / long oft out /
Si slogent al doet met gewont /
Om te wuzken eren here :
Sine sparden min noch meer
- 980 Also lange alsi vonden te slaen.
Abysari pijnde hem te ontgaen /
Die crone in Subdzaken boech /
Die wile dat men botc al sloech.
Die ridderen namen Alexandere te hant /
- 985 En leechden eem op dieg sciltz rant ;

- Si bzogenen in sijn pauluelion.
Doe was daer een sijn baroen /
Sijn ersater Cristobolus :
Hi sach sinen here gewont albus
- 990 Met enen weder haecten strale /
En dat ment niet en mochte wale
Ute bzingen sonder sniden.
Oer ontsach hi eem tien tijden /
Dat hi te vele soude bloeden /
- 995 En hys eem niet en mochte hoden :
Genese hi qualic sinen here /
Hi verloze liss en ere.
Dit merte wael Macedo /
En hi was int herte harde onbzo /
- 1000 Alse ofte hi in twibel were.
Hi spzar : « Cristobile / com here :
Ost ic niet en mach ontsneven /
Ewi leestu mi so lange leven
In die smerte van der wonden ?
- 1005 En siestu niet die sonden /
Du magz cozten doch mijn leit. »
Cristobolus spzar gereet :
« Coninc here / laetti houwen /
Ostu dijn leven wout getrouwen ;
- 1010 Want men moet dine wonden widen.
Verpozzestu iet an dinen sniden /
Het mochte an dijn leven gaen. »
Alexander antwerde saen :
« Cristobole / dat were recht onnere
- 1015 Dat men enen edelen here /
Enen coninc binden soude /

- Och houden met geloude;
 Een coninc sal sijn tallen stonden
 Quijt en vrie en ongevonden.
- 1020 Doe dattu wout/ ic swijge al stille. »
 Cristobolus bede sinen wille.
 Noch hinc wiscde noch en green;
 Maer doe hi genesen seer/
 En dat yser was ute gewonnen /
- 1025 Quam dat bloet so nae geronnen/
 Dat die here viel in onmacht.
 Doe riepen die heren met groter cracht/
 Dat Alexander were doet:
 Daer was rouwe en jammer groet.
- 1030 Niet eer ende dat geluyt/
 Doz dat Cristobolus een cruyt
 Ter wonden bede dat was goet/
 En hi stelpde dat bloet.
 Doe ruste die coninc en sliep.
- 1035 Metten men in die tente liep:
 Alexander es an die bate.
 Dat volc was blijde utermate/
 En ghingen eten en dzinken/
 En lieten eren rouwen sinen.
- 1040 En die coninc hi genas.
 Cierst dat hi genesen was/
 En cume was die wonde besocen/
 Soe hebet hi gespoken
 Te bare int inde van ertrike;
- 1045 Want hi woude haestelike
 Dwingen tsoke te sinen handen/
 Dat waent in dien eylanden

- Die liggen bi den Paradijsse.
 Abyssard bereide sine spise/
 1050 Doe hi versoent was iegen hem;
 Caylles quam tote hem/
 Die coninc van Nobodine/
 Die gereide eem die scepe sine/
 En Pozus van Endi
- 1055 Was eem tallen tijden bi.
 Cierst dat die Gzielen vernamen/
 Singen si alle te samen
 Toten coninc in die zale.
 Craterus spzac: » Hoerde onse tale. »
- 1060 Hi seide: » Coninc/ dijn oermoet
 En dijn doegde/ al es si goet/
 Wat inde sal daer af comende sijn?
 Al were al die werelt dijn/
 Nochtan weer si al te cleen/
- 1065 Du en weets mate engene.
 Al en achstu niet op dijn selbes leven/
 Dijne vziende sijn di beneven/
 Peins om oere leven doch!
 Doz binen wille willen wi noch
- 1070 Tegen alle die werelt strjben;
 Doz binen willen wi liden
 Over die vzeselike zee/
 En alle biere/ datz mer/
 Willen wi doen di doz baren/
- 1075 En gene vrese willen wi sparen/
 Woutu doch di selven wachten.
 Wat goede sal ons benachten?
 We lange solen wi sijn gesont/

- Daer wi soeken talre stont
 1080 Die hese en nien anst?
 Alse die aventure alre laurt
 Met enen gewerest hebet/
 We saen dat sine begebet/
 We mochtstu geburech sijn?
 1085 We mach bescremen dat leben dijn
 In dese werelt? want si es loes.
 Chi werpstu di selven altoes
 En grote hese om cleen gelwin?
 En merestu niet in dinen sin
 1090 Dat enen man saecht sijn moet/
 Hebet hi na pine groet goet?
 Wacht di selven en die dine/
 Taet ons boz di doen die pine;
 Seuwe hese sonder ere.
 1095 Wat eren mach hebben een here/
 Dat hi enen knecht verbit?
 Di es reus die sijn verslit
 Sonder ere en sonder pphg. »
 Craterus spzar in diere wijs/
 1100 En Cholomeus en al die ander
 Vaden hier omme Alexandere.

*Wie coninc Alexander allene begert ere en groten
 naem en cort leven.*

- C**raterus woet en sine tale
 Bequamen Alexandere wale/
 En spzar: « Danc hebbe des/
 1105 Dat gi meer hese mijn verles

- Dat van u selbe/ liebe heren.
 Ic weet u groten danc der eren;
 Want siber dat ic ierst crone boerch
 Hebbi mi gebient genoech.
 1110 Mar mi es anders dan u es:
 Sijt des seker en gewes/
 Dat ic ozlogen niet en begebe
 Also lange als ic lebe/
 En ic ben noch iong van iaeren/
 1115 En ic in begere niet/ te waren/
 Lange lijf/ mar groten naem;
 Die es mi allene beguam.
 Onedel volc set sinen moet
 Om lange leven en om goet;
 1120 Mar ic ben der werelt here/
 Dieg en acht ic min noch mere.
 Ic telle die segen en niet die iare/
 En die gichte/ die mi tot hare
 Die aventure heeft gegeven.
 1125 Cellic tgoet van al minen leben/
 So hebbe gelebet lange.
 Europen es in minen bedwange/
 Asien wan ic wel niet genende;
 Nu bin ic bi der werelt einde/
 1130 En si es mi te veel clene:
 Als icse bedwongen heb allene/
 Dan sal ic u dar na togen
 Een ander werelt boz u ogen.
 Die sterke man macht al verwinnen:
 1135 Antipede soelbi bekinnen/
 Daer die sonne oest op geet/

- En west oec te hove steet :
 Alst hier es dach eest der nacht.
 Onsegdi mi oec u cracht/
 1140 Dof en mach mi niet gebreken :
 Waer ik doen mijn teken op steken /
 Alt esolc sal mijn eigen sijn ;
 Onedel volc / dul alse swijn /
 Sal ic maken edel en boet.
 1145 Eest dat ghi minen willen doet /
 Dattie nature hebet verholen
 En bedect in nauwen helen
 Selbi sien / sibi coen.
 Dit beger ic te volboen /
 1150 En in desen enden mijn leven /
 Wilt mi die aventure geben. »
 Dus inde sine tale mettier vaert.
 Si seiden dat sijn gerne baden /
 Na dien dat sijn dozste raden.

*Wie coninc Alexander voere ter see wart, bis hi quam
 tote daer dae Hercules en Liber Bacus bedwanc keerde.*

- 1155 Nu baren si ter see wart /
 En Pozus gereide eem an die bart
 Al tote daert wilen doz bacht
 Hercules met siere cracht /
 En Liber Bacus mede.
 1160 Als quamen terre stede /
 Donden si eerre thier pale
 Van goude gemaect wale ;
 Want elkerlijc van desen heilden

- Had den gegote na sijn .ij. beelden /
 1165 Die waren .xv. voete lanc :
 Daer ende eerre heider bedwanc /
 Derre thier degen vermeten.
 Alexander hi woude meten
 Weder si weren hol ofte vul ;
 1170 Datmene niet en hielt ober dul /
 Debe hise bozen doz tien stonden.
 En doe hise vol hadde vonden /
 Debe hi die gate vullen met goude
 En voer dozt met geloude /
 1175 Om te sokene selsene dinc.
 Doe en vant die iongelinc
 El niet dan berge / bosse en velde /
 En olifante die met gewerde
 Daer waren / en wzebe serpente /
 1180 Die men vint in Oziente.
 Van danc voer hi ter Oester Zee /
 Om te sien wonderz mee ;
 Want hi hozt gelwagen bes /
 Dat noit Liber Bacus noch Hercules
 1185 Die see en pzoefden al daer /
 Want si so donker waer.
 Aldus woude die edel dozste
 Doen dat noit man doen en dozste.
 Ceerst dattie was west /
 1190 En dat eem dochte wesen best /
 Dozen die heren van den lande
 Her en dar socken viande /
 En het was hen allen oncont ;
 Doch quamen si ter selver stont

- 1195 Si dzie twelken ane een lant /
 Dat Aergere es genant /
 Daer die berge noch in sijn
 Algader silberijn.
 Daer bonden si volc / heet Lemnes /
- 1200 Dat algader sonder hoet es ;
 Gebozstelt sijn si alse swijn.
 Daer vant oec die degen sijn
 Vogele / die achter alse lewen waren /
 En voer gedaen alse die aeren :
- 1205 Derre sloegen si vele doet.
 Dar na vant hi een eylant groot /
 Dat Crisa nu es genant ;
 Daer bonden si gulden berge int lant /
 En coacriten en oec dzaken /
- 1210 Deire si menegen doz staken.
 Si blonngen de .x. flosagiten /
 Liebe die bel vesse verbitten.
 Daer na quamen si in een lant /
 Daer die liede in sijn genant
- 1215 In griexer tale Signoscesten /
 Die vele wijsheiden wisten /
 Dat es in dietsce : makebe die vzoede.
 Eerst dat si Macedo / die goede /
 Sach / spzac hi / gelijc den milden /
- 1220 Dat si beden dat si wulden /
 Dat gebe hi him sonder wedertale.
 Doen antwerbe een vzoet man wale :
 « Gef ons eweler leven. »
 Hi sachte : « We mochtic dat geben /
- 1225 Ic bin selve een sterfsc man ? »
 Die ander spzac : « War om doestu van

- Dus vele quaets ? du hebbsc scande /
 Wat iaegstu dus achter lande ? »
 Van daer voer hi in Cambzobana /
- 1230 Dat es een eylant / van minen wana /
 Dat alre beste van ertrike :
 Daer was in een coninc rike /
 Dien Alexander gaf sijn lant
 Gewelbelike in sijne hant.
- 1235 Daer in sijn .x. edel stede /
 En menege rjcheit mede /
 En veeften die sere biten /
 Dien steen magariten /
 Carbonkele met crisepassen /
- 1240 Die in genen lande en wassen.
 Doe si dabon gesceiden waren /
 Quamen die Gzicken gebaren
 In der Macabenen lant ;
 Daer bonden si menegen wigant /
- 1245 Want si sijn .xij. ellen lanc :
 Die hadde hi saen in sijn bedlwanc.
 Si waren so mestraect /
 Dat si waenden dat weer gemaect
 Dat volc van yfere en van stale :
- 1250 Dus waren si bedzogen wale.
 In dat lant es een fonteyne /
 Soe claer es si en so reine /
 Datter scemert also clare
 Alse oft van olie ware
- 1255 Wat men so daer mede bluaet.
 Nu es Alexander raet
 En wecht te varen althant /
 Om te soekene ander lant.

- Nu sijn die Gzicken op die see /
 1260 Om te soeken lants mee.
 Si bozen / en si en wisten war;
 Want si quamen dicke daer
 Daer grote demsterheit was.
 Een ionesten gaf die adventure dāg /
 1265 Dat si van verren sagen staen
 Gelijc als een boezel gedaen /
 Die hem algader gulden dochte.
 Na dien dat ic geweten mochte /
 So wast dat eerste Paradijs /
 1270 Dāg volmaect es in alre wijs:
 Die vierine mure dochte hem van goude.
 Hi boer darwart / alse die boude /
 Alexander en die sine /
 Die winnen wouden met pine.
 1275 Nu sijn si an die roche comen;
 Na dien dat sijt hebben vernomen /
 So dunket hen al / sonder waen /
 Cote boven op die wolken gaen.
 Alexander hielt stille ene stonde
 1280 Ghinder met sinen dāgmonde;
 Hi peinsde wat hi beste bede.
 Doe hi was in desen rade /
 Kiep een man van boven neder:
 « Alexander! » hi andwerde weder:
 1285 « Weetmen daer boven van mi
 Het dat ic Alexander si?
 Wie es daer? wees es dit lant? »
 Die ander seide alte hant:
 « Dit lant es des selves heren /
 1290 Die di met so groter eren

- Al die werelt heeft gegeven /
 (In sijne geweld es oec dijn leuen)
 En dien du wilen comen sages
 Op dijn hebde daer du lages /
 1295 Doe hi di gaf in dijn bedwanc
 Al dier werelt omganc. »

*Wie coninc Alexander voere dat erfce Paradijs quam,
 en wat daer gesciede.*

- A**lexander andwerde weder:
 « Wat wilbi mi werpen neder
 Coe enen sijteken dat ic hier was?
 1300 Soe machmen mi geloben dāg. »
 Hi seinde eem hier enen steen:
 Men vint siere gelike en geen
 In algader eerterlike.
 « Dit es dijn rseing sekerlike
 1305 Van den eerstcen Paradijs.
 Nu doe als die wise /
 En lech al dijn saken neder /
 En baere ten gemeinen lande weder;
 Daer saltu onderbinden saen /
 1310 De dijn leuen sal vergaen. »
 Doe trac hi thoet binnen dien mure.
 Necht nae dese adventure
 Keerde Alexander te lande /
 En hi hadde in sijne hande
 1315 Genen wonderliken steen /
 Die claer alse die sonne seen.
 Hi woech meer / alse ic hoze seggen /
 Van alt gewichte datmen leggen

- Mochte daer legen in een scale ;
 1320 Mochtan verkwogen wale
 Also groet erden als een sterc :
 Dit was een byemde maniere.
 We sine sozme was gedaen /
 Dat willie u doen verstaen :
 1325 Hi was geberwet als een ogen ;
 Ecclesiastes raent wael togen
 Dat hi die rijcheit neder woech /
 Wat so menre legen byoech /
 En also luttel erden als een sterc
 1330 (Dit was een wonderlike maniere)
 Hem weder woech / dat es bedi
 Also lange als Alexander si
 Ane den bleefse en leben moet ;
 Soe en es die rijcheit niet soe goet
 1335 Dan alder werelt demen vinc.
 Dit sijn waerlike dinc /
 Also Got wille dat si gesiet /
 En die aventure gebiet
 Dattie mensce sterben moet /
 1340 Een cleen stucce erden es soe goet
 Also die mensce en beter vele.
 Niemen in verstaet dit in spele ;
 Dit was betekent bi den sterc /
 Dit en was logene en gene.
 1345 Eer dese tijt quam hier tebozen /
 So en was noit man gebozen
 Die die oest eylande doest besoken.
 Hier es dat einde vanden .ix. boeken.

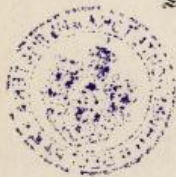
DAT TIENDE BOEC.

*Hier begint dat .x. boec, en spreect wie sijch die Nature
 beclaget over coninc Alexanders girecheit en hover-
 dicheit, en veel ander faken ; wie hi bleef doet.*

- A**LSE HANDE en hebet gesproken
 Over daet / die ongeluzoken
 Altoes niet en mach wesen ;
 Want hi eem vermat van desen
 5 Dat hi sal / erst dat hi levet /
 Dattie Nature verholen hebet /
 Sinen boden oppenbaren.
 Oec so seide hi mede / te waren /
 Dat eem were al eertrike
 10 Te cleen te enen conincrike.
 Hier om was die Nature gram /
 Also die overdaet vernam ;
 Si liet alderhande werck /
 En nam op eer en gewert /
 15 Si maecte eer ter helsen wart.
 Waer si quam / an die bart

- Alle dinc waren hen onderdaen :
 Die elemente hebben si ontfaen
 Elckerlijc ; want sise sciep.
 20 Die locht ierst tegen eer liep /
 En groefte met soeten winde.
 Eerst dat si die eerde kinde /
 Gzoten sise metten bloemen.
 Dat water es metten visschen comen ;
 25 Op dat vier metten planeten
 Alderhande figuren beten /
 En eren eer scypperessen /
 En bidden dat si niet en perse
 Met hunger eer creaturen.
 30 Dit was die tafe vander Naturen :
 « Danc hebt dat ghi mi doet ere.
 Nu en soect min noch mere
 Die dinc / die ic hebbe verholen :
 Nu vaere entwech ter hellsce scolen /
 35 Doz uhwen wille en doz dien minen.
 Dat sal Alexander seinen /
 Want het sal sijn hoet betopen. »
 Dit spzac si / en bede open
 Die erde / en ghinc ter hellen.
 40 Nu hozt / ic sal u hier af tellen :
 Si sach verre dure /
 Recht onder die hellsce mure /
 .D.N. bzoulwen en .vij. bozzen /
 Die elc man wael mach sozzen.
 45 Die ene was moder van den sonden /
 Dzechheit / die daer was tien stonden ;
 Si hadde dien groten scat.

- Ober maer segg ic u dat /
 Dat gesmoltens golts so vele
 50 Goet in dier hzecker kele /
 Dat sise daer hebet verladen /
 Al en conde sijn hier niet gesaden.
 Hoerberchebe / die coninginne /
 Sat darna met eren sinne
 55 In een bozech groet en rike /
 En bespotte eer gelike.
 Luxurie / dat es Onsuverheide /
 Sat daer op eer stede :
 In vernender moder lach si versmozt ;
 60 Want si suverheit testozt.
 Gulscheit sat op eer stede /
 En verterde eer lede ;
 Si liet weder doz den hals gaen
 Dat si te vele hadde in gedaen.
 65 Gzamschap sat daer verbolgen :
 Si doet die gene die eer volgen ;
 In allen tijden sijn si verwoet /
 Want si die liebe maect onbzoet.
 Grechheit sat daer allene
 70 Beloken in eren stene /
 Eer hande onder eer liere /
 En vernende in dien swarte viere.
 Nidechheit en eer kinder
 Hadben eer zale ghinder.
 75 Dozzenenisse en Loesheit
 Al en mogen si niet gereit
 Bedecken dier liebe mesdade /
 Si verkerense met eren rade.

- Met desen .vij. hoethzouwen
 80 Woende mede oec / en trouwen /
 Aprocritie / die eer ran maken
 Buten goet in allen saken.
 En Smekelinghe was oec mede /
 Die nu hebet eer stede
 85 Met hogen lieden in die zale ;
 Want si ran met scoenre tale
 Hogen lieden doen verstaen
 Saken die quaet sijn gebaen.
 Soe grote cracht hebet die mede
 90 En smekinge onder hoge liebe /
 Dat si beagen eren wille
 Waer si sijn / lude en stille.
 Dese sonden hebet besien
 Die Nature / en metten
 95 Ghinc si binnen dien helscen muren :
 Daer sach si die sielen geburen
 Int vier / dat bernet sonder licht /
 Elke siele na eer recht.
 Ic segge u die stat vander hellen
 100 Na dien dat ons die boeke tellen :
 Si stiet in midden in die erde /
 En bernet altoes eben herbe /
 Boven inge en binnen wijt.
 Daer pijnt vier / in elken tijt /
 105 Selen die hebben mesdaen :
 Al sijn si in een vier gebaen /
 Nochtan hebben sijt niet eben groet
 Die pine van vier langer doet ;
 Want dat vier es so gerecht /

- 110 Datten here en den knecht
 Also met pinen hebet bebaen
 Na dien dat si hebben mesdaen /
 Some meer / some min.
 Daer sijn oec vele sielen in /
 115 Wel na al sonder mesquame /
 Sonder dat si van Adame
 Sijn besmet en anderz niet ;
 Dese weten luttel van verdziet.
 Si redenen pzoebiet u al.
 120 Te somere / als verch en dal
 Es verciert mettier sonnen /
 Men siet hun tuen te gader rennen :
 Die een loep niet cleenre pine /
 Die ander es vander sonnen scine
 125 So verhit dat hi versmacht /
 En verliest al sine cracht.
 In die middeit van vier blamme
 Soe stoent die felle dzut / die gramme
 Lucifer Teblathjan /
 130 Die bezoch dien eersten mau.
 Cierst dat hi die Nature sach /
 Tiet hi dat vier / daer hi in sach /
 En ghinc toe eer wart.
 Om dat si niet en was verbaert /

Het Amsterdamsch fragment II. 1. heeft :

- 109 Want dat vier es so gerecht
 Dat het den here en den knecht
 Also met pinen hebet bevaen
 Also hi tevoren hevet mesdaen
 Some meer en some min
 Daer waren oec vele sielen in
 115 Al welna sonder mesquame

- Sonder dat si van Adame
 Waren besmet en el niete
 Dese wisten luttel van verdriete
 Si redenen proeve ict u al
 120 Te somere alsoe herch en dal
 Es verciert mettier sonnen
 Men siet hen tuen tegadere rennen.

- 135 Tiet hi sijn dubelike gebaen /
 En snelde eem toe ontsaen
 Die grote scoonheit weder /
 Die hi hadde eer hi neder
 Van den hemele was verscoven /
 140 Doe hi ingel was hier boven /
 En doz sine hoerberderhede
 Was hi gelwozen vander stede.
 Doen die Nature sach /
 Begonste si eer geclach :
 145 « Vader en wizer banden sonden /
 Wilen in dier ierster stonden
 Weerstu claer als dier sonnen seijn /
 Maer doz die hoerberde dijn
 Soe verloerstu hemelrike ;
 150 Ic bidde di om hulpe doeselike :
 Het es recht du hebbs loen ;
 Want als du verloers dien troen /
 Weerstu sonder sonde stede bleuen
 En hadde ic di niet gegeven
 155 Ene sonderlinge stede
 In dese grote demsterhede.
 Ic bzingen een nimeere gebzagen :
 Allen creaturen clagen
 Over Alexanders overmoet ;
 160 Hi dwant enen coninc goet /

Het Amsterdamsch fragment II. 13. heeft :

156 In dese grote demsterhede
 Ic bring . ene nimeere gedragen

Allen creaturen clagen
 159 Over Alexanders overmoet ¹.

¹ Tusschen dezen en den volgenden regel (192) onthreken twee en dertig verzen , die in het Munchener Hs. zich bevinden.

- Coninc Clause van Acracerbaen ;
 Cracien es eem onderbaen ;
 Hi sloech Pansamase doet ;
 Hi bzac Ceben / al was si groet ;
 165 Hi dwant Atthenen en Maroene /
 Hi dozoch oec roemse croen ;
 Hi dwant Teken en Pise ;
 Hi sloech ribbers van pzise /
 Mennoen en die met eem waren ;
 170 Hi dozzeet oor / te waren /
 Paris lant / diez hi verharf /
 En verwan dien here bzic warf ;
 Hi verbzeef den here Apolonise /
 En bzac Cyren / die stat van pzise ;
 175 Hi wan Egypten / en dozzeet
 Libien / dat was so heet.
 Babylonie heestene ontsaen ;
 Die Siten sijn eem onderbaen.
 Hi heest die israelsce roten
 180 Binnen Caspi besloten ;
 Dus heest hi Aien bebaen /
 En Pozus es eem onderbaen ;
 Subdzaken heest hi gebelt ;
 Abisari steet in siere gewelt ;
 185 Carillig es oec sijn man.
 Dat es meer / en eem in can
 Genogen al dese ere :
 Hi sochte dze eylande / datz mee /
 Die sijn in die Donker See.
 190 Heest hi geluc goet doz mee /
 Hi sal sien wanen Nilus comt ;

Want hi eem al nu beromt
Dat hi sal winnen dat Paradys.

Du en wachst in alre wijs /

195 Hi sal di helle af winnen ;

Dar toe wilt hi oec bekennen

Die werelt die hier onder es /

En dwingen die Antipees.

Hi wilt die sonne sien wesc op gaen

200 En oest weder te hove staen.

Du wesc ons over dit versieg.

Wat eren soustu hebben des /

Of wat lone of wat yse /

Dattu uten Paradyse

205 Wame dzees int dzebe dal /

Of di Alexander winnen sal ? »

Si waenden wech varen na dese woest.

Lucifer sprac : « Drouwe / hoest /

Te salgs uwen wille doen / sonder waen ;

210 Nochtan sal hijs niet af staen /

Eer ickene hebbe in der hellen

Met anderen sinen gesellen.

Stappans riep hi te rade

In dier hellen alle die quade /

192 Want hi hē al nu beroemt
Dat hi sal winnen paradys
Du en wachtdi in alre wijs
195 Hi sal di die helle af winnen
Daer toe wilhi oec bekennen

Het Amsterdamsch fragment II. 113. heeft :

205 . f wat lone of wat prise
. at du uten paradise
. dame dr... s in droeve d...
. ste di Alexander winnen sal
. i woude wech varen . a dese wort
. ucifer sprac v... hort

Die werelt die hier onder es
En doingen antipedes
Hi wille die sonne west sien opstaen.
200 En oest te have gaen
Wrec ons sinen overmoet.

. e sal uwen wille doen sonder waen
210 . n ic en saels niet ave staen
. er icne hebbe in der hellen
. et andren sinen gesellen
. tappans so riep hi te rade
. nder hellen alle die quade

215 Darom lopen rivieren bibe.

Op enen plein quamen die keitive.

Die rivieren heten aldus :

Tiete ende Overius /

Chochitus en Flegiton /

220 En die wezde Acheron.

Dese vernen en stinken /

En mach niemen ghedinken

Dar hiere nie sonne sach /

Oste enege dinc die helpen mach.

225 Daer liggen die dzebe sielen

Mettien dubelen die vielen /

En dogen eer doet ;

Want dat es eer meeste noet /

Dat si sterben sonder blijf

230 Die hier leiden sondeich lijf /

En altoes om sonden werben /

Die moten altoes ghinder sterben.

Si mogen die diemsterheit tasten

Die droube sielen die altoes vasten.

235 Du hebben sijt heet en nu cout ;

Daer es rouwe menichsout /

En hi moet sonder ende sterben

Dien die helle doet beverben.

Doer dat helcke holt versament was /

240 Die oude viant Satjanas

Wispelde dze warf / en al die weene

Wart gestilt ; daer ne was gene

Die ropen dze / doer hijs hoest.

Doer sprac hi der Naturen woest /

- 245 En hi seide meer daer toe :
 « Segt / mine gesellen / hoe
 Solen wi here gebogen dese oberdaet
 Van desen man / diet al verslaet /
 En die alle dinc ontfien ?
- 250 Keetmen sinen wille gesien /
 Wi sal al die werelt bzekien.
 Datg onz al niet; maer hi sal steken
 Doz die dicke erde een gat /
 En maken tote onz enen pat;
- 255 Daer toe sal hi onse sielen vaen :
 Dus moten wi eem sijn onderdaen.
 Oec seggen die pzoopheten /
 Dat Got der werelt heeft vergeten
 Menech iaer hier te vozen /
- 260 Dat een man soude sijn gebozen
 Met miracelen / en in weet wie;
 Met sinen houte so sal hie
 Bzekien onse vaste pzofoen /
 En onz sielen daer ute doen.
- 265 Nu siet / ghi heren vander doet /
 Helpt onz geraeden terre noet /
 Die wiise datmen onz mach helpen;
 Laet onz dieg mans daet stelpen /
 Dat hi niet die gene en si

Het Amsterdamsch fragment II. iv. heeft:

234 Hi sal al die werelt breken
 Dat sal niet maer hi sal steken
 Dor die erde een gat
 En maken tote ons enen pat
 Daer toe sal hi onse sielen vaen
 Dan moete wi hē wesen onderdaen
 Oec so seggen die propheten

Dat God der werelt bevet beheten
 Menech inder hier tevoren
 Dat een man soude sijn geboren
 Met miracelen en ic ne weet wie
 Met sinen houte so sal hie
 Breken onse vaste prisonen
 En onse sielen daer ute doen

- 270 Die die helle sal hebben bzi. »
 Cume hadde hi dit geseit /
 Dat Verraedeneffe spzar geriet /
 Die was hier Aibechreiden dochter :
 « Lucifer / laet wesen sochter
- 275 Vorwart meer dine maniere /
 Ic sal bi volbzingen sciere;
 Want het es mi ene cleene pine :
 Ic hebbe een cracht van venine /
 Men vint geen van dierre naturen;
- 280 En mach in geen dat geburen /
 Noch in yser noch in stae /
 Noch in goude noch in metale /
 Dan in een cor clauwe affene.
 Dat salmen eem geben gemene
- 285 Mettien claren wine gemanc /
 Wi sal sterben eer iet sanc;
 Want Antypater / mijn bzient /
 Die Alexandere heeft gedreint /
 En ober Gziken es baliu /
- 290 Dien hebb ic / dat segg ic u /
 Vander wegen op geleert /
 Dat hi van buten enen eert /
 En int herte bzaget hi die mozt.
 Nu es hi gedaget bozt:
- 295 Om dat hi hebet gereengniert dat sanc /
 Wille die coninc alte hant
 Met eem hebben in sijn here /
 Dat hi sine oude vertere.

Het Amsterdamsch fragment II. v. heeft:

298 Dat hi sine oude vertere
 D. II.

Bi des mans helpe salic saen
 14

- Si des man hulpen sal ic saen
 300 Alexandere verslaen. »
 Verraedenisse spzac dese tale.
 Dat d'zobe vose pzet wale/
 Dat die so sciene hadde vonden
 Goeden raet in so cozten stonden.
 305 Stappans voer si uter hellen
 Tote Antypater / eren gesellen /
 Die een quaet verraeber was /
 En harde sere in sozgen dag /
 We hi behouden sal sijn ere
 310 Tegen dien coninc / sinen here.
 Doe riet si der herten sijn
 Te makene dat sterc fenijn;
 En doe hijs wael was geleert /
 Was si saen ter hellen gekieert.
 315 En si comt dicke ute /
 Om te raedene dusdane salute.

*Wie coninc Alexander varen wilt in die woestenien
 van Endi, en Porus mede...*

- N**es comen uter see
 Alexander / en heeft mee
 Wonderz vonden dan hi sach /
 320 Dieg ic u wael besceiden mach.
 Nu wille hi besien die woestinen

300 Alexandre verslaen
 Verranese sprac dese tale
 Dat droeve vule priese wale
 Dat si sciene hadde vonden
 Goeden raet in corten stonden
 305 Stappans voer si uter helle

Tote Antipater horen geselle
 Die een quaet verrader was
 En sere in sorgen das
 Hoe hi behouden sal sijn eere
 310 Tegen den coninc sinen heere
 Doen riet si der herten sijn

- Dan Endi met groter pinen /
 En daer na soe wil hi scoen
 Varen te Babylone /
 325 En bestitten Asten lant;
 Dar na wille hi te hant
 Afriken winnen al /
 En dar na / heeft hijs gebat /
 Spanien winnen / en in dien
 330 Eracles columnen sien /
 En dat westende van certrike winnen;
 En dar na wille hi doen bekrinnen
 Sine cracht in Dancrike /
 En Gallen dwingen gemeinlike /
 335 En Quintagen en Bertanien /
 Szammagen en Almanien;
 Dan wille hi Moniou ober lieben /
 En Lombardien doz riden /
 En doz Rome in Szickien varen.
 340 Sebi ontvoet hi / te waren /
 Dien van Surien / in waren saken /
 Dat si sepe daer toe maken.
 Alse hi besocht heft blant van Inden /
 Wille hi een dieg onderwinden.
 345 Dit heeft hi met Pozus bestaen /
 Die een raet gaf / sonder waen /
 Dat hi Inden besrouwe /
 Om dat men een niet en wantrouwe /
 Dat hi hebbe enech lant /

Het Amsterdamsch fragment II. vi. heeft:

345 Dit hovet hi met..
 Die hem raet so..

Dat hi Inden..
 Om dat men h..

- 350 Et en were dien Gzicken al berant.
 Si quamen bi groten hopen/
 Daer souden si passagen soeken.
 Mettien rees daer een bier/
 Dreeslic en ongehuert:
 355 Sijn rugge was scarp als een sage;
 Twe hoebe hadt op sinen crage/
 Dat een was geschapen als die maen;
 Sine huert/diet hadde anc/
 Was gelijc enen see perde.
 360 Doen bander hoet oppenbarde/
 Geleert eens cockendzuls hoest/
 En verbeet oer/dies getoest/
 Met enen bete ridderg twe.
 Sine mochten nummermee
 365 Met genen sper doz steken:
 Doe ghingen si sine been vzeiken/
 En met groten hameren slaen.
 Doe ghingen si verre staen:
 Hen wonderg dat dier was soe groet/
 370 Dat daer lach geslagen doet.
 Daer na quamen si tenen woude:
 Daer slogen si tenten met goude/
 .W. milt lane/.vj. milt vzeet/
 Si enen water dat Vuemer heet;
 375 Si wouden daer bliben dien nacht.
 Doe waren met groter cracht
 Die bozste knapen sere versacht/
 Die bozste knapen sere versacht/

Dat hi hadde ene...
 350 En ware .6 Gr...
 Si quamen bi grote...
 Dier souden si p...
 Mettien rees da...

Vreselike en on...
 355 Sijn rugge wa...
 Twee horede had...
 Deene was gesce...
 Sine hult die...

- Dat si ten tenten waren gelaege/
 En si riepen: « Wapent u;
 380 Hier comen olifante nu/
 Si soken dit her stoen. »
 Alexander hi riep bozen
 Die ridderg van Cesalia:
 « Dart bozen/ic coem na;
 385 Dzibet boz swijn en soken/
 Doetst gozzen/ghi soekt mogen
 Die olifante soe verbaeren. »
 Selbe quam hi na/te waren/
 Met Pozuse/dien edelen begen.
 390 Die olifante quamen hem liegen/
 Some swart/some bont.
 Pozus maect eem cont/
 Dat si goet te striede waren.
 Si wanense baen en verbaeren:
 395 Men soude die sage soe doen gozzen/
 Sine souden hen niet weren bozzen.
 Doe wozen die beesten versaege/
 Some van den swinen verragt/
 Some van lieden/some van businen.
 400 Alexander volchde met pinen.
 Daer slogen siere .cm. doet
 En .lxxx./dat was wonder groet.
 Die tande namen si te eren doen/

Het Amsterdamsek fragment II. vii. heeft:

392	
....	
....	400 6
....	... doet
396 erre	... er groet
... get	... doene

- En keerden in die pauweleoen.
 405 Die coninc hielt seilwachte seiere
 Si nachte iegen die diere.
 Des anderz dagez quam hi gebaren
 Men een legenode gebaren/
 Ane enen mersch op een riebiere.
 410 Daer sach hi tsole naect als die diere/
 Si waren lanc .xi. voete/
 Si dzinken water eest soete;
 Naumoen heten si/
 Nou visch eten si;
 415 Buten water est daer onder
 Mogen si/ dat es wonder.
 Als wouden tote hen tijden/
 Dukkenden si in die ribiere besiden.
 Ebignarig heet die ribiere/
 420 Daer si wonen diese diere.
 Doe quamen si in een sozeest;
 Daer bonden si alder meest
 Diemen hiet Cenophaline:
 Si sijn gehoet als hondetine.
 425 Si quamen legen eem gelopen
 Te samen met groten hopen:
 Si scoten en bloutwen mettien.
 Si quamen al daer/ daer si sien
 Woestinen uter maten hzeet.
 430 Alexander hozt en verkeet
 Dat daer en was wonderz numme/
 Tote datmen queme ter Oester See;
 En si si vozen weder west.

e n mē heuet hout gedrege
 c n maecte doer groet vier
 d de wart i. s. int so onghier
 d d op hen va oesten quam
 d d at sijs alle waren gram
 b i stae die tenten alle te neder
 d ar vier vloech voort en weder
 c n oer ander man en paerde
 d ar was een weder dat vervaerde
 d d vole want et was bi nachte
 c n in dien herfst dat was onachtet
 d d ent dach was bonden si tesamen
 b ar hernaech en quamen
 d d dert was lie in een dal

doer
 groet
 dach
 lie

- Doe dorchte dien coninc wesen beste /
 435 Om dat blant was water toeg /
 Dat si niet en scieden altoes
 Vanden watere dan .xij. milen :
 Daer debi tenten slaen ten tijden.
 Die tenten sijn daer saen geslagen /
 440 En hout daer toe gedragen /
 En daer gemaect groet vier.
 Doe wart die wint so onghier /
 Die op hen van oesten quam /
 Dat sijs alle waren gram :
 445 Hi stae die tenten al daer neder.
 Dat vier vloech voort en weder /
 En verbernde man en paerde.
 Dat was een weder dat verbaerde
 Dat vole; want et was bi nachte /
 450 En in dien herfst; dat wart onachtet.
 Doen dach was bonden si te samen
 Eer harnaech / en quamen
 Daert was gelie in enen dal.
 Dieg abonts ghingen over al
 455 In die paulueloen eten;
 Want die storm was geseten.
 Des abonts wart daer roude groet.
 Doe quam him op een ander noet :

Het Amsterdamsch fragment II. VIII. heest :

440 En mē hevet hout gedregen
En maecte daer groet vier
Doe wart die wint so onghier
Die op hen van oesten quam
Dat sijs alle waren gram
445 Hi stae die tenten alle ter neder
Dat vier vloech voort en weder | En verbrande man en paerde
Dit was een weder dat vervaerde
Dat vole want het was bi nachte
450 En in dien herfst dat was onachtet
Hare hernaech en quamen
Daert was lie in een dal |
|---|---|

- Die snee viel op him in den dale
 460 Also bzeet/ dat leest men wale/
 Al hebben geweest bliese.
 Doen ontfach eem van verliese
 Alexander/ die milde/ die boude/
 Hi waende dat al versmozen soude;
 465 Hi en wiste ander boete/
 Sonder dat hi onder die boete
 Dien snee dien volke treden bede.
 Mar een regen quam daer mede/
 Die smelten bede al dien snee.
 470 Te hang quam daer wonderz mee:
 Een geswerc quam daer na gegaen;
 Dzeseler so waft gedaen/
 Swart oft die helle ware/
 En bedecte alle die scare/
 475 Daer si lagen in dien dale.
 Doen sagen si/ ten selven mate/
 Zoet vier vassen uter locht:
 Daer af hadden si grote bzocht;
 Want dat belt wart al ontfeken.
 480 Dat volc begonste doen te spzeken/
 En seiden het were ons Heren wzaeke
 Dat een man begonste die sake/
 Die van Gode verholen es/
 En noch Liber Vacus noch Hercules
 485 Soe verre dat lant in dozken soeken.
 Doen hiet die coninc met ouden boken/
 Die te stucken gescoert lagen/
 Dien ribberz tegen tster bzagen;
 Want het wafer iegen goet.

- 490 Die coninc spzar: « Got/ die boet
 Met aller dinc dat hi gebiet/
 Dien bidden ic dat hi ons besiet/
 Dat wi hier in sterben niet. »
 Stappangz bleef staen dat vier/
 495 En die nacht verstonde al.
 En die coninc geboet/ int dal
 Dat men groet vier ontfeken soude/
 En dat hi ate we dat woude.
 Die dage waren si achter een/
 500 Dat nie sonne op hun en sceen/
 Want swarte geswerc hadde bedect.
 Eer Alexander werch getreect/
 Debi .l. ribberen graben
 Gerlike met groter haben/
 505 Die in dien snee waren versmozt;
 En dar na bozen si bozt.
 Coztelike quamen si/ te waren/
 Si der groter zee gebaren/
 Daer si sagen oest Ethopien/
 510 En die montanien open/
 Die Vennos heten in dat lant.
 Dardwert hoer hi al te hant.
 Si bonden thol/ daer in geboet
 Liber Vacus was/ die degen goet/
 515 Die al blant verwan met wiben.
 Dus hozt men Solinus scriben.
 Oer scribet hi/ al ober waer/
 Dat Liber Vacus was .cccc. iaer
 En .hij./ eer Alexander quam.
 520 Doen Alexander dat hol vernam/

- Seibemen wiere in ghinge /
 Dat hi soude coztelinge
 Sterben binnen dien vierden dage.
 Dit hielt die coninc al vuer sage.
- 525 Doen sinde hÿre in so menegen kegtijf /
 Die verbuert hadden eer lijf :
 Si bleven doet binnen .iij. dagen.
 Alexander hadt rouwe / hoerdic gelwagen.
 Ane Liber Barus dede hi sine bede /
- 530 En dat dat hi / en sijn volc mede /
 Te lande weder moeste keren
 Te sijnre moder / met groter eren.
 Dat dat hi al om niet.
 Alsi vzarichde oftmen iet
- 535 Wonderz meer bonde int lant /
 Men seide : neent. Hi hiet te hant
 Al sijn her varen heen
 Ten een poozt / heet Phatrateen.
 Si vozen bi siere baniere.
- 540 Doe quamen eem tontimote sciene
 Cleue oude man. Doen spzac die coninc :
 « Segt mi / heren / ene dinc ;
 Weti iet wonderz in dit lant ? »
 Die een seide al te hant :
- 545 « Here / eest dat ghÿt begert /
 Venen ober .x. dachhart
 Moechdi wonder bescouwen ;
 Mar ic seg u bi trouwen /
 Dat hier thuyssen luttel waters si ;
- 550 Dar om seg ic bi bedi /
 Nem metti .xlii. man /

- En bewisse di van water dan ;
 Want die rochen noulve sijn /
 Daer lijden moet dat her dijn.
- 555 Daer moechdi veel beesten sien. »
 Alexander was blijde van dien.
 « Er gi mi luech liet /
 Segt wat gi mi beheet
 Te togene dat seic wonder es. »
- 560 Die een spzac : « Sijt seker des /
 En merct des wale en gome /
 Wi solen di tonen .ij. dome ;
 Die een es der manen / die ander der sonnen /
 Die griex en intz spzeken comen :
- 565 Waer af dattu oec wout hozen /
 Solen si di vzingen te vozen. »
 Hier omme wart Alexander erre /
 En hi spzac : « Wen ic so verre
 Van westen tote oesten gereden /
- 570 Dat gi mi sout bespotten heden ?
 Te waren / dat wert u te scanden. »
 Doen swozen sÿt beide te handen :
 « Het es waer / en gi mocht saen
 Weten oft wi u valsce doen verstaen. »
- 575 Die ridderz baden eem utermaten /
 Dat hÿt niet en soude laten /
 Hine boer dat wonder besien.
 Daer coes hi uter dien her mettien
 .X.M. / die best waren ;
- 580 Die ander hiet hi nen varen /
 Ridderz en oec olifante /
 Enapen oec en sariante /

- Met Rozuse te Phatrateen/
 En hi boer mettien ouden heen.
 585 In dat hōge lant sonder water
 Dant hi vele utermaten
 Serpente/ en menegerande diere
 Dan so mesliker manier/
 Gesjeten na die intse tale/
 590 Dat niemen can gebiedscen wale/
 Cote dat si quamen dien bomen bi.
 Man en wijsf bonden si
 In dat lant dat si begeren/
 Secliet met huden van panteren/
 595 Dan tygren en van anderen dieren.
 Die coninc vzaechde : « Van wat manieren/
 Ofte wat lieben so sibi ? »
 Si seiden : « Toden so sijn wi. »
 In dat lantschap so werse oec
 600 Edele balsame en wiroet;
 Want die bome balsam dragen/
 En die liebe die daer sagen
 Si leveden daer bi al/ ter waren.
 Mettien so quam hi gebaren
 605 Al daer die maniere stoet.
 Die pape hi quam ute te voet/
 Die pape van dien bomen was.
 Alexander mercte dat/
 Dat hi was langer dan .x. voete/
 610 Van gedaen harde onsoete/
 Swart getant als een hont :
 Hi stont gelijc ter selver stont/
 Alse ofte hine soude verbiten.

- Ane sijn ozen hingen margariten.
 615 Hi grote dien coninc/ en vzaechde
 Wat hi woude en wat hi iaechde ?
 Hi seide : « Ic quam hier/ in dien
 Dat ic die bome woude sien/
 Die der sonnen sijn in der manen/
 620 En heilech/ na minen wanen.
 Die pape spzar : « Wesu reine
 Van wijs en van volc gemeine/
 Du moges gaen in die heilige stede. »
 Daer stonden Alexanders ridderen mede/
 625 .CCC. luttel meer of min.
 Die pape seide : « Wilbi hier in/
 Ghi sijn cleen liebekine/
 Soe doet af die vingerline
 En ulve diere cleeder en u scone/
 630 Het es seide/ gi motet doen.
 Der sonnen boem sal spreken saen/
 Als die sonne sal onder gaen;
 Want hetes sijn recht en sijn seide.
 En alse die sonne riset mede/
 635 Dier manen boem spzect also saen
 Alse die mane sal op gaen/
 En alse hi te hove gaet. »
 Dit heilt al ober varaet
 Alexander/ en mettien
 640 So ghinc hi die boeme besten/
 Die beide stonden in een parce/
 In enen mure en boze siac.
 En een bosch stont binnen dien mure;
 Dien ghinc die coninc selve bure

- 645 Met anderen sinen gesellen;
 Si sagen uten bome vellen
 Balsame / diemen dier coyt /
 Gelijker wijs dat hie loyt
 En hanet uten kersboem.
- 650 Dies nam Alexander goem /
 En nam's vele / ombat wael roec.
 So bededen sine ribbers oec.
 In midden van den sozeesie
 Stonden .ij. die alder meeste
- 655 Boem die noit die coninc sach :
 Dat waer dact al an sach.
 Si waren hoge der voete .c.
 We sere dat Alexandere wondert /
 Hi waende waer / al ober waer /
- 660 Dat vele te regene plege daer /
 En hi so lanc were daer bi.
 Metten so antwerde hi
 Die pape / en seide dat noit en rein /
 Noch beeste noch vogel egein /
- 665 Noch oec geenrehaude serpent
 Wart gesien al omtrent ;
 Mar die bome biede
 Waren gewassen uter hede /
 En gewijt willen ere
- 670 In der manen en der sonnen ere.
 Die grote Joden settense daer /
 En woenden hier menich iaer /
 En si sijn lanc van heilicheiden.
 Doen woude die coninc daer ter steden
- 675 Offeren doen. Die pape verboet /

- En seide : « Hier en mach niemen doet
 Versten slaen / noch vogel oec /
 Noch selve ontfeken wijroec. »
 En hiet hen allen na dien
- 680 Dat si bielen op eer knien /
 En cosseben dat hout /
 En bededen met geluout
 Beide der manen en der sonnen /
 Dat sijn hen souden onnen /
- 685 Dat si die waerheit doen verstaen /
 Weet met hen soude vergaen.
 Dat bede gerne Alexander.
 Doe vzaechde dien pape een ander /
 Weder si spzaken greex so indsee ?
- 690 Die pape seide : « Ic wildu king :
 Der sonnen boem hi can wale bede /
 Dier manen boem begint gereede
 In griex / in indtsch int hi die spzaken :
 Dit sijn waerlike saken. »

*Wie coninc Alexander wachte, dat hi die wareit woude
 weten van der sonnen boem sijns gedechf.*

- 695 **T**ien tijden dat dit geschebe /
 Sach die coninc en sine liebe
 Die sonne te hobe gaen /
 En dat sonnen sijn oec slaen
 Boven an dier sonnen boem.
- 700 Die pape seide : « Nemet goem /
 Waer af ghi wilt die waerheit hozen :
 Siet opwert en peinst te hozen /

Dan salmen u saen andwozben.

Niemen en segt met wozen. »

705 Die coninc en sine liede sagen

Onder dien boem / onder hier hagen ;

Si wachten hen legen baract.

Doen vernamen si geen quaet ;

Op wart sagen si doem alle.

710 Hi peinsde we hi met geballe /

En met sege / en met eren

Se lande weder soude keren /

Moer en suster sien.

Die sonnen boem antwerde mettien :

715 « Onderwonnen met wigen /

Alexander / du sout gecrigen

Dat heerscap van eertrike ;

Mar du en comes sekerlike

Se dine lande nemmermeere. »

720 Dit spzar die boem toten here /

Met cleuer stemmen / in intseer tale.

Die wozt beguamen eem niet wale /

Alexandere ; het was eem teet /

Dat hiere so vele hadde geleet.

725 Sijn volc begonste wenen.

Alexander dzeichde dien enen /

Den anderen stilbe hi met mieden /

En bat al sinen lieben /

Dat sijt niemen en seiden.

730 Anderwerf so woude hi beiden /

Om hier manen boem te tale.

Die pape hi seide eem wale /

Dat te midbernacht soude sijn

Dier manen opganc bi enen lichtekin.

*Wie Alexander beide, met Perdicas en Philotine, van
dier maenen boem die waerheit te welen.*

735 Hier om woude Alexander biden /

En nam neben siere sijden

Perdicas en Philotine /

En daer toe die nebe sijne /

Die roztelinge ute Gzielken guam ;

740 Want hi veel wael vernam

Dat nieman dien anderen sloech daer in :

Dies ontsach hi eem te min.

Al die andere hiet hi blien /

En ghinc inwaert met sijn bzien

745 Doze dien heiligen boem staen /

En aenbede saen /

En peinsde dat hi weten woude

Die stat / daer hi in sterben soude.

En doe die maen begonst te risen /

750 Spzar die boem in griexer wiisen :

« Alexander / begen vzi /

Dijn sterf dach es hier bi :

Ter .ix. maent in naeste iaer

Saltu sterben / dat es waer /

755 Se Babylonien in die stat.

Het sal di een doen dat /

Dar op moeds du min noch meere. »

Alexander weende sere ;

Also deden die ander bzic.

760 Al nochtan twifelde hie /

Ocht enech were vanden bzien /

- Daert eem af mocht gesien;
 En dat berou eem harde sere/
 Dat hys en peinsde noch min noch mere.
 765 Si ghingen danen en wouden eten;
 Mar Alexander/ woudit weten/
 Oubebe dat hij niet en at.
 Sine vziende haeden eem dat/
 Dat hi eem selven niet en dode.
 770 Hi at een diel/ al dede hijt nobe/
 En dar na ghinc hi viden muren/
 Dat hi daer na ter ierster uren
 Eght hozen dier sonnen boem.
 Dier dageraet so nam hi goem;
 775 Hi wecte sine vziende saen.
 Cote dien pape sijn si gegaen/
 Die noch sliep en was bedect
 En mettien huden oberdeet.
 Een koke was dies avonſ bleven
 780 Van balsamen/ lach eem beneben
 Op ene tafele die hoz eem es/
 En dar op een ybozien mes;
 Want daer en es yfer noch loet/
 Mar gout hebben si te vollen groet.
 785 Si eten balsame en wroet;
 Claren boze dzinken si oer/
 Die daer spzinger in een dal;
 En die liebe plegen al
 Cetene sonder scoetlaken;
 790 Si en hebben bedde noch lilaken;
 Van vellen maken si leutieren/
 Geleet met huden vanden bieren;

- Si na leven si .xx. iaer.
 Die pape ghinc met hen daer.
 795 Doze der sonnen boem si ghien;
 Alexander peinsde in dien/
 Wie datti en doden soude;
 Hi peinsde dat hijt weten woude/
 Wat siere moder Olimpias
 800 En siere suster gehouden was.
 Doen spzac die boem in grieye wozt:
 « Zechtic di dien verrader wozt/
 Daer di die doet af sal comen/
 Du hebſ eem saen sijn liss genomen;
 805 Dus soutstu die dinc verdziben/
 Die niet achter en mogen bliven.
 Over .ix. maent hier naer
 Salttu doet bliven/ dat es waer/
 Te Babylonien in die pozt.
 810 Thi en wert van yfer niet hermozt/
 Noch met selver/ noch met stale/
 Noch met goude/ noch met metale;
 Du salt sterben met fenine.
 Olimpias/ die moder dine/
 815 Sal dozperlec bliven doet;
 Ombegraven en bloet
 Salsi liggen hoz die beesten.
 Dine susteren selen sijn vanden meesten/
 En .ij. die salichste lange wile
 820 Die solen sijn binnen meneger mile.
 Hi sal dijn leven niet sijn lanc/
 Die werelt sal sijn in dijn bedwanc.
 En vzaech ons en twint niet wozt;

- Kume ons boezch en bare ter pozt/
 825 Die Faciaten nu heet/
 Cote Pozuse gereet.
 Die pape spzar: « U hant geslach/
 En u wenen al dien dach/
 Doet die home belgen sere.
 830 Kume die boezch / coninc here. »
 Nu twibelt menegen man hier af/
 Wie eem daer andwerbe gaf.
 Dattie boem niet en spzaken
 Weet men wale / in waeren saken.
 835 Some seggen selierlike/
 Dat die ingel was van hemelrike.
 Ander liede waenden dag/
 Dat het van den dubel was;
 Mar daer toe segt mijn waen/
 840 Die dubel en mach niet verstaen
 Dat enerch mensche peinsiet
 Ofte seget waer / ongelweinsiet
 Ander logene daer mede;
 Maer dese stemme en dede
 845 El niet dan waer verstaen.
 Hier seget mi mijn waen/
 Na dien dat gaf andwerbe
 Dien gepeinsie en niet dien woerbe/
 Dat si van Gorbys halben was.
 850 Dient waer dunct volge mi dag.

*Wie coninc Alexander anderwerf hadde antwerde van
 dier sonnen boem, en wie hi voere tot Poruse, en
 wat vort gesciede.*

- A**lexander heet alte hant
 Sinen lieben rumen blant/
 En heetse baren heen
 Te Pozuse / te Faciateen;
 855 Want het dochte eem wesen goet:
 Hi sacht an dier liede moet/
 Dat si in wanhope waren;
 Hi sacht wael dat si moesten baren
 Van eem / en eem begeben.
 860 Hi dat dien dzien / die daer beneben
 Waeren daer men die andwerbe gaf/
 Dat si niet en seiden af.
 Aldus sijn si en wech gebaren.
 Die balfeme en wiroet / te waren/
 865 Kroken so lange skont.
 Doe dat dien Noden wart cont/
 Die woenden bi der groter zee/
 Seiden dat nemmermee
 Alexander sterben en mochte/
 870 Om dat hi dat lant besochte/
 Dar noit bzeit man en quam.
 Doe dat Alexander vernam/
 Wiste hys hen danc / en dochte
 Dat het logen wesen mochte/
 875 Die eem die boem hadde geseit;
 En hi voer te Pozuse gereit.

- Daer na quam hi in een dal /
 Hier Iozbia ober al.
 Daer sijn serpente menesch een :
 880 Ken eren hals hebben si dien steen /
 Die smaragbus es genant ;
 Noit en was man berant /
 Die lieden mochte doe dat al.
 En die serpente leben al
 885 Met witten peper / dat weest in dal.
 Dat es dien Ioden wael berant :
 Si hebben daer gemaect sojnseife /
 Daer si op liggen met peise /
 .XXX. voete van der erben ;
 890 Daer met iagen si eere verben
 Die serpente met biere ;
 Dus eest van bzunre maniere.
 Die serpente die daer sijn /
 Alse begint die sentijn /
 895 So hebben si ozloge groet /
 En dan blijster vele doet.
 Hier af hadde menesch steen
 Alexander / dat wonder sceen.
 Daer na quamen si te hant
 900 Varenden in der Bazagammen lant /
 Dat es theelichste volc van ertrike.
 Si deilen eer goet gemeinlike /
 En si en hebben geen afgode ;
 Si en doen niet buten Goedse gebode /
 905 Daer sijt weten / nemmermee ;
 In dien lande noch in dier zee
 En soken si neringe en geen.

- Si ontfingen wael gemeine
 Alexandere / en oer die sine /
 910 Die daer quam met groter pine.
 En Dyendymus / die daer was here /
 Ontfincdene met groter ere.
 Van danen boer hi Cerege /
 Dat alre gerechte volc es
 915 Dat men weet in ertrike.
 Tussen dese twe conincrike
 Loept een riviere / die Kris heet.
 Dat es een lant / daer men niet en weet
 Van hoerdem noch van valschen ede ;
 920 Daer en was noit soe groet onbzebe /
 Daer men manslacht om bede ;
 Dzonkenfchap noch onbrede
 En kent men daer cleen noch groet.
 Si en eten anders niet dan zoet /
 925 En dar rho somerch corckelijn.
 Si dzinken bozne / en dit sijn
 Die bejenderchste van sijtwerke.
 Si maken een geleide sterke /
 En leden dien coninc op die vart
 930 Ten coninge Pozuse wart /
 Al toten berge van Caspi /
 En daer so seiden si.
 Dozt quam Alexander / die siere /
 Daer hi vant rentehande diere ;
 935 Doer / recht tussen eer ozen /
 Stout gewassen een groet hozen /
 Alst were een selwassen been /
 Die gelijc enen swerde sceen /

- En gelijc getant eentre sagen.
 940 Tierst dat si die liede sagen /
 Quamen si gelijc verworden wilde /
 En staken die ribberg doz die seilde.
 Daer hadden si enen starken strejt.
 Si sloegen doet ter selver tijt
 945 .Vij.^m en vierdehalf hondart ;
 We sere dieg Alexandere wondert
 Dat si soe sere legen hen seiden ;
 Doch dat sijt met pinen lijden /
 En quamen al daer gebaren
 950 Daer Pozus lach met sijne scaren.
 Na dien dat Permenio
 Was verslagen / recht also
 Alse die achtende voer vertelt /
 Makebe Alexander met gewelt
 955 Over Perren en over Meden /
 En alle die gode steden /
 Ballou sinen nebe Alone /
 En geboet eem te doene
 Dat hi soude in cozter wile
 960 Maken .v. gulden pile /
 Of maken doen te Babilone.
 Daer in hiet hi scriben scone
 Al tenen gader sine geesten ;
 Die soude men tellen / met groter seesten /
 965 In al einden van Endi /
 Doerder dan die degen hzi /
 Liber Sacus / noit comen dozste /
 Ofte Ereules / die edel dozste.
 Si waren lanc .xxv. voete /

- 970 Daer an bescreven met groter maete
 Sine geesten utermaten wale
 .x. voete hoger dan Ereules pase /
 En daer toe dozder oer geset ;
 Want hij dat lant besette bet.
 975 Alexander vergat dieg al /
 Dat eem dat geballen sal
 Dat eem die boem hadde geset ;
 Maer hi haeste eem gereit
 Te winnen also menich lant /
 980 Alse hier bozen es genant /
 Daer hi die scepe toe dede maken.
 En oft oer waer waren die saken /
 Die eem die boem seiden /
 Soe woude eem gereiden
 985 Te sterbene met groter ere.
 God Here / mael liebe Here /
 Wat inde sal hier af wesen ?
 Al weert al sijn daer wi af lesen /
 En al dat daer sonneschijn besiet /
 990 Nochtan soude eem al dunken niet.
 En es niemen so rikke die nu lebet.
 Hem en genoget te dien dat hi hebet /
 We saen sal die sijn bedrogen !
 Nu wille hi sine macht togen
 995 Al dien lieden / die nu sijn ;
 Te waren / dat sal een senijn
 Eem benemen harde saen.
 Hi weent die werelt al verlaen /
 En alt volc verwinnen mogen.
 1000 Hi sal verliefen met ere togen ;

- Want die verrader Antypater /
 Die eem dieſe genenden der /
 En Sulcus / ſijn geſelle /
 Dien die hzouwen vander helle
- 1005 Beerden maken dat ſenijn /
 Dat nietuer in en mochte ſijn
 Sonder in een coe clau allene /
 Die ſijn comen al gemeine /
 En biſſeren om die mozt
- 1010 Te Babylon in die pozt.
 Men leeft in een ander ſtede /
 Dat Alexanderſ ſuſter bede
 Met eren rade den hzoder vergeben ;
 Want ſi waende na ſijn leven
- 1015 Enen hogen man nemen daer na.
 Aldus ſeget Scolastica.
 God Here / we valſch es die Aventure
 Nu hebet ſi te meneger ure
 Deſen man behouden bleuen ;
- 1020 Och / ſal ſi eem laten vergeben ?
 En mach ſi en nu niet doen ontvlien /
 Of dat die ſaken niet en geſien ?
 Of en mach ſi niet oppenbaren
 Die gene / die dat te doen begaren ?
- 1025 En dedene anderſ ſing doch bliuen /
 Weert met ſwerden of met kniben ;
 Want daer met heeft hi meest gedaen.
 Maer nu ſeget mi mijn waen /
 Dat hi was ſo ſegevri /
- 1030 Dat niemen in die werelt en ſi /
 Dine mochte met wapen winnen.

- Wilt men dan die waerheit kinnen /
 So waest hem dan meerre ere /
 Dat minne mochte nummermeer
- 1035 Daben dan met beſijne :
 Dus quam eem ere vander pine.
 Nochtan dattie Aventure ſach /
 Dat eem naerte die ſterſdach /
 Wilt ſine pzince maken allene
- 1040 Over die werelt al gemeine.
 Si maecte cont dien coninc
 Also verre als die werelt ghinc.
 Also ſere wart tſole verbaert
 Doent oppenbaer wart /
- 1045 Dat hi bedwongen Aſien lant /
 En hi woude altehant
 Dwingen dat lant van Affrike /
 En alle die werelt gemeinlike /
 We verre dat ſi van eem waren /
- 1050 Dat ſi niet en waenden ontſaren ;
 Geen eylant was ſoe vaſte /
 En ontſach dien wzeden gaſt.
 Alle die eylande van eertrijke
 Gereben hen gemeinlike
- 1055 Alexandere te gaen in hant /
 En op te gebene al eer lant /
 Om te ſachten ſinen moet.
 Si guamen ter ſee wart mettier ſpoet /
 En ſnelden eer bart.
- 1060 Cartago wart ſo verbaert /
 En algader Affrike /
 Dat ſi weenden gemeinlike

- Si wonden eem sijn onderdaen.
 Spanien / dat hadde ontsaen
 1065 Daer tebozen menegen sege /
 Screef dat hulde allewege
 Dien en alse sinen here :
 Si senden eem / dat es ere /
 Een sijne guldene crone.
 1070 Almanien quam eem scoene /
 En Germanien te genaden.
 Lombardien es beraeden /
 En Italien alle gemein;
 Al sijn si metten statken stein
 1075 Van Moniou gevest en metter see /
 Sine waenden nemmermee
 Alexandere weder staen.
 Sardaniën wart hen onderdaen /
 En oer die vast Cecilie /
 1080 En Cypze / dat en was gene ghile.
 Maer ic maect u te lanc :
 Wat so die in eer bedwanc
 Hebet / dat wart eem onderdaen /
 En quamen te Babylonien saen.
 1085 Soe menich gode quam al daer /
 Scrype geladen / dat was waer /
 Met soe meneger diecheiden /
 En dar toe van soe meneger steden /
 Dat cume ieman geloven mochte
 1090 We men daer die mere vzochte.
 Cierst dat Macedo vernam /
 Dat eertrike al gader quam
 Te Babylonien hen te genaden /

- Wart hi harde saen veraden /
 1095 En hadde dien willen groet
 Te varene te siere doet /
 En snelde eem seer utermaten :
 Hi quam in dier Eufraten
 Nederwart met siere scaren
 1100 Al bi dien watter gebaren.
 En doen hi quam dier stat bi /
 Onscreepte die degen hzi /
 En boer toz mettier bart.
 Doet in die stat cont wart
 1105 Dat Alexander quæm aldaer /
 Dat segg ic u al over ware
 Dat men al die stat vercierde :
 Elc man pijnde en bisierde
 We hi eem scoenste maken mochte.
 1110 Ic segge u dat in waren gedachte /
 Dat si maecten meerre seeste /
 Beide die minsten in die meeste /
 Van si gedaen hadden te vzoen
 Doe sj him coninc verzoen.
 1115 En Alexander quam gebaren
 Mogenlike met .iij. scaren.
 Die pozters quamen iegen hen ute ;
 Daer was van seesten groet geluyt.
 Aldus quamen si in die stede /
 1120 Daermen hen groet eer bede.
 Cierst dat hi was geveet /
 Was eem een sitten gereet
 Van yboze en van goude ;
 Selve was hi / as hi woude /

- 1125 Versiert met eenre conincs kronen.
 Daer besiden sat die scone /
 Die grote coninc Pozus /
 Ane die ander sibe Exateus /
 Die diez conincs Darius hoober was.
 1130 Ic dar mi wael vermeten daz /
 Dat van siere groete engeen
 Scoender man ghinder seer :
 Sijn haer was kerf en blont /
 Blofende hier oec talre stont /
 1135 In die ogen hi godertieren.
 Hi hiet in laten siere
 Die boden / die daer waren comen /
 Die ic u bi namen sal nomen.

*Wie die bode van Gallen tiersten quam, en brachte
 Alexandere en seilt van goude.*

- E**erst quam die bode van Gallen /
 1140 En bachtte boz hen allen
 Enen seilt gesmeet van goude /
 Versiert met stenen meneschoude ;
 Want daer es van ridderfchap die blome.
 Cartago met groten rome /
 1145 Die van Affrike es heer van der stede /
 Bachtte enen helm van goude mede ;
 Want men daer die besten maect.
 Almanien bacht al naect /
 Te pzeente / een swert van staele /
 1150 Dat men daer can smeden wale /
 Van goude dien appel en scoe.

- Spanien seinde dien coninc doe
 Een oze van pzeise appel grau /
 Gerede en bzeidel van siden blau /
 1155 En die stegerceep van goude.
 Italien seinde / doz sine houde /
 Van siden een groet paulwefoen.
 Cecilien seinde / na sijn doen /
 Halsberch en coufen een par /
 1160 En een coerture van silber claer.
 Rozwegen en Deenmarke
 Seinden tellende perde staele ;
 Want het was tien tiden een.
 Angelant / daet wonder seer /
 1165 Seinde enen cop vol diere seer ;
 Het was scollant doe gemein.
 Helant seinde een seip vol scacht.
 Tartanien seinde daer met crachte
 Enen voem / die ganse bzoerch.
 1170 Nochtan en wast niet genoerch :
 Elc coninc seide scoene
 Van goude een diere crone /
 En dar toe purpur en scarlaken /
 En alderhande diere salen /
 1175 Silber / gout en blande /
 En daer toe menige diere mirande /
 En wat die mensce gerne siet.
 Dat ic u nome dats al niet ;
 Mar ic segge u rozetlike /
 1180 Al dat goet van ertrike
 Was eem geseint daer te samen.
 Dus spze hi tengen die daer quamen :

*Wie coninc Alexander Gode dankede en dier Aventuren,
dat al die werelt gehoereck waf.*

- « **D**anc hebbs/ Got en die Adventure/
Al ceft mi woorden te sure/
1185 Dat ic ben een enech here/
Dat mi geseit al dese ere
Dan ertrike nu tier tijt;
Dat ghi/ die hier nu comen sijt/
En van bereen gesent/
1190 En over here mi bekent/
Sonder slach en sonder stoet/
Danc motigs hebben groet.
Hedde Daris aldus gebaen/
Dat hi mi over here hedde ontsaen/
1195 Hi hedde weder ontsaen sijn laut;
Dus wart eem woorden verant/
Dat mi te dienen es groet ere.
Pozus/ die rike here/
Nach dat tweten harde luel/
1200 Dat ic sachte ben en niet sel/
Al verwan ickene met stribe/
Dan mi te diene in allen tijde:
Want ic wille dat mijn vrient/
En wat menschen dat mi dient/
1205 Dat hi wese also vzi/
En eigendome gijst si/
Om dat men segge in elke stede/
Dat el niet dan vzerde
Mi en es te wesen onderbaen/

- 1210 Om dat si willen te paise staen. »
Dit heeft hi ten boden geseit.
Nectien keerde hi hen gereit
Te sinen ridderen/ en spae:
« Si/ die groet ongemac
1215 En menech lant hebt dozzonnen/
Eer wi die werelt verwonnen/
Met mer cracht hebbe gerregen
Dat mi die werelt heeft genegen/
Wne loen sal niet sijn cleen;
1220 Wart gi werbich sijt alleen
Mi te hebben te enen here.
En ic ben werbech wel der ere/
Dat ic oec u coninc si;
Want u die roude niet van mi
1225 En verbees in Siten laut;
Die grote hitte en t grote sant
Van Libien en van Persi
En versiet u niet van mi.
Dat wonder van der intser zee/
1230 Dat swart geswerc/ groet snee/
Die seulle van Hercani
En dat wonder van Endi/
Die serpente en die olifante/
En oec die letcke gygante/
1235 Al hebdt met mi dozzonnen.
Daris hebdt twelwerf verwonnen/
En Memnon hebdt doet.
Pozus weer/ al was hi groet.
Carillis en Abysari/

- 1300 Met rebene en met gebogen/
 Hedde hi soe oetmobelike
 Gelue gebzagen als hi was rike/
 Also hi sijn armode bede/
 Hi weer ontfaren terre stede/
 1305 Dat hi niet en meer bleben
 Van den venijne / dat eem was gegeven.
 Nu eest comen ter dageraet/
 Soe dattie dou te ballen bestaet.
 Die bogele en songen niet/
 1310 Dat harde seilden es gesiet
 Na dien tijt van eren sange;
 Die nachtegael sweech van bebluange/
 En van rouwen / die nakende was.
 Vele liede merctden dag;
 1315 Doe die dageraet op stoet/
 Si snelde eer met groter spoet/
 En hoer dage / te houe waert/
 Gelijc oft si waer verbaert.
 Die dageraet was harde lanc/
 1320 Die sonne rees aen eren danc.
 Tierst dat si was op gestaen/
 Woude si kerer weder saen;
 Mar Gods gebod wasser weder.
 Hy / God Here / doe kerer weder
 1325 Die sonne / of een wile staen;
 Want si sal beberben saen
 Die sonne van der werelt al.
 Maer / wet God / dat es ongebal/
 En die wile was so bi /

- 1330 Dat die edel begen vzi
 Dat venijn moest ontsaen/
 Die hi niet en mocht ontgaen.
 Die sonne seer hoge op den dach
 Ter cameren / daer Alexander in lach
 1335 Harde sachte en sloop.
 Menich man snelde en liep
 Te comene in diez conincs sale.
 Die coninc achmeerde hem wale/
 En quam sitten op tien stole.
 1340 Daer was eerste en boele;
 Selve gaf hi grote gichten/
 Meer dan ic u can berichten.
 Metten vacht men dien wijn;
 Daer toe suelden die ridderz sijn:
 1345 Senberich en Antypater/
 Dier ic come gelwagen dar/
 Vachten gemanc in dien wijn/
 Dat onverwintet venijn;
 En dien dien God diez onste/
 1350 Dat eem noit man verwinnen en conste/
 Eem quam coude en grote pine/
 Dat hi veel en beswalt onder die sine.
 Doch halpemen eem te hebde wart
 Sine vziende bleben beswaert/
 1355 En weenden harde sere.
 Mar daer en dozste hoer dien here
 Niemen wenen oppenbaer:
 Si waenden dat die Aventure waer
 Eem souden te staden staen /

- 1360 Als die hadde gebaen.
 Mar tierst dat dat venijn
 Quam binnen dien aederen sijn /
 En eem die pulg dede verstaen
 Dat hi niet en mochte ontgaen /
 1365 Debe hi maken in die zale
 Sijn bedde scoen en wale.
 Daer quamen al sine baroen /
 En menich sariant cone
 Weenden en waren onbzo.
 1370 Cierst dat dit sacht Macedo /
 Dat menich sine cleber scoerde /
 Spzac hi dusdanige woerde :

*Wie coninc Alexander sprect in dier sijnre doet, dat
 eem die Gode ropen ten meerren loen.*

- « **W**ie sal na mi werdech wesen /
 Dat hi here si na desen /
 1375 En coninc van diere scare /
 Cierst dat ic uter werelt bare ?
 Tange genoegh hebbe gehadt
 Die werelt al / ic venre sat.
 Mi es genoegh oec adventure
 1380 In stride vergaen / wael ter cure ;
 Minen lieden vernoit dieg /
 Dat dese daer in es.
 Ic hebbe verteert lijf en stonde
 In dier werelt met meneger soude ;
 1385 Ic hebbe genoegh tot nu

- Die werelt berecht / dat seggie u.
 Ic moet berechten dien troen :
 Men roept mi te meerren loen ;
 Want die hemel kuilt halen /
 1390 Om dat ic daer soude betalen
 Dat rike / dat gerechte al gader /
 Met Jupiter / minen hemelscen vader.
 Daer mot ict berechten al
 Van ertrike dat gebal /
 1395 En al dat doen van hemelrike.
 In weet oec niet sekerlijc /
 Ofte gygante sijn verreesen /
 Daer wi vele ade lesen /
 Acreus en Citosaus /
 1400 Egeon en Encelaus /
 En si dien hemel willen winnen.
 Si willen weten en bekinnen /
 Dat Jupiter van groter ouden
 Dien hemel niet en can behouden :
 1405 Om dat si niet en dozzen strijden /
 Hebben si nu te desen tijden
 Boden al na mi gesant /
 Dat ic mijn comen niet en make sanc ;
 En Jupiter hebet geseit
 1410 Ic moet daer / al eest mi leit. »
 Albus inde hi sijn woet.
 Sine ridderg hzaechden eem woet /
 Met natten ogen / wien hi wilde
 Dat ertrike na eem behilde.
 1415 Hi spzac : « Dat sal die beste sijn

- Coninc na dat leven mijn /
 En es dieſe rijken werdich wale. »
 Metten ontviel eem die tale /
 En hi en conſte niet genomen.
 1420 Maer in dien es hi vercomen /
 Dat hi nam een bingerſijn
 Van den lichter binger ſijn /
 En gaſt Perdicas ane ſijne hant.
 Die heren geinſden al altehant /
 1425 Dat hi woude dat / na ſijn leven /
 Perdicas here bleve.
 Scolastica ſeget deſe dinc :
 Doe eem ſine tale ontghinc /
 Dat eem ſine memoſie bleef /
 1430 En alle ſijn dinc beſcreef /
 En dat hi .xij. iaer dzoerh crone.
 Der maecte hi .xij. ſtede ſcoene ;
 Alle hiet hiſe Alexandzie /
 Sonder ene ſtede bzie /
 1435 Die hiet hi Bucifaline /
 En ſome hiet hiſe Alexandzine.
 Hi beſcreef in elke ſtede
 Enen coninc / en bede
 Elken een croen dzagen
 1440 Van dien ridderſ / in die dagen
 Die met eem waren en ſine genoet.
 Mar na ſine doet
 Dochten die .iiij. iegen die .viij. /
 En verkommen ſi met crachte.
 1445 Die een baden bieren was Choloменуſ /

- Die ander was Anthiocus /
 Emenidus en Perdicas :
 Dus wanic dattier .iiij. was.
 Deſe .iiij. beſchilden dat rike
 1450 Na Alexandere getwelbelike.
 Doe Alexander elken coninc
 Beſcreven hadde ſine dinc /
 Dzoerh een tſenſijn ter herten ſaen :
 Sine ogen ghingen te ſtare ſaen /
 1455 En dat roude van der doet
 Dachtte eem ſelken weder ſtoet /
 Dattie ſele ſiet uten baete /
 En woer ewech eerre ſtrate
 Daer ſi verdiende en God geboet.
 1460 Alſe ocht die donner ware /
 Dat ſagen ſi oppenbaere /
 Dat eem die Adventure niet en halp ;
 Dieſe maecten ſi groet geſtalp.
 O mi ! wie ſalich were die man /
 1465 Teide hi ſinen ſin daer an /
 We hi die ſele mochte erven /
 En hi dan ontſege ſterben ;
 Want eest arm / eest rike /
 Al moet ſterben gemeinlike.
 1470 Datſ der ſelen een groet daer /
 Daer men volgt den goede naer /
 Dat dien armen man bedzaget ;
 Die werelt ere / die gerne lieget /
 Doet ons vergeten der doet.
 1475 In hier zee dochtmen bzese groet /

- Gelijc oft tsolt were vermoet /
 En al om hier werelt goet.
 Clerke baren te Rome waert /
 Dat es een vzerlike daert /
 1480 Daer si oec groet goet om verteren ;
 Want si willen inpetreren
 Probende met groter eren.
 Geueit dat si te lande keren /
 So comt een royt / en niemet saen
 1485 Al dat si hebben begaen.
 Bi Alexandere probent wi allene /
 Dien die werelt was te clene.
 Die geeste seget ons daer af /
 Een was groet genoeg een graf
 1490 Dan .b. voeten en marverijn.
 Te waren / dat dunct mi iammer sijn /
 Dat so edel een lichame /
 En een man van sulken name
 So lange onder die erde lach /
 1495 Cote dat Cholomeus sach /
 Die oec mede Soter hiet /
 Dien Alexander in Egypten liet.
 Dat was die gene die Achers sochte.
 Hi macte / seget dat gedachte /
 1500 Alexandere een diere graf
 In die stat die hi een gaf /
 Dat in Egypten Alexandrie.
 Daer was met groter sengerie
 Die here begraven en met seesten.
 1505 Hier makic ende vander geesten.

- Nu dank ic Gode / die mi die cracht
 Gaf / dat ic heb volbracht
 Alexander's aventure ;
 Want het es worden mi te sure.
 1510 God geue eer ere en p:hs groet /
 Die mi dede dat ict bestoet ;
 Want si es edel en bequame.
 Die wille weten eren name /
 Ic segge een waer hise mach solien :
 1515 Die ierste littere van .hj. boeken
 Seggen eren name / min noch mee /
 Beginnet hi ter ierster G.
 Ic bidde oec al dien genen mede /
 Waer si so sijn in elke stede /
 1520 Die in desen boke lesen /
 Sien si daer in iet bescreuen wesen /
 Daer iet ane te vteren es /
 Jacob bidt hem allen des
 Dat sijn vteren / het wale gebaen ;
 1525 Want die dat wille machyt verstaen
 Dattie materie es harde swaer /
 En oec om een half laer
 Was ober dien boec gebicht.
 Were die materie licht /
 1530 So weert te lachteren meere /
 Daddicker in mesgrepen sere.
 Nu biddic hier moder ons Heren /
 Dat si mi moete daer toe keren /
 Dat icker dienen moete.
 1535 Al es mi die werelt soete /

Ic hope noch an eren troest /
 Die menige sefe heeft verloest /
 Dat si noch mijn leven al
 Eenem goden inde bzingen sal ;
 1540 Want sijt noit manne en ontfelde /
 Die an eer sinen hopen leide :
 Met eer moeten wi sijn verzozen.
 Amen segget alle diet hozen.

EINDE VAN HET TIENDE EN LAETSTE BOEK.

Dit es die Casete van Coninc Alexanders leven / en heeft
 .x. boeke. Dat :

Dat eerste Boec.

Ierste heelt inne wie Aristotiles beserivet wie coninc Alexanders vader was ende sijn moder.	I.
Wie Neptanabus en war omme hi te Macedonien vloec en die coninginne Olimpias bedroech. en si coninc Alexandere van een droech.	I.
Wat coninc Philip sprac tot sijne vrouwen Olimpias doe hi si besweert vant.	II.
Wat teken gescieden doe Alexander geboren wart....	
Wie coninc Alexander ter scoolen wart gesat doen hi .x. iaer out was	III.
Wat coninc Alexander sachte doe coninc Daris in Grieken omme tsins sende.	
Wie Aristoteles leerde Alexandere om prijs te beaigne. in eren te leven serpen vonnisse te wisene enen iegeliken nae sinen staet genedich wesen en dwingen sal. . . .	III.
Wie sich Alexander hebben soude in striden en hoeden van quaden wiven.	
Wele tijt coninc Alexander ridder w't en wapen droech. .	V.
Wie out Alexander was doen hi ierst eroene droech en wat doen gesciede.	
Wie veel heren Alexander coes ut sinen h' mede te vechtene wie meneg .M. voetganger	VI.
Wie Alexander Attinen wan en wie hi Teben wan en destruerde	VII.
Wat Cleades sanc vor coninc Alexandere doen hi Teben stormde. en wie die Romer een seinden die roemsee eroen en wat doe gesciede	VIII.
Wie Alexander tiersten vore in Cilicia	VIII.

- Wie een wonderlike aventure coninc Alexandere gesciede, en dat lant van Europen gaf dien heren van Grieken te leen, ende Alexander trac uyt Asien int lant van Frigien. . . IX.
- Wie Alexander binnen Troyen was en besach der heren grave, en wat hi sprac doe hi Achilles graf sach en wie hi sach een vertoninge te beddwingene alle die werelt . . . X.
- Wie coninc Alexander en coninc Daris onderlinge onder spraken en streden, en wat Daris coninc Alexandere onboet doe hi in sinen lande was, en wat Alexander antwerde en wie bitterliken si streden cort d' nae. . . XI.
- Wie coninc Daris sijn volc oversloech en wie groot sijn her was, en wie menich .M. ridder met Mennoen voren tegen coninc Alexandere en wie Alexander dien knoep van Midas wagen onknochte en wat bedijt, en wie Daris in Ciellien voer . . . XII.
- Wee Daris volc gescart was doe hi in Cecilien vloec en sinen scat nae voerde en meneger cunne liede, en wie eem Alexander nae volgde. . . XIII.
- Wie Alexander seec w't, want hi van bitten in cout water liep, en wat doe gesciede, en wat sprac doe hi toe hē selven quam . . . XIII.
- Wie Permenio warnde Alexandere dat Phillip sijn arsater vergeven soude, en wie hi tot Ysson trac doe hi gensen was, en wie Narbesmes litten seinde om Alexandere te vergevene, en wie Timodes en sine neven quamen tote Daris uyt Grieken tegen Alexandere . . . XV.
- Wat coninc Daris antwerde sinen ridderen doe si eem rieden Timodes en sine neven te dodene en wie smelike dat Daris sprac van coninc Alexandere tote dien heren van Perci . . . XVI.
- Wie dat een messelgier quam tote Daris en sachte dat Alexander gevrouwen weere, en wie nae eem Daris gevoleht was, en wat sijn volc sachte doe him Alexander weder stont, en wie Alexanders volc gescart was tegen Daris . . . XVII.
- Wie coninc Alexander sijn volc an sprac en moet gaf en vertelde wat leets die Pereen dien deden hier vor tijts, en wie coninc Daris gewapent was en van twee dromen die Daniel die prophete bedijt . . . XVIII.

- Wie Daniel die prophete Alexandere scalt ovr sijnne sonden, en een lere wie wi die werelt niet te sere minnen en solen. . . XX.
- Wie coninc Alexander en Daris begonsten dien strijt daer Aretas doet bleef..... *Dit es dat .iii. boec.* . . . XXI.
- Wie Clitus en Tholomeus groten scaden deden dien Pereen, en wie Macheus die here van Babilonien groten w' dede, . . . XXI.
- Wie die prince van Ninive dede dien Grieken wie en eem ghinc, en wie die Pereen vlien en Alexander him volgde, en wie Exateus coninc Daris broder Alexandere weder stont, Van Soroas die die vroetste van sterren in dien lande van Egyten was. XXII.
- Wie Soroas die ridder sinen doet versach in die sterren, wat coninc Alexander sachte doe Soroas van eem begerde te sterven, en wat gesciede doe Soroas doet bleven was. . . XXIII.
- Wie Maceus vloec doe hi vernam dat Daris ontreden was, en wie Alexander coninc Daris moder grote ere dede, en beval Permenio te Damasch te varen om Daris scat. . . XXIII.
- Wie coninc Alexander tot Salet vore en crech, en wie hi tot Tyren quam en wan XXV.
- Wie si hieten die ierst griexen hebreixen en latyn tierst vonden, en wie Alexander trac tot Jhrim en woude dien tempel destrueren en wat doe gesciede. XXVI.
- Wie coninc Alexander van Jhrim voer tot Gaza en wie hi in Egypten voere doen hi Gaza gewonnen hadde, en uyt Egypten vore hi in Libien XXVII.
- Wat coninc Alexandere gesciede doe hi in dien lande van Libien was, wie coninc Alexander verstoent van Jupiter sinen God dat hi in genen strijde sterven en soude, en wie sich coninc Daris echt gereide te striden tegen coninc Alexandere XXVIII.
- Wie veel volc coninc Daris hadde in sijn her, wie coninc Alexander wonder hadde van aldien volke wie die maen vervoer doe Alexander tie strijde varen soude en w't verveert XXIX.
- Wie coninc Daris vrouwe starf en wat rouwen coninc Alexander dreef, en coninc Daris en wat daer tijnden gesciede van Tyroc dien spadoen XXXI.
- Wie coninc Daris drie w't heeft gesant om vrede an coninc

Alexandere en wat Alexander dede doe Daris vreedten gesan	XXXII.
Wie coninc Alexander Daris vrouwe begreep wie en wat meester Apelles ant graf maecte	XXXIII.
Wie coninc Alexander voeriegen Daris doe hi die coninginne hadde doen begraven	XXXVIII.
Wie coninc Daris te velde trac doen hi vernam Alexandereiegen eem comen. en wie coninc Alexander sijn her heet om graven en ghinc Daris her beseouwen. en wat coninc Alexander sachte doe eem sijn ridder rieden Daris vole te slaen bi nachte	XXXIX. XXXX.
Wie coninc Alexander gerne heimelike hedde gesien coninc Daris en wat hi d' toe dede en in andre gewaet tote eem quam en Daris sette eemiegen eem an die tafele. en wie Alexander bekant w't. en ontreet	XLI.
Wie coninc Alexander wonderlike dingen op dien testen dach dat men strijden soude.	
Wie Daris gewapent was en weder striden woude. en Permenio Alexandere daer vur watrnde en utien slapen weete. en wat Alexander Permenioen anderde	XLVII.
Wie coninc Alexander vachtiegen coninc Daris. ende en weelken tijt van dien iaer was en van dien dage dattie strijt begonste	XLIII.
Wie een heiden prophete liet Alexandere verstaen dat hi Daris niet doet en soude slaen wie dies propheten suster quam tot Alexandere en sachte eem dies propheten boetscap. en wie die coninc Alexander weder te strijde voere.	XLVI.
Wie coninc Daris den strijt verloor en vloet met allen sinen lieden. en wie Alexandere die mere quam dat Daris gevrouwen weere	XLVII.
Wie coninc Alexander weder stoent die scare. die na coninc Daris vlieniegen Alexandere quam.	XLVIII.
Wie coninc Daris an coninc Alexandere seint een saluyt en bede en wat Alexander antw'de en wie Daris seinde tot Porus van Endi om hulpe.	XLIX.
Wie coninc Alexander Babilonien heeft gewonnen en wat dat daer nae gesciede	L.
Wat vreunden en blijscap binnen Babilonien was doe coninc Alexander daer binnen quam.	

Wie die van Babilonien eer wege geciert hadden en wat eren si Alexandere deden	LI.
Wie Alexander binnen Babilonien levede en wie hi nyt verdreven w't en te Susen en te Uxien w't trac. en veel anders.	LII.
Wie Medages die here van Uxien tot Alexandere om genade seinde en Alexander antwerde. en wie Alexander om Daris moder beden wille Uxien te genaden nam met al sinen toe behoerden	LIII.
Wie coninc Alexandere die mere quam dat die stat van Percepolis gewonnen were en sijn vole sere meshandelt. .	LV.
Wie een coepman van Baldae quam tot enen coepman van Egypten en wat groter trouwen van him geveel . . .	LVII.
Wie Bessus en Narbesmes eren here verraden wouden en waarom.	LIX.
Wie Bessus en Narbesmes eer onscolt boden coninc Daris.	LX.
Wie Daris die coninc ter doet quam. en wat hiiegen die afgode sprac. en wie eem dode. en wat coninc Alexander dar toe dede.	LXI.
Wie en wat. en wa coninc Darisiegen Polistratus sprac en Alexandere onboet doe hi iach gewont ter doet. . . .	LXV.
Wie coninc Alexander coninc Daris doe hi doet was balsamen dede en een costelike graf maken dede	LXVII.
Wie die lande heeten dar Bessus en Narbesmes in vlouwen doe si coninc Daris dedoet hadden.	LXXI.
Wie coninc Alexander Narbesmes na volgde om coninc Daris doet te wreken. en wie Narbesmes genaden gesan over mids coninc Alexanders kemertline Bogoa. . . .	LXXV.
Wie die coninginne Talrestis begerde van coninc Alexandere een kint te dragene	LXXXVI.
Wie coninc Alexander d' coninginne beg'de volbracht en wie coninc Alexander te Bacteren lande w't reet en binae van sinen lieden doet bleven was	LXXXVII.
Wie coninc Alexanders vole in vagr was want hi Philotas Permenions soen doden woude.	LXXXVIII.
Wie coninc Alexander voere in Siten lant. en wie lant en liede sijn gescapen.	LXXX.
Wie coninc Alexander in dien lande van Siten voere en	

met hem was	LXXXIII.
Wie coninc Alexander voere in dat lant van Indien en Clitus en Armenclaus en Calistonesse dode. en wie hi ver- wan Porus dien heer van Indien	<i>Dit es die .ix. boec.</i> 84.
Wie dat lant van Indien es gescapen. en we veel stede daer inne sijn. en wie hoverdelic Porus coninc Alexandere onthoet	86.
Wie coninc Alexander hemelec met enen nevel over die ander sijde van dien water quam. en wie coninc Alexander sijn vole ansprae en maecte him moet doen hi si sach voer die beesten vlien.	87.
Wie die coninc Alexander maecte ene stat die hiet hi nae sinen perde. Bucifallise. en in die stat begroef hi sijn pert.	88.
Wie coninc Alexander die stat van Subdraken belach en grotten iammer an sinen live leet en grote vromeghet dede.	90.
Wie die here Pencestes een wicket op brae en quam coninc Alexandere te hulpen	91.
Wie coninc Alexander allene begert ere en groten naem en cort leven.	92.
Wie coninc Alexander voere ter zee w't hi hi quam dae Hercules en Liber Bacus bedwanc keerde.	95.
Wie coninc Alexander vor dat ertsehe Paradijs quam en wat dae gesciede	94.
Wie sich die Nature beclaget over coninc Alexanders gi- recheit. en hoverdicheit en veel ander saken. en wie Alexander doet bleef	<i>Dat es dat .x. boec.</i> 95.
Wie coninc Alexander varen woude in die woestinen en voren Porus mede van Indien	96.
Wie een seer wonderlec sake gesciede wie coninc Alexander boren woude dier sonnē boem en dier manen boem	99.
Wie alle die werelt coninc Alexandere in hant ghinc en tierst die van Gallen.	

AANTEKENINGEN.

AANTEKENINGEN.

BOEK VI.

14. *Van desen princen, l. van desen prince.*
16. *Boec = boc, bok.* In het opschrift staat integendeel *bok* = *boek*.
18. *Ennen slaen ter neder*, en hem ter neder slaan. — *Ennen* : daar staat *ee'n*.
21. De tegenwoordige schrijfwijze zou eischen dat er stonde :

Nu es besloten binnen der veste
Te Babilonien die allerbeste
Dien die werelt binnen hevet.

De wending, zoo als ze in het Hs. staat, wordt in de middeleeuwsche gedichten meer gevonden.

28. *En*, aldus.

56. *Dat hi niet en verkoert*

Dorge enege gramscap sinen moet.

— *Verkoert*, l. *verkeert*, d. i. verandert. *Sinen moet verkeren*, zijn gemoed veranderen. Het woord komt wat later voor v. 48 en 52. — *Dorge*, l. *dor*, door.

41. *Hiese*, l. *hietse*. Na de verovering van Babylonien, laat Alexander aan de inwoners het regt van poorterschap. Gelijk overal elders in zijn gedicht, past Maerlant hier de zeden van zijnen tijd op de oudheid toe.

45. *Cortelike sätte hi sine cure* : Welhaast stelde hij zijne wet. — In Vlaanderen bevatte' de *keure* de bepalingen die de regten regelden eener stad, kasteleinij of heerlijkheid. Zij was met

eenige bijvoegingen, grootendeels de bekrachtiging van het vóórbestaande kostuumregt. Zie Warnkönig, *Histoire de la Flandre*, trad. par Gheldolf, II, 298. In den zelfden zin vinden wij het woord nogmaals, B. VII, v. 166, waar Maerlant, na Darius' nederlaag, van dezen zegt :

Die wilen hadde sine cure
Van den oesten toten westen.

Dat is verordening; en zoo komt het voor B. VI, v. 125 :

Alst here hadde ontfæn die cure
Ghewillechlike.

60. *Si verhinen oec gereet*

Al dat si hebben oec om miede.

— *Verhinen*, i. *verhuren*, en zoo staat er vermoedelijk in het Hs. Maerlant spreekt van de ontucht, waaraan Alexander zich overgaf. « Dronkenschap en luiheid, zegt hij, wekken *onsuwerhede* op, en het volk te Babylonie is niet alleen een dronken en lui volk, maar ook *heet* van nature, en zij verhuren gereedelijk wat zij hebben voor loon, want zij zijn hebzuchtig tevens ». Dat « verhuren wat zij hebben » ziet alleen op de ontucht en is bepaaldelijk van de schoone sexe te Babylonie gezegd.

70. *Griexse heelden*, grieksche helden. Het tegenrijm is *weelden*. Schreef de dichter zoo? Er valt echter aan te merken dat het in Vlaanderen *weelde* klinkt, op sommige plaatsen *wilde*, doch op andere, en wel ten platten lande, *welde*.

81. *Hi woude dat die soudeniëre,*

Elkertlike na sijn maniere,

Wisten eer seker sout.

Hij wilde dat de soldaten, elk volgens zijn soort, hunne bepaalde soldij kenden. — *Maniere*, soort. Dit woord geeft eene speciale onderscheiding te kennen. In het besprokene vers kan het eveneens op de onderscheidene wapenen en op de volkerschappen, de rassen, waaruit Alexanders leger was samengesteld, slaan. In den laatsten zin vinden wij nog, v. 272, *XIJ manieren volcs*; 285 (*X^e man*) *van dusdaenre maniere*; X, 596,

van wat manieren, ofte wat lieden so sidi? Ook op dieren toegepast: IX, 812 (*hande*) *van wreder maniere*; X, 588, *menegerande diere van so mesliker maniere*: op planten, in den *Antidotarius*, een Hs. uit de xive eeuw: *I maniere van wortelen*. B. III, v. 662, spreekt onze dichter van *Dode van maniere*. Het woord heeft in zijne wijzigingen gelijken tred gehouden met zijn franschen ge-vader: vroeger beteekende bij onze zuidelijke geburen *maniere*, sorte, espèce; thans is *manière*, façon. Verg. Halbertsma, *Aant.*, bl. 65. — *Sout*, v. 1229, *bi sinen soude*; in latere dagen *soldy*, het loon van den soudenië, welk laatste woord zelf niet anders beteekent dan loontrekker. Het *sout* bestond niet enkel in geld, maar de verschillende korpsen en graden hadden elk zijn bepaald aandeel in den krijgsbuit. Dit bevestigt onze dichter eenige verzen verder, wanneer hij, na het innemen der stad Susa, van Alexander zegt :

Daer gaf hi meldelike dat sout,
Diere stene en gout.

84. *Hi visierde met gewout*

Dat .X. ridders oec te samen

Enen conincstavel namen :

In griexse hiet een dencurion,

In francois hiet een baroen.

Hij bedacht met beradenheid, dat, enz. — *Visierde*. Zie over *Visieren* de *Aant.* op v. 159 van dit boek. — *Gewout*, geweld, ook onverzettelijke wil, b. v. *Gods gewout*. — *Conincstavel* staat hier duidelijk in de beteekenis van elken hoofdman, hetzij eener groote hetzij eener kleine troep. Volgens onzen dichter voerde in zijnen tijd in het fransch leger een baron het bevel over tien ridders: hij stond gelijk met den *dencurion* (i. *decurion*) van het Byzantisch rijk, welke titel bij de Grieken eigenlijk *Δεκαρχης* heette. Bardin laakt dus ten onregte sommigen die de fransche barons gelijk stelden met Alexanders hoofdmannen. Zie *Dict. de l'armée de terre* op *Baron*, n° 1re, en op *Capitaine*. Verg. mede onze *aant.* B. I, op v. 851 volg.

89. *Dan woude hi dat .M. baroen*

Enen conincstavel cone

Hedden die eer dinc bemarken,

Dat hiet in griexen .I. cybarken.

— Volgens de hier verklaarde bediening van den *baroen* zou de chiliark (duizendman) het bevel over tien duizend ruiters gevoerd hebben. Indien het rijm werkelijk door Maerlant gesteld is, dan zal hij *honderd* in plaats van *duizend* geschreven hebben. — *Cybarken*, l. *cyliarken*, *chiliarken*, duizendmannen.

94. *Wie wilde was van smete.* Wie vele slagen toebragt. — Voor *wilde* zal wel zeker *milde* te lezen zijn. — *Smeten*, men zegt nog *kaaksmet* = *kaakslag*.

95. *En die een ridder des anders prijs*

Eem aen en trecke in giere wijs.

En de eene ridder den buit van den anderen in goene wijze zich zou aantrekken. — *Prijs*, fr. *prise*, buit. Zie Kil. op het woord. — *Giere* = *geenre*, verg. Huydecoper op Stoke, I, bl. 120.

Dezelfde gedachte komt nogmaals voor v. 115-118.

97. *Hi woude oec elken gerne tsout.* — Voor *gerne* leze men *geven*, en de zin wordt duidelijk.

100. *Verande.* Drukfout, l. *veranderde*. Er staat *verand' de*.

101. *Alsine*, l. *alsmen*.

102. *Dat ene degen starc en coen.* — Deels de zuiverheid van taal, deels de welluidendheid zouden er bij winnen, indien men *laze* :

Dat een degen *stare* en *coen*.

105. *Den hoorn.* Maerlant neemt hier *busine* en *hoorn* voor synoniem.

107. *Hi*, namelijk Alexander.

115. *Hi geboet dien conen reken,*

Dat eem niemen soude antrecken

Anders lof noch anders prijs.

Hij gebood den koenen helden dat niemand eens anders lof of krijgshuit zich zou aantrekken. — *Recken*, van *recke*, dappere, een wiens beroep het is wapendaden te verrigten, een krachtige

held, die door krijgshaftigheid anderen overtreft. Het is een van die woorden, welke Maerlant aan ons vreemde tongvallen ontleende. Zie het woord bij Ziemann, *Mittelhochdeutsches Wörterbuch*, en verg. Ten Kate, op *wreck*, bl. 544 volg. — *Antrecken*, verg. hiervoren v. 95.

120. *Dien soudenerien boet hi meer.* — Den soldaten legde hij strengere regeltucht op. — *Boet* = *geboet*.

122. *Hi swoer bi sijne sekerheit,*

So we dat vloec hi soude sijn

Ewelike gemaect eigijn.

— Bij *sijne sekerheit*, bij de verzekering die hij gaf van te doen wat hij zwoer, d. i. bij de aangegane verbintenis. Men zou thans zeggen : hij zwoer op zijn (gegeven) woord. Verg. Clignetts *Bydragen*, bl. 407.

127. *Porrede si*, l. *porreden si*.

140. *Bedi*, l. *beide*.

144. *Die tralie, diere op was geleet.* — Voor *diere*, l. *daer hi*. Immers men leidt den wijngaard langs of op het latwerk.

151. *Eñ si gereede sine cart*, — l. *Eñ hi*, enz. Hij reed zijne vaart, d. i. hij vaarde, hij trok.

159. *Ander grade noch ander pat*

En mocht me varen toter stat.

— *Grade*, trappen. Vermoedelijk zal er te lezen zijn *strate*, breede weg, in tegenoverstelling van *pät*, kleine weg. — *Me*, zoo spreekt nog uit in Vlaanderen voor *men*.

166. *Medoces*, l. *Madates*.

175. *Ene roke al omtrent*

Vast en starc als die van Gent.

(De stad was) éene rots langs alle kanten. De schrijver heeft eene tegenstelling willen maken met de vestingwerken van Babylonie. Deze waren van *tichelinen*, die van Uxien van *roke* of *selfwassen steen*, gelijk Maerlant op v. 205 den rotssteen heet. Het sterke Gent was in de middeleeuwen voor nagenoeg oninneembaar geacht; zoo spreekt de schrijver van den *Ferguut* van eenen ridder die het te kwaad had :

Hi wilde wel zijn te Ghent.

De Sage verhaalt van den koning van Engeland die, de hoofdstad van Vlaanderen belegerende, gelofte gedaan had niet eerder af te trekken vóór hij op de markt der stad koren gezaaid had. Toen hij van zijn plan om de stad te veroveren moest afzien, waren de Gentenaren nog zoo beleefd hem zijne gelofte te laten vervullen. Zij maakten eene opening in den muur, langs waar de koning binnen trok, om zich van zijne aangegane verplichting te kwijten. De plaats waar men deze opening zou gemaakt hebben, heette sedert het Engeland-gat, en bij de vergrooting der stad ging de naam over op de straat welke aldaar werd gebouwd.

Van wat stof en form die zelfwassen steen van Gent was, kan men nog zien aan de menigvuldige kaaijen, meestendeels met de oude, sedert de betere behandeling van het kanon onbruikbaar geworden steenen, opgetrokken. Het waren arduinen blokken, van welke sommige bijna een meter lengte hadden, somtijds wiggevormig gekapt, zoo dat het houweel, ja de ram al moeilijkelijk hinder er aan konden toebrengen.

175. *En mochten se binnen enen iaer*

Ergeren.

Het negatieve en diende den zin te verduidelijken. Misschien schreef Maerlant:

En en mochten se binnen .i. iaer.

— *Ergeren*, schaden, bederven, letterlijk: erg, d. i. slecht maken. Men zegt nog iets *vergeren*, iets verslechteren. Kil. geeft het woord niet op; doch verg. Ten Kate, II, bl. 635*.

185. *Dagerate*, l. *dageraet*.

186. *Daer talan staet*, op wien alles aankomt. — *Talan*, versta: *'t al an*.

195. *En hi dede visieren*

Tribuke en pardieren.

En hij dede muurbrekers en steenwerpers (tegen de vesting) rigten. — *Visieren*. Onder de verklaringen van dit woord, geeft Kil. het eerst op *collimare*, iets in eene rechte lijn ergens naar

toe rigten; en dit is wel de beteekenis die wij hier aan *visieren* moeten toekennen. Meestal komt het in ons gedicht voor in den zin van uitdenken, uitvinden, verzinnen, onderzoeken, b. v. hier voren v. 84 en:

- B. III. 684, Dat was die goen
Die griexe litteren ierst visierde.
IV. 862, En die wet wel visierde.
" 940, Dit visierde hi in sinen herte
Aman.
V. 514, We mach iemen ter nauwer noet,
Alse hi voer eem siet die doet,
Nutteliken raet visieren.
517, Daris peiset en visiert
Wat hi best mach anevaen.
VII. 1807, Spanje was daer gevisiert
Met Ercules palen versiert.
IX. 327, En .c. wagene gebatteliert
Met houte en wael gevisiert.
X. 4108, Elke man pijnde en visierde
We hi eem scoenste maken mochte.

Onze dichter schrijft ook om *iet visieren*, bedacht zijn op iets:

X. 4009, En visierde om die mort.

Het staat ook in den zin van merken, aanschouwen:

- IV. 1155. Nu es Macedo, die boude,
So na dat men die banieren
An beide sijden mach visieren.

Elders komt het voor, niet voor het uitdenken of merken, maar voor het vaststellen van die werking des geestes, dus in den zin van noemen, beschrijven:

- VII. 856, Daer comen .iiij. rivieren,
Die ghi moget horen visieren,
Thison, enz.

Zie verder B. VIII, op v. 748, en verg. Huydecoper op Stoke, I, bl. 499 en volg. Clignett, *Bydr.* bl. 593, vooral Bormans, *Chris-*

tina, bl. 85 en volg. Roquefort geeft *viser*, examiner, observer, reconnaître; en Gachet, *viseter*, observer. — Over *Tribuke* en *Pardieren*, zie B. III, op v. 615 en 617.

196. *Hi dede maken enen casteel
Die op vele rader stoet,
Van houte starc en goet,
So datmen vort mochte driven.
Daer op dede hi ridders cliven
Die de mure breken souden.*

Onze dichter geeft hier eene niet onduidelijke beschrijving van een *wagencasteel*, gelijk Huydecoper dit soort van oorlogstuig noemt (Stoke, III, 359). Ook het doel waartoe het dienen moest geeft hij op. Reeds in den *Garin le Loherin* komt het woord voor :

*Begues commande qu'on un chastiel feist
Par quoi il soient tū dedans envai.*

Men ontmoet het ook in het vlakke veld als voertuig van den grooten standaard, dergelijk een de bisschop van Keulen voerde in den slag van Woeringen, en waarvan Jan Van Helu zegt :

v. 6149. *Die standaert stont op enen wagen,
Daer op gheset was, ende beslagen
Van sterken planken, een casteel,
Daer liede binnen waren een deel;
Want dat casteel hadde tinnen,
Daermen stont te storme binnen
Met ghescutte ende met ghewere.*

Als stormtuigen zijn *Kat*, *Kasteel*, *Toren* en *Eevenhooge* moeilijk door de schrijvers uit elkander kunnen onderscheiden worden. De bezwaarnis is reeds in de tijden te zoeken toen die tuigen gebezigd werden: de *Kat* was eene bedekte galerij dienende bij het ondermijnen der muren of het vullen der grachten; het *Kasteel*, met zijne tinnen, daarentegen, om van gelijke hoogte als de muren, of van nog hooger, de vesting en hare verdedigers te bestrijden. Men vereenigde niet zelden in een zelfde gevaarte beide

deze hoedanigheden, ja ook die van stormram, en de dichters bleven er soms nog den naam van *Kat* aan geven, gelijk Stoke, B. IX, v. 405 en volg.

*Si waren der gracht also naer
Met ene catte, de was aldaer;
So groet, so hoech en so sterc
Was dat vermaledide werc,
Dat men mochte sien al inde port
Vanden werke weder en vort.*

Wanneer men bij Bardin de artikels *Chat offensif* en *Galerie d'approches* gelezen heeft, keert men met genoegen naar Huydecoper terug, om hem over *Katte*, *Kasteel*, enz., te raadplegen. — *Cliven*, klimmen. In *Der Minnen Loep* ontmoet men *clyeen*. Het woord komt mede voor in de *Heim der Heim*, en bij Hildegaersberch. De Vlaming bezigt veel het frequent. *klaveren* voor *klauteren*. — *Dat men*, dat men hem.

208. *Daer iegen strijt hadde, I. daer hi iegen s. h.*

209. *Maer hi hadt iegen die rochgen,*

Die wilt waren van groten bochgen.

— *Bochgen* staat hier voor *bootsen*, gelijk *rochgen* voor *rootsen*. *Boetse* is *butse*; *tuber*, zegt Kiliaen. In vele streken van Vlaanderen bezigt men *butse* in den zin van buil. Het is ook een woord van verachting om een kleinen, onschadelijken jongen aan te duiden; vroeger zal men er een' *kropper*, fr. *crétin*, bij verstaan hebben. In de middeleeuwsche werken over geneeskunde vindt men het *kropgezweel* (*struma*) beschreven onder den naam van *Boetse*, zelfs (met den latijnschen staart) van *Bocium*. *Bochgen* beteekent dus hier bulten, groote ongelijkheden in den grond, en niet vuilheid, zoo als ik eerst dacht. B. II, op v. 256 en 945. Zie over het woord Huydecoper op Stoke, dl. I, bl. 332.

222. *Perderen, I. perderieren.*

224. *Stecken, I. steken.*

248. *En waenden niet, I. en w. n.*

255. *Scutters en steenwerpers mede.* — *Scutters*, boogschutters, en wel bepaaldelijk kruis- of voetboogschutters, gelijk blijkt

uit eene aantekening bij Huydecoper op Stoke, II, bl. 9. Zie de geschiedenis van den kruisboog bij Bardin, *Dictionnaire de l'armée de terre*, op *Arbalète* en *Arbalétrier*. De benaming moet echter mede op handboogschutters toepasselijk zijn. In de *Lofrede op Godfried van Bouillon* geeft Schrant eene plaat naar Montfaucon, waar een krijgsman op voorkomt die, wel is waar niet uit zoo een kasteel, maar van de tinne der vesting op de soldaten in het kasteel met eenen handboog schiet. — *Steenwerpers* zijn slingersaars. Op v. 220 zagen wij Alexander zelf het voorbeeld geven, die steenen (kesce) wierp zoo groot als ezelhoofden.

277. *Cisigambis*, l. *Sysigambis*.

279. *Oem*, l. *eem*, d. i. hem.

282. *Alse ofte*, l. *alse oft*.

285. *Omdat hi*, namelijk *Madates*.

289. *Noch behoort niet ter aventuren*

Die ic ter wilen nu besuren,

Te doen selc over moet.

Noch het past niet, bij het lot dat ik nu op 't oogenblik bezuur, mij in grootschheid met den koning gelijk te stellen. — *Besuren*, l. *besure*, en zoo ook *aventure*. — *Over moet*, l. *overmoet*, bij Wouter *fastus*, wat het best verklaard word door grootschheid, waarover men vergelijkte Clignets *Bydragen*, bl. 218 en volg.

295. *Met recht verwerct hi den vriend,*

Die meer bit dan hi verdient.

Te regt verbeurt hij de gunst des vriends, hij die meer verzoekt dan hij verdient. — *Verwerct*. Ten Kate geeft *verwerken* op in de beteekenis van *delinquere*, *peccare*, et *incurrere mulctam*. In het goth. is *Fra-waurkjan*, zondigen; *us-waurkjan*, weldoen. Zie T. K., *Aenl.*, II, bl. 525. Maerlant geeft duidelijk den zin van het latijn terug :

Reputsam

Ex merito patitur qui postulat ulterius, quam

Promeruit.

299. *Hi es ongeraect in alle wit.* — Hij is onbetamelijk naar de gebruiken van alle volkeren. Galtherus zegt : *Verum dat ei*

praesumptio nomen; vermetelheid geeft hem zijn waren naam. — Voor wit leze men *wet*, gelijk B. V, v. 572, en zoo als het rijm vordert. — *Ongeraect*, het tegenovergestelde van *geruect*, duidt het gemis aan eener bepaalde begaaftheid of hoedanigheid. Verg. de aant. B. IV, op v. 547.

511. Opschrift. *Ulxien*, l. *Uxien*.

516. *Dat hen*, l. *datten*, d. i. dat hem.

525. *Dies hadde si den besten gavel*

Dat hun dus geviel eer cavel

Liet hi dlanc al durenture.

Volgenderwijs krijgt het een zin :

Dies hadden si den besten cavel,

Dat hun dus geviel; eer gavel

Liet hi dlanc al durenture.

Zoo waren zij er best aan toe, dat het hun dus geschiedde; hunne schatting liet hij, het geheele land door, zoo als zij was. — *Cavel*, lot bij verdeeling, is nog dagelijks in gebruik. — *Gavel*, fr. *gabelle*, schatting, inpost. Zie B. I, op v. 94.

528. *Sijn moeder hadde*, l. *sijn moeder en hadde*.

534. *Lere*, l. *here*, heir, leger.

542. *Hi voren zoken her en tare*: Hij ging hem zoeken langs alle kanten. — *Her en tare*, hier en daar. Elders, en beter, aan een geschreven : *harentare*.

545. *Bosch en heet*, bosch en heide. — Te Kortrijk zegt men nog *hebbezem*, bessem van heideplanten vervaardigd.

564. *Een*, l. *eem*, d. i. hem. Doch de uitspraak is wankelend, gelijk het 't geval is met *he* voor *hen* of *hem*.

572. *Hen lieten si dwingen en dweesten*. — Zij lieten zich dwingen en temmen. — *Dweesten*. Dit woord komt later nog eenmaal voor; van de Seïten zegt de dichter :

B. VIII, v. 962. *Sine* hebben anders niet dan beesten

En ploegen daer si dlant met dweesten.

Dweesten is eigenlijk gedwee maken. *Gedwee* zelf is van *dweenen*, Angs. *Thweneen*, verzachten, verligten, bewegelijk, buig-

zaam, lenig, week maken; *Gethwegen*, wasschen, zalven. Wie het onderzoek deswegens wil voortzetten, zie Ten Kate na, bl. 627 op *Dwaeg*.

375. Opschrift. *Eñ l. in.* — *Gewonen, l. gewonnen.*

Text. *Mettien so quam eem niemare*
Dat sijn volc gevangen ware
In die stat van Percepolis,
Van Daris volke gevangen is,
Eñ Permenio gescoffiert.

De dichter kan zoo niet geschreven hebben. Men zou kunnen lezen :

Mettien so quam hem niemare
Dat sijn volc gewonnen ware
In die stat van Percepolis
Van Daris volke, en gevangen is
Permenio en gescoffiert.

386. *Eñ was meester noit so vroet,*

Die brugge maken mochte.

Daar en was nooit zoo wijze meester die er eene brug kon maken. — *Eñ l. en.* — *Die l. diere*, die er. — *Brugge*. Het invoeren der *gg* is opmerkelijk, zoo ook v. 392 in *Rogge*, doch drie regels verder *Rochen*, waerover reeds vroeger B. II, op v. 256.

391. *Hi werkede om den pesten pas.*

l. Hi merkede om den besten pas.

Hij gaf acht wat de beste passage was.

411. *Si en deden niet een glas.*

Zeker te lezen :

Si en deuchden niet e. g.

Zij en waren niet een glas waard.

444. *Perceci*, Persië. — Op andere plaatsen *Perci*, *Parcia*. Het is als of de schrijver het land met het kruid verward hadde. Dit laatste vindt men geschreven *Persijn*, *Persijl*; te Gent hoort men thans *Perselle*, te Kortrijk *Persil*.

424. *Vochten ... so dat stoef.* — Vechten dat het stuift, is nog eene alledaagsche uitdrukking in Vlaanderen.

428. *Hi en conste gedragen noch bestaden* : Hij kon het noch dragen noch verbergen. — *Bestaden*, besteden, plaatsen.

433. *Ginc men daer te stucken scuren.* — De algemeene uitspraak vergt de schrijfwijze *Scheuren*; doch de westvlaamsche tongval vraagt voor het tegenrijm *bezeuren*, en zoo zal des dichters gehoor geeischt hebben; ten ware men reeds de schrijfwijze algemeen toegepast had die voor de stad *Vuerne* gebezigd wordt, al klinkt die naam in ieders mond *Veurne*. Het waarschijnlijkste is, dat de spelling den afschrijver toebehoort: hij schreef immers *verhugen*, *verheugen*, I, 1527; *kür*, *keur* III, 355.

443. *En die Meducen sloech te doet*, namelijk Perseus. Men kent de fabel van Perseus en Medusa, door Ovidius in het derde boek der *Gedaanteverwisselingen* beschreven.

De dichter verwacht hier Perseus met Perses, dezès en Andromeda's zoon, die volgens Herodotes zijnen naam aan de Persen zou gegeven hebben.

448. *Die grote hier, die hijr te voren*

Die zee met scepen oversloech.

— Grote hier (heer) namelijk Xerxes, en verg. B. I, v. 85 volg. — *Hijr*. Ofschoon ons gedicht meer voorbeelden heeft van verwisseling der *ie* en *ij*, is het echter op deze plaats gedaen om de verwarring met *hier*, heer, te vermijden, zoo als blijkt uit v. 450. *IJ* voor *ie* ontmoet men mede in de Limburgsche legende van *Sinte Servatius*: *dijt* = *diet*, II, v. 1571. — *Oversloech*, bedekte geheel en gantsch. Hooft bezigde het nog in dien zin. Zie Weiland op *overslaen*.

451. *Das was die.* — Er stond zeker : *Dat was hi die.*

453. *Nummemeer en wonder man*

Sider dat Alexander wan.

Nooit meer en woonde er een mensch, sedert dat het (nam. Persepolis) Alexander won.

458. *Hi en woende in Babylone*, I, *hi woende in B.*

461. *Eñ cume wietmen waer si stoet,*

Eñ si bider wester cloet

Alaxes.

— *En si, l. en si*, ten zij. — *Alaxes, l. Araxes*, gelijk op v. 385, waaruit men ziet dat bij den dichter *flume* en *vloet* synoniem zijn. Hij noemt hem westervloed, tegenover den Tyger, die meer oostwaarts moet schieten om in de Persische golf te vallen. De Araxis heeft zijne mondingen in het Kaspisch meer. De stad, waarover hier spraak is, is natuurlijk Persepolis.

475. *En also die coninc quam in die stede,*

Volchden eem iiij^m mede
Van sinen volke, sonder waen,
Die van eem waren gevaen.

— III^m. Galtherus heeft drie duizend :

Captivi Macedum tria millia corpora caesi.

Doch bij Curtius staat het getal van onzen dichter : « Captivi erant Graeci ad quatuor millia fere. » Dit is een nieuw bewijs dat Maerlant naast den *Alexandreis* nog andere bronnen raadpleegde. — *Van eem gevaen*, van hen gevangen, namelijk van de Persen.

482. *En som bleken oec die tande.* — Sommigen blikten de tanden. Zij waren namelijk de lippen afgesneden. Het latijn heeft *labra praecisa*. — *Bleken*, imperf. van *blikken*. Kil. kent reeds het nieuwere *bliktanden*. Zie verder B. IX, v. 525.

483. *Met enen slotete geloit heet.* — *Geloit*, gegloeid. Maerlant kende dus nog het ww. *loien*, waarvan misschien sint *Loy* of *Eloy* zijna' naam ontving. In Vlaanderen bezigen wij nog het ww. *laaijen*, vlammen, en het pleonasme *in lichter laaije vlam*.

490. *Hier omme wranc die edel here.* — Misschien diende er gelezen te worden :

Die bande wranc d. c. h.

492. *En wat si van eem hebben wouden,*
Dat woude hi eem geven.

En wat zij van hem wilden, dat wilde hij hun geven.

497. *Doen bereden hen die keytice,*
Wer si wouden teren wive
Varen en besien eer kinder.

Toen beraadden zich de ongelukkigen, of zij wilden tot hunne

vrouwen gaan en hunne kinderen zien. — *Wer*, of. Te Kortrijk is het woord (doch het klinkt daar *weir*) nog van dagelijksch gebruik in den zin van *het-zij*, even zoo *geweir* en *uitgeweir*, behalve, uitgenomen. Dit *teer* bewijst dat met v. 499 de zin niet uit is, indien het gemis van tegenrijm niet aanduidde dat ten minste één regel achter wege is gebleven. — *En aldus*, doch beter *en*.

504. *Enthesioen, l. Enthimoen*; naar Wouter, Enthimon. Curtius noemt die persoonadje *Euthymon* Cymæus, Euth. van Cyme in Mysien.

516. *In zulke lant.* — In Vlaanderen is de uitspraak nog : *in zulk e land*.

522. *Alendecheit so wael betaemt*

Dien keytjif die eem scaemt!

Daer vergeet eem met die weldegede,

Die hi in sine ionghede.

Uitlandigheid voegt zoo wel den ongelukkige die schaamtegevoel bezit! Daar vergeet hem dadelijk de weelde welke hij in zijne jeugd had. — *Alendecheit*, ellendigheid in zijne oorspronkelijke beteekenis: uitlandigheid. — *Met*, dadelijk, te gelijk. In dezen zin komt het woord nog dagelijks voor, het begint steeds eene zinsnede en bekomt een zwaren klemtoon, b. v.: *Met ging hij*. — *Weldegede*. In Vlaanderen wordt nog somtijds *welldigheid* in plaats van *weelde* gehoord. — *Die hi in sine, l. die hi hadde in s.*

's Dichters woorden zijn de vertaling der latijnsche :

Miseros faciunt loca sola beatos,
Quando beatorum subeunt obliuia rerum.

529. *Vrienscap.* — Zoo is de uitspraak nog in Vlaanderen, waar men niet zelden van twee opeenvolgende consonanten de laatste verduikt. Verg. B. I, v. 567 en hierna op v. 590 volg. In den *Lanceloet* leest men B. III, v. 22279, *lans wise* = landswijze.

535. *En also die traene sijn gedaen,*

So es die vrienscap al gedaen.

— Zou dit herhalen van *gedaen* voor rijm met opzet geschied zijn? De spottende geest, welke hier en daar in het gedicht door-

komt, maakt het niet geheel onwaarschijnlijk. Ik vermoed echter dat de schrijver in het eerste vers eerder *vergaen* van v. 551 zal herhaald hebben en men dus te lezen heeft:

En alsoe die traue sijn vergaen,
So es enz.

557. *En die salege man es ommer blide*
En hevet onwert dien keytijf,
Es hi man ofte es hi wiif.

En de gelukkige man is immer vrolijk, en veracht den ongelukkige hetzij man of vrouw. — *Salege*, gelukkige, zoo ook

X, v. 818. Dine sustere selen sijn vanden meesten,
En .ij. die *salichste* lange wile
Die solen sijn binnen meneger mile.

Op eene andere plaats neemt de dichter *zalig* en *heilig* voor synoniem:

VIII. 952. Drie dinge maken *heilich* den man:
Die lijf en goet bescermen en,
En metten sinen here bedraget,
En om ander liede goet niet en iaget.
Dit sijn die ons *heilich* maken.
Woutu iet boven desen saken,
So woutu meer dan *salichede*.

Men gevoelt dat *salich* en *heilich* het genot aanduiden van ongestoorde rust. Verg. Leendertz in zijne woordenlijst op *Der Minnen Loop*, op *salich*. — *Ommer*, immer. Men hoort nog veelmalen *ommers*, althans uit den mond van burgerliën. — *Onwert*, veracht. Wat beneden alles wat eenige waarde bezit gesteld wordt, is veracht.

545. *Die sale geet onder die rike*, i. *die salege geet*, enz. De gelukkige gaat, verkeert met de rijken.

546. Ik lees liever:

Ele mochte des anders wale vernoen,
En sijn geselschap vermoien,
En waer dat wi .ij. te samen
Ene aventure hier namen.

Duidelijk naar het latijn:

Fastidisse alias alium poteramus, et esse
Opprobrio mixtum, nisi mutua fata dedissent
Omnibus aequales inter tria millia casus.

— *Vernoen*, vermoijen, het iemand moe maken.

555. *Waenden hem en sal verdrieten,*
En si en souden sere bronken,
Ocht wi legen met dese stronken,
Die verloren hebben dat let,
Dat men orbert op dat bet?

— *Waenden*, i. *waendi*, meent gijlieden. — *Hem*, nam. de vrouwen. — *Bronken*, pronken, pruijen. Wij Vlamingen bezigen nog enkel *Pronken*. — *Orbert*, bezigt, eigenlijk vooruitbrengt. *Orberen* is oorbaren, van oor, voor, uit, en *baren*, dragen, brengen. Verg. Ziemann, *Mittelhochdeutsches Wörterb.* op *ur* en *urborn*, Weiland op *Oorbaar* en *orberen*, Halbertsma *Aant.* bl. 190.

565. *En nieuloper dan een kint*. — Meer naar nieuws jagende dan een kint. In het *Gedicht van den Feesten*, v. 425 lezen wij:

Vele manne sijn nuweloep.

En eenige regels verder *nuweloepheit*. Ziet De Vries, *Brief aan D' Jonckbloet*, bl. 19 volg.

568. *Sonde i. sonder.*

575. *Wandelen*, i. *wanderen*, gelijk het rijm uitwijst.

577. *Tecius*, bij Wouter *Tydeus*, bij Curtius *Thaetetus*. Lees dus *Tetius*.

590. *Die sijns vriens niet en soude ontfarmen*
Ofte hi en hoerde vor eem carmen,
Hi en betrouwet niemant wel.

Het latijn heeft:

Desperare solent alios in tempore duro
Esse misertarios alios, ei qui misereri
Non vellent si fata darent contraria fata.

— *Ofte*, indien, gelijk elders meer, en *ocht* hier voren v. 553. Behalven in den gewonen zin van *of*, komt het nog voor in dien van *ten zij*. In deze verschillende beteekenissen wordt *of* dagelijks gebezigd; *ofte* hoort men nog in *ofte wel*. — *Vriens*, vroeger *eriscap*, v. 529, doch *vrientscap* v. 553, *vrient* v. 584. Reeds B. I, v. 567, zagen wij de *t* achter wege gelaten. Zie mede hier voren op v. 529. — *Niement*. Eene andere afwijking van de etymologie en die tot heden stand heeft gehouden: *man* (mensch) veranderd in *mand*.

599. *En weren wi niet harde keytijf,*

Wi souden rumen dit ellende,

En varen Grieken bat gehende,

Dattie vriende ons mogen begaen.

Waren wij niet uiterst rampzalig, wij zouden deze ballingschap ontwijken, en Griekenland dichter bij trekken, opdat de vrienden onze uitvaart mogen vieren. — *Enl. en.* — *Dit ellende*, onzijdig gelijk *land*, waaruit het is samengesteld: *el land*. Maerlant bewijst op meer plaatsen het onzijdig geslacht van het woord. Zie Halbertsma *Aant.*, bl. 150 en 190; doch daar staat telkens *ellent*. De uitgang zal later het verloop tot het vrouwelijk geslacht veroorzaakt hebben. Bilderdijk beweert dat het vrouwel. geslacht het oorspronkelijke is. Zie zijne *Geslachtlijst* op het woord, en de *Verh. over de geslachten der Naamwoorden*, 2^e druk, bl. 18. — *Gehende*, nabij; hetzelfde als *hende* [*heinde en verre*] dat Kil. voor frisch opgeeft, Maerlant heeft het nog in den *Rijmbijbel*, en men ontmoet het bij verscheiden andere schrijvers. Stoke bezigt het ww. *Gehenden*, *genaken*, B. III, v. 58. — *Begaen*. Huydecoper op Stoke, II, bl. 264 zegt: « beide *Begaen* en *Beganken* houden, vertaalde Kilias door *celebrare*, dat is *vieren*, met betrekking tot eenen hoogen of heiligen dag. » Ik moet doen opmerken dat, opzichts het tweede woord, te Gent en elders in Vlaanderen de uitspraak is *Beeganken*, en alleen gebezigd in den zin van het henentrekken naar eene bidplaats. Dat *begaen* opgenomen moet worden in den zin van *uitvaart vieren*, bewijzen de regels welke hier onmiddellijk volgen.

605. *Want die sieke, sonder waten,*

En die lichaem rust te bet

Die na eerre vorders weet

Bi eren vrienden sijn begraven.

Want ziel en lichaam rusten te beter, indien men naar voorouderlijke zeden door vriendenhand begraven wordt. — *Sieke*, l. *siele*. — Het *die* van v. 605 is elliptisch voor *van hen die*. Over deze constructie handelt De Vries in eene aantekening op een *Fragment eener berijmde zamenspraak uit de XIII eeuw*, enz., te vinden in de *Nieuwe Werken van de Maatschappij der Nederl. letterkunde*, VI d., 1844; bl. 164.

607. *Ik wille te lande weder scaven.* — Ik wil naar huis terug trekken. — *Te lande*. Het Hildebrandslied heft op dezelfde wijze aan: « ic wil te lande rijden. » Nog van algemeen gebruik is *land* voor vaderland. — *Scaven*; nagenoeg het zelfde als *schuiven*, van plaats bewegen. *Schaverdijnen*, schaatsrijden, is een frequentatief van *schaven*. Verg. onder anderen, Halbertsma *Aant.*, bl. 299.

608. *Bliven in Percen ofte in Meden.* — Tusschen dit en het vorige vers schijnt een paar regels uitgevallen. Galtherus zegt:

In Persis mancant, Medoranque aëra spirent

Felices alii quos diffidentia patrum

Uxorunque potest avellere dulcibus arvis.

De zin loopt echter goed af, indien men leest *blivet*. Zoo zou Maerlant enkel de zinsnede verkort hebben.

612. Opschrift. Het slot is in de pen gebleven. Achter het laatste woord staat een krulletje, misschien zoo veel zeggende als *enz.* — *Baldac*, en v. 625, in 't rijm, *Baldach*, de gewone middeleeuwsche naam van Bagdad. Deze geheele episode, beslaande v. 612-780, is een tusschenvoegsel van den dietschen dichter.

Het zelfde verhaal, doch in anderen vorm, werd uit het zoo-genaamde Comburger Hs. afgeschreven door prof. De Vries, en werd later afgedrukt in Verwijs' *Bloemlezing uit middelneder-*

landsche dichters, III, bl. 9-17. Eene proza-bewerking schreef prof. De Vries insgelijks af uit het Hamburger Hs. *Van 't schaakspel*. In eerstgenoemd verhaal woont de éene koopman te Baldak, de andere te Brugge. Maar in het proza-verhaal wordt de laatste Egyptius genaamd, wat dus met Maerlaant overeenkomt. Deze mededeeling ben ik aan de heuschheid van mijnen vriend, prof. De Vries, verschuldigd.

616. *Een deel waren si becant te samen.* — Zij kenden elkander een weinig. — *Een deel.* In den platten toon zegt men eene brok of een stuk met iemand bekend zijn. *Te samen bekend zijn* is uit de spraak nog niet verdwenen.

619. *Om groet goet en om amandren.* — Groot goet, kruidenierswaren, welke nog niet voor den kleinhandel bereid of verdeeld zijn. Bekend is nog *Grossier*, de koopman van dergelijke waren, welke dan ook *grossierswaren* genaamd worden, in tegenoverstelling van *pennewaren*, verkorting misschien van penninkwaren, of die met een kleinen penning gekocht worden. In den zin van legertros, fr. bagages, komt *groot goet* voor B. V, v. 257. — Alleen om het rijm waarschijnlijk kregen de amandelen, als *klein goed*, eene bijzondere vermelding.

627. *Hi*, namelijk de Egyptische koopman.

629. *Seirhede*, kostelijkheden, prachtsieraden, l. *cierhede*.

631. *Melodien*, zoet gezang. *Cantus suavis* bij Kil. Zie verder op v. 652.

656. *Hi sach dat eem stont onseen.* Hij merkte dat hij er deerlijk uitzag. Letterlijk: hij zag dat het hem leelijk stond. — « De allereigenlijkste beteekenis van *sienne* en *onsienne* is hetgene schoon of leelijk is » zegt Huydecoper op Stoke I, bl. 105. Men zegt nog *onzienlijk* voor afzichtig, leelijk. Het landfriesch heeft *sjean*, zien; *ik sjuch*, ik zie; *wi sjeane*, wij zien. Adj. *sjuch*, schoon; *on-sjuch*, mismaakt. Verg. Halbertsma *Aant.*, bl. 66, 258, 486. Zie mede B. IV, op. v. 162 en 870.

642. *En* l. en, negatie.

647. *Oste in sijn huys were wijf ofte man*
Enech were die hi minde.

Lees: *Oste in sijn huus wijf ofte man*

Enich were, enz.

652. *Hi toende eem vrouwen die wael songen,*

En dansten en sprongen.

— Men zou geneigd zijn *springen* voor een stopwoord te nemen, indien niet reeds Ovidius gezegd had:

Si mollia brachia salta.

En l. en.

686. *Mag scien.* — Men weet dat het hedendaagsche *misschien* eene verbastering is van *mag geschien*. Van des afschrijvers zucht voor de *g* treft men nog een voorbeeld aan, twee regels verder in het woord *nagt*. v. 784 leest men *macschien*.

695. *Serech was hi al te hant.* — Mistroostig was hij thans. — Zeer wordt thans nog voor *pijn*, zoowel in den zedelijken als in den natuurlijken zin, gebezigd. Zie over het woord Huydecoper op Stoke, II, bl. 4. Nopens *Al te hant* raadplege men Bormans, *Christina*, bl. 253.

701. De val vereischt dat er sta:

En eer ment wiste hi ontscoet.

752. *Mettien was daer der mordenare.* — Der, overlandsche form. In het Hs. staat bij verkorting *d'*, gelijk op v. 745 *van d'* doet. l. die.

758. *Hets beter dat duyts becoes hier.* — *Duyt* = *duut*, voor *du it*, dat is *du et* (*du het*), gij het.

757. *Sachte dat eem oec verwach.* Zeide wat hem ook bezwaarde. — *Sachte*. Dezen overlandschen form kwamen wij reeds tegen. Twee regels lager verschijnt hij nogmaals, zoo ook *gesacht* v. 781. — *Verwach* imperf. van *verwegen*, wat Kil. verklaart door *pondere superare*. Van deze rijke familie hebben wij nog over *bewegen* en *oerwegen*. Verg. Ten Kate *Aent.*, II, bl. 505 en Halbertsma *Aant.*, bl. 575.

785. *Hets onwijs wies heeft verdient.* — *Onwijs*, misschien te lezen *onwis*, of *onwijs* als *onwis* op te vatten; want *iets wijs zijn* is van *iets zeker zijn*. De zin ware dus: het is onzeker wie het verdiend heeft.

791. *Wants hen liever stont te ontberke*. Want het hun beter aanstond het [vaderland] te missen. — *Wants* = want des. — *Hen*, dat. plur. gelijk meermalen.

815. *Daris was te Baractena*,

Die een hoet stat van Meden was.

Maerlant schreef *te Ebractana*, naar aanleiding van Galtherus woorden :

*Sed jam Bellides Ebractana venerat urbem
Metropolin.*

Doch beiden spelden slecht. *Ebractana* heette de aloude hoofdstad van Medie. Ook in den tweeden regel zal er gestaan hebben : *dat die hoetstat*. Dat anders de aardrijkskundige onnauwkeurigheid niet om de welluidendheid gebeurde, daarvan draagt het gedicht op menige plaats de bewijzen.

816. *Bacteren lant*. — Bactriana, eene der noordelijke provincien van Persie, aldus geheeten naar de hoofdplaats *Bactra*, niet te verwarren met *Ebractana*, de hoofdstad van geheel Medie, en waarvan in de voorige aantekening spraak was.

844. *Dat dus getrouwe iecalerie*

Behoert te mijnre companie.

— Om de sissende *ch* der Franschen te verbeelden, gebruikt hier de schrijver of afschrijver de fransche *j*. In andere gevallen nogtans zien wij dien klank door *ch* verbeeld, b. v. in *chiens*, B. IV, v. 1565. — *Companie*, krijgstroep. Nog heden wordt in Vlaanderen door den grooten hoop dit woord zoo uitgesproken : vroeger echter lazen wij *compagnie*.

849. *Daer ic hebbe scade genomen*. Daar ik schade kreeg. — Maerlant bezigde zelfs *den dood nemen* voor *sterren*, aangehaald bij Huydecoper op Stoke I, bl. 608. De spreekwijze is onder 't volk nog in volle kracht, b. v. : *een pak slagen, eene klopping meê nemen*.

850. *Eñ gescoffiert drie warf*.

1. *Eñ was gescoffiert, enz.*

— *Gescoffiert*, verslagen; anders *gesconfiert*, van het latijn *conficere*, verstooren, te gronde helpen, dooden. De Franschen

hebben er onder anderen hun *déconfiture* van. Zie Halbertsma Aant., bl. 171. — *Drie warf*, Galtherus heeft tweewerf : *bis profugium*. Ook Curtius laat Darius van slechts twee nederlagen spreken, schoon de Persische vorst inderdaad reeds drie maal geslagen was, eerst bij de Granike, daarna bij de Issus waar hij zijne moeder verloor, en ten derden male bij Arbella.

855. *Soe dar ic wel lien ane u*,

Dat ic in Perceu drage croene.

De *Alexandreis* zegt :

Et me cogit adhaec Persis regnare fateri.

En Curtius : *Ut regem me esse credam.*

— *Lien*, belijden, verklaren. Thans nog is *Belijden* niets anders dan verklaring van iets geven, b. v. : *Zijn geloof belijden*. Zie verder B. VIII, v. 764.

865. *Wie sal wesen oec so fel*,

Oft so verdult, ofte so verdomt.

Wie zal zoo boosaardig wezen, of zoo uitzinnig, of zoo verdwaaasd. — De beteekenis van *Fel* is schier bij alle uitleggers te vinden. Te Gent wordt het woord nog dagelijks gebruikt in den zin van uitvarend, kwaaddriftig; ook van krachtig, alle hindernissen overwinnend, ongenadig, in welke beteekenis het voorkomt v. 958. — *Verdult* en *verdomt* beduiden twee tegenovergestelde toestanden des geestes. *Dul* draagt het denkbeeld in zich van opgewondenheid : men zegt nog *dulzot*, *horendul*, dit laatste in den zin van *zot geraasd*. *Verdullen* is *dul* maken, gelijk *verdommen* beteekent *dom* maken. Maar *dom* is zoo veel als *doom*, domp, wazem, en *verdommen*, of liever *verdomen*, (het verstand) benevelen.

868. *Sijt lange stont*, sinds lang. — *Sijt*, hoogl. *seit*, sedert, sinds.

894. *Beroumen* : comen. Dat rijmde nooit; wel de vlaamsche uitspraak; *Berommen* : kommen.

899. *Eer dien lachter soude kiesene*. 1. *Eer ic dien*, enz. — De vier daarop volgende verzen hebben een zelfden rijmklank.

In zijne strofische verzen hield Maerlant veel van gelijkklinkende rijmen: wij mogen het dus hier, noch elders in het dichtstuk, voor eene onachtzaamheid nemen.

907. *Wij spelen hen een spel ter falien.* — Gewis een spreekwoordelijk gezegde. « Wij spelen hun een spel dat (voor hen) eene slechte nitkomst oplevert. » — *Spel* staat voor *gevecht*, even als men in dezelfde beteekenis *dans* ontmoet. Zie mijne inleiding der *Oude vl. liederen* bl. vij. — *Falien*. Dit bastaardwoord komt af van het ww. *faliëren*, fr. *falloir*, missen, feilen. In Noordnederland is nog algemeen bekend het bijv. nw. *falie-kant*, *faliekantig*, verkeerd. Zie Weiland op het woord.

909. *Ofte wi slaen si alle doet,*

Ofte ons die goede willen deren

Alse wi onse lant verweren,

Dat wi so dien strijt bestaen,

Dat wi eerliken inde ontfæen.

— Gelijk het daar staat versta ik: « Of wij slaen ze allen dood, of wel de goden willen ons verhinderen, wanneer wij ons land verdedigen, dat wij zoo den strijd bestaan dat wij eene eerlijke uitkomst verkrijgen. » Doch het komt mij voor dat er achter v. 909 twee regels zijn uitgevallen, waarop de drie volgende moeten slaan: « Wij slaen ze allen dood, of wij blijven zelve allen in den strijd, ten ware de goden enz. » En dan zou v. 910 dienen gelezen te worden.

Ofte ons die gode en willen deren.

920. *Wilen l. willen.*

924. *Dus inde Daris sine tale,*

Eñ bequam niet enen wale

Van al den heren van dien hove.

— Zoo als op vele plaatsen van het gedicht meer, heeft hier *eñ* minder eene verbindende kracht dan de beteekenis van *maar*. Zie mede I, 950; II, 181, 557, 645; IV, 1256. Op deze laatste plaats ware het beter vertaald door *van eenen anderen kant*. — *Bequam*, beviel, behaagde. Het bijw. *wel* was meestal

bij *bekomen* gevoegd, gelijk uit de aanhalingen van Huydecoper (Stoke, II, bl. 400) te zien is. Het wordt thans schier alleen van spijzen gezegd, en het *wel bekome het u* is een alledaagsche groet aan tafel; ons *bekwaam* behoort tot denzelfden wortel en is onmiddellijk uit het imperf. *bequam* gesproten.

928. *Beide l. bedi.*

928. *Artabatas l. Artabacas*, d. i. *Artabaces*, een van Darius Satrapen.

952. *Wi soelen gerne met di*

Bestaen, edel here vri,

En aventuren onse leven.

Wij zullen geern met u volharden en ons leven wagen. *Bestaen* hangt niet met *leven* in verband, maar is een onzijdig ww., bij Kil. verklaard door *persistere*. Elders kwam ik het steeds bedrijvend tegen, — in den hedendaagschen zin van het woord, namelijk van ondernemen:

I. 62. Dat ic u wille zeggen, hoe

Allexander al dat *bestoet*.

IV. 1252. Eñ oec en willie, sonder waen,

Bi nachte enege dinc *bestaen*.

In de beteekenis van aantasten:

I. 468. Die het niet en dar *bestaen*.

« 1226. Dan hise met crachte hadde *bestaen*.

IV. 1180 en 1261. Dat mense bi nachte soude *bestaen*.

« 1188. Wilt mense oec *bestaen* bi nachte.

— *Edel here vri*. Wij vinden nog in ons gedicht: *Degen vri*, IV, 1159, X, 751, enz., *coninc vri*, V, 815; *ridder vri*, IV, 992; *stede vrie*, VII, 1558; *die vrie* VII, 1508, 1544. In de middeleeuwsche letterkunde drukt *vri* eene feudale gedachte uit. *Vri*, die in persoon en goederen van niemand afhangt. Onze dichter doet ergens Alexander zich beroemen over de voordeelen aan allen gegeven die hem dienen; ze zijn *vri eñ eigendome quyt*, vrij en ontslagen van lijfeigenschap (B. X, v. 1205-6). In den derden Martijn zegt de dichter van God:

Hi es sijns zelves vri.

Wie een leenman van een ander was, hoe anders ook verheven, was dus niet vrij. Ook ontmoet men meermalen *edel vri* gelijk hier *edel here vri*. Weldra echter werd het woord ruimer toegepast en het nam eene gemakkelijker plaats in, gelijk het latere *welgeboren* en dergelijke, waarvan de nederlandsche titelatuur nog niet ontslagen is. In de pijnlijke worsteling tusschen de Klauwaarts en de Leliaarts eischten deze laatsten voor zich alleen den titel van *vri*. Dit had plaats inzonderheid te Gent omstreeks de dagen van den sporenslag, wanneer de edelen die tot de kuipe der stad behoorden, om hunne volksgezindheid door die van den Oudburg en van Over-Schelde beschimpt en bedreigd werden. De Kronijk, onder den naam van Van Velthem bekend, heeft daaromtrent de volgende belangrijke woorden :

(Bl. 263.) Die Lilyarts hieten alle vri,
Die Lyebaris vander quader pertie,
Eñ waer dat si condon gemieken
Dattie Liebarde dorste kicken
Dat wil si wreken metten swerde.
Sele volc waren die Liliarde.

Froissart gebruikt *franc* in dezelfde beteekenis : « Et vinrent plus de douze mille hommes, que francs que vilains. » Het is op te merken dat de Franschen hun *franc* in dezelfde gevallen bezigden als onze voorouders *vri*. Zie daar voorbeelden van aangehaald in Gachets *Glossaire* op het woord. In den middeleeuwschen gedachtenstroom waren vrijheid en rijkdom innig verbonden. Zoo vinden wij ook B. X, v. 1029 *sege vri*, hetzelfde als ons hedendaagsche *zegeerijk*. Het woord werd zelfs op den grond toegepast : wij lezen nog op sommige gevels te Gent : *Vry huys, Vrye erve*, ten bewijze dat grond noch gebouw door anderen bezet was.

In onze middeleeuwsche gedichten wordt *vri* nagenoeg uitsluitend voor stoprijm gebezigd, blijkens *Reinaert*, *Ferguut*, de *Lorreinen*, *Der Minne Loep*, *Der Leken Spiegel*, Van Helu.

Veldekens *Sinte Servaes* is van die smet vrij; daar tegen heeft hij *hertoghinne rike*, II, 1909, gelijk men in den *Reinaert* ontmoet *helet mare*, ter afwisseling van *helet vri*.

958. *Die ersatre es dicke sel.* — *Ersatre*. Het Hs. heeft *ersat'e*. B. IX, v. 988 staat *Ersater*, bij andere middeleeuwsche schrijvers meestal *Arsatre*, in den TEUTONISTA *Artzet*, *Artzeder*, bij Van Kiel *Arste*, *Artset*, *Artse*, thans ingekrompen tot *Arts*. Volgens sommigen is het woord verbasterd uit het grieksch *Ἀρχιατρός*, samengesteld van *ἄρχη*, gezag, en *ιατρός*, geneesheer. Over de oorspronkelijke beduidenis van 't woord zijn de gevoelens verdeeld : meest algemeen denkt men dat het een geneesheer eens keizers, konings, enz. beteekende. *Archiatre* van den koning van Frankrijk was wat men later heette : Eerste arts des konings. Dit woord schijnt mij eenvoudig ons oude *arsater*, *ersater*, hetwelk in de taal zoo oud is dat men aan geen regelmatig overnemen uit het grieksch moet denken. Reeds van in de tiende eeuw was *Arzat* gebezigd ook in den zin van Apotheek; van daar *Artsenij*, *Artsenijmiddel*, enz. Eene belangrijke verhandeling hierover schreef Gottfr. Christ. Rothius : *De nominibus vocabulique, quibus Medicos eorumque artem adpellarunt veteres Germani*. Helmstadii, 1753.

960. *Met beteren dranken. I. met bitteren d.*

965. *Men werpt ute menich gewant.* — Over gewant = wand, weeg, beluik, zie B. IV, v. 561. Hier wordt bepaaldelijk bedoeld de uitrusting van een schip, gelijk Kil. het ook uitdrukt door *Armamenta*, *Instrumenta*, *Ornamenta navis*.

965. *In meenger stade*, bij menige gelegenheid. — *Stade* « zegt Halbertsma (*Aant*, bl. 212), » is eene vaste plaats in den tijd of de ruimte. Velen hebben over het woord geschreven; men vindt ze opgeteekend door Bormans : *Christina*, bl. 258. Zie verder B. VII, op v. 559, B. VIII op v. 47, en B. IX, op v. 740.

972. *Nu geval*, nieuw geval. Verg. B. I, v. 2.

974. *Doet die crone van u een stic.* Doe de kroon eene wijle af. — *Stic*, op v. 828 *stuc*, doch buiten het rijm; de

eerste schrijfwijze is de echte naar de uitspraak in Vlaanderen, bepaaldelijk in Westvlaanderen en te Gent, en zonderling is het dat men ten opzichte van dit woord meer toegevend is dan voor *brig* = brug, *krik* = kruk, *rig* = rug, enz. Doch een stuk voor een weinig is nog niet gantsch buiten gebruik. Men zegt, b. v.: een stuk slapen, enz. De middeleeuwsche schrijvers bezigden *stic* om alle verdeeling van ruimte zoo wel als van uitgebreidheid, om elke splitsing uit te drukken. Sprekende van de Zeven Armen, langs waar de Nijl in zee loopt, zegt de dichter B. VII, v. 868 :

Si es gedeelt in .vij. sticken.

In het zelfde boek v. 1050 spreekt hij van Persepolis, die Alexander *brac te sticken*, d. i. verwoestte. In den *Spiegel hist.* gewaagt Maerlant van een *paert te sticke slaen*.

985. *Hebben so menegen, i. hebben wi so m.*

988. *Een coen man sal dier doet ontflien*

En minnen dlijf.

Deze woorden spiegelen niet juist de gedachte van Galtherus af; deze zegt :

*Fortis animi est contemnere mortem,
Non odisse tamen vitam.*

Schreef de dichter zoo, dan stelde *contemnere*, verachten, hem het denkbeeld voor van iemand of iets den rug toekeeren. De waalsche latinist wil dat men de dood niet ontwijken zal, al heeft men het leven lief, de Vlaming leert dat men niet roekeloos het leven zal wagen. Mij dunkt dat deze twee wijzen van zien in den grond dezelfde zijn, als welke voor Sevastopol de wederzijdsche regel was der roekeloze Franschen en der koene Engelschen.

992. *Dien coninc vernoit sijn leven,*

Also hi hevet gesneven.

— Het is meer dan twijfelachtig of Maerlant dit schreef om te zeggen wat Galtherus uitdrukte door *ignavo vivere mors est*. Het is immers niet waarschijnlijk dat de dichter den koning door een zijner veldheeren in 't gezicht zal laten zeggen, dat hij

eenen moedelooze, eenen lafaart heet, en dit wel op het oogeblik wanneer hij hem wil overhalen om goedmoeds de kroon neer te leggen. In plaats van *coninc* zal men dus ook hier te lezen hebben *coene*.

994. *Die cone en leet niet onghespart,*

Hi siet, hi merct wat eem tho behart.

— Duidelijk is in den tweeden regel te lezen : *Wat hem toe behort*; dus moet *ongespart* veranderd worden in *ongesport*.

Het latijn heeft :

*E contra nihil est quod fortis et ardua virtus
Linqunt inexpertum, movet omnia, et omnia tentat.*

Ongesport is dus de vertaling van *inexpertum*, part. praet. van *sporen*, nasporen.

998. *Nu doe, nu welaant* de vertaling van *age*. Thans spreekt men uit toe!

1000 *Dat si di weder geven sal, i. Dat hise di weder g. s.* — Se slaat hier op Daris kroon, in het volgend vers op Daris vijanden.

1005. *Balch eem sere*, belgde zich bevig. — *Balch*, imperf. van *Belgen*, ook *bolch*, dat misschien jonger is. *Balch hem*, ontmoeten wij meermalen in ons gedicht; doch eenmaal ontbrak het relativum, B. IV, v. 908, wat men eveneens tegenkomt in *Reinaert*, v. 1769, 5205.

1006. *Vel, i. wel.*

1015. *En bat dat hijs ontberen soude.* — En bad dat hij het laten zou, namelijk van Narbesines te doorsteken. — *Ontberen*. In den *Sp. hist.* vindt men *hem ontberen*; « doch het heeft later het relativum verloren, » zegt Halbertsma (*Aant.*, bl. 291). Dat moet reeds vroeger geschied zijn, vermits er in den *Alexander* geen spoor van is, gelijk men nog zien kan B. III, v. 476. De *Esopet* en de *Ferguut* hebben enkel *ontberen* of *ontbaren*.

1017. *Hijt tswert, i. hi tswert.*

1018. *Si hieten ere tenten saen*

Buten dies conincs tenten slaen.

Zij gaven bevel, dadelijk hunne tenten afgezonderd van die des konings op te slaan. — Men spreekt nog dagelijks van een huis *buiten* de andere huizen te bouwen, van op de markt *buiten* de kramen te staan.

1033. *Hi hielt al over barade.* — Hij hield het al voor bedrog. — Over het woord zie Clignett, *Bydragen* bl. 349, vooral Gachets *Glossaire* op *Baras*. In den zin van verward gerucht, misbaar, zie B. VII op v. 513.

1040. *In die tenten was groet gescal,*

Want hi was onberecht al.

In de legerplaats heerschte luidruchtige gemoedsbeweging, want er was geen bestuur meer. — *Gescal*, gerucht, getier, laweit, thans alleen gebezigd voor het geklank van blaasinstrumenten. — *Hi*, l. *het* : immers niet Darius was het die onbestuurd (*onberecht*) was, maar het waren zijne zaken. Het latijn heeft :

*In castris igitur, quas jam rectore carebant,
Motus erat varius animorum.*

1045. *Hre* = here.

1044. *Alse, als hi.* Spreek uit *alsé*.

1047. *Wee*, hoe. Zoo ook v. 1038, doch elders *we* of *wie*.

1034. *Want hi van groter macht, l. want hi es v. g. m.*

Het latijn zegt :

*Majestas regia magni
Ponderis esse solet.*

1035. *Dach en nacht.* — en, aldus, beter *en*.

1036. *Si ghinghen met eem int ongeval,*

Eñ si ontsiene int geval.

In den tegenspoed zouden zij hem bijstaan, in den voorspoed vreezen zij hem. Galtherus zegt :

*Et quos in sorte secunda
Barbaries metuit, veneratur numine presso.*

— Voor vreezen kwamen wij *ontsien* reeds tegen en wel B. II, v. 519, *die heren ontsagen*, zelfs *hem ontsien*, zich bevreesd

maken. Toen zijn arts, van poging tot vergiftiging beschuldigd, aan Alexander den drank aanbod,

II. 375. *Geboet hi mede den coninc*

Dat hi hem niet en soude ontsien.

Deze uitdrukking *hem ontsien* voor vreezen komt hier lager nog voor v. 1180 en 1191. Verg. Clignetts *Bydragen*, bl. 259 volg. — *Geval* staat hier tegenover *ongeval*, schoon de dichter eenige regels verder er van zegt :

Eest geval goet ocht quaet.

Reeds eenige verzen vroeger vindt men het onderscheid gemaakt :

v. 382. *Die es ongetrouwe overal,*

Die allene int geval

Sinen vriend dus heeft vercoren.

en 387.

Hi es wel werdich, sonder waen,

Alles ongevals

Die hem scaemt sijne aventure.

B. IX, v. 725 zegt Alexander dat hij Porus overwonnen heeft

Bi aventure en bi gevalle.

1064. *Bedi si seiden si souden togen*

Grote onscout vor sijn ogen,

Eñ grote onscout bieden.

Plaatsen wij eens het latijn hier naast :

*Ergo dotis operam dare et excusare furorem
Decrevère suum, simulanti voce reverti
Ut decet, et tanti se paenituisse reatus
Ficturos.*

Volgens Wouter besloten de samenzweerders listig des konings gramschap tot bedaren te brengen, met geveinsde stem, zoo veel als 't kon, hunne woorden in te trekken, en van de zoo zware beschuldiging berouw te toonen. Met *onscout* van v. 1065 te veranderen in *scout* (schuld) krijgt de magere phrase van

Maerlant toch een goeden zin. Het heete dan : « Zij zeiden dat zij voor den koning schuld zouden belijden en hem hunne verontschuldiging aanbieden. »

1068. *Bedi*, l. *bede*, beide.

1075. *Si twee quamen toe gestreken*

Met lieden van eerre hulde.

Beide kwamen aangestreeken met hunne vazallen. — *Zij twee, zij drie*, enz. is nog van dagelijksch gebruik. — *Gestreken*. Het woord is gelukkig gekozen om het toenaderen te kennen te geven der twee listige verraders; het is overigens, met zijne composita, nog steeds in ieders mond. — *Hulde*, leenhulde. Lieden van hunne hulde, d. i. vazallen van hen, getrouwen. In den zin van *genegenheid* komt het woord later in dezen zang voor :

v. 1196. Dus waende hi alderbeste gewinnen
Alexanders hulde met minnen.

Verg. Huydecoper op Stoke, I, v. 566.

1076. *En boden eem groet genaden*. En boden hem hunnen diepen eerbied. — *Genade* heeft in zich het begrip van zachtjes neêrzinken, hetzij om zich uit te rusten, of om door een voetval te danken, zegt Ziemann. De pligtpleging heeft hier ook met oostersch ter aarde platliggen plaats, zoo als blijkt uit v. 1082-85.

1084. *Si boden eem eer ten selven stonden,*

Nochtan dat sine selven bonden.

Duidelijker bij Galtherus :

Et sustinuit venerari

Tunc patricida ducein, quem post in vincula servus

Detrusurus erat.

1092. *En aldus.*

1096. *In allen doen*, in alle handelings, werking, in al hun doen. Zie B. IV op v. 425.

1106. *Hi hadde bi dien .c. iaren*. — Hij telde bijna honderd jaren. — Dit is een bewijs hoe weinig Maerlant zich somtijds

bekreunde over het getrouw teruggeven van Wouters gedachte. Deze zegt van Patron *integer aëro*, eerlijk door zijne hooge jaren, d. i. op wien de eêrzucht, aan jongeren leeftijd eigen, door de hooge jaren van zelf geen vat meer had. Deze uitzonderlijke ouderdom aan eenen krijgsoverste toegekend, laat vermoeden dat Maerlant werkelijk kan geschreven hebben B. I, v. 855, dat Alexander geene veldheeren koos welke minder dan tachtig jaren telden.

1111. *Blide*, l. *onblide*.

1115. *Doe hi mochte sprac met stade*. — *Sprac* voor *sprach hi*; welke weglating van het pronomen wij reeds aantoonde als behoorende tot den middeleeuwschen stijl.

1121. *Met hen en canstu niet gehermen*. — Met hen kunt gij u niet ter ruste begeven. — *Gehermen*. Op gezag van Kilian heb ik in het eerste deel (bl. 510) dit woord geheel verkeerd uitgelegd, en dientengevolge eene schrijffout van den kopist getracht te verklaren. Daar leest men, B. II, v. 755 :

Te wane die keytijf mene gehermet.

Voor *mene* dient er gelezen te worden *niene*, zoo dat de zin is : « Ik geloof dat de ellendeling geene rust kan vinden ». Na het lezen van De Vrieses artikel over *Gehermen*, in De Jagers *Archief voor Nederlandsche Taalkunde*, d. I, bl. 65 en volg., blijft er voor mij geen twijfel over opzichthens de ware beteekenis van het woord. Op meer plaatsen van den *Alexander* komt het voor, en telkens kan het door *rusten* verklaard worden.

B. V, v. 444. Nochtan en mochte eem die aventure

Van mi altoes niet bescermen,

Dat ickene dan leet geheermen.

B. VIJ, v. 1006.

Daer sijn worme met .II. armen,

So stare sine laten niet geharmen

Enen starken olifant.

1127. *Weestu*, l. *weetstu*.

1129. *Wine en hebben anders niet .I. twint*

Dan wi hopen tote di.

Wij hebben anders niet een zier dan wat wij hopen in u. — *Twint*. Over dit woord is reeds veel geschreven. Kiliaen noemt *Twint*, *twijnt*, *twent*, oud vlaamsch en hollandsch, en verklaart het door *nihil*, *nihilum*, *minime*, en zegt dat het te zijnen tijde door de poëten in *twint achten* (ergens geene waarde aan hechten) nog gebruikt was. Inderdaad Casteleyn zingt in een zijner liedekens:

Dien Godt bemint
Dwaelt niet een twint.

Sommigen houden het als zijnde van hetzelfde thema met *twée*, *twijnen*, enz., en zoo veel beteekenend als *draad*; dus: een *twint niet vroeder* = niet een draadje wijzer. Anderen nemen het voor *dwind* d. i. *de wind*. Reeds driemaal kwamen wij het woord tegen, en telkens past er, naast de vorige, ook deze verklaring op:

- II. 330. En achte hi een *twint* niet das.
IV. 1350. Ocht hijs een *twint* niet en achte.
V. 88 (var). (Al en was) hi en *twint* niet te vroeder.

In alle drie gevallen laat het woord zich gereedelijk verklaren door *wind*, *blaas*. Meer gezocht zou het zijn of verouderd (en dus conventionneel geworden) B. X, v. 825, waar Alexander de voorkennis van zijn lot willende hebben, van den Maneboom tot antwoord krijgt:

En vraech ons en *twint* niet vort.

De Jager bewijst dat Dirc Potter en Hillegaersberch *twinc* schreven, wat Huydecoper reeds in een Hs. van Stokes kronijk gevonden, doch voor eene onoplettenheid van den kopist genomen had (d. I, bl. 163). *Twinc* is het verbale van het verloren werkwoord *twinken*, waarvan het frequentatief *twinctian*, *to twincte*, *twinkelen*, in het Angs., Eng., en Platd. bekend is, en bij den tegenwoordigen Vlaming door *pinken*, *pinkoogen*, vervangen is. *Twinc* is dus een oogwenk, een *oogpink*, gelijk men nog wel in Vlaanderen zegt.

Twint en *twinc* zijn beide een en 't zelfde, zoo besluit De

Jager, gerugsteund door eene opmerking van Grimm en het voortleven der beide vormen in hoogduitsche dialecten. Intuschen schijnt het dat *Twint* minder bij de Hollanders in gang was, die van in de eerste helft der vijftiende eeuw den voorkeur gaven aan *twinc*, terwijl het bij de Vlamingen in het midden der volgende eeuw nog niet was uitgestorven. Zie De Jager, *Verscheidenheden*, bl. 231 en volg.

1151. *ic bidde di emmer, coninc cri,*
Dattu dedes dese dinc.

— Dergelijke harde verzen teekenden wij o. a. in het tweede boek viermaal aan. Zie aldaar op v. 1076 en 1189.

1155. *Want ic ben een incomelinc,*
Seg ic dat iemant van den here,
Voer di woude ic staen ter were.

— Dat heeft geen zin, hoe men ook de punctuatie stelle. Galtherus zegt:

Esse tui custos extremus et advenx nunquam
Expeterem, fierique tuae tutella salutis:
Si tibi quemque alium posse hoc praestare vidrem.

Men krijgt een goeden zin met *seg ic* te veranderen in *seget*, zegt het. Versta: Dat ik een vreemdeling ben — zegt iemand van het leger dit (als een verwijt aan mij) — ik ben bereid u te verdedigen (te toonen, dat ik als vreemdeling u beter dien dan uwe eigen landslieden).

1156. *Nu willie wale*. Ik wil, d. i. ik wil toestemmen, ik geef toe. Men zegt nog: *ik wil wel*. — De vijf verzen die in 't latijn dezen zin vooraf gaan, schijnen bij Maerlant in de pen te zijn gebleven. Het

Nunquam Patrona tacebit
Gallica posteritas.

kwam den Vlaming niet te pas.

1140. *Alsoe gaen*, l. *Alsoe laet gaen*.

1141. *Beidi so wat mi gesciet*.

Eñ wils God niet gehingen,
Men machs altoes niet volbringen.
l. *Bedi so wat nu gesciet*, enz.

— Het is immers de schrijver, die in algemeene bewoordingen, en niet op hem alleen toepasselijk, spreekt.

1146. *Mettien woude hijt doen.*

1. *Mettien woude hijt niet doen.*

— Darius wilde den raad van Patron niet volgen, gelijk overigens uit zijn antwoord blijkt. Sedert een twintigtal verzen moet de afschrijver het bijzonder lastig gehad hebben. Ook ter inleiding van Darius antwoord (v. 1150) schijnt er iets te ontbreken.

1152. *Nochtan en willic niet laten*

Mine liede en u verhaten.

— De natuurlijke loop der gedachten duidt aan, dat Darius in deze twee verzen niet Patron, maar alleen zijne verraders bedoelt; het tweede vers zal dus wel dienen gelezen te worden :

Mine liede en verhaten.

— *Verhaten*, van iemand afkeurig worden; *odio habere*, zegt Kilian.

1154. *Woe wocht ic van hen sceden?* Hoe mogt ik van hen scheiden? — *Wocht*, 1. *mocht*. — *Hen* voluit geschreven. Tusschen deze regel en v. 1174 ontmoet men nog vijfmaal *hen* in volle letters, en wel met den dat: v. 1155, *met hen*; v. 1156, *hen gedaen* (aan hen g.); v. 1160, *hen quaet gesciet*; v. 1164, *hen bequame* (hun dienstig); v. 1174, *hiet hen* (beval hun). Wij lezen integendeel v. 1165, *van eem* (van hen).

1168. *Patron wart so te ongemake*. Patron werd met een ongesteld. — *So*, met een, dadelijk. Men hoort nog dagelijks: ik zal zoo komen, ik ga zoo, enz. — *Te ongemake*, ontsteld, bedroefd, gemelijk. Men bezigt thans nog *ongemakkelijk zijn*.

1170. *Dien hepe*, 1. *dien hope*. — Onze middeleeuwsche schrijvers bezigden *hope* in 't mannel. geslacht, volgens Bilderdijk, *geslachtlijst*. Zie ook B. V, op v. 448, B. X, op v. 1541.

1174. *En hiet hen dat si weren gereit*

Te dogene leef en leit.

En maande hen aan bereid te wezen, lief en leed te verdragen. — *Te dogene*. Nog bij Kil. was *doghen* niet geheel door *gedoo-*

gen verdrongen, en stond het naast *dooghen* = *deughen*. Het latijn heeft *pati*.

1177. *Bessus, die quade knecht,*

Die eem selven sculdich mende

Dat hi Daris doet sere mende.

— *Mende*, voor *meende*, gelijk elders *wet God* = weet God, *vechden* = *veechden*, enz., imp. van *menen*, in den zin hebben.

1181. *Hi ontsach eem, sonder waen,*

Dat Patron sijns gewoech.

Hij vreesde dat Patron zich met hem bemoeide. — Over *ontsien* zie hier voren op v. 1056 en verg. nog Bormans, *Christina*, bl. 118, 207 en 489. — *Gewoech* = *gewoog*, van *gewegen*, thans *bewegen*. Wegen, zegt Ten Kate (*Aenl. II*, bl. 505), *librare*, et *olim movere, moveri, et vehi*. *Sijns gewoech*, is nog letterlijk zooveel als *van hem gevaagde*.

1198. *Hier verste hi dese mort*

Toten nacht, en vor bat vort.

Thans stelde hij de moord uit tot den nacht, en trok verder voort. — *Verste*, hier over zie de aant., B. VIII, op v. 661. — *Bat vort*, verder. Reeds is opgemerkt dat *bat*, *bet* op zich zelven de betekenis heeft van *beter*, en eigenlijk eene voorkeur aanduidt. Zie B. III, op v. 1262. Vóór een bijv. nw. geplaatst, versterkt het de kracht van dat woord: *bat op*, hooger op, III, 1262; *bat gins*, verder, V, v. 389; *bat gehende*, digter bij VI, 601.

1225. Het vraagteken dient in eene punt veranderd te worden.

1224. *Een man*. — Er staat *een ma*. De afschrijver zal het streepje boven de *a* vergeten hebben.

1255. *Dat het was en niet el.*

1. *Dat het valsch was en n. e.*

1242. *Gelochte* 1. *geloest*, geloofst; het praes. voor het imperf. Het bewijs ligt in het tegenrijm *thoeft*, dat niet *thoeft* zijn kan.

1247. *Eince*. — Drukfout, 1. *einde*.

(Opschrift). *Wie hun dode l. wie him, d. i. wie hem.*

12. *Men mach wale weten wat si meent.* — Nergens wordt de logische gang van den zin meer gestoord dan hier, door het invoegen van het praesens tusschen eene reeks imperfectums.

16. *Die maene merrede sonder blijf.* De maan hield onmiddelijk stil. — *Merrede.* Kil. kent merren, marren, meeren: het moet nog ergens voortleven. — *Sonder blijf,* een lap, zoo veel als: zonder vertoeven; dus, onmiddelijk.

19. *Dus vertekende si sine doet.* — Dus voorspelde zij zijne dood. — *Vertekende* is hier zoo veel als voorttekende. Zoo kwamen wij *versien* tegen in den zin van voorzien, I, 587 en III, 1256.

27. *Die wilen was Asien onderdaen.*

I. *Dien wilen was,* enz.

50. *Eñ garsoen eñ knapen.* — Maerlant zal zeker geschreven hebben *Entie garsoen entie knapen.* Een van de twee nw. houd ik voor pleonastisch. Verg. B. III, op v. 1045 volg., en B. V, op v. 1002.

59. *Minsce.* — Schmeller heeft *minste*, gewis door slechte lezing, gelijk hij meermalen wankelt tusschen *c* en *t*.

40. *Weent* = waent; welken klank de afschrijver behield op v. 55, ten einde wangeluid te voorkomen.

45. *Hi sprac iegen sijs selfs sin.* Hij sprak bij zich zelven.

48. *Hepstu, l. Helpstu.*

59. *En aldus, l. eñ.*

65. *Eñ oft ic qualike hebbe berecht*

Die lande beide nu eñ echt.

En indien ik de landen op een' en ander tijd kwalijk bestierd heb. — *Berecht.* Het woord is overgebleven in *beregt*, de

Sacramenten den stervenden toedienen, lat. *administrari*, fr. *administrer*. — *Nu eñ echt*, eigenlijk nu en later of nu en anderwerf. Op de drie plaatsen in het gedicht, waar ik de uitdrukking ontmoette, sloeg ze telkens op het verledene. *Echt* komt in den *Alexander* meermalen voor in den zin van anderwerf, wederom, even als *echter*; wij ontmoetten het eens in de betekenis van later, en zoo ook *echterste*, laatste. De hier besprokene uitdrukking is evenwel niet het hedendaagsche *nu en dan*, het is er te bepaald voor, en moet meermalen door *steeds* kunnen vertaald worden, gelijk het geval is B. I, v. 897.

71. (*Eñ ofte ic*) *Dien armen ontwijst zijn erve*

Dor des rijes mans bederve.

En indien ik den arme zijn erf ontzegd heb ten voordeele van den rijke. — *Ontwijsten*, het tegenovergestelde van *toewijzen*, lat. *abjudicari*. *Ontwijst* staat in part. praet. met weglating van het hulpww., dat voren en achter genoegzaam geplaatst is. — *Bederve*, van *bederven*, behoeven, van noode hebben, waarover zie Clignetts *Bydragen*, bl. 155 volg.

75. *Eñ oft ic dor minne eñ oft dor mede*

Hebbe ontervet mine liede.

En indien ik door gunst of door loontrekking mijne lieden onterfd heb. — *Minne*, lat. *gratia* bij Kil. — *Mede* l. *miede*, gelijk overigens het rijm vereischt. Het woord komt veelvuldig in ons gedicht voor, in den zin van *loon*, die ook hier hem toekomt. Ik zet *loontrekking* om des te klaarder den toestand van Darius af te teekenen.

76. *Present*, gifte. Een van de weinige bastaardwoorden in den *Alexander* voorkomende, dat sedert zijn burgerregt heeft behouden.

81. *Eñ ic recht heb gegeven,*

Eñ trouwe eñ al mijn leven.

Het latijn zegt:

Si jura fidemque perosis

In mundi stadio non munda mente cucurri.

Maerlant kan eene flauwe navolging geschreven hebben en gezegd:

Eñ ic recht en heb gegeven,
Eñ trouwe in al mijn leven.

104. *Mesgroten* = misgroeten, boosaardig aanspreken. In dien *groeten*, in den oorsprong *vociferare*, meest in kwaden zin gebruikt werd, gelijk Halbertsma beweert (*Aant.*, bl. 284), dan moet reeds in Maerlants jeugd het woord verzacht zijn, vermits de dichter er het kwaadduidend voorzetsel *mes* (mis) aanvoegt.

107. *Hen*, aldus.

115. *Antropos*, l. *Atropos*, eene der drie schikgodinnen.

120. *Twi*, waarom. — Vroeger twijfelde ik of dit woord wel eenmaal in het gedicht voorkwam. Dit was eene misgreep: ik heb het meermalen in de tweede helft van het werk ontmoet. Het staat hier tusschen *warom* ingesloten, ja in den *Ferguut* komen beide woorden in éenen adem voor:

v. 1996. In weet waeromme no twi.

Doch hier meen ik dat *twi* beteekent *hoe*, gelijk nog de spreekwijze is *hoe of waarom*. In de beteekenis van *hoe* komt het in den *Alexander*, volgens mij, nog voor B. VIII, v. 718, en IX, v. 560. Of indien men aan *twi* enkel de beteekenis van *waarom* wilde toekennen, staat dan daar het oudere naast het jongere, als eene soort van pleonasmus, gelijk plaats had met *bernen en branden* en menig bastaardwoord naast de eigene uitdrukking?

127. *So en doden mi niet die scalke*. — In de middeleeuwen had *scalce* eene veel ongunstigere beteekenis dan thans. Oorspronkelijk een slaaf, verstond men er een loozen, doortrapten deugniet door.

128. *Aen enen balke*. — In Westvlaanderen, althans te Kortrijk is *balke* van 't vrouwelijk geslacht.

140. *Eñ*, l. *en*, neg. Het scheiteeken achter *knapen* is te veel. — *Hen*, aldus.

148. *Vander quader scalker scaere*. — Vroeger merkten wij reeds de verbuiging *der Sonner* op.

155. *Eñ die Percen*. — Tusschen dit en het voorgaande vers

moet er iets zijn uitgevallen; trouwens in zijn tegenwoordigen stand slaat dit *eñ* op niets. — *Herre*, l. *here*.

162. *Wat suldi doien!* Wat zult gij (ellendig) sterven! *Doien* voor *dooden*, sterven. Althans meen ik dat hier de gissing van den schrander Ten Kate bewaarheid wordt, wanneer hij zegt: « Wijders is wel waardig te overwegen of niet voormaels de alleroudste grondbeteekenis mogte geweest zijn, *ontbouden worden* (vermits het sterven de ontbinding van eenig levend schepsel aenduidt), of anders, *overgaen tot eene andere gedaente*. » *Aent.*, II, bl. 615. Het ang. heet *dydan*, sterven.

165. *We ongestede es dit geval*. — Hoe onbestendig is het lot. Kil. heeft *gestaet*, in statu collocatus.

165. *We wandele es die aventure!* — Hoe veranderlijk is het lot! De regel is eene herhaling in andere woorden van v. 165. Doch *wandele* of *wandel* is een adj., dat Kil. niet meer kende, wel *wandelbaer*, hetwelk hij voor oud opgeeft. Wij ontmoetten *wandel aventure*, B. VI, v. 526, en *wandelde dan een wint*, B. II, v. 421.

167. *Van den oesten toten westen*. — Dit vers heeft geen tegenrijm. Er is dus waarschijnlijk een regel uitgevallen, al lijdt er de zin niet bij. B. X, v. 569 leest men *van westen tote oesten*, « van west tot oost, » en denkt zich de woorden als eigenamen.

169. *En*, drukfout, l. *eñ*. Zoo ook v. 186.

178. *Met groten scame*, drukfout, l. *met groter scame*.

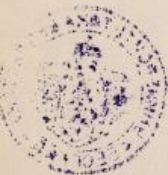
188. *Want vliet hi, wi volgen na*. Want vliedt hij wij volgen hem na. — Nog eene elliptische uitdrukking, waaronder verstaan wordt: (zoo dachten zij bij zich zelve). Deze regel zou dan best tusschen guillemets staan.

197. *Wi*, l. *wie*.

206. *Ebactrina*, l. *Ecbactana*, en zie *Aant.*, B. VI, op v. 815. Deze overoude hoofdstad van gantsch Mediën diende tot zomerverblijf der persische koningen. In haar sterk kasteel bevond zich 's rijks hoofdschatkamer.

212. *Wende* = waende.

215. *Actinge*. — Schmeiler schreef *attinge*, doch twijfelde

in eene kantaanteekening of niet *actinge* te lezen ware. Wij kwamen reeds vroeger de schrijffout *actinge* voor *achtinge* tegen.

221. *Doer*, l. *doen*, toen.

227. *Woet*, overlandsch voor *hoet* = hoe het. Zie ook v. 228, *woen* voor *hoen*, d. i. *hoe en* = hoe hem.

245. *Conin*, l. *coninc*.

256. *Gesellen*, l. *gelele*, geesels.

265. *Her en dare*. — *En*, aldus; doch beter *en*. Dezelfde aanmerking geldt voor *en*, v. 279.

280. *Want hen waren die strate cont*: Want de wegen waren hun bekend. — *Hen*, dat. plur. Zoo ook v. 287.

290. *Brocubelus*. — Het latijn heeft *Brucubessus*.

299. *Gewapen*, l. *gewapent*.

307. *Doe die griexe scare hoerde*, l. *doet die griexe*, enz., of misschien, *doe die griexe scare dit h*.

315. *So mocht men horen dat baræt*: Mogt men dat verward gerucht hooren. — Aan Clignett kwam *baræt* anders niet voor dan in den zin van bedrog, ontrouw. Hier is het duidelijk gerucht, of liever verward gerucht, misbaar, rumoer, gelijk het bij een verwarden aftogt is. In dien zelfden zin komt het voor B. IX, v. 57, waar de dichter spreekt van 't gerucht dat de Atesis en de Ganges bij hun samenvloeyen maken:

Si maken harde groet baræt,
Daer eer stroom te gader gaet.

314. L. *En wagen horen en kerren*. Verg. v. 182.

329. *Voetgenher*, l. *voetgangher*, gelijk vroeger op meer plaatsen.

355. *Hen*, aldus.

352. *In voor en*, gelijk vroeger reeds is opgemerkt, l. *en*.

360. *Si scoten eer wapen of*. — Men zegt nog: zijne kleederen, wapenen aan- of afschieten, voor aan- of uitdoen. — *Of voor af* is nog in de westvlaamsche uitspraak.

367. *En te Daris*, l. *en spraken te Daris*.

376. *Ik bidde u, ocht minen goden*

Dat ghi mi wilt doden.

Er zal wel moeten gelezen worden:

Ik bidde u, ocht mine goden
Gedoghen, dat gi mi, enz.

387. *Te naren*, l. *te waren*, de gewone stoplap.

397. *Hen*, aldus.

398. *En scoten op Darise, eeren here,*
Menegen spiet en menegen gere.

Het latijn zegt:

Dominumque patremque cruentis
Confodiant jaculis, et in ipsum grandinis instar
Spicula conjiciunt.

De geren vielen dus als hagel op den ongelukkigen Darius. Doch wat is een *gere*? Volgens het latijn zou het een pijl, schicht zijn. In het middelhoogduitsch vindt men echter *pheil* en *gere* naast elkander gevoegd:

Unde begundens vaste schiessen
Mit pheilen und mit geren.

De naam komt van de wiggevorm der ijzeren punt, gelijk nog de Vlaming het woord gebruikt om de spitstoeloopende pand van een kleed aan te duiden. Ziemann stelt het gelijk met het gotisch *gais*, lat. *gæsum*, fr. *gése*. Het *gæsum* was een wapen van de ligte troepen: de Franschen gebruikten het nog in de dertiende eeuw, dus in den tijd van Maerlant. Het was een werpschiet van halve lengte. Zie over dit wapen Bardin: *Dict. de l'armée de terre*, op *Gése*; Ziemann op *Ger*; *Tweede proeve van oudheid-taal- en dichtkunde door het genootschap: Dulces ante omnia musae*. Utr. 1782, bl. 7-16, bevattende eene verhandeling over het woord door Alewijn, volgens den uitgever van het tweede deel van den *Spiegel historiael*. Deze uitgever beweert (bl. 104), dat door den schrijver van den *Segelijn van Jerusalem*, *Ghere* en *Swaert* onderling verwisseld worden. Doch zijne andere aanhalingen pleiten voor onze uitlegging.

402. *Dant sine int herte niet en raechten.* — Voor *dant* leze men vrij *want*. Wat *raechten* (raakten) betreft, het moet rijmen op *brachten*. In de huidige spraak wordt het nergens, vermeen ik, uitgesproken *rachten*, wel *rakten*; doch het rijm blijft even ongelukkig. De Westvlamingen zeggen evenwel *gerochten*, *brogten*, en misschien heeft de jonge Maerlant zoo geschreven. De herhaling van den zelfden rijmslag in de twee opvolgende verzen kan geene ernstige opwerping zijn tegen deze meening, aangezien het verschijnsel meermalen in ons gedicht wordt waargenomen, onder anderen in dit boek v. 1250-55, 1316-19.

406. *Hen*, aldus.

414. *Her in ter*, hier en daar, v. 475 *her in tere*; B. VIII, v. 66, *her int dare*. Elders *her en dare*. Over *in* = *en* spraken wij reeds B. I, op v. 289.

415. *Si een*, l. *si en* d. i. zij zich.

416. *Daer bleven V^e amirale.* — Van het arabisch *Amir*, hetwelk de betekenis heeft van heer, bevelhebber, kwam het woord *amiral* (admiraal) naar het Westen over. Het beteekende een veldoverste. Van eenen vlootvoogd zei men: *amiral ter zee*. Later werd het woord enkel op eenen vlootvoogd toegepast. Onder het huis van Boergonje kreeg Vlaanderen zijnen admiraal. Het latijn zegt: *Quingenti quirites*.

425. *Ere*, l. *here*.

429. *Overwaecten*, l. *overwieken*, rijmende op *Grieken*. *Waken* was dus bij Maerlant van de sterke verbuiging. Er zijn meer voorbeelden in ons Hs. van het gelijkvloeiend maken van werkwoorden.

455. *En* aldus, doch, l. *en*.

454. *Dat wonder dat die coninc dede*, l. *Dats wonder dat die coninc dede*.

448. *Dat hi verweren mochte*, l. *dat hi hem v. m.*

456. *Te ware*, l. *te waren*: *waren*.

457. *Dier*, l. *daer*.

459. *Dan es Alexander hadde eer*, l. *Dans Alexander h. e. d. i.*, dan Alexander wel eer er van had, namelijk krijgsgevangenen.

In het fransch zou men zeggen: qu'Alexandre n'en avait auparavant.

461. *Drie M^e*, drie honderd duizend. De kopij heeft eene kleine *o* boven de *M*, wat de drukker met zijne karakters niet kan terug geven. l. *Drie M* of .iiij.^m, gelijk op v. 472. Bij Galthierus leest men *clari ter millia quirites*. Wij vinden hier *quirites* vertaald door *princen*, terwijl wij het op v. 416 overgebragt zagen door *amirale*.

470. *So*, drukfout, l. *soe*, zoo.

478. *Maer ic meen sijs niet en vonden*: dat zij er niets van vonden, d. i., dat zij hem in 't geheel niet vonden. Het volk spreekt nog zoo.

481. *Dart een lijc was over al*, l. *dart eenlijc was overal*. — *Eenlijc*, eenzaam. Te Kortrijk zegt men *Eendelijc* voor gruwzaam.

484. *Die flume heet Albene*. — Bij zijn model vond Maerlant dezen naam niet, ook niet bij Curtius. De geschiedschrijver maakt zelfs geene melding van eene rivier of beek. Onze dichter was dus niet verlegen om eigennamen te verzinnen, gelijk wij trouwens reeds vroeger zagen, of om de aardrijkskunde grillig te verwringen. Er was inderdaad eene rivier *Albanus* gekend, en in Azia gelegen, doch in Albania. Deze rivier, die in het Kaspisch meer vloeide, behoort thans tot de russische provincie Daghestan, in het Kaukasich gebied. Ze ligt tamelijk verre noordwaarts van de plaats waar de stervende Darius gevonden werd.

Reeds in het derde boek, v. 1155, vermeldt onze dichter de *Albane*, en juist op eene plaats waar hij zijn model verlaat. Gauthier vergelijkt daar Alexander aan eenen jagthond die door het dikke woud het wild opspoort. Het komt mij voor dat *Canis* aan Maerlant voor den geest gewemeld heeft en dat hij er *Canus* van heeft gemaakt, die dan tot eene rivier gedijd is, gelijk onze dichter elders van *Cydnus* eene zwaan maakt.

485. *Tuschen Brandijs en Nele*

En sijn niet .iiij. soe soete beken.

D. II.

— *Brandijs*, Brandusium, staat reeds vermeld B. V, v. 1073. Wat *Nele* betreft, de ouden kenden *Nelia* een plaatsje in Thessalië, en het riviertje *Nelus* in Spanje, thans Rio-de-la-Puente volgens Forbiger (III, bl. 19). Wanneer men de kaart van Europa beschouwt, dan is men geneigd te gelooven dat Maerlant eerder aan het spaansch water dan aan het grieksch stadje zou kunnen gedacht hebben, indien één van beiden hem voor den geest gezwefd hebbe. De omstandigheid dat er van eene rivier spraak is, pleit mede voor de *Nelus*. In dat geval stond er misschien oorspronkelijk *Entie Nele* in plaats van *en Nele*.

500. *Gwont*, l. *gewont*. Nogmaels de *e* van het augmentum weggelaten...

509. *En die here met groten prige*

Was van Peren en van Meden.

— *Prige* wierde hier niet zeer gelukkig verklaard door ijver, drift, of nijd, gelijk Huydecoper wil in zijne *Aanm.* op Stoke, l. 36, even zoo min als hier voren, B. II, v. 980 :

Vecht als ic doe, om prijch,
Deelt met mi den starken wijch.

In beide gevallen schijnt het woord in den onstoffelijken zin van glorie te moeten worden opgevat. Anders komt het nog al in den zin van drift voor :

II. 437, Si quamen daer met groten prige.

III. 560, Die iegen een vaecht met prige.

VII. 432, Die Grieken waren van groten prige.

Te prige laat zich goed verklaren door om strijd, b. v. :

IV. 1044, Begonsten si al vlien te prige.

VII. 233, Die heren riepen al te prige.

Ik meen zelfs dat het in de beteekenis van strijd dient opgenomen te worden :

II. 723, Want die knechte die willen prijch
Houden iegen sinen here.

En zoo is *prijchspel*, elders *nijtspele* anders niet dan strijdspel :

I. 4448, In een prijchspel daer si waren.

512. *Polistratus conste wale*

Beide iodsche en griexhe tale.

— *Iodchs*. Er diende te staan *intsch* (indisch), gelijk trouwens Galtherus aanwijst :

Cumque rogaretur indo sermone quis esset.

B. X, v. 564, 595, komt *ints*, *indtsch* voor, ook in gezelschap van het grieksch. Heeft Maerlant *iodchs* = joodsch geschreven? Een weinig verder spreekt hij van *ebreus* en *caldeus*, v. 702-705.

513. *We du?* wie gij? — *Du* rijmt hier op *nu*, en zal dus niet op zijn overlandsch (*doe*) geklonken hebben.

519. *Nu hebbic geen geluc meer,*

Dat du verstaes mine tale.

— Darius rekent het voor zijn laatste geluk, dat hij in zijn uiterst oogenblik zijne eigene taal nog kan hooren en spreken. Dit gevoel zit in het menschelijke gemoed, hoe verbasterd men anders moge zijn. Het latijn is wijldrufter, doch min gemoe-delijk :

*Hoc unum Dario solum solamen habetur,
Quod tecum mihi non opus est interprete lingua
Quod loquar extremum discretis auribus, et quod
Non erit extremas in cassum promere voces.*

523. *En ic en bidde nemmeer*. En dan bid ik u niet meer. — *En aldus*; het streepje is vergeten. — *Bidde*; spreekt uit *biddē*, d. i. *biddi*. — *Nemmeer*, op andere plaatsen *nummeer*, *nummee*. Ook meer bepaaldelijk voor *nooit meer* komt het voor.

524. (Opschrift). *Doe lach*, l. *doe hi lach*.

539. *En mi were gevallen stade*. En mij ter hulpe vele. — *Kil* heeft *staede*, *auxilium*; *te staede* komen, venire auxilio; *staede doen*, usui esse; *in staede staen*, id. ontzet doen. Op andere plaatsen van het gedicht beteekent *stade* gelegenheid.

571. *Hen*, aldus. Dat. plur. Op v. 532, *onder hen*.

377. *Seche hen mijn viande.* — *Seche hen*, d. i. *sachen* = *zagen* hem.

380. *En*, aldus. l. eñ.

620. *Wine souden niet over iagen*

Lant eñ pert.

— Voor dit *overjagen* zou men thans zeggen *doorjagen*, *doorbrengen*, d. i. *verkwisten*.

622. *In dien mede.* — Er zijn twee soorten van *mede*; de eenvoudige, anders ook *honigwater* geheeten, zijnde een bij zieding gemaakt mensel van water en honig, in 't latijn *hydromel*, van 't grieksch ὕδρμελι. De andere, der Grieken Οἰνόμελι, der Latijnen *Mulsum*, is ook een mengsel van honig en water, maar dat door gisting wijnachtig geworden is. De noordsche volkeren waren op dezen drank zeer gezet, en de Eddas gewagen meermalen er van. Het is natuurlijk van dezen laatsten, dien Junius *Wijnmeed* noemt, dat Maerlant hier spreekt. Wat echter het latijnsche *mulsum* betreft, moet ik opmerken dat in de middeleeuwen de naam van *mulsa* gegeven werd aan het honigwater. Zoo lees ik in de Geneesleer van Avicenna, in 't begin der XIVe eeuw bewerkt: « Ende geuet hem te drinkene met *mulsa*, dats borne gesoden met zeeme te gadre. »

625. *Daer die goliase gerne in sijn.* — In den *Sp. hist.*, 1^e uitg., d. IV, bl. 234, leest men in 't rijm *goliarden*, dat in eene aant. verklaard wordt, naar Ducange, door *joculatores, bufones*. Roquefort voegt er de beteekenis bij van *vraat, zwelger, slechte kerel, kwast*. Mij dunkt dat Maerlant hier minder de eersten in het oog heeft, als zittende in den *meê* en in den *wijn*. *Zwelger* en *kwast* passen er beter op. Verg. Halbertsma *Aant.*, bl. 203.

624. *Wijn, clareit eñ brufcart.* — In zijnen *Naoogst*, bl. 18, geeft Halbertsma het voorschrift op van den *Clareit*, dat hij echter ten onrechte engelsch zegt te zijn, enkel omdat het getrokken is uit het Bodelecaansch Hs. der *Medulla Chirurgiae Rolandi*. Rolandus immers was een italiaansch heekkundige uit de dertiende eeuw, een van de zoogenaamde *Vier meesters* des Salernitaan-

sche school. Dat voorschrift luidt als volgt: « *Claretum bonum, sive pigmentum* ⁽¹⁾. — Accipe nucem moschatam, cariophilos, gingebas, macis, cinamomum, galangum; quae omnia in pulverem redacta distempera cum bono vino cum tertia parte mellis; post cola per sacculum, et da ad bibendum. Et nota, quod illud idem potest fieri de cerevisia. »

De Vlamingen gingen volgens eene andere wijze te werk: Zij maakten eerst alcoholtinktuur van *clareitcruden* met kandijsuiker en voegden dit mengsel bij den wijn. Zie hier wat men in het Hulthensch Hs., dat onder anderen de werken van Yperman bevat, achter het artikel « *Aqua vite*, dats water des levens, of levende water » leest. « *Wildi oec maken .i. clareyt*, so nempt alreande manieren van cruden daer men clareyt of maect, ende doet stampen te pulvere, ende nemt hart suker also vele als ghi cruuts hebt, ende bindet in .i. wel dunne doeklijn van enen hoeftelede ende legget int water [water des levens]. Ende alst wel enen halven dach darin gelegen heeft so wringet uut ende legget noch anderwerf daer in, ende wringet dan; ende doet aldus .5. werf of .i. werf. Dit sal u water maken so goet ende so starc dat ghi met .i. lepel vol waters maken selt meer dan .i. stoep vol clareyts. Ende na dien dat ghi uwen clareyt goet wilt maken, so mogedi u water goet ende starc maken; ende al heeft die wijn den smaec van den clareyte, hem blijft nochtan sine varuwe. Ende gieti ⁽²⁾.... wijn in .i. nap ende van den watre daer in, dwater sal den wijn dorvlieten ende boven comen. — Ende steet .i. bernende kerse in dien wijn, die wijn sal bernen also lange alse die materie geduert van den

⁽¹⁾ Mouskes maakt onderscheid tusschen *claré* en *piment* (pigmentum). Men leest bij hem:

v. 5479. Et ces justes plainnes de vin
Et de claré u de piment.

Reiffenberg merkt daarop aan: « *Claré, claret, vin qui n'était ni rouge ni blanc: il y en avait de plusieurs nuances, gris, paillet, oeil de perdrix, etc. Piment, vin préparé avec des épices.* » Hij verwijst naar Le Grand d'Aussy, *Hist. de la vie privée des Français*, 2de édit., III, 63 en 67.

⁽²⁾ In 't Hs. iets uitgewreven.

watre : nochtan sal die wijn also goet siin alse hi was, ende hat smaken dan hi dede. »

Men zou mogen veronderstellen dat deze *gebernde Clareit* wel dezelfde drank mogt zijn als de *Bruscart* (want zoo is wel de echte lezing, en niet *Brufcart*). Het mlat. had *bruscare*, branden, waaruit een of ander apotheker de naam van den drank kon samengesteld hebben. Doch deze naam moest dan uit eene romaansche taal genomen zijn : nergens echter heb ik daar eenig spoor van ontdekt. Het kwame zelfs zonderling voor, indien de *Bruscart* dezelfde drank ware als de *gebrande Clareit*, dat eene eeuw na den *Alexander* deze naam niet meer zou bekend geweest zijn aan eenen man der kunst.

Ik ben geneigd eene meer inlandsche afleiding aan het woord toe te kennen. Voor *bruizen* zegt de Vlaming *bruissen*, tusschen Lei en Zee klinkt het *bruschen*, dat men *bru—sken* uitspreekt. *Bruusc* — *aert* ware dus zooveel als schuimende drank, bepaaldelijk schuimende wijn in de besprokene zinsnede. Le Grand d'Aussy getuigt dat men in de middeleeuwen bruizende wijnen kende. In zijne *Hist. de la vie privée des Français*, III, bl. 15, spreekt hij van « les vins blancs (d'Avignon) qui pétillent hors du verre, et qui flattent l'odorat autant que le goût. » Dit zegt hij op gezag van Baccius, *de naturali vinorum historia*, Romæ, 1596.

627. *Hen*, aldus, dat, plur.

642. *Een rijk man, die come can beden*
Sinen pater noster in sinen creden,
Hevet provende en personaet.

— Geheel de tirade tusschen v. 606 en 684 vertoont ons Maerlant als strengen zedemeester, gelijk wij hem uit zijnen lateren *Wapen Martijn* leeren kennen. Hij moet dus reeds wel gezet van zin geweest zijn toen hij den *Alexander* schreef. — In voor en (en), gelijk meermalen. — *Creden*, i. *crede* (en zoo ook : *bede*). De *Cresto*, het *Christen geloove*, dat met het *Vader ons* sedert eeuwen tot de kinderleere behoort. — *Provende*, prebende, sacerdotis proventus, van *provenire*, voortkomen. Het was het

regt dat een geestelijke had om in eene kathedrale of collegiale kerk, waartoe hij behoorde, zekere inkomsten bestaande in geld of in vruchten, te ontvangen. — *Personaet*, pastoorschap, bediening van parochiepastoor. Zie Kil. op het woord *Persoon*. In het *Belgisch Museum*, dl. II, bl. 162 en volg., staat een belangrijk stuk rakende het personaatschap der kerk van Nispen bij Breda, van het jaar 1421.

645. *Een arme clerc die bi eem staet,*

Die ter cure es wael fondert.

— *Clerc*, mlat. clericus, beteekende een geleerd man; en daar in de vroegste tijden onzer middeleeuwsche ontwikkeling, de geleerdheid voornamelijk onder de geestelijken te vinden was, verstonde men door klerk bepaaldelijk een geestelijk persoon. Dewijl de geleerdheid verbonden was met de kennis van het latijn, het eenige voertuig van beschaving en wetenschap vóór het einde der XIIIe eeuw, zoo bragt men den titel van klerk over op ieder persoon die latijn kon, ja leerde, nagenoeg gelijk thans het volk in Vlaanderen iemand geleerdheid toekent naar de hoeveelheid fransch die hij magtig is. *Clerc* is hier in den zin van geestelijk persoon, gelijk op v. 648 *clergie* de geestelijkheid beteekent, fr. *clergé*. — *Cure*, van het latijn *curia*, hetzelfde als *personaet*. Thans nog spreekt ieder pastoor van zijne *cure*. — *Fondert*, men bezigt nog b. v. : *gefondeerd wezen in zijn regt*.

652. *Hedde dat heerscap oec gelove*
Dat groten sonden weren roef,
Sine zouden niet so vele striden.

Ik zou voorstellen te lezen :

Hadde dat heerscap oec gelove
Wat grote sonde ware roef,
Sine, enz.

Geloofden de heeren wat groote zonde het rooven is, zij zouden niet zoo veel twisten. — Maerlant heeft meer voorbeelden van een woord in *concreto* met het werkwoord in het meervoud. — *Heerscap*, ook *heerschapper* (van waar *heerschappij*), meester, gebieder, vorst. Het woord is nog veel gebezigd, vooral ten platten lande,

wanneer men iemand van hooger rang of gezag aanspreekt. — *Striden*, twisten. De *Climax* wijst hier de beteekenis aan. Te Kortrijk is de verkorting *striën* van dagelijksch gebruik.

656. *Vrederic en hadde, dats mijn waen,*

Den paus verdreven daen,

Die geheten was Innocent.

— Er is hier spraak van keizer Frederik II, en van Innocentius IV, die tot paus gekozen werd den 25 juni 1243, en overleed den 7 dec. 1254. Innocentius, die vóór zijn pausschap de vriend was des keizers, ten einde het misnoegen van dezen te ontgaan, nam den 2 dec. 1244 de wijk naar Lyon, waar hij verbleef tot na de dood van Frederik, welke voorviel den 13 dec. 1250. Intusschen werd de keizer den 17 juli 1245 op het Concilie van Lyon in den kerkelijken ban geslagen, en van den keizerlijken troon vervallen verklaard.

Indien het *was* van v. 658 niet tot de menigvuldige schrijffouten van den kopist moet gerekend worden, dan kunnen deze verzen niet vóór het midden van december 1254 geschreven zijn. De twee opvolgende regels:

Hadde hi versien dien torment,

Dien hi doget alte hant.

konden dan stellig op den overledene slaan, dewijl Frederik in den ban der kerk gestorven was, en dus de dichter, volgens de begrippen van zijnen tijd, stellig mogt aannemen dat 's Keizers ziel buiten het rijk der zaligen gesloten was.

Ik meen echter met Jonckbloet ⁽¹⁾ dat men lezen moet *es*, en dat het *torment* niet den helschen ketel beduidt, maar Frederiks hartzeer van zich van den keizerlijken zetel verstooten te zien. Het is trouwens niet te veronderstellen dat tusschen het vervaardigen van den vijfden en van den zevenden zang van een gedicht, dat Maerlant voor zijne beminde schreef, eene tijdruimte van zoo vele jaren zou verlopen zijn. Zie daarover de *Aant.*, B. V, op v. 1215, en B. X, op v. 1527.

⁽¹⁾ *Geschiedenis der middennederlandsche Dichtkunst*, II, bl. 456.

De twist tusschen Frederik en Innocentius had plaats na het opstellen van het latijnsch gedicht. Ook spreekt Galtherus van andere geestelijke personen door den naijver der wereldlijke magt beledigd, namelijk van Robrecht van Brugge, den opvolger van Sint Bernard, en van den H. Thomas van Kantelbergen:

Non caderent hodie nullo discrimine sacri

Pontifices, quales nuper cecidisse feruntur

Vicinae modico distantes aequore terrae.

Flandria Robertum, caesum dolet Anglia Thomam.

666 *Erntsce*, in plaats van *ertsce*, aardsche. Zie de *Aant.*, B. I, v. 1043.

669. *En dier richeyt werden in inne.* — En den rijkdom gewaar worden, d. i., dat men rijk is geworden. Zoo ook in den *Ferugt*:

v. 1250.

Want si vrucht

Dats haer oem mach werden *in inne*,

Dat si ten ridderwaert draghet minne.

Zie over *in inne* worden, merken, gewaar worden, *in inne* wesen, weten, kennis dragen, *in inne* maken, doen weten, bekend maken, Huydecoper op Stoke, II, bl. 255 volg.; De Vries, op *der Leken Spiegel*; De Jager, *Verscheidenh.*, bl. 265-268.

672. *Hine en laettier selen.* — *Laettier l. laet dier.*

682. *En hi raect altoes niet*

Wattier selen gesiet.

En hij rekent te geen tijd wat den zielen geschiedt. — Rekenen is het frequentatief van *Reken*, *raken*. Goth. *Rikan*, samenbrengen; Angs. *Reccian*, opstellen, vertellen, zeggen. Verg. Halbertsma, *Aant.*, bl. 54. — *Altoes niet*. Over *Altoes*, altijd, zie Bormans, *Christina*, bl. 505, alwaar hij zegt dat het niet den duur aanduidt, maar in den zin is van « bij ieder gelegenheid, telkens, gestadig. » — *Wattier l. wattier.*

695. *Jacob hevet eel deel bescreven*

In diedsee dijn orloge inde dijn doen.

— *Eel l. een.* — *Inde l. ende (en).* — *Doen*, handeling, werking;

dad. Zie B. IV, op v. 425. — *Diedsee*; op andere plaatsen van ons gedicht *dietsch*, bij de middeleeuwsche schrijvers meestal gebezigd voor Nederlandsch, in tegenoverstelling van *duitsch*, waardoor men meer de overlandsche tongvallen verstond. In latere tijden evenwel maakte men geen onderscheid, en men bezigde *duitsch*, *duytsch*, zoo wel voor neder — als voor hoogduitsch. *Ie* en *uu* trouwens verwisselen onderling gestadig in onze taal, b. v.: *vier* en *vuur*, *bestieren* en *besturen*, enz. Weleens bezigde Maerlant dietsch voor eene gewestelijke spraak, namelijk in de bekende plaats van *Sinte Franciscus leven* :

v. 155. Duuts, dietsch, brabant, vlaemsch, zeeus.

Thans bezigt men nog in Brabant *dietsch* om de landstaal aan te duiden.

De najver moet eenen strijd tusschen *Dietsch* en *vlaemsch* doen aanstaan hebben, welke door de afschrijvers vrij wel onderhouden werd. In de verschillende, door professor David ter zijner uitgave gebezigde Hss. van den Rijmbijbel staat bestendig *dietsch*. Van der Naturen Bloeme heeft het Hs. D. *vlaems*, ja H bevat *duitsche*. Voor mij ligt een Hs. uit de xive eeuw van den *Wech van salicheden*, waarvan het slot zegt : « Ende bid met minnen over den priester die dit boukelkin ghetrect heeft vten latine ende vergadert ten *vlaemschen*. » Van dit werk verschenen in de opvolgende eeuw twee uitgaven : in de ééne vindt men mede ter aangehaalde plaats *vlaemsche*, in de andere echter *dietsche*. Het zelfde verschijnsel doet zich voor in de door mij ingeziene handschriften van Ypermans Heelkunde.

695. Meester Wouter van Zastelien. — Vroeger Wouter Castelien, B. V, v. 987. Beter W. van Castelien, naar zijn franschen bijnaam, de Chatillon. Zijn eigenlijke naam was Philippe Gautier. Wij zien hier de *z* den klank nabootsen der fransche *ch*.

725. Die thuyssen him was. — Schmeller schrijft *hun*, doch twijfelt of het niet *him* = *hem* is. — *Thuyssen* = tusschen.

728. Mettien nam hi wel gereet

Mettien hant zijn pellen cleet ;

Sine ogen droegde hi metter slippe.

Het latijn zegt :

*Ergo ubi purpureo lachrimas siccavit amictu
Purgavitque genas.*

Hier komt *pelle* voor, niet als kled, maar als stof waarvan het kled gemaakt is. Het staat er om het *purpureo* uit te drukken. Het purper behoorde tot de kostelijkste kleurstoffen.

Ook bij andere schrijvers ontmoet men *pelle* voor de stof. De dichter van *Sinte Servatius legende* spreekt, I, 5176, van :

Eyn duere decksele van pellen.

Of scheering en inslag dezer stof steeds zijde waren, gelijk de uitleggers schijnen aan te duiden, zou ik niet durven bevestigen. Het volgende, onder anderen is mijner terughouding gunstig :

Van spaensche pellene was die paneel
Met siden gewracht, gestiet, geschakiert
Ende utermaten ghesiert.

Flor. en Bl. 1305-05.

De zijde dient hier tot opsiering der pellene schabrak.

De pellene stof schijnt niet ongelijk aan het hedendaagsch damast, dat in pracht en in kostelijkheid der grondstoffen verschilt van het eenvoudige matrassengoed tot het van zijde en goud geweene *droguet* en het *brocantelle*, waarvan keten en inslag zijde zijn met goud belegd. Deze twee laatste stoffen dienen vooral voor rijke kleedingstukken, chazuifels, bedgordijnen en muurpaneelen, nagenoeg zoo als wij zien voor de pellen. In *Sinte Servatius legende* rooft de hertogin uit de tresoorkamer van den heilige eenen pellen :

II. 1856, Doen verwan sij (ze = haar) die ghiericheit
Om eyn pellen dien sij sach.

Daar liet zij zich een kled van maken :

1868, Eyn cleyt sij daer aff maken lyet.

Welk kleed welhaast onder den naam van *pellen* terugkomt.

1926, Daer nam ich desen pelle
Dien ich hij (*hier*) aen draghe.

Zonder den dwang van het rijm zouden wij in het vers, dat aanleiding tot deze aantekening gaf, mede *pelle* gelezen hebben: er is hier trouwens kwestie van het schoudermanteltje, de *Chlamys* van den griekschen krijgsman, dat Alexander uit eerbied voor lijkkleed bezigt. Zoo doet de engel op het lijk van Sinte Servaes:

I. 5176, Eyn duere decksle van pellen
Leechde der enghel over'hon.

Ook de kerkvanden werden *pellen* geheten, gelijk bij Stoke:

I. 940, Daertoe offerde hi ter stede
Tue diere pellen, die men dare
Te hoghen tiden hanghet openbare.

Zelfs de tapijten tot kussens dienende. In den *Ferguut*:

1265, Eenen pellen ghinc men daer spreden,
Daer si opsaten onder hen beden.

Dit woord *tapijten* heb ik in eene voorige noot (d. I, bl. 455) onjuist verklaard, als waren ze enkel tapijtwerk zoo als men dat hedendaags ziet. Ook het dekkleed van een paard kon van pellen zijn, waarop figuren, waarschijnlijk van goud, waren gestikt. Zoo lezen wij in *Floris en Blancefloer*:

v. 1512. Van pellene was al ghewracht die coverture,
Daer was in ghewracht meneghe creature,
Onder vische, vogle ende serpent.

Uit dit alles is op te maken, dat men enkele op zich zelven staande pellen vervaardigde, zoo wel als pellene ellestoffen; dat de *pelle desseins* had, dat ze eene kostelijke, soms allerkostelijkste stof was.

751. *Dicke*. Een assonans met *slippe* van den vorigen regel.

759. (*Coninc*) Van Percen, van meneger steden,
En van den lande van Perci.

— Maerlant zal toch geen tweemaal in eenen adem Persien vermeld hebben. Zie verder v. 1045-46.

741. *Men sal di verre en oec bi*. — Zoo *di* niet in *daer* te veranderen is, zal het wel als expletivum moeten opgenomen worden, gelijk men nog dagelijks in den mond heeft. « Men zal u daar met lof van spreken. » Bilderdijk wijst er op in eene noot op Haygens, dl. VI, bl. 147.

748. *Om dat weers so cone*, l. *om dattu waers so coene*.

765. *Hen*, aldus, dat. plur.

775. *Al die werelt mijne scaren*, l. *Al d. w. met mijne s*.

780. *Dat si moten gaen in hant*

Met al den van Overlant.

— Er ontbreekt een woord. — *Overlant*, namelijk het land van over den Rijn, onderscheiden van *Almaniën* (v. 785), dat Hoogduitschland beteekent.

784. *Also waertijc moet ic liden*

Moniou den berch.

— Het *trajectis Alpibus* van het latijn geeft hier genoegzaam de beteekenis van *Moniou* aan. Zie *Aant.*, B, V. 1071. — *Liden*, gaan, voorbijgaan, doortrekken. Wanneer de werking bepaald is, dan is ze doorgaans aangewezen door een voorzetsel, b. v.:

IV. 48, Die daer *onder* liden.

VII. 1720, Dat seggen si *dier bi* liden.

IX. 1071, Dor dinen [wille] willen wi liden
Over die vreselike zee.

Doch het voorzetsel blijft somtijds weg, gelijk hier, als mede:

X. 554, Want die rochen nauwe zijn,
Daer liden moet dat here dijn.

795. *Want men groeffene niet so houde*. Want men begraafde hem niet zoo dadelijk. — *Groeffene*. Thans heerscht nog bij den Vlaming de sterke verbuiging in graven, begraven.

— *Houde*, aanstands, haastig, spoedig, schielijk. Zoo ook hier voren :

- v. 518. Want die stuvinge van der mouden
Verdonkerde die clærheit al te houden.

Hier is *al te houden* zoo veel als *alte hant* = dadelijk. Verg. Huydecoper op Stoke, I, bl. 567; 449 en Clignett, *Bydr.*, bl. 62.

Op andere plaatsen beteekent *houde*, gunst, vriendschap, bescherming, hetzelfde als *hulde*. IX, 795; X, 1156.

798. *Twe maber stene diere en goet*. — *Marberstene*. Te Kortrijk en elders in Westvlaanderen spreekt men uit *marbel*, gelijk de Engelschen doen, welke schrijfwijze ik alleen in den *Ferguut* ontmoette. — *En*, l. *en*. — *Goet*, waarschijnlijk te lezen *groet*; het opschrift immers was zeer lang volgens den dichter, die op v. 805 *groet* bezigt.

802. *En meneger hande oec dier*. l. *En oec meneger h. d.*

806. *Meeste*, l. *meester*, werkmeester, maker, auteur. Het woord behoort in de lijst aan de vroegere gilden en ambachten eigen. Men werd eerst meester na behoorlijke proef.

812. *Vier platen van latoen*,

Wael gemaect na eren doen.

— *Latoen*. Thans bezigt men dit woord voor geluw koper; vroeger beteekende het een kostelijk metaal, het *aes coronarium*, het *orichalcum* der ouden. Verder in het werk (B. IX, v. 597) ontmoeten wij koning Porus gewapend met eene latoenen kolve. — *Na eren doen*, naar hun gebruik, d. i., volgens het gebruik waartoe zij (de platen) moesten dienen. In dezen zin vinden wij *doen* nogmaals B. X, v. 405 :

Die tande namen si te eren doen.

817. *En tweearf gepurgiert*, tweemaal gelouterd. *Recoto auro*, zegt het latijn.

828. *Schemerende gelijc kerstale*. Glinsterend gelijk kristal. — Er kan hier geene spraak zijn van *schemeren* in den heden-

daagschen zin van het woord, of in dien van *umbrare*, *caligare*, gelijk Kil. het woord verklaart. Galtherus zegt :

*Pacato purior amne
Christallo similis.*

— *Kerstale*. De Vlaming spreekt uit : kristaal, kristalen.

845. *Coninrike*, l. *conincrike*. — Zoo ook v. 882 en 915.

850. *Lignum vite*. Deze latijnsche benaming staat er om het rijm. In den Rijmbijbel (v. 477) heet het *dat levende hout*. Men spreekt gewoonlijk van den *Boom des levens*.

859. *Coemt van enen berge*, heet *Cocobaces*. — *Cocobaces*, slechte schrijfwijze van *Orosbares*, een fabelachtigen berg, waaruit, volgens sommigen, de Ganges zou vloeijen. Men mogt anders denken dat het eene verbastering was van *Caucasus*, namelijk de indische Caucasus, eigenlijk de Paropamisus, waaruit, volgens Strabo en anderen, Aziëns hoofdstroom ontspringen zou. Ik denk dat Maerlant dat gebergte niet bedoelt, omdat er op v. 886 bepaaldelijk spraak van is. Deze wereldbeschrijving staat niet bij Wouter.

861. *Geon heet dat ander dar na*,
En Nilus so heet si mede.

— In plaats van *dat* leze men *die*. Dat Maerlant den Nijl tegelijk met den Ganges, den Tigris en den Eufraat uit eene zelfde bron laat vloeijen, bewijst dat hij geene wereldkaart naar de ouden voor zich gehad heeft. Op v. 1250 laat hij den Nijl op zekeren afstand den naam van Ganges nemen.

889. *Es een eylant*, heet *Approbane*,
Daer .x. stade binnen staen.

— *Approbane*, l. *Taprobane*. Een bewijs te meer dat de codex, althans een gedeelte van denzelfde, op voorlezen is geschreven : de slot- en de aanvangletter *t* versmolten onderling in het oor des afschrijvers. Taprobane is het hedendaagsch eiland Ceylon, doch waar sommige geleerden Sumatra, ja Magadascar in wilden zien. De naam is waarschijnlijk het palisch *Tāmbaparna*, d. i. betelblad, waarvan men zegt dat het eiland de gedaante heeft.

Zie Forbiger, II, 518 en volg. — *X. stade* = stede. Ptolomæus noemt twee gebergten en zeven voorgebergten van dat eiland op. Deze laatste vooral waren waarschijnlijk zoo vele punten, langs waar de levendige handel in kostelijke metalen, edelsteenen, peerlen, olifantstanden, tijgersvellen, gember, kaneel, enz., met de westerlingen gedreven werd. *Stade*, of *stede*, zal dus hier bepaaldelijk standplaats beteekenen.

896. *Twe eylande sijn darna;*

Dat een heet Argette, dander Crisa.

— Plinius spreekt van Chryse en Argyre, als van twee landschappen in Indië bestaande uit louter goud en zilver, hetgeen hij echter moeilijk geloof. Wat de Romein voor bijzondere namen van landen opgaf, waren eigene stedenamen door de Grieken op twee ongenoemde standplaatsen toegepast.

Intusschen spreekt Ptolomæus van een eiland ten oosten van Taprobane, waarvan de hoofdstad Argyre heette. Volgens Humbolt zou dit Sumatra wezen, volgens Mannert het zilverrijke Banca, terwijl Forbiger overhelt om er Java in te erkennen. Zie dezes *Handbuch der alten Geographie*, II, bl. 525. Volgens Maerlant zelven zou Mannert schijnen gelijk te hebben. Wij lezen :

B. IX, v. 4194. Doch quamen si ter selver stont
Bi drie weken ane een lant,
Dat Aergere es genant,
Daer die berge noch in sijn
Algader silverijn.

Doch op beide plaatsen spreekt onze dichter in éenen adem van twee eilanden, wat ik eerder op Sumatra en Java zou willen toepassen dan er het kleine Banca in te betrekken. — Voor *Argette*, I. *Aergire*.

902. *Die berge van Caspia*

Sijn ant lant van India.

Elders zegt de dichter van die bergen :

III, 791. Int geberchte van Caspi,
Die legen int lant van Endi.

X, 929. En leden den coninc op die vart
Ten coninge Poruse wart,
Al toten berge van Caspi.

Uit beide plaatsen blijkt dat Maerlant de Kaspische bergen in Indië plaatst, zoo dat hier *int lant* voor *ant lant* te lezen is.

De Kaspische bergen, of beter de Kaspische bergengten, lagen niet zoo diep in Azië. Langs dezelve was de eenige bruikbare weg om van het noordoosten Aziëns in de noordoostelijke gewesten van Perzië, als mede naar Indië te gaan. Deze engten werden van de Persen met ijzeren poorten versperd en met een sterke bezetting bewaakt.

Volgens Ritter gewagen de ouden van onderscheidene Kaspische passen, en zelfs Forbiger, aan wien wij deze bijzonderheden ontleenen, erkent dat de ouden zelven niet zelden bovengenoemde engten of passen verwarren met een ander van den zelfden naam in het Kaukasisch gebergte gelegen, niet ver van de Kaspische zee (*Handb. der alt. Geogr.*, II, 47). Die engte ligt volgens Balbi, bij de kleine sterkte Dariel, en men dient ze door te trekken om zich van Mozdok naar Tiflis te begeven (*Abrégé de géographie*, 5me édit., p. 809).

Het gebergte, door Maerlant bedoeld, is echter noch het een noch het ander, ten ware de beweering op een misverstand rustte, gelijk het met de geografische aanhalingen van onzen dichter meer-malen het geval schijnt te wezen. Die ontoegankelijke plaatsen stelt hij eveneens bij de zee, en de inwoners maakt hij, naar de *Geesten*, tot menscheneters. Aan den hals der *Aurea Chersonesus*, thans het schiereiland Malacca, dus voorbij Taprobane, woonde een evangelijk barbaarsch volk, de Bessyngiten. Ook de Tameræ in de nabijheid van het Maendros gebergte, aan de overzijde van den Ganges, waren menscheneters. In der *Naturen Bloeme* herdenkt Maerlant dat slach van menschen :

I, 504. Ander vole es daer beneven,
Die menschen eten, alsie hore;
Dese volghen den lieden bi den spore,
Bi den roke, dits hare maniere,
Tote dat si comen teere riviere.

D. II.

21

916. *Ten iersten sijn daer Germane
En Coacren.*

— De Germanen, welk volk geen gemeens heeft met onze voorouders, behoorden tot eene onderverdeeling der Persen; het waren de bewoners van Karmania, het tegenwoordige Kerman, tusschen de zuidelijke punt van den persischen boezem tot aan de monding der Bragada.

Wat de Coacren zijn of Toacren (Schmeller wankelt dikwerf tusschen C en T) weet ik niet. Bij Forbiger (II, 501) vind ik de Corancali en de Tocarei, over den Ganges, tusschen het Emodos- en het Bepyrros gebergte.

920. *Int geberchte wonen Pigmene,
Liedekin harde cleen.*

— *Liedekin*, beter *liedekine*, gelijk in der *Naturen Bloeme*, B. I, v. 568. Wat de zaak der Pigmeeën betreft, volgens Balbi (*Abrégé de géogr.*, p. 1171), zou Rienzi dezen naam toegekend hebben aan een slag van kleine menschen, welke hij op het eiland Sumatra, bij de baai der Lampoungs, ontdekte. In dat zelfde, onder de middaglijn gelegene eiland, vindt men daartegen de *Rafflesia*-bloem, wier knop koolvormig is, en die open zijnde eene doorsnede heeft van drie voet. Bloeit deze niet op zoo hoge boomen

Dat si boven dien wolken slaen,

gelijk Maerlant op v. 919 zegt, ze is toch de grootste bekende bloem van onzen aardbodem. Over hoge boomen zie B. X, op v. 633 volg.

923. *Alte te storen, I. al te storen.*

926. *Si dragen kindere tot .iij. iaeren.* — In der *Naturen Bloeme* worden zij voorgesteld als op hun derde jaar bekwaam te zijn om kinderen voort te teelen :

I, 570. Ten derden iare so pleghen si
Dat si winnen en dragen kinder.

Daarop volgt :

En si ouden ten .viij. iare.

In onzen Roman komt tusschen deze twee beweringen eene andere voor, welke bij de beschrijving der Pymeeën in der *Naturen Bloeme* niet voorkomt, namelijk :

927. *Daer weest peper oec, te waren,*

Het es wit van rechten arde;

Dan iagen si ute eerre varde

Die serpente al met viere;

Dus werdet van bruyne maniere.

— Dat de peperkorrel enkel wit zou zijn, en eerst bruin of zwart worden door het vuur dat men maakt om bij den oogst de serpente van tusschen het gewas te verdrijven, werd reeds in 1537 door Mandeville om twee goede redenen tegengesproken. Hij zegt in zijn reisverhaal : « Daer siin drie manieren van peper aen enen boem, alsoe : lanc peper, wit peper, ende zwart peper. In dit lant siin veel serpente, ende ander venijn om die hetten van dien lande; ende som lieden segghen, als men den peper winnen wil, dat men dan vier maect onder die boemen diet peper draghen, ende dat men alsoe dat venijn veriaecht; mer si segghen haren wil, die dat segghen, want deed men alsoe, die boemen soudon al verbarnen, daer die peper opwast. Si smeren hoor handen ende hoer voeten met lymoeny, of si hebben ander cruut, daer die serpente ofvlien van den roke, ende dan gaen se sniden dat peper sonder vrese. » Zie *Nederlandsch Proza van de dertiende tot de achttiende eeuw* (verzameld door Van Vloten), 1^e st., bl. 234. De peper waarover Mandeville hier spreekt, wies « in een forest, dat men heet Cobar, » gelegen in het land van Bombe (Bombay). Zie verder B. X, op v. 890 volg.

934. *Daer wonen inne Acrobine,*

Grote liede en siene :

Die sijn .xij. ellen lanc.

— *En, I. en.* — *Siene*, schoone. Hier staat het woord in den natuurlijken, niet in den figuurlijken zin. Zie de *Aant.*, op v. 161, B. IV.

In der *Naturen Bloeme* spreekt Maerlant van reuzen,

I, 273. Die .xv. cubitus sijn lanc.

welk vijftien in eene variante tot twaalf daalt. — *Acrobine* is geen eigennaam. Het grieksch *Ἀκροβίνη* beteekent spitsig.

940. *Achter zijn si lybarde, voren aren.* — Namelijk de griffoen, vogel grijp. Reeds op v. 900 vonden wij den vogel grijp in het goudland. Ook in *der Naturen Bloeme*, B. III, v. 1743 volg., komt hij voor als bijzonder bewaarder van nog onaangevoerd goud en edelgesteente. — *Lybarde*, volgens *der Naturen Bloeme*, zou dit woord bepaaldelijk vlaamsch zijn :

II, 2410. Lewe es hi in dietsche gheuant;
En Liebaert in vlaemsch becant.

Op meer plaatsen van dit gedicht kwamen wij *libart* of *lybart* tegen.

942. *Daer es vole van Buricolet.* — Ook dit volk wordt niet bij name aangewezen in *der Naturen Bloeme*, I, v. 265-70, evenmin als het zijne gewoonte was rouw vleesch te eten. Of het echter vleesch en niet visch is dat hier bedoeld wordt, is bedenkelijk. In bovengemeld werk komt wel, B. I, v. 589-92, een rouw-vleeschetend volk voor, doch de Codex II heeft *visch*, en het verdient opmerking dat dit volk den zeeoever bewoont. Ook v. 285-87 aldaar spreken van rouw-vischetende menschen. Bij de Japaneezen bestaat dit gebruik nog. — *Buricolet* moet eene verbastering zijn. De noordelijke uithoek van het eiland Taprobane (Ceylon) heette kaap Boreum.

949. *So starc zijn si en so vermeten,
Dat si enen verwinnen wel;
En achter suemmen si zijn so snel,
Dat si drinken die sout see.*

— Achter enen bleef een woord weg, ongetwijfeld de naam van een zeemonster. De komma-punt moet achter *suemmen* staan. Dit *achter suemmen* beteekent dan *zwemmende inhalen*. De naam van het monster kan maar van éene syllabe geweest zijn, of van twee, waarvan de laatste toonloos. Zulk een woord kwam ik nergens tegen. — *Snel*, wel te lezen *fel*. — *Sout*, I. *soute*.

954. *Daer zijn lieden met brede voeten,
Gescepen alst weren loeten.*

— *Loeten*, lat. *Rutabulum*; elk werktuig om om te roeren, te schrapen, b. v. : eene ovenschop, een overgroot lepel, gelijk nog in de omstreken van Kortrijk dergelijk werktuig wordt genaamd bepaaldelijk bestemd om er mede water of natte vette over den akker te strooijen. Overdragtig heet men te Kortrijk *Loete* een lompen vlegel. Verg. *Belgisch Museum*, VIII, bl. 185.

958. *En bescermen hen dien regen. — Hen*, aldus. — *Dien regen*, I. *van dien r.*, gelijk Jonckbloet reeds aangeeft. Zie *Gesch. der middenn. Dichtkunst*, d. II, bl. 434.

De text van den *Alexander* was reeds afgedrukt, wanneer ik mij de opname in dit werk eener belangrijke brok van den Roman herinnerde. Beter geheugen had mij veel moeite gespaard.

960. *Die hebben en elke hant
.XVI. vinger, dats becant,
Aen elken voet .xvi. teen.*

— *En*, I. *an* of *aen* gelijk in den derden regel. — *.XVI. vinger, teen*. In *der Naturen Bloeme* wordt gewag gemaakt van volkeren :

I. 289. Die de hande hebben verkeert;
En an die voete, als men ons leert,
So hebbense teen tweewarf viere.

en verder :

I. 554. Oec vint men daer wilde man
Met ses vingheren an elke hant.

De afschrijver kan zestien voor zes, of acht met de verdubbeling van dit getal bewaard hebben. Het eerste dier twee uittreksels schijnt nogthans het naast met onzen text overeen te komen.

966. *En lieden met langen clauwen.* — In plaats van *lieden* zal er wel dienen te staan *handen*. In *der Naturen Bloeme* wordt daarvan volgender wijze gesproken :

- I. 294. En, also ons Sente Jeronimus leert,
Oec esser erande volc vonden
Ghehovet ghelike honden,
Met crommen elauwen en met langhen,
En met beesten vellen behanghen,
Entie, over haer spreken, bassen.

972. *Grauwe kinder; in eer ouden*

Werden si swart.

— Bekend is het, dat de Neger blank geboren wordt en eerst later, doch niet in den ouderdom, de zwarte kleur aanneemt. In *der Naturen Bloeme*:

- I. 279. Entie werden graen ghebornen,
En als out sijn, also wijs horen,
So wert hem al swart dat haer.

Maerlant schijnt hier de zaak minder goed begrepen, of zich aan een misselijken rijmlap bezondigd te hebben.

977. *Dits als waer als amen.* — Voor *als waer*, I. *also w.* Men zegt thans: 't is zoo waar als evangelie. *Amen* sluit de lezing van het evangelie, gelijk van ieder gebed. Over dit volk zegt *der Nat. Bl.* hetzelfde, B. I, v. 282-84.

980. *Arismaspi.* In *der Nat. Bl.* I, v. 341 voegt Maerlant er bij: *oft Cyclophen in latijn.*

982. *Die steet hun int forhoet voren.* — *Hun.* Schmeller had eerst *him*; doch later kradde hij de *i* en het eerste been der *m* uit, en stelde er eene *u* boven. In v. 985 stelde hij *hun*.

985. *Ander volc es darna geboren,*
Die op enen voet oec gaen.

— Volgens *der Nat. Bl.* I, 347-20 dient die voet mede voor zonnescerm.

991. *En hen staet oec, dies gelovet,*
In eer scouderen.

— I. *in haer scouderen toghe*, het oog, gelijk Jonckbloet reeds schreef. Zie *Gesch. der middenn. Dichtk.* II, 455. — *Hen*, aldus, dat. plur.

994. *Geborstelt sijn si als swijn.* — In plaats van deze hoedanigheid der Aefalen, vindt men in *der Naturen Bloeme*:

- I. 326. Si sijn eiselijke also een hont.

1011. *Slecken*, schildpadden, gelijk trouwens Maerlant zelf het woord verklaart in *der Nat. Bl.* IV, 929, waar hij zegt:

Testudo, dats die slecke, in latijn.

De beschrijving die hij hier van de overgroote indische schildpadden geeft, zou er anders geen twijfel aan laten. De lexiconen der zestiende eeuw, met name Servilius, Junius en Van Kien, vertalen eenparig *slak* door *limax*, en *schildpad* door *Testudo*.

1017. *En, I. en ontkennend.*

1022. *Parcia. In sine wike*

Sijn xxxij. conincrike.

— *Parcia*, I. *Partia*, zoo ook *Perten*, v. 1026. Er is namelijk spraak van Parthië en van de Parthers. Jonckbloet geeft de goede spelling. — *Wike.* Kil. zegt: « *Wijck*, vetus. Jurisdictio, ditio; Regtsgebied dus, en 't is in deze beteekenis dat hier het woord moet worden opgenomen. Regtsgebied drukt nog meer de eenheid van een land uit, of de magt van den heerscher, dan Grondgebied; het duidt aan dat al de gewesten, welke het rijk samenstellen, door dezelfde wetten bestuurd worden. De zin dezer bepaling ligt nogthans in het woord zelf niet, dat in alle germaansche talen het denkbeeld uitdrukt van schuilplaats zoo wel te water als te lande. Zie Ten Kate, *Aenl.*, II, bl. 527 en volg.; Bosworth, *Dict. of the anglo-saxon language*, op *wic*. Zie mede Halbertsma, *Aant.*, bl. 260.

1028. *Dat een rike heet Aertusia,*

Dor een porte daer na

Wilen eer geheten was.

— Aretusa was eene vesting in Syrië aan den Orontes, door Seleucus Nicanor gebouwd of hersteld; ten tijde van Strabo was ze de zetel van een klein arabisch vorstendom. Dit zal het Aert-

tusia van Maerlant zijn, dat hij tot eene der hoofdafdeelingen van Partia maakt. Parsia was eigenlijk de hoofdstad der Parsii, eene volksstam tot de *Paropamisadae* behoorende. Zie Forbiger, *Handb. der alt. Geogr.*, II, 542. — *Daerna*, l. *daert* (daer het) *na*.

1044. *Dar na die coninc Medus heet*, l. *dat na dien c. M. h.*

1055. *Daer es een steen, heet perides,*

Die een mensche bescout

Alsmen iewent vaste hout.

— Voor *perides*, l. *Pyrites*, vuursteen, waarvan eene soort tot de edelgesteenten behoort. Marbodeus in zijn dichtwerk *de Lapidibus preciosis* zingt er van :

Cui furvus color est, cui nomen ab igne Pyrites

Se vetat astringi, pertractariq; recusat :

Tangi vult leviter, pavidaque manu retineri,

Nam pressus nimium, digitos stringentis adurit.

— *Bescout*, verbrandt, blaren trekt, van *bescouden*. — *Iewent*, ergens, B. V, v. 1171, staat *ieweren*, wat meer overeenkomt met de vlaamsche uitspraak, die *ievers* klinkt. Hier zal het ook wel eene schrijffout zijn.

1058. *Die smeliten vintmen daer mede :*

Sine grote crachtegede

Die wasset beide en waent

Mettier maen en elker maent.

— *smeliten*, l. *Smeliten*, barnsteen, amber. mhd. *Smeltz*; ohd. *Gismeltz*; angs. *Smelting*, *Smylting*; ital. *Smalto*; fr. *émail*. — *Crachtegede*, krachtigheid, voor kracht. De Vlaming, anders gezet op inkrimping van woorden en volzinnen, is niet wars om den uitgang *heid* tot *igheid* te verlengen, zonder dat daarom het woord in zijne beteekenis de minste wijziging ondergaat. Wij hooren dagelijks van schoonigheid, dommigheid, en dergelijke meer. — *Waent*, niet van *wanen*, maar gewis van *waenden*, weggaan, keeren, Angs. *Waendan*, Goth. *Wandjan*; hetzelfde als ons *Wenden*, bij Kil. vertaald door *vertere*, dat eveneens in 't Angs. *Wendan* klinkt. — *En elken*, l. *in elker*.

1064. *Dat heet men Mesopotamia*. — De twee opvolgende regels maken geen zin uit. Daar moeten er ten minste nog twee achter wege zijn gebleven, waar de naam van Assyrië in voorkomt.

1072. *Die eerste orlogs man ertrike*. — Er zal gestaan hebben ... in *ertrike* of van *ertrike*.

1080. *En .L. ellen es dicke*

Van sconen stenen wel gemicke.

— *Es dicke*, l. *es hi d.*, namelijk de vestingmuur van Babylo-niën. — *Sconen stenen*; B. V, v. 845 en 894, heet het *tigeline mure*. — *Gemicke*, gepast. Van het adj. *gemic* geeft Bormans meer voorbeelden op in zijne aant. op *Sinte Christina*, bl. 417. Het ww. *gemicken*, passen, kwamen wij tegen, B. II, v. 210.

1087. *Dar an steet die oude gesate*. — Daar tegen (namelijk tegen den Eufrat) staat de oude plaats. — *Gesate*, hetzelfde als *sate*, bij Kil. verklaard door *Sessio*, *sedile*, *sedes*, *statio*, *portus*, *navale*. Het gedeelte van een' stoel waar men op zit, noemt men in Vlaanderen de *zate*; te Gent geeft men dien naam ook aan een' scheepstimmerwerf.

1088. *Die Menfroet*, l. *dien M.*

1090. *Daer bi eest dlant van Calde*, l. *daer bi es dlant*, enz. Sommigen onder de Vlamingen zouden nog uitspreken *eis dlant*.

1091. *Vroede*, l. *vroeder*. Het woord staat namelijk in den vergr. trap.

1095. *Daer bi dat lant was Arabia*. — Men late *was* achter. Op v. 1105 leest men : *int lant van Arabia*.

1122. *Die Farfar geheten es*. — De rivier welke door Damascus vloede, heette *Chrysorroas* (de goud-vloed).

1125. *Daer dat kerstenheide vor sat*. Waar het christen geloof het meeste gezag had. — *Daer dat*, zoo spreekt men nog. — *Kerstenheide*, hier gebezigd gelijk men zeggen zoude : de christenen, al bedoelde men maar een beperkt getal personen.

1126. *Die coninc Corbrant*. — In den *Sp. hist.* CORBOHAN, bij Vincentius CORBERANNUS.

1128. *Dats oec der Fenicen lant, l. daer es oec, enz.*

1132. *In dierden boec.* — Misschien te lezen in den dierden b. volgens *Aant.*, B. I, v. 1, opschrift. De dichter bedoelt het beleg van Tyr, beschreven, B. III, v. 605 volg.

1134. *Staet, drukfout. Te lezen steet.*

1135. *Dar brachte wilen groet succurs*

Markaris van Monfraet,

Dat in diedsce bescreven staet.

— Over dezen held spraken wij reeds in de *Aant.*, B. III, v. 712. Wat het gedicht op hem betreft, hetwelk Maerlant hier in het oog heeft, dat zal toch de *Saladine* niet zijn.

1159. *Ene edel stat, heet Jaset.* — Volgens den val, zou men dienen uit te spreken *üaset*. Misschien moet er gelezen worden *Zebelet*.

1140. *Libanus, drukfout, l. Lybanus.*

1144. *Jodaen, l. Jordaen.*

1146. *Palestine es oec daer mede,*

Dar na een gode stede

Was geheten Palestijn,

Die noch leget oec daer in,

Eñ nu heet si Ascalion,

Dor dat die hertoge van Bolion

Dode menegin Sarasijn.

— Zeker zal *dar na* dienen veranderd te worden in *dat na*, en *dor dat in daer dat*. — *Palestijn*, volgens het rijm *Palestin*. Dat zou de eerste naam geweest zijn van het vroegere Askalon. Maerlant gaat hier voorzeker tegen de geschiedenis in; want reeds Herodotes geeft Askalon (*Ἀσκαλον*) op, en bij Forbiger vind ik geen zweem van eene stad *Palestin* of *Palestijn*.

Eene andere misgreep begaat onze dichter met van Palestijnen en Jodenland (v. 1154) twee afzonderlijke gewesten te maken.

1161. *Daer Got ghinc op die zee.* — *Got*, drie regels lager onse *Here*, gelijk wij nog van Christus zeggen.

1165. *Montabur*, de fransche benaming: *Mont Tabor*.

1165. *Eñ daer hi oec storte zijn bloet*

Menech edel kersten degen.

— *Hi zijn bloet.* Eene dergelijke constructie wijst Halbertsma: *Hooch ende scone is hi die gone.* In de *var.* was *hi* weggelaten. Zie zijne *Aant.*, in de Inleiding, bl. 119.

1168. *Eñ dat die edel coninc Wijt*

Jegen Saladine hielt strijt.

— Maerlant bedoelt Wijt van Luzignan, koning geworden van Jerusalem door zijn huwelijk met Sibila, weduwe van Willem, markgraaf van Monferrat. Jerusalem en bijna geheel Palestina won hem Saladijn af, waarna hij zijnen titel van koning van Jerusalem tegen het koningschap van Cyprus aan Richard Leenhart verkocht.

1175. *Eñ God.* — Dewijl in dezelfde zinsnede, twee regels vroeger, *God* reeds gemeld is, komt het woord hier overtoollig voor.

1176. *Rode see, l. Dode see.* — Jonckbloet wees het reeds aan.

1177. *Daer en mach min noch mee*

In vloeten en geet te gronde.

Daar mag klein noch groot in drijven, of het gaat te gronde. — *Min no mee*: wij zeggen nog minder en meerder voor kleiner en grooter. — *Vloeten*, bij Kil. *cloten*, natate, fluctuare. Te Kortrijk klinkt het *vlotten*. — *En geet*. Nog spreekt de Vlaming zoo: 't en gaat te gronde, of anders 't gaat te gronde.

1185. *Agriene eñ Naboriene.* — In de *Aant.*, B. I, op v. 150, bekende ik niet te weten wat voor een volk de Agarenen waren: ze stonden daar in gezelschap der Nabatiënen. Thans ziet men (v. 1184) dat beiden van Imaëls geslachte waren. Men leze:

Agariene eñ Nabotiene.

Deze twee volkeren waren de *Ἀγάρων* en de *Ναβωταῖν* der Grieken. Zie Crusius en Terpstra, *Grieksch-Nederduitsch woordenboek der eigennamen*.

1184. *Van Hismaele geslachte, l. van Hismaels* (Ismaëls) *geslachte*, gelijk op v. 1195.

1188. *Hen*, aldus, acc. plur.

1195. *Dier waerheit richeit, l. der werelt v.* Ook dit wees Jonckbloet reeds aan.

1198. *Dese Tatre, die nu es so bout, Asien dwingen.*

l. met Jonckbloet :

Deze Tatre, die nu so bout
Asien dwingen.

— *Tatre*, op v. 1211 *Tateren*. Het geslacht van Ismaël besloeg Arabië in het zuidwestelijk gedeelte van Azië, en niet Tartarië, hetwelk in het noordoosten van dat werelddeel gelegen is. Ook de voorzeggingen waar Maerlant van spreekt, als zullende de wereld van de Tartaren veroverd worden, slaan op de Arabieren, die nog lang na onzen dichter Europa met hun juk bedreigden. Ik meen echter dat onze dichter het Ismalismus in 't algemeen bedoelt.

1201. *En provent bi abiten*. En bewijzen het door hunne gewoonten. — Twee bastaardwoorden in één' regel.

1205. *Niemen en mach*, l. *niemen en mach*.

1206. *Plage : quade*.

1215. *Alsmen hier afvindet lesen*. — *Vindet*, l. *vint te*. Zeker op voorlezen zoo geschreven. De volgende regel springt in buiten aanwijzing der kopij.

1218. *Dat alder ierste heet Epla*. — *Heet*, l. *hiet*. — *Epla*, in den *Sp. hist.*, *Ypila*.

1224. *Hebbi hi*, l. *hebbe hi*.

1226. *En geet west tote Oestrike*. — Maerlant zegt dat Egypten begrensdt ligt ten oosten door de Roode zee, ten westen door *Oostrike*, welken naam hij dus aan Afrika geeft. Zoo behoorde hij tot degenen die Egypten niet als een deel van dat derde werelddeel beschouwden, gelijk mede te zien is uit v. 1628-29 van dit boek, waar hij van Afrika zegt :

En gaet oest, in liege u niet,
legen Egypten an dat sant.

1252. *CM. goeder steden*. — Honderd duizend. Dit is een

staaltje van de overdrevenheid der middeleeuwsche romanschrijvers.

1255. *Men leest an die dage van heden,*

Datteir noit geswerd over en leec.

— *An die dage*; thans zegt men *op den dag*. — *Geswerd*, elders (VI, 697), doch in een' figuurlijken zin, *swerke*, gelijk thans nog *zwerk*. — *Leec*, van *leken*, druppelen. De Vlaming gebruikt nog het woord. Er is hier wederom spraak van Egypten.

1241. *De Theben heet*, l. *die Th. h.*

1242. *Catinus*, l. *Catmus*, *Cadmus*.

1245. *En hietse Theben na dat gone*

Die hi maecte in Grieken lant. — *Dat gone*, l. *die gone*. De tweede *Proeve van oudheid*, taal-en dichtkunde, Utr., 1782, geeft eenige voorbeelden van die schrijfwijze op, bl. 48. De Vlaming hecht nog aan den klank *gone* in die *gone*, dat *gone*.

1245. *Die Alexander, die coene wigant,*

Al verbernde in dien velde,

Alse u die eerste boec vertelde.

— Over de vernieling van Theben in Griekenland handelt het eerste boek, v. 914-1059. De twee laatste verzen zeggen daar :

Daer dede hi verbernen seiere
Al die stat met griexen viere.

— *Velde*, thans zegt men *veldtoeg*; het fransch gebruikt nog enkel *campagne*. Men had *Veldvoerder*, dat in *veldheer* veranderde, om naast meer militaire termen te blijven.

1248. *Sinte Maurius*, l. *sinte Mauricius*, de overste van het Thebaansch legioen, hetwelk ten jare 286, om de christelijke gevoelens die er onder heerschten, door keizer Maximiaan werd uitgeroeid. Schmeller las *Martinus*, doch schreef op de kant het *Hs.* na, waaruit ik *Maurius* las, en dat *Maricius* is, gelijk Jonckbloet opgeeft.

1252. *Daer ane es grote wostine*, l. *d. a. e. die groete w.*

1254. *En*, aldus.

1260. *Daer es Babylonien kaer*. Daar ligt het lieve Baby-

loniën. — *Kaer*, van het latijn *carus*, verschijnt enkele malen in de middeleeuwsche gewrochten. Het woord is van denzelfden wortel als *caritate*, dat menigvuldiger voorkomt, en onder ons nog dagelijks in den mond ligt. — Van het Egyptisch Babylon zijn nog enkel de puinen in het tegenwoordige Baboul te vinden. Het was de grensstad tusschen Beneden- en Midden-Egypten.

1265. *Daer maecten si degenlike*

Alexander, l. *daer maecte hi*, enz. Ook Jonckbloet geeft de verbetering op.

1276. *Amosonia*, l. *Amasonia*.

1277. *Die Massa geheten sijn dar na*,

En die Tolken en die Sarmataen. — *Massa* geheten, l. *Massageten*, gelijk Jonckbloet, — een volksstam dien wij reeds tegenkwamen (B. II, v. 1255) aan de noordoostelijke kust der Kaspische zee. — *Tolken*, l. *Torken*. Reeds Herodotes zou den naam van *Τόρραι* gebezigd hebben in plaats van *Ἰσπαι*, gelijk in de Hss. staat. Zoo beweert Forbiger, d. II, bl. 470. — *Sarmataen*, l. *Sarmaten*: *utermaten*.

1279. *Dits wers volc utermaten*. Dit is *utermaten* erg volk.

— *Wers* staat hier wel duidelijk in den positief, gelijk thans nog te Kortrijk, waar het woord een comparatief en een superlatief heeft. Zie *Belgisch Museum*, d. VIII, bl. 199.

1300. *Eer vederen scemeran met den nacht*. — Nog zegt men zoo wel: *met den dag*, *met den nacht*, als *bij dage*, *bij nachte*. — *Scemeran* in den zin van glinsteren kwamen wij reeds tegen v. 828.

1306. *Dor voren* = *dorvoeren*.

1308. *Die daer liggen bi*. De twee scheidteekens dienden best weggelaten; want deze woorden slaan op *Yporbori* (*Hyperbori*) en niet op *bergen*.

1322. *Doen die lovie ghinc*. — *Die lovie*, de diluvie, de zondvloed. In den Rijmbijbel schijnt Maerlant bestendig *lovie* gebruikt te hebben, volgens het *Glossarium* van professor David. In de vorige boeken van ons gedicht staat op drie onderscheidene plaatsen *diluvie*.

1556. *Ene port es die dat lant*, l. *ene port es in d. l.* Ook bij Jonckbloet.

1544. *Dar na es Micdonia*,

Dat te voren hiet Berica,

En nu hetet Betinia,

Van enen coninc.

— Niet naar eenen koning Bitinus, maar volgens eenen Thracischen volksstam, de *Bithyni*, heette het land *Bethinia* (lees *Bithynia*). De vroegere naam van het land was mede niet *Micdonia* (l. *Mygdonia*), maar de *Mygdones* waren insgelijks een Tracische stam, die zijne zitplaats had ten westen van Bithynië en in het oosten van Mysië. Wat *Berica* betreft, de dichter kan bedoeld hebben het land der *Βερέριες*, een volk in Groot-Phrygië, aan den Ida, of de *Βέβρυκες* (*Bebryces*) van Strabo, behoorende tot de mythische geschiedenis. Zie over deze laatste Forbigers aangehaald werk, II, 574-575, inzonderheid de Aanteekeningen 42, 45 en 47.

1548. *Wat geheten Bitinus*, l. *was geheten B.*, gelijk bij Jonckbloet.

1549. *Oec hter ene stat*, l. *oec heter e. s.* — *Heten* = heet daar.

1551. *Die heet Nijt*, *ochte Nictena*. — *Nicaea*, thans *Isnik*, eerst van Antigonos onder den naam van *Antigonia* gesticht; doch later veranderd in dien van *Nicaea* door Lysimachus ter ere zijner echtgenoot Nike. Maerlant zal dus *Nije* in plaats van *Nijt* geschreven hebben.

1554. *Smircia*. Maerlant schreef gewis *Smirna*, zoo ook de afschrijver. Deze stad lag in Ionië, en niet in Meerre (= Groot-Phrygië (*Phrygia salutaris*)).

1558. *Hi*, l. *si*, gelijk bij Jonckbloet.

1565. *Dardanoise*, l. *Dardanuse*.

1572. *Erimis*. — Ik denk dat er moet gelezen worden *Evenus*, al ligt deze rivier in Mysië, in plaats van in *Lacaone* (l. *Lycæone*), waar niet éene rivier van naam door vloeit. Wat het goudzand betreft, waar de dichter van spreekt, niet deswegens vermelden de schrijvers den *Evenus*; daarentegen dreef

de Pactolus, eene rivier van Lydië, er veel. Later was Maerlant omtrent dit punt juist ingelicht: over Lydia sprekende zegt hij I^e. cap. 25:

22. Dor dat lant loopt en vliet
Pantholus, in wiens sant
Men wilen gout te vullen vant.

Voor *Pantholus* leze men natuurlijk *Pactolus*.

1575. *Goult*, l. *gout*.

1574. *Darna*, l. *dar an: wan*.

1575. *Namen*, l. *name*.

1578. (*Een porte*) die *geheten es Clariena*.

— Misschien wordt hier bedoeld *Clarus*, een stadje in Ionië, op eene landtong met een heilig woud en tempel, waar eene godspreek van Apollo was.

1582. *Cicilia*, l. *Cilicia*.

1585. *Dat Alexander*, l. *daer Al*, ook bij Jonckbloet opgemerkt.

1585. *Dat Cilix* dien *naem ontfinc*,

Des rijes Agenors sone.

I. *Dat van Cilix*, enz., gelijk bij Jonckbloet. In zijnen *Sp. hist.* noemt Maerlant hem *Cilix Fenix sone*. Fenix was zijn broeder.

1587. *Dats een berch*, l. met J. *Daer es e. b.* — De vorige regel moet met een punt sluiten. Op v. 1589 vinden wij nogmaals *dat voor daer*. Ik zei daar reeds een woord over B. IV, op v. 1485.

1589. *Tecen*, l. *Tarsen*. Zoo ook bij Jonckbloet.

1592. *Licia* = *Lycia*.

1595. *Ysidia*, l. *Pisidia*.

1402. *Na een dochter*, hiet *Agenor*.

Welligt te lezen:

Na ene dochter seonines, h. A.

Jonckbloet leest:

Na ene dochter seonines Agenor.

1405. *Thieren*, l. *Tyren*, in de stad Tyr. Mede bij Jonckbl.

1409. *Resei*, uit te spreken *Resei*.

1410. *Tancis*, l. *Tanaïs*. Ook bij Jonckbloet.

1412. *En die vierde Meotides*, l. *en die mersce M.* — De *Sp. hist.* spreekt mede van *ten merschen Meotides*. Dat Maerlant de Palus Meotides voor grensscheiding neemt tusschen Europa en Azia, bewijst dat hij daarbij niet enkel de tegenwoordige Azofsche zee verstond. Ook komt bij de Vlamingen het woord *mersch*, *meersch*, *maersch* niet voor in den zin van moeras, waar ten besten riet groeit; wij verstaan er door eenen grond, welke wel op zekeren tijd van 't jaar onder water staat, maar regelmatig droog loopt, waarop dan voederplanten voor herkauwende dieren groeijen, in één woord, eene beemd.

1415. *Bi eenre stat van Meodocia*

Gaen die marchen toter see.

Misschien te lezen:

Bi eenre stat, hiet Theodosia.

Namelijk het tegenwoordige Theodosia of Kaffa, in de Krim, niet ver afgelegen van Kertsch, aan de engte tusschen de Zwarte zee en het Azofsche meer. *Medocia* meen ik toch niet te mogen veranderen in *Moesia*, namelijk Moesia inferior, wat Maerlant zeker bedoelt door *Messia*, op v. 1471, en in den *Sp. hist.*, I^e, cap. 24. — *Marchen*, l. *marschen*, namelijk de meerschen Meotides, waarover breeder in de voorgaande aantekening.

1419. *Liet*, ligt. — In dezen zin is *leet*, *leit* nog veel in den mond des volks. Elders staat *legt*, v. 1451, *lecht*, v. 1510. Zie verder op v. 1649.

1422. *Dat nederste Cecya*. Neder Scythia, een gedeelte der beneden Donouwlanden. In den *Sp. hist.*, I^e, cap. 24, leest men:

45. Ende hiet Sycia ghemeene
Alle die lande groot ende cleene
Tusseen der Dunouwen enter zee
Enter Elven.

1425. *Alenia*. Zeker het land waar de Alani Scythæ woon- den, in het zuiden van het tegenwoordige russisch rijk. Men plaatst ook, vóór onze tijdrekening, de *Alanen* tusschen de monding van den Dnieper en het Palus Meotides.

D. n.

1429. *Behem en oec Comane.* — *Behem*, meest *Bemen* bij de oude schrijvers; *Bohemen*. — *Comane*, wat volk onder dezen naam verschuilt?

1441. *Alre water vrouwe.* — Thans zou men zeggen: *Koningin* aller wateren, of stroomen. — *Vrouw*, in den zin van meesteres, hoofd: de vrouw van den huize.

1445. *Van die vallen in eren grepe.* — De Vlaming zegt thans *greppe*, groef door of voor een loopend water gemaakt. Het Angs. heeft *Grep* en *Graep*. Verg. Ten Kate, *Aenl.* op *Graev.* II, 496.

1446. *Van den en over .xl. milen.* Van daar af nog veertig mijlen ver. — *Denen* = *danen*.

1458. *Tusschen Elven en sinen val*
Hiet wilen eer Vrieslant al.

1. *Tusschen Elven en Sineval.* — Zoo zegt men nog: tusschen Leije en Schelde, tusschen Maas en Waal, enz. Met *Sinen val* heeft de afschrijver eenen zin willen geven aan iets wat hij niet verstond. *Sineval* of *Cineval* was hetzelfde wat men reeds in de dertiende eeuw, en misschien vroeger het *Suin*, *Zwin*, *Zwene* heette, namelijk de haven van Sluis of het Sluizergat. Maerlant zelf wijst dit in den *Sp. hist.*, IIIe. cap. 95.

4. Alle die liede ghemeenlike
Die lances der see saten hene
Tusschen der Wezere enten *Zwene*,
Dat tien tiden hiet *Sineval*,
Wart ane Gode bekeert al
Bi Willebrorde, bi Willade,
Ende bi Bonifacis predicade.

Maerlant betuigt dat het *Zwin* vijf eeuwen vroeger *Sineval* geheeten werd. In den brief van graaf Thomas van Vlaanderen en Johanna zijne echtgenoot, van maart 1242, dus omtrent den tijd dat Maerlant zijn gedicht schreef, wordt *Sineval* als eene bekende haven genoemd « *infra portum qui vulgariter appellatur Cineval.* » Hier schijnt eene tegenstrijdigheid te bestaan; want wat onze dichter in 1285 voor eenen in vergetelheid vervallen naam verklaart, zien wij in den graaflijken Tsarter

nog in levend gebruik. Ik denk nogthans dat Maerlant gelijk heeft, en dat onze vorsten den alouden naam, als de best geldende in een' openbaren akt, bij voorkeur zullen gebezigd hebben.

Maar hoe komt *Sineval* in *Suin*, *Zwin* of *Zwene* te veranderen? Volgens Ypey (*Gesch. d. ned. Taal*, II, bl. 117), zou bij den duur van tijd de *c* van *Sine* in den mond afgesletten zijn (gelijk men *Winbrauw* voor *winkbrauw* zegt), en het tweede deel des woords, *val*, weggelaten. Doch dat levert *Sin* en niet *Suin*.

Meer waarschijnlijk is het, dat van overoude tijden de kreek of inham vóór Lammensvliet *Suin* of *Suene* heette, en waar ze in zee uitkwam *Suineval* genaamd werd. Het kan ligt zijn dat *Sineval* aan het slecht lezen of afschrijven van eenen vroegeren kopist toe te wijten is, en dat van alouden tijd de misgreep de plaats der echte spelling innam: de valsche schrijfwijze van *Sinen val* is dezer meening niet ongunstig. Dat de naam *Suin* overoud is en in de taal eene vaste beteekenis had (kreek, inham), kan men afleiden van deszelfs verspreiding langs de kusten der Noordzee. De middelste monding van den Oder heet de *Swine*, en daar vindt men *Swinemonde*; in Denemarken ligt *Swynborg*, de Schelde en de Maas hebben elk haar *Zwindrecht*, enz. Verg. V. D. Bergh, *Handboek der middel-nederlandsche Geographie*, bl. 58 volg.

1464. *Nortwegen es bat vort,*

Men vint geen lant bat vort.

— Welligt is in den tweeden regel te lezen *bat nort*, gelijk Jonckbloet stelt. De twee opvolgende regels toonen merklijke armoede in 't rijm, *Wart: wart.*

1468. *En, aldus; doch l. en.*

1480. *Algader hetet Grieken, entrouwen,*

Tusschen dien Braes en dier Donouwen.

Wij zagen vroeger, B. II, op v. 185 volg., dat Maerlant aan de Dardanellen den naam gaf van *Narvel* en *Narvelzee*. Het woord kwam immers overeen met het *fracti littoris oram* van Galtherus en met *Hellespontum* van Curtius. Nog in den *Sp. hist.* is *Nervelzee* voor hem synoniem van *zeeengte*. I^e. cap. 28, zegt

hij, dat Afrika slechts door de nauwe straat van Gibraltar van Europa gescheiden is.

7. Van European seadet nemmee
 Dan die nauwe Nervalzee,
 Dat die coemanne heeten noch
 In deser tijt Stroch ende Maroch.

Wij zagen ook dat hij aan de Middellandsche zee den naam gaf van *Oceanus Braes*.

Hier maakt Maerlant een onderscheid tusschen *Narvelzee* en hij zegt v. 1467 volg.:

Van der Donouwen ter see wart
 En tusseen dier Narvel See
 Ligen conincen twee;
 Dat een heet Panonia,
 Dat ander heet Messia.

In den *Sp. hist.*, I^e. 24, heet het:

53. Tusseen der Zoutzee enter Dunouwen
 Hiet al Messia.

In denzelfden *Sp. hist.* verklaart hij, dat *Narvel-* en *Zoutzee* eene en dezelfde zijn, namelijk waar hij spreekt over de scheiding tusschen Azia en Europa, I^e. 17:

44. Ant west secedse die Nervalzee,
 Die ghesceet maect min no mee
 Dan tusschen Akers ende Brandijs,
 Dat heet Zaudzee in onser wijs.

Doch over Egypten handelende, zegt hij I^e. 21, alleen van de zee:

8. Ant Norden hevet die zee bevest.

Dus niet de *Narvel-* of *Zoutzee*, maar de *Vlakke zee*. Uit dit alles is op te maken, dunkt mij, dat hij door *Narvelzee*, wel is waar, de Middellandsche zee bedoelt, doch wel ten opzichte der gescheurde kusten met hunne talloze eilandjes; dat hij meer bijzonder aan de Adriatische en Aegesche zeën den naam van

Zuidzee geeft, en dien van Zee of Oceanus aan dat gedeelte der Middellandsche zee waar de eilanden verdwijnen. De Dardanellen hadden dan bepaaldelijk den naam van *Braes*. In de middel-eeuwen noemden de Italianen deze engte *Braccio di San Giorgio*, wat de andere natiën overnamen; ja, men behield zelfs den naam alleen van *Braccio*, dien elk naar zijne uitspraak verdraaide, en zoo kwam ze tot ons onder den naam van *Braes*. Maerlant bezigde een en ander, getuige *Sente Jorijs Braes*, in den *Sp. hist.*, I^e. c. 52, v. 55. Later werd ze bij de Hollandsche zeelieden veelal de *Sint Joris arm* geheeten. Zie hierover nog Huydecoper op Stoke, I, 549 volg.

1482. *Wilen eer hetet al Tetijn*. — *Tetijn*, l. *Cetijn*, de hebreuschse naam van Macedonië. In het boek der Machabeën leest men I^e: « Alexander de sone Philippi, koninck van Macedonia, de eerste Monarcha wt Grecia, is ghetoghen wt den lande *Chithim*. »

1485. *Ene stat steet dar na*

Die es geheten Epyrrus.

In den *Sp. hist.*, I^e. cap. 23, kent hij Epirus als een deel van Griekenland:

7. Epyrus dats een ander deel.

Zijne onwetendheid in de aardrijkskunde onder het schrijven van den *Alexander* bewijst hij nog in de regels 1492, 1496 en 1499, waar hij mede *port* en *stede* aan landschappen geeft.

1487. *Acciles sone heet aldus*. — *Heet* [hiet], d. i., *hiet het*, namelijk het land Epirus.

1492. *Een port es daer na*,

Die es geheten Canonis,

Die Ectors broeder Helenus,

Natoen hiet menne aldus.

— Helenus, Priams zoon, aan Pyrrhus belangrijke diensten bewezen hebbende, bekwam van dezen de souverainiteit over een gedeelte van Epirus. Ter eere van zijnen broeder Chaon — hier *Natoen* (Jonckbloet las *Nacoen*) verbasterd — dien hij bij onvoorzichtigheid op de jacht gedood had, noemde hij die streek Chaonia. Dit brengt licht aan voor 't verklaren van bovenstaande

regels. Ten opzichte van *port* geldt dezelfde aanmerking als in de *Aant.*, op v. 1485. Er zal dus wel te lezen zijn :

Een port es daer na ,
Die es geheten Chaonia
Bi Ectors broeder Helenus,
Caoen hiet menne aldus.

1498.

*Darna**Hiet die port Melocia.*

— Molossia of Molossis is een gedeelte van Epirus, ten oosten van Chaonia. Men leze *Molosia*.

1502. (*Die Cycrops.*) *Jerstwerf maken dede,**Die Alexander destrueerde.*

— De eerste dezer twee regels heeft geen tegenrijm, zoo dat er ten minste één vers ontbreekt, al is de zin niet gestoord. Misschien zou men tusschen de twee regels mogen invoegen :

(Dits van Grieken dedelste stede.)

Naar aanleiding van den *Sp. hist.*, I. cap. 25, v. 28, alwaar van Athenen gezegd wordt :

Dits dedelste van Grieken lant.

1510. *In daer lecht sijns vaders goet.* — Zoo in niet eene dialektische verwisseling is van *en* (ende), gelijk wij reeds meermalen zagen, dan zal wel te lezen zijn :

Daer in lecht, enz.

— *Lecht* = ligt. In sommige streken ten platten lande spreekt men nog *legt* uit.

1517. *Een steen es daer, heet albestoen.* — *Albestoen*, l. *Asbestoen*, lat. *Abestos*, een steen uit de gebergten van Arkadië, welke eens gloeiend gemaakt zijnde nooit meer uitdooft, zei men. *Marbodeus* zingt er van :

Archadiae tellus lapidem producit Abeston
Ferreus huic color est, naturae mira potestas :
Nam semel accensus conceptos detinet ignes,
Extinguique nequit, perlucens perpeti flamma.

1525. *Daer bi so es Ytruria,*
Van enen water dart na
Was genant, dat Yster heet,
Dat uter Donouwen geet.

— Volgens des dichters afleiding zou *Ytruria* moeten veranderd worden in *Ystria*, het tegenwoordige land van Trieste. De *Ister* is echter nog verre van daar, en men mag aannemen dat *Maerlant* Illyrië bedoelt. Men weet toch dat het benedengedeelte van den Donouw, het gedeelte namelijk « dat uter Donouwen geet » den naam had van *Ister*. Dat gedeelte begon, volgens sommigen, aan de grenzen van Illyrië, of van Surmium, tot waar de stroom in zee vloeit. Zie daaromtrent Forbigers genoemd werk, III, 524 volg., vooral *Aant.* 16. — *Geet*. Hier is het geene vokaal verwisseling van den afschrijver.

1530. *Die nu sine, l. die nu sijn.*

1535. *Cicilie.* *Maerlant* zal geschreven hebben *Cicile*, op zijn fransch. Het tegenrijm is *wille*.

1539. *Vort bart suden, l. vort bat suden.*1540. *Spanien, l. Campanien.*

1545. *Lathie, Latium.* *Schmeller* twijfelt tusschen deze spelling en *Lachie*.

1551. *Cuningen die stat es dar na**Dat eest ende van Ytalia.*

— In de plaats van *Cuningen* zal te lezen zijn *Turingen*, namelijk *Thurium*, de nieuwere naam van het beruchte Sybaris, de uiterste grensstad van *Luconia*, aan den zeeboezem van *Tarente*.

1555. *Datse*, namelijk den Rijn. *Maerlant* bezigt onzen hoofdstroom in 't vrouwelijk geslacht; doch twee regels lager wordt deze onder zijne pen mannelijk.

1556. *Alle die lantsape die nu goet**Tusschen den Rijn en Bacteren lantse,**En hiet Gallien en daertoe meer.*

— *Bacteren lantse*, vermoedelijk te lezen : *Bertanienlants see*, de *Oceanus britannicus*. In den *Sp. hist.* geeft *Maerlant* aan die zee geen bepaalden naam :

Die zee die nort zide sijn.

— *Eñ hiet*. Beter zal er staan *dat hiet*. — *En*, aldus; doch l. *eñ*, en vóór het woord dient een komma te staan. — *Meer*, l. *mee*: se.

1562. *Al wort sijn,
Het lach algader in desen wike,
Doen hi dlant van ertrike;
Eñ nu hetet som Loreine.*

Ik vermoed dat er te lezen is:

*Al wort sijn
Dat lach te gader in desen wike;
Doen hiet tlant van Celtike,
Eñ nu, enz.*

Immers Gallië werd vroeger naar de Grieken geheeten Celtica.

1567. *Tiraten*, waarschijnlijk *Treviraten*, lat. *Treviri*.

1571. *Spanien*, l. *Bertanien*, gelijk Jonckbloet opmerkt.

1572. *Galle gaet tote Carcangen,
Dat heet wale gecleedde Gallen.*

— Het *Gallia togata* of *Cisalpinia* bevatte het latere Piemont, Parma, Modena, en een gedeelte der pauslijke Legatiën tot bezuiden Ravenna. Voor *Carcangen* wil Jonckbloet gelezen hebben *Dardangen*, de Dordonne, eene rivier die uit den Mont d'Or komt en naar 't westen stroomt. Die kan dus de grens niet uitmaken van het *Gallia togata*. Een geschikteren naam weet ik echter niet in de plaats te stellen, en 't is wel mogelijk dat Maerlant het zoo gemeend en geschreven heeft. Verg. de *Aant.*, op v. 1591.

1574. *Dat en es niet cont hen allen*. — *Hen allen*, datief van *Si allen*, omnes; dus: aan iedereen.

1576. *Dat hiet dat harde Gallia*, namelijk *Gallia comata*; lees dus: *geharde G.*

1587. *Eñ die weelde Ricordaen*. — Misschien *die wilde Pericordaen*. Perigord is bekend voor eene wilde streek in het midden van Frankrijk.

1589. *Tusschen dien bergh*, namelijk het Pyreneesche gebergte.

1591. *Dat heet gebarde Gallia*. — Waarom? Omdat voorhenen de lieden van die gewesten zich den baard niet schoren, zegt onze dichter. Dit strookt niet met de latijnsche benaming van *Gallia braccata*, gebroekt Gallië. Maerlant zal dus voor *braccata* gelezen hebben *barbata*, en die barbati homines zouden, volgens den loop der zinsnede, in overoude tijden geweest zijn:

1593. *Beide massage eñ colone*. Roquefort, in zijn *Glossaire de la langue romane*, verklaart *Mas, Masage*, etc., door « *Ténement et héritage mainmortable, des personnes de servile condition et de mainmorte*. Hij verklaart *Colone* door: *laboureur, fermier, cultivateur, habitant d'une colonie*. » Dit laatste duidt inderdaad den naam aan van personen; het eerste echter niet, wel den toestand dier personen. Beide woorden zijn dus met elkander onvereinigbaar, en volgens de verklaring van den franschen taalkundige kan er niet wezenlijk spraak zijn van dooerhand-gezinnen en landbouwers.

Mijn vriend prof. De Vries, wien ik over deze plaats, gelijk over menige andere, raadpleegde, meent dat er spraak is van Marseille en van Toulon. Voor *massage* ware te lezen *Massaelge*, de gewone Mnl. naam van *Marseille*, lat. *Massilia*. Door de onderlinge verwisseling van den besproken regel met den volgenden en het noodwendig verplaatsen der punt zou men te lezen hebben:

1593. Om dat die liede hier te voren
Eer barde niet en scoren.
Daer steet die stat van Nerbone,
Beide Massaelge eñ Tolone
Harleblanke, enz.

1597. *Harleblanke*, fr. *Arles*, lat. *Arelas, Arelate, Arelatum*, eene aloude stad van Provence. In de *Chronique de St.-Denis* wordt zij *Alles-le-Blanc* geheeten. Zie de *Aant.* van Reiffenberg, in de *Chronique rimée de Ph. Mouskes*, I, bl. 74. In den *Sp. hist.* heet het mede *Arleblanke*.

1600. *Aerbelose*. — Er kan hier toch op nieuw geene spraak zijn van Arles, op v. 1597 vermeld. In de *Narbonensis Prima* vindt men Toulouse, welke van ouds beroemde stad onze dichter misschien bedoelde. Zoo zou men kunnen lezen: *Oec Tolose*.

1605. *Aveiou: Pontu*, l. *Aniou: Poitou*, gelijk in den *Sp. hist.*, I. cap. 27, v. 52. Het omgekeerde omtrent de spelling heeft plaats voor *Moniou*, van v. 1531 en 1535, dat telkens rijmt op *u*, even als B. V, v. 1072, en in den *Sp. hist.*, I. cap. 27, v. 5. Zie de *Aant.*, B. V, v. 1072, als mede B. VIII, v. 456.

1612. *Dat die degen om dat*, l. *Dat die degen dede o. d.*

1619. *Agaroene*, Aragon, bij letterverwisseling, gelijk kokodrille en krokodille, enz. Men verwarre dezen naam niet met dien der Agariene, waarvan melding is gemaakt in de *Aant.*, B. I, op v. 150, en B. VII, op v. 1185.

1620. *Cibilien en Lisiboene*,

Daer Ulixes groet heer was.

— *Cibilien*: Sevilla. De Spanjaard schrijft *b* en spreekt *v* uit, gelijk wij zien in Alba = Alva. — *En*, aldus; l. *en*. — *Groet heer*. In Vlaanderen gebruiken wij nog dit woord in den zin van grootvader, gelijk Kil. opgeeft. Doch niet in dezen zin was Ulysses de Grootheer te Lissabon. Halbertsma geeft in zijne *Aant.*, bl. 544 te kennen, dat het zoo veel zou beteekenen als *Vice dominus*. Ik geloof dat het hier opperheer beduidt: Ulysses gaat immers door voor den stichter van Lissabon. Zoo heet nog de Groote Turk « de Groote Heer ».

1622. *Als men int dietsch van Troien las*. — Maerlant zinspeelt hier op zijn gedicht *Van Troien*, waarvan een belangrijk fragment groot 1491 verzen gevonden werd door wijlen Victor Gaillard, onder de handvesten van den ouden Raad van Vlaanderen, en dat ik bekend maakte in de *Konst- en Letterbode*. Dit fragment werd later uitgegeven door Ph. Blommaert, achter de nieuwe uitgave van den *Theophilus*, Gent, 1858. *Van Troien* was zeker het opschrift van Maerlants Roman, en ware hier beter in bijzondere letters gedrukt geweest.

1628. *En gaet oest, in liege u niet*,
Jegen Egypten an dat sant.

— Afrika loopt ten oosten tot aan Egypte, zegt onze dichter, die, gelijk wij elders zagen, het land der Pharaō's niet tot het derde werelddeel rekent. Onder *dat sant* bedoelt hij Cyrenaica, de tegenwoordige bergvlakte van Barka in Tripoli. Dit verklaart Maerlant ook nader in den *Sp. hist.*, I. cap. 28.

27. Tripolitane leghet daer gehende,
Ende hevet ane sijn oostende
Cyrees, een sant uptie zee.

1631. *West om gaet sine strike*
Toten west en van ertrike.

Om 't westen gaat zijn' loop tot aan het westeinde van het aardrijk. — *Strike*, hetzelfde als streke, bij Ten Kate, II, 446, verklaard ook door linea, via. — *En*, l. *ende*, eind. De schrijfwijze duidt nogmaals aan dat de kopist veel op voorlezen werkte, gelijk meermalen in deze Aanteekeningen is opgemerkt.

1655. *Lika*, l. *Libia*. Zie verder, v. 1797.

1657. *Toncis*, l. *Tounis*, Tunis.

1659. *Beesie*, drukfout. Er staat *beeste*, l. *beste*.

1649. *So liet Geetulia*. — Men ontmoet voor *liet* doorgaans *leget*, thans verkort tot *ligt*, van *liggen*. In de gewone volkspraak verbuigt men te Kortrijk dit ww. in den tegenwoordigen tijd: *ik lei*, *gi leit*, *hi leit*, *wi*, *zi liggen*. Ook elders wordt deze uitspraak waargenomen. — *Geetulia*, Gætulia, het meest westelijke gedeelte der Sahara. De tegenwoordige *Touariks*, in het Atlasgebergte, schijnen de afstammelingen te zijn der aloude bewoners van Gætuliën.

1652. *Daer in las*
Die Sente Augustijn.

— *Las*, bad. In Vlaanderen is *lezen* voor bidden nog dagelijks in gebruik. *Die Sente*. Het epitheton is duidelijk weggebleven. Wellicht schreef Maerlant: *Die goede sente A.*, gelijk Jonckbloet reeds opmerkte.

1636. *Dar na Etham geheten wart*, l. *dat na Etham*, enz.

1638. *Das en es*, l. *dat een es*. — *Segmen voor segt men*.

1661. *Die ander*. Er diende te staan *dat ander*, volgens v. 1638.

1664. *Alsmen hier te voren af las*, namelijk v. 1097-1102 van dit boek. Maerlant neemt drie Aethiopiën aan, welke hij zoo niet beschrijft, echter genoegzaam aanwijst. Het eerste is het eigenlijke Aethiopië, hetwelk aan Egypten grensde. Een ander « es in Affrike » : daarmêe bedoelt hij het westersche Aethiopiën, dieper in die wereldstreek tot aan de Zuidwestkust loopende. Het hier bedoelde land stelt hij nader bij Indiën, dus meer zuidoostwaart. Het is echter vermoedelijk dat dit aethiopisch Saba niet onderscheiden moet worden van het arabisch Saba; althans bestaat er eene overlevering onder de Arabieren, dat het hedendaagsche Saada op de Rode zee het oude Saba zou zijn, de verblijfplaats der koningin Belkis, welke door Salomons groote beroemdheid naar Jerusalem getrokken werd. Zie Forbiger, II, bl. 752, *Aant.* 60 en bl. 812.

1665. *Daer derde*, l. *dat derde*.

1667. *Nore*, beter *More*.

1671. *Onbekant : Serpant*. — De schrijfwijze van het eerste dezer woorden komt overeen met het gebruik der ouden, die van het tweede niet.

1674. (*Menech dier*) *Allen lieden wel onghier*. — *Onghier*, vervaarlijk, schrikverwekkend. Meestal van dieren gezegd; doch onze dichter past het ook op de elementen toe :

B. X, v. 442. Doe wart die wint so onghier.

In het hd. komt *onghuur* niet alleen als bijvoegelijk, maar ook als zelfstandig nw. voor, in den zin van monster; zoo ook bij onzen Veldeke, in *Sinte Servatius legende*, II, v. 1041 :

Als off sij onghuur waren.

Ons latere *onguur* is eene verbaastering van *onghier*. Verg. de *Aant.* van De Vries in De *Jagers Taalk. Mag.*, IV, 69-71.

1678. *Wornders*, l. *wonders*.

1681. *Alst duater*, duidelijker als *duater*, doch naar de schrijfwijze *alst watter*.

1685. *Adalas*, v. 1686 *Adlas*, de *Atlas*.

1696. *En ten wilden eylande gaen*, l. *en willen ten eylanden gaen*. Verg. *Sp. hist.*, I, cap. 29, v. 67 volg.

1697. *En die suut see*, l. *in die s. s.*

1699. *Bat oesten legt Grieken lant*,

Dat na dien coninc Creten es genant.

— Onderwerp en naamafleiding bewijzen dat er spraak is van het eiland Kreta. Het ligt evenwel niet ten oosten, wel ten westen van Cyprus. In den *Sp. hist.*, zegt Maerlant er van :

Daer leget bi (bij Cyprus) tlant van Kreta,

En es van Grieken .i. groot stie.

1701. *Bat oest soe legt Avidos*. — Ik geloof dat onze dichter wezenlijk *Avidos* of *Abidos*, even als het daarop rijmende *Colcos* geschreven heeft, al was het eerste geen eiland, en moet het andere onder de plaatsen, welke nooit bestonden, gesteld worden. Ook spreekt hij niet van *Colcos* in den *Sp. hist.*; maar van *Abidos*, dat hij toch niet als stad kende, zegt hij I, cap. 32 :

31. Abidos, dat lant, dat leghet

Op Helles spontes, alse men'seget,

Dat Sente Jorijs braes nu heet.

1704. *.XLIIJ. Cyclades*. — In den *Sp. hist.* telt er Maerlant tien meer. In beide werken rekent hij de Sporaden tot de Cycladen. De ouden zelve waren daaromtrent, als mede over het getal, zeer onbestemd : eilandjes, welke tot geene der beide groepen behoorden, werden bij de ene of andere gevoegd. Geen wonder dat onze jeugdige dichter zich verwarde.

1707. *Dat meeste darna heet Delos*, l. *dat meeste dar af h. D.* — *Meeste* mag hier niet in den zin van grootste in omvang, maar van aanzienlijkste, voornaamste genomen worden. Delos immers was op verre na niet het grootste der Cycladen. Geboorteplaats van Apollo en aan Diana toegewijd, bezat het nog het beroemde orakel van den god der genees- en der dichtkunst.

De naam van Cycladen komt ook daarvan dat de andere eilanden (eigenlijk elf) rondom (ἐν κύκλῳ) Delos lagen.

Op eene andere plaats (IX, 49) heeft *meeste* betrekking op de twee voornaamste, dus ook de grootste, rivieren van Azië.

1715. *Die berch van Ulcane, l. — van Vulcane*, namelijk de Ethna.

1717. *Bi Cicilien in die wilde see*

Liggen lande, heten Oleë,

Die bernen oec.

— De dichter bedoelt de *Aeolische* of *Vulkanische* eilanden, op de noordelijke kust van Sicilië gelegen. Deze groep wordt nog heden de *Vulkanische* archipel genaamd, waar onder Lipari en Stromboli de voornaamste zijn.

1720. *Dier bi liden*, die er voorbij varen. — *Dier*, in éene lettergreep uitgesproken, gelijk thans nog. — *Liden*, trekken, te voet of op een voertuig.

1721. *Bi Anase, dat in Affriken es,*

Liggen eylande, heten Gorgades.

In den *Sp. hist.*, I. c. 51, v. 21 volg., beschrijft Maerl. ze nader:

Gorgades sijn eylande mede

Die van Affrike teere stede

Twée dachseylinghe verre sijn,

Daer sijn wijf, dats waerheit sijn,

Van haren lachame al ru,

Ende snelre vele, seggie u,

Danmen gelovet min no mee.

Mij dunkt dat de schrijver in 't oog heeft de groep der *Madeira*- of die der *Canarische* eilanden, of beiden. De *Anas* is eene voorname rivier in 't zuiden van Spanje, die *Maerlant* voor eene stad schijnt te nemen, gelegen in Afrika. Misschien achtte hij het zuiden van Spanje, door de *Moren* bezet, als behoorende tot het derde werelddeel, gelijk men eene strook van *Vlaanderen* bij *Frankrijk* rekent.

1728. (*Dat grote eylant*) *Dat verdreef gemeinlike*

Met al dien volke dat daer sat.

— Het gewaande eiland *Atlantis*, waarvan het wegzinken en gedeeltelijk wegspoelen, volgens *Plato*, den *atlantischen* Oceaan onbevaarbaar zou gemaakt hebben. Dat eiland zou gelegen hebben tusschen *Spanje* en *Amerika*. Er zijn die, niet zonder reden, meenen dat daarmede anders niet dan *Amerika* zelf, het *Verloren land*, bedoeld werd.

1735. *In Nilus so es een eylant,*

Dat Meroc es genant.

— *Meroc*, l. *Meroë*, een eiland in *Ethiopië*, gevormd door den *Nijl*, met eene stad van denzelfden naam. Deze naam zou door *Cambyzes* naar zijne zuster gegeven zijn. Vroeger moet het *Saba* geheten hebben. Zie hier voren de *Aant.*, op v. 1664.

1759. (*Daer in steet*) *Eene stat, heet Siene*. — De stad *Syenee*, door hare watervallen bekend, ligt niet in het eiland *Meroë*. De stad *Meroë*, het meest noordelijke punt des eilands, ligt, volgens de kaart van *Ptolomæus*, op zestien en half graden ten noorden van de middaglijn, terwijl *Syenee* er drie en twintig en half van verwijderd is.

1747. *Dur na es dat verloren lant,*

Eñ leget west van Affrike.

— Deze plaats, en wat er op volgt tot op v. 1760, bewijzen genoegzaam dat men in *Maerlants* tijd kennis had van *West-Indiën*, het eerst later voor vast ontdekte *Amerika*. Doch de berigten van die er hadden aangeland waren zoo onvolledig, dat men sedert het land niet meer vond en men er den naam aan gaf van *Verloren land*. Volgens onzen dichter was het daar dat *Sint Brandaen* zoo veel wonders zag. Heeft *Maerlant* het oog op het middeleeuwsch gedicht, de reis van dien twijfelachtigen heilige voorstellende, hetwelk is uitgegeven door *jonk^r Ph. Blommaert* in het eerste deel zijner *Oudvlaemsche Gedichten*? Dat gewrocht krielt alzoo zeer van onwaarschijnlijkheden als de droomerijen van *Madok* moeten gedaan hebben, waartegen hij later uitviel. Beide werken moeten er het hunne aan hebben toegebracht, dat later de naam van *Luilekker-*

land aan eene wereldstreek van zoo veel wonderen gegeven werd.

Meest uit noordsche bronnen bragt Dr Buddingh een lezenswaardig werksken te samen, getiteld: *Ontdekking van Amerika, en herhaalde zeereizen derwaarts, in de X, XI, XII, XIII en XIV eeuw.* 'S Gravenh., J. Vander Beek, 1858. Op *Madoc* schreef de engelsman Robert Southey een gedicht in zeven-entwintig zangen of afdeelingen. Londen, Langman, 1807.

1754. *Het es gesciet datmen vant,
En alsement dar ane sciet,
En conde ment gevonden niet.*
1. *Het es gesciet dat ment vant,
En alse men dar ave sciet,
En conde, enz.*

De veelvuldige sluiting met *t* geeft aan den eersten regel eenen wanklank, dien de afschrijver misschien heeft willen vermijden.

1758. *In dat lande, sonder waen.* — De zin vraagt:

In dat lant quam, s. w.

1765. *En andere die nomen sal,
Som breet, som smal.*

1. *die ic nomen sal.* — Som, uit te spreken Some. Zie de *Aant.*, B. I, op v. 157.

1766. *En Maroch, daer menige stede
Wel geaisiert binnen es.*

— *Maroch*, Marokko. Dit heeft met het misschreven *Meroc* van v. 1754 geen gemeens. Verg. de *Aant.* op dat vers en die B. II, v. 185 (d. II, bl. 299). — *Geaisiert*, gerust gesteld, verzekerd. Dit bastaardwoord komt mede voor in den *Rijmbijbel* en in den *Ferguut*, misschien nog elders. Het drukt volkomen het fransch uit *être à l'aise*.

1768. *En .xxiiij. Orcades.* — *En*, drukfout, l. *en*. — *XXIIIIJ*, misschien te lezen XXXIII, naar Jernandes. Orosius telt er drie en dertig. Ptolomæus brengt tot deze groep dertig, Plinius veertig eilandjes.

1769. *Buten Bartanien es Ingelant.* — Er is hier spraak van Bretagne, gelijk de dichter ook verklaart v. 1579:

Bartanien es in dit Gallen.

Ik merk dit aan omdat Maerlant geheel anders spreekt in den *Sp. hist.*, I, cap. 50. Daar leest men v. 11 volg.:

Bartaengen heet na Brutus,
Die sone van Silvius
Siden hadden sijt verloren,
Ende quam den Ingelschen in hant,
Daer naer heetet Ingland.

Bartaengen van den *Spiegel historiael* is wel Engeland, terwijl het in den *Alexander* Engeland niet is. En nogthans geeft Maerlant beiden op, in bijna gelijke woorden, als het land zijnde, waarbuiten Tanatos of Tanachos ligt, dat in de volgende aantekening wordt besproken.

1771. *En een eylant, heet Tanatos,
Het maecte dier serpente los,
Waer dat men die erde hevet
Die an dien eylande clevet.*

— *Tanatos*, het tegenwoordige *Thanet*, waar de steden Margate en Ramsgate op gelegen zijn. Het is eigenlijk geen eiland, en is van den engelschen vasten wal gescheiden alleen door twee onbeduidende rivieren, de Stour en de Nethergong.

De zin dezer vier regels wordt duidelijk als men die van den *Sp. hist.*, I, cap. 50, v. 24-52, er naast voegt:

Buten Bartaengen, dats waer,
Es Tanachos, een gesont lant,
Daermen serpent noint en vant,
Noch ghenen worm ghevinijnt.
Maer nochtan, dat wonder schijnt,
Waer somen die erde vanden lande
In rike voert menegerande,
Alle wormen gevenijnt
Sijnre metter doot gepijnt.

Volgens Vincentius, was *Thanatos... dicta... à morte serpentium*. Zie Jac. v. Maerlants *Spiegel historicael*, uitgegeven door de Maatsch. van Nederl. Letterkunde, te Leiden. Leiden, 1859, dl., bl. 54.

1775. *Buten Nortwegen es Tyle*. — Uit hetgene hierop volgt blijkt het dat Thyle een eiland is in 't midden van den Oceaan, waar altijd ijs zich bevindt; dat er het jaar in een zesmaandschen dag en in een zesmaandschen nacht verdeeld is, dat er de boomen altijd groen zijn. In den *Spiegel historicael* 1^e, 50, noemt Maerlant het, gelijk anderen, *Tylee*, en doet het gelegen zijn :

41. Nort van Bartaengen in die zee.

Daarop zegt hij het gevoelen van Solinus te geven, die beweerden zou dat het is :

46. Biden lande van Endi,
Vul wijngaerts ende vul oliven
Ende vul palmome, als scriven;
Datter die bome, hebbets geloof,
Nemmermeer en werpen loof.

Deze bewering is in strijd met die van alle andere schrijvers, die Thyle of Thule in het noorden des aardbodems plaatsen.

De ouden hebben veel gissingen en verduidelijkingen over Thyle samengebragt. Mauricius, in zijn *Onledige Ouderdom*, bl. 158, haalt Photius aan, die een lang uittreksel bewaard heeft van noordsche wonderhistoriën, door Antonius Diogenes, omtrent den tijd van Ptolomæus Soter, uit vroegere schriften bijeen geflanst onder den titel van « Ongelooflijke wonderen van Thule. » Photius zou die getrokken hebben uit het oorspronkelijk dagboek van den Tyrischen Martinianus en zijne zuster, geschreven op cypressen tafelen, hetwelk Alexander in de grafsteden van gemelde reizigers, te Tyr zelf gevonden had in een kistje met het opschrift: *Wie gij zijt, open dit, en gij zult wonderen lezen*.

Malte Brun beweert dat Pytheas den naam van Thyle of

Thule (beide schrijfwijzen vindt men in verschillende Hss.) zou gegeven hebben aan een gedeelte van Jutland, thans nog *Thy of Thyland*, en in het oud-noordsch *Thiuland* geheten. Zijn gevoelen put hij: 1° uit de noorderbreedte, die hij meent te kunnen bepalen uit de dagreizen die Pytheas besteedde om in Thule aan te landen; 2° uit de overeenkomst van Jutlands grond met de beschrijving van Pytheas; 3° uit de woorden van Pytheas zelf, die meende dat op Thyle de dagen van twee tot drie uren waren.

Anderen, waaronder Orthelius, zich steunende op de breedtebepaling van Plinius en van Hipparkus, ontmoeten Thule in het zuidelijke gedeelte van Noorwegen, waar men het kanton *Thielemark*, in eene yslandsche *Saga Thulemark* genaamd, vindt.

Procopius, die uit de mededeelingen der vroegere geografen niet wel wijs wist te worden, nam gantsch Skandinavië onder den naam van Thule, waarin hij door hedendaagsche schrijvers werd bijgetreden.

Dat het Tyle van Maerlant Jutland niet zijn kan, bewijzen de bijzonderheden, dat het er zes maanden dag en zes maanden nacht is, en dat de zee, die het zoo wel ten noorden als ten zuiden bespoelt, nimmer dooit. Het moet dus veel meer noordelijk liggen, omtrent den noordpoolskring. Eratosthenes bepaalt het op 66° noorderlengte, hetgeen op de meest noordelijke punten van Ysland, op het noorden van Noorwegen en op het noordelijke deel van Oud-Groenland wijst. Met het zicht op den natuurlijken gang aller ontdekkingen, mag men het gevoelen van Casaubonius aannemen, dat Thyle het tegenwoordige Ysland is. Daarover zie Zorgdrager, *Groenlandsche Visscherij*, bl. 68 volg. Zie ook Huet, *Histoire du Commerce et de la navigation des anciens*, 2e édit., p. 412; Forbiger, *Handbuch der alten Geographie*, III, 511; Malte Brun, *Précis de la Géographie universelle*, I, 59-60, 125 et 148, édit. de Bruxelles; DE NAVORSCHER, 1861.

1781. En, aldus, doch bij vergetelheid.

1785. *Nord en suut.* — Er staat bij Schmeller, *Norden suut*. Maerlant zal geschreven hebben *Nort en suut*.

1786. *Eest daer altoes cout*, l. met Jonckbloet, *daer eest a. c.*

1788. *En si en doit genen tide*, l. *en si en doit te genen t.*

1794. *En*, aldus.

1796. *Dat argste coren lant.* — De vlaamsche boef zou nog *argste* gebruiken, doch lighter nog *felste*; dus niet in den volstreken zin van kwaad, maar in dien van hevig, krachtig. *Erg* en *fel* worden veelal bijeen gevoegd gebezigd.

1798. *Amonts lant das es darna.* — *Das*, l. *dat*. — *Amonts* lant, het land waar de tempel van Jupiter-Hammon stond. Het op den weg derwaarts liggend Paratonium komt mede onder den naam van Ammonia voor.

1801. (*Egypten lant*) *Dat Nilus wesen rike.* — De zin vraagt: *Dat Nilus doet w. r.*

1802. *Cartago van Affrike*

Stoenden met groten coren daer.

— l. *Stoend*, ten ware men Egypten en Carthago in éenen zin wilde gevoegd zien, en het vorige vers met eene komma eindigen. — *Met groten coren*, met veel koor, groote menigte koor.

1809. *Saba die stont daer oec*,

Daer men vint dien wieroec.

— Dat Saba hier tusschen Spanje en Frankrijk staat, moet niet te zeer verwonderen. Sommige landen en volken worden nogmaals vermeld om hunne hoedanigheden en rijkdommen aan te wijzen.

1811. *Doverste van Francrike.* — *Van*, l. *was*. De dichter wil zeggen dat Frankrijk de kroon spande boven al de landen door Apelles vermeld.

1815. *Het es tegelovene van hen some.*

l. *Het es tgelove van hen somen.*

1824. *Dat er hi af*

Menege marc hadde te lone.

l. *Dat hier (= hi er) af*, enz.

1850. *Die gone*, degene. — Deze uitspraak is nog veel in den mond des Vlamings, gelijk wij vroeger zagen.

1852. *Af van sinen conincrike*, l. *Af van s. c.*

1856. *Dat wijsheiden genoech.* — Waarschijnlijk te lezen:

Dats wijsheiden genoech.

D. i., dat is vrij knap, dat is heel wat wijsheid, zoo de chronologie der wereld te kennen!

1850.

Want hi dagen

Woude aldaer met siere scare.

Want hij wilde aldaar vertoeven met zijne legerscharen. — *Dagen*, Kiliaen heeft *dagen*, vet. Sax. i., *daghe-dinghen*, *pro-gare* in alium diem; het is ons *verdagen*. Zoo zeggen wij *vernachten* voor den nacht overbrengen.

1855. *In dat herre*, l. *in dat here*.

1864. *Hem*, voluit geschreven. v. 1845, *he*.

1865. *En ridders en die barone.* — *En ridders* zal in den mond des voorlezers geklonken hebben *en de ridders*, voor *entie r*.

1872. *Wir*, overlandsch voor *wi*.

1885-84. *Varen: ontcaren*. Nog een van die flauwe rijmen, waar Maerlant niet voor terugdeinsde.

1886. *En*, l. *en*, neg.

1890. *Dat si sinen willen daden.* — *Willen*, l. *wille*.

BOEK VIII.

1. (Opschrift.) *Gesan, l. gewan*, won.

5. *Gichte* = *gifte*, begiftigde.

34. *Narbesines hi sende eem na*

Boden, alse hijs hadde stade.

— Niet *hem na*, maar *aan of tot hem* zond Narbesines boden. Er is dus te lezen: *Sende hem an*, en voor *Bogoa* van het vorige vers dient er te staan *Bogoan*. Dit wordt duidelijker door v. 54. Aldaar staat:

Lach eem so met beden na.

Wat is naliggen? Men verstaat integendeel zeer wel: iemand met verzoeken aanliggen, gelijk men thans zegt *aan den hals liggen*, zoo dat ook hier *na in an*, en in den vorigen regel *Bogoa* in *Bogoan* moeten veranderd worden. — *Alse hijs hadde stade*, toen hij daartoe gelegenheid had.

40. *Dat hi van den evelen moede*

Narbesines liete verdingen.

Dat hij (Alexander) Narbesines van (zijne) verholgenheid liete vrijpleiten. — *Verdingen*, icts door dingen (pleiten) vernietigen of de kracht er van verminderen. Als regtsterm staat dit woord in volkomen verband met de vier volgende regels.

46. *Dat hi was sijn taelman,*

Eñ hi borge eñ staden

Woude setten in siere genaden,

Sonder slach eñ sonder stoet.

— *Taelman*, pleiter, advokaat. Te Ypre waren *Taelleden* zeker soort van procureurs, handelende volgens hun reglement (*Belgisch Museum*, dl. IV, bl. 145). In de regtsgeleerde boeken der XVIe eeuw vind ik het woord niet, wel *Advocatus*, *Patronus causarum* vertaald door « een beschermer der saken. » De Westvlaming Van Mussem (1553) geeft het zoo min op als de

Antwerpenaar Van den Werve (1553) onder de verklarende woorden van *Advocaet*, *Patroon* en *Procureur* of *Procurateur*; doch Kilian kent het en vertaalt het door *Advocatus*, *Causidicus*, *Patronus*. — *Borge en staden*. Borgschap is eene toevallige verbinding, welke door dood of anderszins van hare waarde kan verliezen, en dus somtijds niet alle wenschelijke waarborg oplevert. *Staden*, komt voor als staande, vastgestelde goederen, over het voortdurend bezit van welke geen twijfel kan ontstaan. De twee woorden vereenigd, zullen een' regtsterm uitmaken, welken men ter nauwkeuriger bepaling bezigde. — Men zegt nog: *zonder slag of stoot voor zonder tegenstand*. v. 49 zegt ook niet anders.

Van deze bemoeijing van Bogoas staat niets in het latijnsche gedicht.

57. *Hoesten* = *hoegsten*, zoo ook v. 151.

81. *Eñ eer haer was eñ blond*. — Er is een woord uitgevalen; misschien moet er gelezen worden *kersp eñ blond*, gelijk op den kant van Schmellers kopij door de hand van Jonckbloet aangeteekend staat. *Kersp*, of krollend, en blond hair was van vroege tijden voor schoon aangezien, en thans nog is « Blonde krollebol » een geliefd epiteton dat men aan kinders geeft.

89. *Die wintbrauwen slecht*. — Uitgezonderd de hedendaagsche, geeft Kil. onderscheidene schrijfwijzen op van het woord *Wenkbrauw*. Bilderdijk beweert dat men vroeger *Wimprauw* schreef: hij zal Kilian niet naauwkeurig nagezien hebben. Bij den Westvlaming Yperman leest men *Wintbrauwen*, gelijk hier staat, zoo ook *Wintbrauden* in het fragment van den *Walevein*, uitgegeven door Deycks. Zie *Carminum epicorum germanicorum nederlandicorum saeculi XIII et XIII. Id est Waleweini, Parthenopaei et Makaris sive potius Aioli fragmenta. e codd. mss. edidit Ferd. Deycks. Monasterii Guestphalorum*, 1859, pag. 9, v. 5. — *Slecht*, effen, glad, waarvan de haitjes niet door elkander staan.

95. *Grof*. — Volgens het tegenrijm schreef Maerlant *groef*, gelijk de Vlaming nog uitsprekt: even zoo v. 885. Men zegt

nog *groef gespiërd*, *groef van knoken*, voor sterk gespiërd, breed van gebeenderen.

103. *Dant Blancefloer, die vrouwe van Spanien,*
Noch Blancefloer die in Bartanien
Met Tilen rise was ontfaren,
Noch Blancefloer van Beauraparen,
Van scoenheden eer niet en geliken.

— De eerste dezer Blancefloeren is de heldin van den bekenden Roman, waarvan Dirk van Assenede eene dietsche bewerking maakte, welke zeker niet den blaam verdient door Jonckbloet er op geworpen. Met de tweede schijnt de dichter eene heldin uit den Roman van *Tristan* te bedoelen. In dezen Roman, dien ik niet onder het oog kreeg, komt een *Roland Riis* voor, volgens Roquefort in zijn *Etat de la poésie française dans les XIIe et XIIIe siècles*, bl. 471. De derde is misschien de maagd van vijftien jaren, wier lof vermeld staat in den Roman van « *Garin le Loherain* », namelijk :

Blancheflors au cler vis
De Moriane la fille au roi Thierry.

De schoonste maagd die ooit leven zag :

La dame ert gente et de cor et de vis,
Bouche espessete et les dens ot petis,
Il sunt plus blans qu'ivoire plantés;
Hanches bassetes, blans et vermeil li vis,
Les ieux rians et bien fais les sorcis;
C'est la plus belle qui onques mais naquit.

Ja zoo schoon, zoo lief :

Il n'a si gente en soissante pais.

Wel is waar heb ik in den franschen text nergens den naam van Beurepare ontmoet; doch de uitgever er van, Paulin Paris, komt ons te stade, zeggende : « *Il faut une attention minutieuse dans le choix des variantes de ce Roman, surtout pour ce qui concerne les noms de lieux ou de personnes. Rien ne prouve mieux qu'il fut récité longtemps de mémoire avant d'être*

» copié. » Zoo ware het mogelijk dat eene dietsche vertaling of navolging eigennamen bevatte, die in de thans bekende fransche texten niet te vinden zijn. Ik vermoed dat ik een fragment eener dergelijke vertaling of navolging van den *Garin le Loherain* een oogenblik in handen heb gehad.

Er is nog eene Blancefloer in de Romanwereld bekend, namelijk de vrouw van Pepijn, bij welke hij geen kinderen verwekte en daarom een ander huwelijk aanging met *Berthe-au-grand-pied*. Zie Mouskes, I, bl. 83, op v. 2064.

109. *Ysaude van Yrlant*, de heldin van den *Tristan*.

111. *Noch Melior, noch Cyfore*, I. *noch Melior van Cyfore*. — Deze tooveres had het kasteel *Chief d'Oire* in bezit. Van den Roman *Partonopeus en Melior* zijn verscheiden fragmenten teruggevonden, welke bijeen verzameld door H.-F. Massmann zijn uitgegeven; Berlijn, 1847. Sedert gaf Ferd. Deycks een nieuw brokstuk van 361 regels uit, waarover zie de *Aant.*, op v. 89.

112. *Amadas*, I. *Amadis*. — In de laatste tijden der middeleeuwen vooral was de lange Roman van *Amadis van Gaulen* eene geliefkoosde lezing.

114. *Noch diegene die eer ghile*
Met Waeltwine heelt gereet,
Doe men eem sijn ors ontreit.

— Deze woorden, dunkt mij, slaan op v. 7775-7854 van den Roman van *Walewein*, waar Isabele den koenen ridder aan handen en voeten doet binden en voor haar neêrleggen.

117. *Noch die scone Ampholie*. — Eene middeleeuwsche Roman schoone, die ik echter niet weet thuis te brengen.

118. *Lanceloets amie*, namelijk *Genevre*, koning *Arthurs* gemalin. De Roman van *Lancelot* is door Jonckbloet uitgegeven.

119. *Diamira, noch Phillis*,
Dido noch Europa, noch Brisis.

Schoonen uit de klassieke letterkunde. — *Diamira*, I. *Deianira* — *Deianira*, de vrouw van *Herkules*. — *Brisis* = *Brisis*.

122. *Noch Octaviana van Roman*. — Ten tijde van den franschen koning *Dagobert* regeerde, volgens de oude Romans, te

Rome een dapper keizer met name Octavianus. Deze had eene gemalin die als de schoonte en vroomste der vrouwen geprezen werd. Ik vermoed dat deze de *Octaviana van Rome* is. Onder n° 6 zijner volksboeken, gaf Marbach uit de *Geschichte von Kaiser Octavianus*.

156. *Canasus*, l. *Caucasus*.

158. *Al toter flumen, sonder waen,
Die Phacis geheten es.*

— Volgens anderen zou zelfs de vloed Iris tot het rijk der Amazonen behoord hebben. Zie: *Histoire des Amazones anciennes et modernes, par l'abbé Guyon*. Bruxelles, 1744, p. 93. Deze geschiedenis van Thalestris, naar Curtius, schijnt echter geheel uit de lucht gegrepen.

142. *Si spranc vaden orsse gereet*. — *Vaden*, l. *van den*. — Tusschen dit vers en het voorgaande ontbreken twee regels, blijkens den zin en het rijm. De naam van Talestris moet er in voorkomen.

151. *Een bliaut hadde si ane*. — *Bliaut*, soort van overkleed, zoo veel als de tegenwoordige kiel of de overval. De naam komt van de stof waarvan de bliaut eerst gemaakt was, gelijk blijkt uit B. X, v. 1175, waar onder de kostelijke stoffen, door de verschillende monarchen aan Alexander geschenken, in éenen adem gemeld worden:

Silver, gout en bliande.

Het was dus eene kostelijke stof, waaruit bewezen wordt dat de onwaarde op het kleedsel geworpen in den franschen Roman van *Tristan*,

Ne prise vo deffense la monte d'un bliaut.

slechts betrekkelijk moet opgenomen worden. Zie over het woord Em. Gachet, in zijn *Glossaire* op *Le chevalier au Cygne*.

160. *Dat plegt die hevelmoeder sijn*. — *Plegen* regeert den tweeden naamval, zoo als ook uit meer plaatsen van ons gedicht blijkt. Hier echter ontmoeten wij den vierden naamval. Zoo ook B. VI, v. 79. — *Hevelmoeder*. Kilian, op *Hef-moeder*, noemt

het woord oud-vlaamsch, waarvoor hij het thans nog gebrzigde *Vroede-vrouwe* opgeeft. Servilius (1550) en Junius (1567) gebruiken dit laatste alleen; doch in den Bijbel, gedrukt te Keulen 1482, staat *Hevelmoeder*. Reeds in Maerlants tijd was *Vroedwif* mede bekend, zoo als blijkt uit v. 5412 van den Rijmbijbel. *Hevelmoeder*, *Hevelmoeder*, *Hefmoeder*, duidt den aart van de werkzaamheid der vroedvrouw aan, en zoo gaf men later den naam van *Hefboom* aan een vroedkundig werktuig. Zie verder over het woord Clignets *Bydragen*, bl. 165.

165. *Die lichter mamme leet him bliven*. — *Mamme*, in Vlaanderen nog veel gebruikt; doch het woord klinkt er triviaal, en wordt door *borst* vervangen bij al wie eenigzins op fatsoen prijs stelt. *Boezem* is weinig meer dan bij letterkundigen bekend. — *Leet him*. De logische vorm zou eischen *leet se hem*, laat ze*hun; doch dan is de maat niet gelukkig, ten ware men uitspraak *lietsem*, gelijk de Vlaming werkelijk doet.

169. *Bsach*, l. *besach*. — Zoo lazen wij v. 54 *bden* voor *beden*, gebeden. Misschien nogmaals op voorspellen geschreven: *b = be*.

180. *Sonder dien die maniere maect*

Van lichame grote, hoge en scone.

Behalve dien eigen aart groot, hoog en schoon van lichaam maakt. — *Maniere* komt in ons gedicht, gelijk in andere middeleeuwsche werken, in onderscheidene beteekenissen voor: — van soorten:

III. 662. Dus waren die doden van manieren.

van wijze, gewoonte:

v. 945. In diere manieren van Babilone

Hine menige guldene crone.

v. 949. Elkerlije na sijn maniere.

van wijze van doen:

IV. 1115. Nu hoert wonderlic maniere.

verg. Davids *Glossarium* op den Rijmbijbel.

188. *Wat eer wach*, wat haar woog, wat haar drukte. — *Wach*, imperf. van *weghen*. Verg. boven aangehaald *Glossa-*

rium van David, op het woord. Zie verder de *Aant.*, B. IX, op v. 1520.

195. Dit, en de drie volgende regels hebben een zelfde rijm, waaronder twee hetzelfde woord. Zie verder op v. 491.

197. *Wa dat een knapeliyn ware, l. waert dat een, enz.*

205. (Opschrift.) Achter *Talestris* is een woord uitgevallen: *bede of wensch.* — *Vore* = *voer*.

Dit opschrift heeft eigenlijk geene reden van bestaan, en v. 205-216 laten zich vrij aan het vorige hoofdstuk verbinden. Ook het latijnsch gedicht wijst aan, dat het nieuw hoofdstuk met v. 217 zou dienen aan te vangen.

» In den regel. *Dode, l. doe, toen, alsdan.*

219. *En, drukfout, l. en.*

220. *Leen hadde, l. loen hadde.*

221. *Spien Bessus crone in Bacteren lant.* — *Spien, t. spiet*, spande. In eene vorige *Aant.*, B. IV, v. 1220, verklaarde ik (*si spien*, (zij) kijken, mede door spannen. Men werpt mij te regt tegen, dat *Spannen* en *Spien* twee onderscheidene woorden zijn. Ik zal nogthans doen opmerken, dat de aldaar aangebrachte spreekwijze: *Span 'ne keer*, voor kijk eens, echt is.

255. *En, drukfout, l. en.*

242. *Die diere cleedere, die wilten span*

Dat behendige volc van Ceren,

Die hen met siden werke generen;

— De *Seres* zouden eerst sedert de christelijke jaartelling bekend zijn geworden. Het land hunner inwoning, *Serica*, *Seren*, grensde ten oosten aan Sina, ten zuiden aan Indiën. De naam zou van Σείρ, zijdworm, afstammen. Zie *Forbiger, Handbuch der alten Geographie*, II, bl. 472 volg. — *Span*, spon. — *Generen*, zich zelve en anderen den kost bezorgen. Op v. 168 beteekent het dus opvoeden. Zie *Kiliaen*, op *Gheeneeren* en *Neeren*; van daar *neering*.

247. *Op enen plein*, op een onbesloten veld, op eene opene vlakte. Het woord is in Vlaanderen nog gebezigd, en te Kortrijk heet zekere wandelplaats nog *het plein*: het was voorhenen de

vlakte naast de Citadel, die eene belangrijke rol speelde in den Sporenslag, ten jare 1502. Van *Kiel* geeft het woord op als van algemeen gebruik zijnde.

250. *Groet en smal*, groot en klein. — *En*, aldus; doch het streepje zal door den afschrijver vergeten zijn. — *Smal*, thans alleen gebezigd in den zin van niet breed, behalve in *Smalstad*, kleine stad; doch dit is thans voor den Vlaming boekentaal.

259. *Verberdemen.* — *Verberde*, imp. van *verberren*, verbranden. In Vlaanderen sprak men meer algemeen uit *bernen*. Een volksverhaal, dat in de omstreken van Kortrijk, tusschen Leije en Schelde gangbaar is, geeft daar getuigenis van, en dient tevens tot staaltje eener gewestelijke uitspraak. De heer van Pamele, (Oudenaarde) had in de handvesten zijner heerlijkheid gevonden, dat in vroegere tijden een gebod bestond, waarbij, in de winter-avonden, ieder burger gehouden was met licht over straat te gaan. Dit gebod wilde hij letterlijk her doen uitvoeren, en zijn baljuw kondigde langs straat af, dat: « de heer van Pamele laet weti, dat nieman hem en sal vervoorden, na klokke Manti (tien uur-klok) te gane langs strati zonder keisi (kaerse) al berni. » De inwoners die het verouderde *berni* niet verstonden of niet wilden verstaan, gingen des avonds uit met eene doove kaars in de hand, waarop de nadere uitlegging volgde: *al berni, al brandi.* » Vroeger ontmoetten wij nog de imperfecta *Verbornen*, III, 1116, en *Verbrande*, IV, 1059.

260. *Hen*, voluit geschreven.

271. *Die noit ontsach wijch noch strijt.* — *Wijch* en *strijt* is een pleonasm. Zoo wel in de dietsche geschriften als in de gewrochten in aanverwante talen vindt men de bewijzen, dat beide woorden in dezelfde omstandigheden gebezigd worden. Zie daarover de *Taalkundige Mengelingen*, Leiden, 1781-83, bl. 42 volg. Ook in ons gedicht bedient zich Maerlant onverschillig van een en ander woord.

279. *Die grote mort .iij. dage al.* — *Philotas* verzweeg gedurende drie dagen, dat er een aanslag tegen Alexander beaamd was.

*Certis rationibus ad se
Suppressit triduo.*

Er is dus iets uitgevallen. Men zou kunnen lezen :

Die wiste die mort .iij. dagen al.

282. *Nicomachus*, bij *Curtius*, *Nicomachus*.

289. *Dimiterius*, bij *C.*, *Demetrius*.

290. *Lecolaus*, bij *C.*, *Peucolaus*.

305. *Cebalijn*, bij *C.*, *Cebalinnus*.

305. *Matron*, bij *C.*, *Metron*.

315. *Bedi verbant eem sijn ogen*, l. *Bedi verbant men hem*
s. o.

518. *Dus leidemene vor die orconden*. — Van Kiel vertaalt *Oorkonde* door *testis locuples*, degelijke getuige, dat hier de beteekenis van 't woord is. Op v. 549 en 552 staat het voor de getuigenis zelve, op de eerste plaats in 't onzijdig, op de andere in het vrouwelijk geslacht gebezigt. Het eerste zal wel eene misgreep zijn.

522. *Hen*, aldus, dat. plur.: zoo ook *met hen*. Op v. 555 en 554 staat integendeel *him*.

554. *Nemenen*, l. *nemen*.

569. *Hi waende dat dat leven mijn
Here van der werelt sijn.*

l. *Hi waende na dat leven*, enz.

579. *Onder meerre en minder*. Zoo wel grooteren als kleineren. — *Onder...en*, beide...en, zoo wel...als. Over de verklaring dezer spreekwijze zie De Vries, in *De Jagers Archief*, I, 69-72, en de Woordenlijst op *der Leken Spiegel*, op het woord *Onder*.

587. *Dat si hen selven bedragen*,

Sine dorren van hen niet gewagen.

— In beide regels staat *hen* voluit geschreven. In den tweeden moet het echter *hem* zijn, namelijk den heer. « Door den schrik voor den meester beschuldigen de knechten niet zelden zich zelve, en van hem (van zijne schuld) durven zij niet gewagen. »

— *Bedragen*, accusare, criminari. Kiliaen. Zie mede *Reinaert* en *der Minneloep*, in Gloss. In *Een Tractaet van criminele Saken*, Antwerpen, 1551, leest men I, c. IX : « dat men niet haestelijke gelooven en sal denghen die eenen anderen bedraecht. » Het latijn zegt :

Qui cum de se fateantur,

De duce non audent ducti terrore fateri.

Welke woorden Alexander spreekt ter beschuldiging van Philotas.

405. *En willickene niet omwert maken*. Wil ik hem niet veracht maken. — Galtherus, Parmenio en Philotas bedoelende, zegt :

Nec enim fieri mihi viles

Et contemptibiles aliis volui.

Het was dus de innige beteekenis van het woord niet wel uitleggen, toen ik B. IV, v. 1710, hetzelfde verklaarde door *bederven*. — *Onwert hebben*, verachten, komt meermalen in dit gedicht voor, even als het gelijk beteekenende *Onmare hebben*. Over beide woorden zie Clignett's *Bydragen*, bl. 81 en 145.

405. *Nacht*, l. *macht*.

412. *Dan men mijn leven*

Mijn gesellen nemen souden.

Beter ware : *Dan mi mijn leven*, enz.

429. *Dat hi sonder scepen tale*

Hadde verdaen ute sijne sale

Alse enen edelen man.

— In den text is de punt verkeerdelijk achter *Sale* geraakt. De zin is immers : « dat hij een' zoo edelgeboren man zonder schepentael had veroordeeld. »

Schepenen waren de zekerste regters, als behoorende tot eene vrije gemeente; daarom werden zij in krimineele zaken den vorstelijken regter toegevoegd. Wij lezen in de *Keizerlijke Statuten*, Antwerpen, 1566, fol. xvi, verso : « Den rechter worden ook assessseurs, dat is besitters, *Schepenen* ende ander verstandige

mannen, om die sake bet te oversien, ende rijpelijk daer op te letten, bij gevoecht..... En hoe wel dat gheen van dien nyemant en connen bedwingen, noch executie en mogen doen, so worden si nochtans alte samen, ooc voor rechters gehouden. » — *Schepentale*, regterlijk geding. — *Verdaen*, weggedaan, wegge-maakt, weggezonden. — *Atse* = *also*, zóo.

452. *En*, aldus; doet, l. *en*.

453. *Een quæt cleet ten stonden*. — *Quæt*, slecht, versleten. De uitdrukking is bij den Vlaming nog in levend gebruik. — *Ten stonden*, waarschijnlijk *te sconden*, geschonden, gebavend.

444. *Eñ vor di viande verwarde*. — Daar het slotwoord rijmt met *Scarde* (schaarde, in slagorde stelde), kan het niet verward worden met *verwerde*, verdedigde, dat op andere plaatsen voorkomt. Het beteekent dus *behoede*, gelijk Kil. opgeeft.

Na deze voorstelling van Philotas' teregtstaan, brengt de latijnsche dichter, als vergelijking, eene episode bij uit de geschiedenis van Vlaanderen, het radbraken van Bosschaert van Straeten, den gezegden moordenaar van Karel-de-Goede:

*Hoc habitu quondam Buchardum Flandria vidit
Solventem meritis occiso principe poenas
Quem rota poenalis pro tanto crimine torst,
Totaque confregit Ludovico vindice membra.*

Vermoedelijk is ook deze plaats door Maerlant achter wege gelaten. Hij schreef zijn gedicht gewis buiten Vlaanderen, ter eere en ten gebruike van iemand die tot dat graafschap niet behoorde.

447. *Die edelen*, l. *dien edelen*.

456. *Baliou: nu*. — Er zal wel dienen te staan *Baliu*, daar het niet waarschijnlijk is dat Maerlant *nou* geschreven hebbe. Dat er v. 465 en B. X, v. 937 buiten het rijm *baliou* staat, pleit nog niet voor deze spelling: de afschrijver heeft zoo vele klanken verwisseld. Verg. B. VII, op v. 605, als mede de lijst der klankverwisselingen in de inleiding.

468. *Op heft gegeven*, l. *op heeft gegeven*.

475. *Dat hi een kende*, l. *dat hien of dat hi hem* (= zich) *kende*.

476. *Oft dat hi in vaere was*

Eñ en vresen van der doot.

— *Vaer en vrees*, beteekenden beide *timor* en *periculum*, waarover B. III, op v. 16. In de eerste beteekenis zegt thans de Vlaming pleonastisch: « zonder vaar of vrees. » Deze spreuk is misschien een bewijs dat het tweede woord jonger is, althans dat het eerste vroeg eene letterwisseling ondergaan heeft. De voorbeelden van dergelijke dubbele uitdrukkingen zijn niet allereeldzaamst: wij zagen reeds *al berni al brandi* hier voren op v. 259. In het Boergondsch tijdvak voegde men het fransch woord achter het dietsche, gelijk onder anderen Despars ten overvloede aantoonst. — *En vresen*, l. *in vresen*.

481. *Op dien genen diene hielt*. — Deze woorden hangen onmiddellijk samen met v. 479, en moet v. 980 als een stopregel aangezien worden. Er zijn meer voorbeelden van dergelijke constructie, en in het dagelijksch gesprek is er de Vlaming nog niet vrij van.

510. *Want hi wach*, l. *want hi mach*.

522. *Als eñ als*, stellig, volstrekt, op volstreckte wijze, voorzeker. Zoo ook v. 726. Despars bezigde steeds den franschen term *quant et quant*, b. v.: « nemende daer *quant et quant* alle die rijpe vruchten van den bogaert by grooter voortse ende rudesse. » *Cronijcke van Vlaenderen*, I, bl. 276.

525. *Dat hi eem verdielen liet*. Dat hij zich liet veroordeelen. — *Verdeelen*, *verdeylen*, in den zin van veroordeelen, noemt Kilian oud-Saxisch. Het woord komt nogmaals voor v. 790.

556. *Die coninc seit nochtan met vlite*.

Het latijn heeft:

*..... me Rex tamen arguit huius
Criminis auctorem.*

— *Vlijt* is hier drift, gelijk het ang. *flit*. In den *Sp. hist.* komt het meer voor in den zachteren zin van *vlijt*, b. v. I⁴. cap. 27,

45. Alexander antwoordde met vlite.

D. II.

24

551. *Doe Paris*, l. *doene P.*, d. i., *doe hem*, toen hem Paris.

560. *Aiaxe wise icse hebben echt*.

l. *Aiax wildese hebben echt*.

562. *En*, aldus. — *Polioen* = Peleus.

564. *Doen wisten die Grieken gereide*.

Ik zou lezen :

Doen en wisten die Grieken geene gereide.

De Grieken wisten de zaak niet klaar te krijgen, d. i., niet te beslissen. — *Gereide*, gereedschap; *Gereiden*, klaar maken, in orde brengen.

571. *Verueteem* = *verweet hem*. — Het is gewoonlijk de min nadrukkelijke *n* die in dergelijke gevallen als slotletter gebezigd wordt. Zie B. I, op v. 19.

577. *Men darf mi veruiciten niet*. Men moet mij niet verwijten. — *Darf*, 3^e pers. enkelv. præ. van *Derven*, behoeven, noodig zijn, moeten. De verbuiging naar Grimm en Bormans is *ic darf*, *du dorves*, *hi darf*, *wi dorven*, enz. De derde pers. meerv. imperf. klinkt B. III, v. 186, *dorsten*; volgens Bormans ware het *dorfden*. Zie zijn *Verslag over de verhandelingen op de taalkundige prijsvraag*. Gent, 1841, bl. 617.

585. *Doe men vore*, l. *doe men voer*.

586. *Vervaer*, l. *vervaert*.

590. *Dalmedes*, l. *Palamedes*.

591. *Alse ghi eriet op die zee*,

Settet di u kint, noch min noch mee,

Voer u perde in die vore.

Toen gij ploegdet bij de zee, zette' hij uw kind, enz. — *Eriet*. Men vindt *eeren*, *eren*, *erien*, *heren* en *herien*, een woord dat in onze taal zeer oud is : bij Willeram ontmoet men *ungeerid*. In de *Taalkundige Mengelingen* staat een breedvoerig artikel over het woord, bl. 50 en volg. Zie ook het reeds genoemd werk GOTTFR. CHR. ROLHI *de nominibus vocalibusque, quibus medicos eorumque artem adpellarunt veteres Germani*, bl. 68 volg. — *Zettet di*, l. *zettedi*, zettede hij.

596. Het scheidtteen in het midden van het vers is te veel.

597. *Wūdet* = *woudet*. Hier verbeeldt ū duidelijk den oe-klank. Verg. B. I, op v. 86 en v. 654. Doch daaromtrent is bij den afschrijver alles verwarring. Zie mede B. II, op v. 74.

615. « *Dus onschuldechde hen*, » sprac *Philote*,

Ulixes voer die grieze rote

Met beten mannen dan hi was.

— Over *hen* = *hem* zie B. I, op v. 19. — *Rote*, legerscharen, ook in den *Sp. hist.* meermalen gebezigd. Het rot is thans verkleind tot een gering getal achter elkander staande manschappen, b. v. : van een peloton. In de middeleeuwen was het eene aanzienlijke onderverdeling eens legers, gelijk afdeeling, regiment, cohorte, enz. Bardin, op *Rout*, haalt uit eene oude Kronijk de woorden aan : *Brabantionum copias quas RUTAS vocant, accersit*; hij ligte brabantse korpse die men *Roten* noemde. In Frankrijk verdwijnt het woord bij het verschijnen der *Compagnies d'ordonnances* (1445). Daar wij, sedert het gebruik van 't kanon, in den krijgshandel niet meer op den eersten rang stonden, maar alles van de Franschen afleerden, en toch *Rot* als krijgsterm niet geheel is verdwenen, mag men voor vast aannemen dat het woord van germaanschen oorsprong is. — *Met beten*, l. *met beteren*, d. i., met het voorbeeld van aanzienlijkere mannen.

621. *Merct ghi, heren, die wet en recht*

Hebt bekend nu en echt.

— Het latijn heeft : *Juris legumque periti*. Bekennen is dus hier : iets doorgronden, volle kennis van iets nemen. — Lees ook beter : *Merct, ghi heren*.

625. *Die ongevroecht es van orconden*. Die van getuigen niet beschuldigd is. Het latijn zegt : *Quem nemo accusat*. Vooral in dezen boek komt het regtswoord *orconden* veel voor : nog in den zin van getuige.

518. *Dus leidemene vor die orconde*.

In die van getuigenis :

549. Dat men dat orconde brachte vort.
552. Ele sprac die orconde sijn.

Ook het ww. *orconden*, getuigen, getuigenis geven, bekend maken. VII, 1095.

Also als ons die boeke orconden.

Zie vroeger B. I, op v. 102. Verg. Clignett, *Bydragen*, bl. 24 volg. 626. *Bedi*, l. beide.

627. *Eñ onbemeert eñ onbeseit*. Onbesaamd en onbeklapt; noch van verre noch van bij besproken. Galtherus drukt enkel het eerste uit:

In quem nec fama laboret.

Doch beide woorden beteekenen in den grond hetzelfde, en drukken enkel een gerucht, geene bepaalde beschuldiging uit. De schrijver moest zijnen regel volledigen en een bekwaam rijmwoord hebben.

629. *Liet*, l. *lijt*, belijdt, zoo ook voor het tegenrijm *Vermalediet*, l. *vermaledijet*.

651. *Men hadde mi di mort niet betegen*,
Daer ic mede bin bedregen.

Men had mij die moord niet aangetijgd, waar ik mede word beschuldigd. — *Di*, l. *die*. — *Betegen*, præ. van *betijgen*, thans aantijgen, terwijl men sedert Hooft, misschien van vroeger, *betijen* en *betigten* verwisselt. Verg. het *Uitlegkundig Woordenboek op de werken van Hooft*, op het woord *Betyghen*, *Betyen*, en Weiland op *Betigten*. — Over *Bedregen*, præ. van *bedragen*, spraken wij hier voren op v. 587.

655. *Maer dat mi die mere brachte*
Cebalijn diet al besochte.

Maar omdat Cebalijn mij de mare bragt, en 't alles minder zwaar opgaf. — Deze regels dienen in verband gebragt met v. 296-97.

Sebalijn seit stillekine
Dese mordaet al Philoten.

— *Brachte*, l. *brochte*, gelijk de Vlaming nog uitspreekt, even als *besochte*, zachter maakte. Voor dit laatste bezigt men thans *verzachte*.

De regels 651-655 zijn in 't latijn door het volgende uitgedrukt:

Criminis hujus
Nuntius imprimis nisi me.Cebalinus adisset,
Non hodie traherer in causam, nemine nomen
Accusante meum.

656. *Maer want noit ongenoechde*
Orscalke noch nimare.

Ik zou lezen:

Maer want noit mi en genoechde
Orscalke, enz.

Omdat ik nooit genoeg vond in oorblazers noch in nieuwmaren. — Ook hier dient de aandacht terug gebragt op v. 296-97. — *Oorscalke*. Het woord kwam nog eens voor I, 517, onder de lessen van Aristoteles aan Alexander:

Orscalke hebbe onwert altoes,
Want si sijn quaet en loes.

Het is als of Kiliaen het oog op deze plaats had, toen hij *Oor-schalck* uitlegde. Hij heet het woord oud en vertaalt het door *Veterator*: *Vafer et valde callidus*, een oude slaaf die ervaren en vol loosheid zit.

Maerlant bezigde meermalen het woord. Zie Davids Gloss. op den *Rijmbijbel*, en Huydecoper op Stoke, II, 515. Deze zegt, dat het letterlijk hetzelfde is als *Oore dienaar*.

646. *Wi soudic laten oppenbaer*
Werden dese mort?

— De tweede regel is volgens de maat te kort; doch het gedicht vertoont meer den één zulk voorbeeld op het einde eener zinsnede, gelijk reeds is opgemerkt. — *Wi* voor *wie*, hoe. — *Oppenbaer*: *ware*.

648. *Ik hedden te stucken eer gescort,
Sonder wanconst, Cebaline,
Oppenbaer noch stillekine
Eer hijt dien coninc hadde geseit.*

Het latijn heeft :

*Clām sicc palām poteram Cebalinum
Tollere de medio, ne Regi nuntius iret
Concepti sceleris.*

— *Wanconst*, onkunst, slechte kunst, verkeerde middelen. Het is hiertoe dat het *noch* van den volgende regel moet gebragt worden.

653. *In des conincs kemenade.*

Het latijn zegt :

*Penates
Secretos adii, Regisque cubilia solus.*

— Maerlant zegt dus : in des konings bijzonder vertrek. *Kemenade* is verwant met *kemenye*, schoorsteen, fr. *cheminée*, waarover zie Kiliaen. Het waren alleen de voornaamste kamers van een fatsoenlijk huis die een' schoorsteen bezaten. De hutten hadden enkel rookgaten, gelijk men nog in weinig bezochte streken merken kan. Ook van elders ziet men dat de *kemenade* een voornaam vertrek is.

- Fergunt*, v. 2987. Leedde in ene kemenade
Ter coninginnen.

- id. 3445. Fergunt hi keerde in sine kemenade,
Ende hiet heme bringen sine gewade.

Leven van Jesus, cap. 205, bl. 200. « En dan sal u die wert wisen ene grote kemenade en wale ghepareert. »

661. *Wi soudic hebben gevorst?* Waarom zoude ik het hebben uitgesteld?

Non video cur distulerim scelus.

Zegt Galtherus. De verklaring van *Vorsten*, door Kiliaen gegeven, is dus door Maerlant zelf bewezen. Vroeger (VI, 4198)

schreef onze dichter *Verste* in imperf. Doch daar Kiliaen de vormen *versten* en *vorsten* beide opgeeft, valt het moeilijk te bepalen of Maerlant het woord sterk of zwak verbuigt. Op het naamw. *Verst* heet onze taalkundige dezen vorm oud-vlaamsch, terwijl hij *Vorst* voor saxisch en friesch verklaart. Indien dit waar is, dan hielden mede de opvolgers van den Vlaming zich niet zeer streng aan hunnen tongval, getuige Van Helu, bij Huydecoper op Stoke (I, 470) aangehaald, doch dat ik in het *Glossarium* van Willems niet vind.

Der aandacht waardig is het, dat bij de oude copisten *Borste* en *Vorste* wel eens verwisseld werden, waarvan een voorbeeld bij Huydecoper, I, bl. 469. Zie hierover de *Aant.*, B. V, op v. 594-95.

668. *Wien hebbic met goude,
Ofte met eneger dinc gemiet?*

Er staat in het latijn, wat pleonastisch :

*Quem tamen e vobis corrupti munere Cives,
Quem colui vobis et tot impensis unum?*

— *Gemiet* is dus hier omgekocht. Doch *mieden* is altijd : giften doen, loon geven. « (Als een rechte mordennaere) doet hi mieden mijn gesellen », zegt Alexander van Darius, III, 538 : Als een regte moordenaar doet hij giften aan mijne krijgsgesellen. En het schijnt dat Maerlant hier het denkbeeld van *gifte* en *gift* moedwillig verwart; want hij kan op geene andere woorden van zijn model zinspelen dan op het *latus ut veneficus*.

671. *Mi tiet die coninc met gewelt,
Dat ic met eem mijn sceren helt.*

— *Tiet*, van *tijen*, betigten. Het komt nog tweemaal in dit boek voor, op v. 545 en 704. Op eene andere plaats ontmoet men *tiet an*, tijgt aan :

- II. 564. Want so wie enen onschuldigen man
En verraedenisse tijgt an.

— *Met gewelt* is nog dagelijks in gebruik : de Franschman zegt

à toute force. — *Mijn sceren*. Van het ww. *Sceren*, dat in Vlaanderen nog tropisch gebezigd wordt, nagenoeg in den zin van door den neus wrijven, heeft een of ander nauwgezette zifter *gekscheren* gemaakt. Sedert is het oudste lid minder in gebruik gebleven, en blijft het eerste alleen de beteekenis uitdrukken. *Met iemant zijn sceren houden* heet thans: *met iemand den gek of zot houden*.

688. *Dat hi van der gode geslachte.*

1. *Dat hi was van der g. g.*

691. *Ontsagie mi dats hen vererren*

Die heren mochten van den sterren.

Vreesde ik dat de goden zich vergrammen zouden. — *Ontsien* komt meermalen voor en is door Van Kiel opgegeven in den zin van vreezen. Clignett, die het woord bespreekt bl. 239 volg. zijner *Bydragen*, geeft echter geen voorbeeld op, waarbij het als reflexief voorkomt. In den *Alexander* verschijnt het op beiderlei wijze.

II. 519. *Die heren ontsagen dat hi wille.*

id. 879. *Dat hi hem niet en soude ontsien.*

— *Zich ontzien* wordt in Vlaanderen veel gebezigd voor geen lust hebben. In ons gedicht ontmoet men nog de verpersoonlijking *Ontsienlicheide*, ontzag, B. IV, 1471.

695. *Wat vromet mi*, wat baat het mij. — In den zedelijken zin bezigt de Vlaming *Vroom*, *vromen* niet meer; doch op het lichaam toegepast, hoort men dagelijks van *vrom*, *vromheid*, *vromte*, *vrommen*, *vervrommen*. Met die woorden wijst men op het wel te pas zijn van een' mensch of een dier, bijzonder wanneer spierkracht met lijvigheid gepaard gaat. Ook is *Vroom*: zedelijk sterk zijn.

696. *Din*, 1. *dijn* of *dine*.

740. *Onsuldechde*, 1. *onsculdechde*.

712. *O wach! vader, du moets bederven*

Dor mine scout en dor mi.

Het latijn heeft:

*Ergo chare pater et propter me morieris,
Et mecum.*

— *Dor mi* kan niets anders beteekenen dan om mij, om mijneentwil. Men leze dus *met mi*, de vertaling van *mecum*.

718. *Twi vonstu noit dien keytijf?* — *Vonstu*, 1. *wonstu*, wont gij. — *Over noit* — ooit zie B. I, op v. 55; II, op v. 1458.

727. *Dijn ouder*, en drie regels lager *mijns vaders ouder*. — De dichter bezigt nu eens *ouder* dan eens *oude* (verbogen *ouden*) voor *ouderdom*, zoo wel in den zin van grijsheid als in dien van leeftijd. Weiland geeft nog beide vormen op, terwijl in Vlaanderen *oude* algemeen gebezigd is voor leeftijd van een' mensch. Dit laatste komt, op eene enkele maal na, in het rijm voor, *ouder* evenwel niet eens, en het valt te betwijfelen of het niet somtijds de verbuiging is, gelijk wij zagen voor *Sonner*.

In den zin van grijsheid vinden wij — *Ouder*: II, 277, van *groter OUDER sterven*; IV, 465, van *OUDE verloes hi zijn sien*; VII, 945, van *OUDE sterven*. — *Oude*: I, 1177, tot *haerre OUDEN*; I, 1571, van *scoender OUDE*; VII, 972, in *eer OUDEN*; IX, 361, en *sine OUDE*; X, 298, dat *hi sine OUDE vertere*; X, 1405, van *groter OUDEN*.

739. *Doen quam eem die vrese soe groet*

Doer die vrese van der doet,

Dat hi verloes al sine cracht.

— Op de andere plaatsen in het gedicht beteekent *vrees* gevaar. (Zie de *Aant.*, B. III, op v. 16). In den eersten regel moet het in den zin van *schrik* opgenomen worden, als bekwaam zijnde eene onmagt te veroorzaken. Daarbij zegt Galtherus:

*Tunc vero exterritus ille
Supplicii mortisque metu.*

Volgens het latijn zou het in den tweeden regel niet *gevaar* beteekenen, maar in den hedendaagschen zin dienen opgevat te worden. Dan zou het epitheton *soe groet* alleen het onderscheid uitmaken. Wij hebben nog *vreeslijk* voor schrikkelijk, even als

men het vindt in de oudste geschriften. In de *Rhythm. de S. Annone*, c. XI, leest men van *creislicher diere*, bestiae terribiles.

748. *Selc was die visieren woude,*

Dat menne met geiselen soude slaen.

— De beteekenis van besluiten, fr. concluder, is die welke hier best aan *visieren* past. Zij is, volgens mij, volkomen dezelfde als die voorkomt bij Stoke, B. II, v. 271, en welke Huydecoper verklaart door *Oerleggen en besluiten*. De eerste dier geestbewegingen is reeds gedaan. De groote taalkundige stelt het gelijk met *Vonnissen*, doch dit laatste is regterlijk, « maar versieren is algemeen », voegt hij er bij. Hier echter is de zaak geheel regterlijk, althans heeft Alexander eene vierschaar ingesteld om Philotas te vonnissen. Verg. B. VI, op v. 195.

757. *Men seide iaet.* — Er diende te staan *ia*; doch het is een roep, en misschien als zoodanig te verregvaardigen. *Het zij zoo*, lat. *fiat*, fr. *soit*, kan er onder verstaan zijn.

758. *Hi hedde gemaect een rote*

Dat men dien coninc slaen.

De tweede regel dient gelezen te worden :

Dat men dien coninc soude slaen.

Hij had eene samenspanning gesmeed om den koning te dooden. — Onder de verklaringen van *Rote* geeft Kilian op *Sodalitium*, gezelschap, vereeniging. — *Slaen*, dooden. Men gebruikt het woord nog in Vlaanderen voor « vee slachten. »

765. *Dat al wonden, l. dan al w.*

764. *Liede in corten stonden, l. liede hi in c. s.* — *Liede*, belijde. Zoo ook v. 770, *Ochte hijs liede*. In ons gedicht heeft het præs. *ie lie*. IX, 116, *want ics wale lie*.

Doch *liet* van V, 629 behoort misschien tot het stelsel van den afschrijver, blijkens het tegenrijm *vermalendiet*, dat blijkbaar zijn moet *vermalendijt*. Er is op te merken dat *tien* I, 850 en VI, 855, enkel de samentrekking van *lijden*, in het westvlaamsch zoodanig is gevestigd dat geheel het ww. er zich naar verbuigt. Zoo klinken daar nog *wien* = wijden, *tien* = tijden, enz.

767. *Mar die boec en liet niet das,*

Dat hi dier sculdig was;

Maer si twifelet harde sere,

Ochte hijs liede; die edel here

Om te cortene sine pine.

— Maerlant doelt hier op de volgende woorden van Galtnerus :

Sed anceps

Coniectura fuit, ut tanta enormia de se

Confessus fuerit, ut se cruciamine longo

Eripiens, ceteri finire morte dolores.

— Zie daar een belangrijken twijfel geworpen op de waarde van de pijnbank. Maerlant nogthans, die anders zoo gereed is om op de ondengden der geestelijken uit te vallen, schijnt hier den humanen twijfel op den hals zijns voorgangers te schuiven. Waren toen zijne betrekkingen van dien aart, dat hij niet vrij schrijven mogt, of was het in zijnen geest nog niet helder genoeg om een der zwaarste misbruiken, in name der maatschappelijke belangen uitgevonden, vrijmoedig te keer te gaan? — Men zal het *si* van den derden regel opgemerkt hebben; het slaat op *boek*, hier vrouwelijk gebezigd, tegen het gebruik in van den dichter, waarover de eerste aantekening van het eerste deel. De dichter dacht hier aan *yeeste*. — *Liet*, l. lijt, en zie de Aant. op v. 764.

775. *Steerliken, l. steerfiken.*

776. *We luttel eer deden*

Dien si hoge climmen doet!

Hoe weinig is eer dengenen voordeelig dien zij hoog doet klimmen. — *Dieden* = *diet hem*, gedijt hem. Kilian heeft nog de twee vormen *dieden* en *dijden*, gedijen, toenemen, voordeelig zijn. Even zoo heeft hij *dieden* en *duyden*, aanduiden. In deze laatste beteekenis kwamen wij *dieden* tegen, B. V, v. 727.

782. *En, aldus.*

786. *Permenis sone daer af tellen*

Hoert so menege grote daet.

1. *Permenis sone, daer ghi aftellen*
Hoert, enz.

798. *.VI. dage na Philotas doet,*
(Dat was iammer herde groet.)

— Volgens eene kantaanteekening van Schmeller zijn tusschen v. 797 et 798 elf getrokkenne lijnen onbeschreven gelaten.

Uit de vergelijking met het latijn blijkt dat de twee verzen onderling verwisseld zijn, reden waarom ik, ten duidelijke verstande, het laatste tusschen twee haakjes stelde. Het eerste behoort aan het hoofd van het volgende hoofdstuk. Bij Galtherus toch klinkt het :

Sex ubi consumpti post tristia fata Philotae
Preterière dies, proporo rapit agmina cursu
In Bessum Macedo.

Het hier ontbrekende was eene navolging van den volgenden uitroep :

Quàm frivola gloria mundi,
Quàm rerum fugitivus honor, quàm nomen inane
Praelatus cui praeesse cupit : prodesse recusat.

806. *In enen casteel.* — Thans is kasteel, ook bij de Vlamingen, onzijdig. De middeleeuwsche schrijvers maakten het mannelijk, in navolging van het fransch *Castel*; doch het oor der natie verzette' er zich tegen.

807. *Geheel.* — Eene afschrijversfout voor *geheel*.

815. *In voor en, gelijk vroeger meermalen.*

815. *Doen sprac hi ten leden gaste.* — Toen sprak hij (Alexander) tot den gehaten gast. — *Leden.* Over *leed* zegt Clignett, *Bydragen*, bl. 198. « Bij de ouden werd het genomen voor hatelijk, verachtelijk, wangunstig, afkeerig, ongevallig, onverdragelijk ». Hier beteekent het duidelijk het tegenovergestelde van *lief*, dus *gehaat*. — *Gast* is natuurlijk hier niet genomen in den zin van genoodigde, maar deszelfs verschijnen bewijst dat het reeds in 't midden van de dertiende eeuw zoo goed als thans een gewillig woord geworden was, waar men

zich wist van te bedienen, wanneer men geene bijzondere deftigheid van noode had.

817. *Wat verwoetheiden lach*

In dinen sin, verwoet man,

Ofte wat dulheiden brachter di an.

— Professor Bormans heeft de verbuiging opgegeven der zelfst. naamw. uitgaande op *heit*. De uitslag zijner nasporingen was : « Sing. Nom. acc. *Die quaetheit, quaethede* (— *heide*). Gen. dat. *Der quaetheit, quaethede* (— *heide*) of *quaetheden* (— *heiden*). Voc. *Quaetheit* (*quaethede* of *heide*?). Plur. *Quaetheden* of *quaetheden* in alle naamvallen. » Zie *Christina*, bl. 509.

Men leze *verwoetheide* en *dulheide*. Het eerste is de overzetting van het latijn *rabies*. De Vlaming bezigt nog verwoedheid (uitgesproken *veroeheid*, even zoo het adj. *veroeed*) voor *rabies*. Met *dulheide* heeft de dichter willen uitdrukken het *Erynnis nefas*. De Erinnyen waren der ouden helsche furiën, gewoonlijk bekend onder den naam van Eumeniden.

825. *Die, l. di.* De voorgaande regel zou beter dan v. 825 met het vraagteken eindigen.

827. *Enen dien vorsten, l. enen dier v.*

850. *Narbesines.* — Het latijn gewaagt alleen van Bessus. Het gaat er ook geheel anders toe. In ons gedicht worden beide verraders aan de galg geknoopt; bij Galtherus wordt Bessus aan het kruis gehecht; Curtius laat hem aan het kruis met schichten doorbooren.

854. *Hoesten, l. hoechsten*, gelijk twee regels verder. Doch *ho* = hoog kwamen wij tegen I, 71.

857. *Daer hinc hi die ij. valsche balge.* — Kiliaen zegt dat *Baleh* verachtenderwijze van een kind gezegd wordt. Hier is het woord aan ouderen toegepast, gelijk thans nog in gemeene spraak geschiedt, doch van een of ander ongunstig epitheton voorzien.

859. *Wrac, wreekte.* — De sterke verbuiging is onder de Vlamingen nog in zwang.

842. (Opschrift.) *En*, aldus.

847. *En quam op een riviere gevaren,
Die es geheten Tanais,
Die int besceden gelegen es
Tuscen Bacteren en Siten lant.*

— Maerlant en Wouter vergissen zich hier op de aanwijzing van Curtius. Niet op den Tanais of Don kwam Alexander om de Scyten te beoorlogen, maar op de Iaxartes of Oxiartes, de hendaagsche Syr, eene rivier die van oosten naar westen loopende in het Aralmeer vloeit. Het is ook niet Bacterenland (Bactriana) dat de Iaxartes van Seytië scheidt, wel Sogdiana, terwijl Bactriana meer zuidwaarts, tusschen dit laatste land en de rivier Oxus, gelegen was. Zie De Sainte Croix, *Examen critique des anciens historiens d'Alexandre*. Paris, 1785, bl. 216-18. Forbiger (II, 76,) haalt mede De Sainte Croix aan, doch geeft eene valsche bladzijde op.

De Iaraxes, ook wel *Araxes* geheten (Forbiger, II, 77, noot 71), mag niet verward worden met den *Araxes*, waarvan spraak is B. VI, v. 463.

854. *En scheet dese lande ontwee.* En scheidt deze landen van een. — Deze spreekwijze kan men nog dagelijks in Vlaanderen hooren. Ook eenige der voorbeelden door Clignett aangehaald (*Bydragen*, bl. 125), zijn onder ons nog levendig in gebruik. « *Landen an twee scheiden, zijn arm an twee breken, eene brug die an twee of an stukken valt* ». Het denkbeeld wordt thans niet zelden uitgedrukt door *uit één, van één*. « *Iets valt uit één of men scheidt het van één*. »

857. *Si sijn gedaen al oft si biten
Souden die liede.*

Zij zien er uit als of zij, enz. — Het zelfst. naamw. *Gedaen* = gedaante, kwamen wij tegen B. V, v. 704.

Some ontsage si sijne gedaen.

Het woord is onder beide vormen bij de middeleeuwsche schrijvers zeer bekend; het particip is zelfs nog niet geheel verloren zoo min in Holland als in Vlaanderen. — *Al oft*. In den Rijn-

bijbel staat er steeds *gedaen als*, juist als men thans zou spreken. Dit bewijst nog geenszins dat de dichter van den *Alexander* niet geschreven heeft *al oft*; integendeel. Dagelijks kan men uitdrukkingen hooren als : « *hij ziet er uit al of hij ziek ware*. » *Al of en als of* loopen in de straattaal onder een; het tweede heet men : meer naar de letter. Zie nog over *al de Aant.*, B. IV, op v. 370.

860. (*Si plien*) *te wonen in die aechdochten.* — Op v. 987 van B. I, wordt het onderscheid opgegeven dat Van Kiel schijnt te maken tusschen *Haeghedocht* en *Aghetucht* : het eerste verklaart hij door *hypogeum*, eene gewelfde plaats onder den grond, een kelder; het andere door *cloaca*, eene riool. Van dit laatste zegt hij daarenboven dat het tot de saxische en geldersche tongvallen (*Sax. Sicambr.*) zou behooren. Ook in ons gedicht schijnt de schrijver eenig onderscheid te maken tusschen *Hagedochten* en *Aechdochten*. De hier besprokene woorden staan voor het latijn :

*Inhospita lustra ferarum
Pro thalamis domicibusque colunt.*

Op v. 941 noemt hij ze *hoben*.

875. *Groten man en siene.* — Hier is *siene* zoo veel als *schoone* in den stoffelijken zin. Verg. de *Aant.*, IV, op v. 161-62. Zie ook IV, 196.

875. *Op eiselike perde gevaren
Met einre wonderliker manieren.*

— De geheele zinsnede luidt in het latijn als volgt :

*Ecce peregrino Macedum tentoria cultu
Horrida cornipedum bis deni terga prementes
Intravere viri.*

De tweede regel is de vertaling van *peregrino cultu*, met vreemde opschik, namelijk der Scyten afgezanten. Reeds II, 272 staat *manieren volcs* voor

Tam cultu variae quam lingud et moribus.

Hier is het niet enkel de eigene tooi, maar geheel het eigen-

aardige wezen, door tooisel, spraak en zeden uitgedrukt, hetwelk in het woord *maniere* besloten ligt. Die eigenaardigheid, het physische zelfleven, bedoelt onze dichter, waar hij zegt v. 179-81 van dit boek:

Eñ nieman en were wael geraect,
Sonder dien die maniere maect
Van lichame grote, hoge eñ seone.

Hij zou misschien *nature* geschreven hebben, maar dit laatste kwam noodzakelijk op v. 181 te pas. Zoo bezigen wij thans onverschillig *aart* en *natuur*. In dezen zin ontmoeten wij nog het woord. B. V, v. 962-65 wordt gezegd van den liebaert:

Eñ hi geet ropen en gronieren
Eiselike, na sijn manieren.

B. IX, v. 812, ontmoet men *honden van creeder maniere*, en B. X, v. 588, *diere van so mesliker maniere*. Doch hier komt nogmaals de uitwendige gedaante het meest in aanmerking, en kan het woord het best door *soort* terug gegeven worden.

De Vlaming bezigt nog veel het woord *maniere* voor wijze, wijze van doen; zoo ook natuurlijk onze schrijver. Wij lezen:

IV, 1115. Nu hoert wonderlic maniere.
V, 945. In diere maniere van Babilone.
" 949. Elkerlijc na sijn maniere.

B. X, v. 275, zegt Verradenesse tot Lucifer:

Verwart meer dine maniere.

877. Tusschen dit en het voorgaande vers ontbreekt het rijm. Gewis liet de afschrijver een paar regels achter wege, de vertaling van:

Intravere viri, regi mandata ferentes.

Mijn vriend professor De Vries sloeg de volgende aanvulling voor:

Si quamen ten coninc: sonder vieren
Dede hi een gestille gebieden.

882. *Alse du groet van mode bis,*
Die werelt were in dier alre wijs
Al te cleen.

— *Bis*, rijmende op *wijs*, steunt niet op de vlaamsche of dietsche uitspraak. Misschien is dit een bewijs dat ook in vroegere tijden *du bis* of *du bist* niet wezenlijk inheemsch was. Ten opzichte der schrijfwijze ontmoet men nogmaals *bis* v. 959, en *bist* v. 958.
— *In dier alre wijs*, l. *in alre wijs*.

896. *Dattu vele dinge begers,*
Die du dijns ondax onbeers.
Als du die werelt heves dor ronnen,
Soustu dor rechten en dor winnen
Beesten, enz.

— In de aantekeningen op het tweede boek wees ik eenige stroeve regels aan, door het samenhorten van *d's* en *t's* veroorzaakt. Het achtste boek moet hierin voor het tweede niet onderdoen. Wij lezen nog:

v. 820. *Dattu dien coninc, die die dede.*
989. *Doe duse dwongs na diere hant.*
1060. *Tusschen di eñ die du heves verwonnen.*

— *Ondax*, l. *ondancs*. — *Dor ronnen*, l. *dorronnen*, en zoo *dor-rechten*, *dorwinnen*. Doch er is geen rijm, en de zin gaat mank.

902. *Vallien*, l. *valleien*.

904. *Die wondere, die in woude tuschen,*
Soustu met dinen volke uten busscen.

— *Wondere*. Er staat *woud'e*, doch op den kant schreef Jonckbloet vragenderwijs: « *wondere?* » Ik geloof niet dat er aan te twijfelen valt, of Schmeller heeft slecht afgeschreven. Om mij zelven gelijk te blijven, had ik echter ook hier het afschrift getrouwelijk moeten volgen. In de prologe van *der Naturen Bloeme* vindt men tweemaal het woord *wonder*, namelijk:

v. 416. *Deerste boec sal u bedieden*
Twonder dat men vint van lieden.
124. *Van den wonderen van der zee.*

In beide gevallen worden uitzonderlijke individuen bedoeld, dus monsters. Ook het latijn heeft, doch met verandering der schuilplaatsen, *latentia monstra*. Dit *latentia* beantwoordt aan *luschen*, door Kiliaen opgegeven voor oud-vlaamsch. Zie het *Etimologicum* op *Luysschen*. — *Busschen* (spreek uit *bu-sschen*), dat men bij Weiland niet vindt, is bij de Vlamingen nog algemeen in gebruik. Kiliaen heet het dan ook Vlaamsch, en verklaart het door *pulsare, tundere*. Het is een eigenaardig kloppen, waarbij een weërgalm als van een hol lichaam gehoord wordt; van daar *ketelbuischer*, elders *ketelboeter*. Doch men zegt niet: op den aanbeeld buisssen. Men buischt met de hand op eene tafel, enz. Het subst. *Buisch* is even veel gebezigd. — *Soutstu, l. soucstu*, zoekt gij.

910. *We starc out van dan dagen, l. we (hoe) starc en out van dagen.* — De gantsche zinsnede luidt in het latijn:

*An nescia longo quid provocat ethera ramo
Arboreum robur firma radice superbum,
Quidque dū crevit hora extirparier una?*

918. *Plucken: stocken.* — Maerlant schreef dus *plocken*. De eerste schrijfwijze komt echter meer overeen met de vlaamsche uitspraak.

920. *Tier eden, l. ter erden.*

921. *Al es die lieue starc en gemals.* Al is de leeuw sterk en wakker. — Omtrent *gemals(ch)* geeft deze plaats gelijk aan de uitlegging er van gegeven door Halbertsma, in zijn *Letterkundige Naoogst*, I, bl. 25, tegen Ten Broeke Hoekstra en Visscher. Ook in den *Parthonopeus* komt het woord voor in den zin van driftig, begeerig:

Ine sie hir negenen alsoe goeden
Riddere ne-genen nu,
Die al dar, dat seggie u,
Dat oordeel hadde wederseit
Ende sinen pant daer vore geleit,
Dat hine maken soude valsch.
Al sidi hir nu soe gemalsch
Ende segget al, dat hi begert
Te sinen commere, dat heme dert.

Zie *Partonopeus und Melior*, herausgegeben von H.-F. Massmann, bl. 75. In den aanhef van den *Reinaert* zegt de dichter « van den dorperen en den doren »:

Te vele slachten si den raven,
* Dic enmer es al even malsch.

Bij de ongelegenheid van Bruin, als gantsch een dorp hem op het lijf valt, wordt hij onder anderen van den koster duchtig bejegend:

I. 815. Ende die coster metter vane
Gine hem vastelike ane.

Wat in de variante uitgedrukt staat door:

Die coster maecte hem oec zeer mals
Mitter vanen.

Halbertsma neemt *ge-malsch* voor eene inkrimping van *gemah-lisch* = *ge-mah-lic*. Het Angs. heeft

De adjectiva: *Mah, Gemah, Gemagh, Gemahlic*, die Bosworth vertaalt door greedy, Shameless, wicked, resolute, importunate; *procar*: begeerig, geil, gulzig, verslindend;

De adverbia: *Mahlice*, ravenously, voraciter; *Gemahlice*, Stoutly, importunately; *importune*;

Het substantivum: *Gemahlicnes, Gemahnes*, importunity, perverseness, dishonesty, *importunitas*.

925. *Waer bi, l. daer bi.*

926. *Ise en staet es harde hart;*

Ene roste vleeke, cleen en swart,

Bedervet, al es si cranc.

— *Ise*, ijzer. Misschien van den overlandschen afschrijver, wegens het *eisen* van zijnen tongval; al is het waar dat, door de versmelting met de volgende *e*, hier *ise* een aangenameren val geeft. Het *ijzerkruid* (verbena) schreef men ook vroeger *ijsenkruid*; doch het is waarschijnlijk dat wij het onveranderd van de Hoogduitschers overnamen. — *Harde hart*, zeer hard. Zie daarover de *Aant.*, B. I, op v. 216. — *Roste vleeke*. Het epi-

theton *swart* bewijst dat *roste* niet de kleur aanduidt, maar de genetief is van *rost* (roest): dus roestvlek en niet rosse vlek, gelijk het op zich zelve staande door iederen Vlaming zou verstaan worden. — *Crane*, gering; en wat gering is, is flauw en zwak, hetgeen besloten ligt in het *cranken* van twee regels verder:

En es nif[e]men onder die (des) hemels ganc,
Hine mach dien cranken ontsien.

Het woord kwam in dezelfde beteekenis voor B. IV:

v. 297. Gave iese om goet, so ware die danc
En die ere mede wel crane.

— *Bedervet*, bederft het.

954. *Wat hebben metti wi gemeen?* — Gewis schreef Maerlant:

Wat hebben wi metti gemeen?

940. *Onverholen*. — Maerlant moet het tegenovergestelde gemeend hebben. Lees dus *verholen*.

945. *En wonen daert es ongediede*. En wonen waar het schrikkelijk woest is. — *Dieden* is ons *gedijen*, naar de wetten der natuur opgroeijen. Wat niet volgens de wetten, of volgens de heerschende begrippen omtrent de stoffelijke of zedelijke wereld opgewassen is, is *ongedied*. Zoo zegt Maerlant, *Sp. hist.*, I^e. cap. 21:

64. Sulke sijn daer so ongediede
Dat si bloet drinken en eten liede.

En I^e. cap. 51:

51. En in dander wonen liede
Groot en stare en ongediede,
Met wreeden lude, met geluwen ogen.

Jonckbloet deze plaatsen aanhalende, stelt *ongediede* gelijk met *ongehier* (zie hier achter ons *Gloss.* op dit woord). Ik acht deze meening volkomen juist. Zie *Specimen e literis neerlandicis, exhibens Ludovici de Velthem Chronici, quod inscribitur Spe-*

culum historiale, librum III, denuo editum a Guill.-Jos.-Andree Jonckbloet. Hagae Comitum, 1840, bl. 109.

944. *Dit waren die Siten vri*, I. *das waren d. S. v.*

952. *Drie dinge maken heilich den man:*

*Die tijf en goet bescermen kan,
En metten sinen here bedraget,
En om ander liede goet niet en iaget.*

— *Heilich*, zalig, gelukkig. *Heiland* = Zaligmaker. Onze dichter bezigt *heilich* en *salich* door elkander in den zin van gelukkig, gelijk blijkt uit v. 958, en B. VI, v. 557.

En die salege man es ommer blide.

David Joris bezigde *heilich* in den zin van godvruchtig. — *Bedraget*. « Iemand met iets bedragen » zou men gereedelijk omzetten door « iemand iets opdragen of opofferen. » Dit is hier wel de zin van het woord. Onder de drie gelukzaligheden van den middeleeuwschen man stelt Maerlant in 't midden: eigen leven en goed zijnen heer op te dragen. Zie over het woord de Woordenlijst op *Der Leken Spiegel*.

De zinsnede luidt bij Galtherus:

*Esse xvi juris hominem, sua seque tueri,
Contentum esse suis, alienum nolle, beatum
Efficiunt.*

964. *Si hebben gescotte en speren,
Daer sij dlant mede verweren,
En daer wi mede onsen goden
Dienen, na onsen geboden.*

— Oorspronkelijk behoorden deze regels niet tot een zelfden zin. Niet met pijlen en werpspiessen, maar met wijnplengen vereerden de Sciten hunne goden.

Dus vinum in sacris patheris libamus

zegt Galtherus.

Tusschen v. 965-66 zijn twee of meer regels weggevallen.

974. *Nu woutu Inden winnen saen,
Braeten es di onderdaen.*

— Er heeft eene onderlinge verwisseling dezer twee regels plaats gehad. Men leze :

972. *Capadoeien en Lidia,
Surien, Perceen en Media,
Braeten es di onderdaen;
Nu woutu Inden winnen saen.*

En zoo is het mede volgens het latijn :

*Lydos,
Capadoes, Syriam, domisti : Persida, Medos,
Bracta subegisti, nunc tendis victor ad Indos.*

977. *Wat soudi onse quke noet,
Vrec man, wat solen die onse beesten?*

Bij Galtherus :

*Proh pudor! ad pecudes nostras extendis avaras
Instabilesque manus.*

— *Quke noet* is wel eene misstelling van den afschrijver voor *quekenoet*, de vertaling van *pecudes*. Eene zekere grassoort heet in Vlaanderen *Kweeke*, in Gelderland *Kwek*, in 't Angs. *Cwice*. Wat het tweede lid van het woord : *noet*, betreft, het behoort tot het ww. *nieten*, thans *genieten*. Het Angs. *Neat* (= noot), het Ysl. *Naut*, het Alam. *Noz* beteekenen hoornvee, hoornbeest, gelijk Ten Kate aanwijst; zelfs was in 1401 *noot* in dien zin bij ons nog bekend. *Quekenoet* is dus letterlijk te gelijk *grasgenietende* en *grasvee*. Hier uit blijkt dat het tweede vers een zekeren climax uitmaakt. *Beesten* voor hoornvee is trouwens in Vlaanderen nog dagelijks in gebruik : men zegt *koeibeesten*, *grasbeesten*, welk laatste gelijk zou staan met *quekenoot*. Zie Ten Kate, II, bl. 507, vooral De Vries' artikel over *Quekenoot*. — *Die*, I. di.

982. *Wat sal di tgoet, dat emmer doet
Bekummert wesen dinen moet?*

— Misschien is het toeval; doch deze drie rijmen in twee regels verdienen opmerking.

983. *Soe du me begeres dat gout.* — *Me* = meer. De veelvuldige malen dat wij den vorm *me*, *meer* tegenkwamen, was het steeds in het rijm. Hier komt het in het midden van den regel; in het nevenstaande vers ontmoet men *meer*.

993. *En wout dwingen tyren lande
Siten lant.*

— *Tyren lande*, tot uw land, tot uw grondgebied. *Tyren* is van den afschrijver en staat gelijk met *turen*, tot uwer, Maas- en Overlandsche schrijfwijze, waarvoor Maerlant moet geschreven hebben *tinen* of *te dinen*.

1000. *Trachtich van groten gode.* Begeerig naar veel goed. — *Trachtich*, van *trachten*, streven naar. Het woord heb ik elders niet ontmoet. Halma geeft *Trachting*, begeerte, en Ziemann *Trachtung*, desiderium.

1005. *Hen*, aldus; dat. plur.

1004. *Dus mogen vlien en volgen wel;*

Wine en hebben niet, maer wi wesen snel.

1. *Dus mogen wi vlien en volgen snel;*

Wine hebben, enz.

— *Volgen*, vervolgen, op de hielen zitten.

1017. *Generen si hen met groter pinen.* Winnen den kost met groten arbeid. — *Hem generen*, zich behelpen, was vroeger gebezigd in een' beteren zin van : zich voeden, den kost winnen. — *Hen*, aldus.

1022. *En si eer lief*, ten zij dien zij lief heeft. — *En si*, I. *en si*. — *Lief*, beminde, nog algemeen gebruikt onder de lagere standen.

1032. *Die enen op*, I. *dien enen op*. — De komma is vergeten.

1033. *Halt si vaste dat si di niet,*

Alsi wille, di en ontviet.

Men leze liever :

Houtse vaste dat si niet, enz.

Schoon herhalingen als *di* ... *di* wel meer ontmoet worden.

1041. *Du en salt niet corten sijn leven,
Noch nemen eer goet.*

Den tweeden regel zal men wel dienen te lezen:

Noch nemen eem sijn goet.

1045. *Bestu mensche, set enen moet
Te peinsene wattu sijs.*

Maerlant zal geschreven hebben: *sette den moet.*

1045. *Het es doerheit in alre wijs,
Dattu stervens heves vergeten.*

— De dichter heeft voor den geest het *memento mori*, terwijl Galtherus van een gantsch ander vergeten gewaagt:

*Stultum est horum meminisse
Ex quibus ipse tui oblitus.*

Geheel naar Curtius: « *Stultum est eorum meminisse propter quæ tui oblivisceris.* » — *Eener zaak vergeten*, herinnert het latijnsch regimen.

1052. *Dat si die spade solen geonnen,
Dattu in stride heves verwonnen.
I. Dat si di spade
Dietu in stride, enz.*

— *Geonnen*, gunst toedragen, elders *onnen*, gunnen.

1055. *En die leide sterre en die wagen
Solen eer te hove gaen.*

— *Leide sterre*, leidstar, poolstar. Ook B. X, v. 1289 komt zij voor, waarover zie op dat vers. — *Wagen*, thans nog bij den grooten hoop *Hellewagen*, de constellatie de *grootte beer*. — *Te hove gaen*, onder gaan. Men weet dat de groote en de kleine beer, van welke laatste constellatie de poolstar deel maakt, nooit beneden den gezichtcinder dalen — *Hof* was de woning van den edelman, waar hoving aan was, meestal dus ten platten lande, b. v.: Hof te Walle, enz. De benamingen van heerenhof en boerenhof zijn gebleven, vooral het laatste in den zin van hofstede.

In het Mhd. zei men *in sêdel gèn*, wat volkomen hetzelfde is: ter woning gaan. Voor *te hove gaen*, dat de dichter meermalen bezigt, stelt hij ook, ter afwisseling misschien, het later geblevene *onder gaen* (B. X, v. 652).

1062. De punctuatie van dit en de twee volgende verzen ware beter uitgedrukt door: —, —; .

1068. (Opschrift.) De afschrijver heeft hier *Wie* = hoe van *wee* = wie willen onderscheiden. Elders stelt hij *we* en *wee* voor *wie* = hoe.

1075. *En voren eerre verde*. En reden weg. — *Vert*, veert, vaart, gang, weg. Men zei *Siner verde gaen*, *siner verde vliegen*, enz.

1091. *Nouwcelinge*, i. *nuwcelinge*, onlangs.

1092. *In dander her*, i. *in dander here*, en zoo ook het tegenrijm: *Van groter were*. Het zelfde v. 1178-79.

1104. *Die iersten bekende*, d. i., die eerst hem bekende. Of i. *Diene i. b.*

1108. Deze regel diende van de andere gescheiden, als eene nieuwe zin-verdeeling beginnende.

1110. *Beide ridders en sariant*,

Die mi bi namen sijn onbecant.

— Het bijeenvoegen van ridders en sarjanten, met welke Alexander den vloed overtrok, en die de dichter allen bij name had willen kennen, bewijst dat deze laatste geene gewone soldaten waren. Het schijnt dat in Frankrijk de *Sergents d'armes* ten jare 1191 als afzonderlijk korps zijn opgericht: uit hen moeten de *gardes du corps*, de *gardes royales* gesproten zijn. Het waren gantsch toegeruste edellieden. In 't begin droegen zij eenen hoog, een' pijlkoker die steeds vol was met quarelen, en eene *latoenen kolce* (*masse d'airain*, zegt Bardin op *Sergent d'armes* ou *Sergent a masse*). — Wij vinden hier één rijm voor vier regels, gelijk reeds meer is opgemerkt. In *Christina* ontmoette ik dit slechts éénmaal. Zie aldaar bl. 251.

1125. *Coninc*. Met het *coninc* van B. I, v. 217, de eenige plaats buiten het rijm, geloof ik, waar het woord voluit geschreven is.

1124. *En*, aldus.

1126. *Peert* : onverveert. Doorgaans *pert*, gelijk twee regels lager.

1129. *Een spere nam hi in sinen grepe*. — *Grepe*, het gedeelte der hand waarmede men iets grijpt, nog heden in Vlaanderen in die beteekenis gebruikt, doch steeds vrouwelijk, zoo ook *spere*.

1133. *En hi spranc in stucken twee*,

En trensoen eem uyt siner rechter oge.

De speer sprong in twee stukken en de splinter stak Basadach zijn regter oog uit. — De duidelijke bepaling van *in twee* stukken is niet onbelangrijk wegens *ontwee*, d. i., *aan twee* en niet *in twee*, waarover Clignett's *Bydragen*, bl. 123. Zie mede hier voren op v. 834. — *Uyt*, van *uten*, *privare*. *Sijns goets uten*, van zijne goederen afstand doen. — *Siner* voor *siere* of *sijne*. Is deze schrijfwijze bij toeval, of liep de Overlander ook hierin het nieuwere vooruit?

1140. *Dat dies conincs sadelstelle brac*.

Sijn spere dede enen groten crac.

— Het tweede vers duidt aan dat de gevelde speer haar steunpunt had op de *Zadelstelle*. Dit bekleedsel van den zadel droeg in het oud-fransch den naam van *Faucre* van het latijn *fulcrum*, steunsel, schraag, stelling. Voor het hedendaagsche *stelling* zei men vroeger *stelle*.

1159. *Die nemmermeer daer na ne wiken*. — Er staat *d'na*, wat kan uitgesproken worden *der na*, gelijk thans nog in Vlaanderen het gebruik is wanneer tijd bedoeld wordt. — *Wiken*, imperf. van *waken*. In Vlaanderen zegt men nog *ontwieken*, ontwaakten; doch het enkele *waken* is thans ook hier van de zwakke verbuiging.

1163. *Sagen*, d. i., zagen hem, namelijk *Armolaus*.

1175. *Hebben huerre so vuel verslegen*. — *Huerre*, hunner, van hen. Zonder aspiratie duidt het den tweeden persoon aan, waarover de *Aant.*, II, 93; IV, 263; VIII, 993. In Vlaanderen leeft nog dat onderscheid en die gelijkkluidendheid voor in *ulder* = *uwlieden*, en *hulder* = *hunlieden*.

1184. *Mar Clitus die dat versach*,
Die coninc were op dien dach
Van den Siten daer verslagen.

't En ware Clitus, enz. — In deze beteekenis gaf Halbertsma *Maer* reeds op in zijne *Aant.*, bl. 587. Opmerkelijk is het dat *ne waer* in het Brugsche nog gebezigd wordt voor *maar*, terwijl omgekeerd *maar* wel eens voor *ten ware* gold.

1192. *Brant*, zwaard. — Tot de bewijzen dat het woord van *brannen*, *brennen* afkomt, waarover B. IV, op v. 1613 volg., dient dat men te Kortrijk *brandsneë* heet de snede van een mes of ander snijdend werktuig in de smidse er aan gegeven. Bij het eerste slijpen of wetten is de brandsneë af.

1195. *Mettier bloesser hant*, Overlandsch voor *metter bloter h.*

1207. *Si dwongen si al, sonder mide*,

Die mochten dat si hun ontvloen.

— Ter verduidelijking van den zin dient er een komma te staan achter *mochten*; de zin immers is: zij dwongen allen te ontvlugten, die ongedeerd daarin gelukken mogten. — *Sonder mide* (l. *miede* : *liede*), zonder belooning. Men zou thans triviaal zeggen: zonder iets mee te krijgen. — *Hun*, dat. plur. Zie *Aant.*, B. III, op v. 258. Hier wankelt Schmeller niet over de schrijfwijze; doch v. 1182 staat er voluit *beringt van hem tienem*, terwijl men leest v. 1216 op *hē* (op hem) en een vers verder *zette eem* (zette' zich).

1215. *Starc een wreet*, l. *starc en wreet*, gelijk in de variante.

1214. *Sinacus*, en zoo overal elders, in de var. *Simacus* en *Symacus*, bij Curtius *Symmachus*.

1215. *Soe dat hun niemen en dorste genaken*. — De afschrijver meende dat er spraak was van Tauroen en Symacus, en om den zin aan een te lijmen schreef hij *soe dat hun*. Bij Maerlant is het een tusschenzin, betrekkelijk Dromoen, gelijk de variante bewijst:

Doen hem niemen en dorste genaken.

1219. *Dromoen en vercoes*. — Er zal wel te lezen zijn:

Dromoen vloec en vercoes.

Hij vlood immers voor de slagen van Nicanor.

1222. *Soe dat hi quam uten ringe.* — In plaats van in eenen veldslag, stelt Maerlant hier zijne helden in een middeleeuwsch Toernooispeel. Men gevoelt dat hij zijn werk wezenlijk ten dienste eener vrouw schreef.

1224. *Mar en mochte achter riden*, l. *mar en mochten*, d. i., mochten hem, enz.

1255. *Al ware der Siten vele.* — Ware, d. i., waerre, waren er. — *Der* is voluit geschreven, het bepalend lidwoord en niet *der* = daer, waarover op v. 1159.

1246. *Al toten oeste en van ertrike.* — *En*, l. *ende*, einde.

1262. *Alse liede*, l. *alsi*, of met de variante *alse hi liede*.

BOEK IX.

1. (Opschrift.) *Voere*, l. *voer*.

13. *Het berou eem*, voor *het beroude eem*.

19. *Een elech man sie om sijn bederve*,
Conincs hulde es geen erve.

— *Elech*, elk. — *Es*, zeker te lezen *en es*. Beide regels zien er spreekwoordelijk uit.

25. *Borge*, l. *berge*.

29. *Slech*, l. *slecht*, vlak, effen.

51. *Liet in die zut side.* — Men leze *liit* of *eliet*. De Indus loopt (of vloeit) langs het zuiden.

54. *En menich .M. liede mede*

Stijn ovehoet in elke stat.

— *Ovehoet*, l. *overhoet*, d. i., *overhooft*, hoogd. *überhaupt*, door een genomen, door elkander gerekend. Het woord is in het Mnl. niet zeer gewoon. Men vindt het nog in eene hollandsche rekening: in de bijlagen op Meermans *Verhaal van het beleg van Leiden*, in 1420 (*Verhandelingen der Leidsche Maatschappij der Ned. Letterkunde*, I.), bl. 515, leest men: « 159 scape, costen *overhooft* 19 buddr., » (d. i., *boddragers*, eene munt). En bl. 517: « 564 stoelcasen die costen *overhooft* tsuk 6 gr.

57. *Dan*, l. *dat*.

44. *Bescriuet.* — De naam des schrijvers bleef achter wege. Het gering Amsterdamsch fragment geeft den schrijver op; het is Junius Solinus.

45. *Water water*, natuurlijk is de herhaling te veel.

51. *Storent dlant*, l. *storen dlant*.

55. *Coment*, l. *comet*, komt.

54. *Voert si*, l. *voersi*, d. i., *voeren si*. — Er is spraak van Aziës twee hoofd-rivieren, den Ganges en den Indus.

68. *Geselle*, l. *gelele*, geesel.

71. *Eñ gaven eem grote giften,
Diere stene, die siere lichten
Beide borge en steden.*

— Het is wel duidelijk dat het de dichter is die hier *gichten* in plaats van *giften* geschreven heeft; doch in tegenstelling van wat op andere plaatsen (b. v. : VIII, 5; X, 1544) gebeurt, verkiest de afschrijver thans de *f* boven de *ch*. — *Siere*, l. *sere*. — Achter *lichten* is de komma vergeten.

77. *Dat = dat het.*

78. *Der orloghen vro.* In het afschrift staat er *d'orloghen vro.*

89. *Ja bestu*, l. met de variante : *jane bestu*, ja zijt gij niet ? — *jane*, immers.

90. *Twi.* In het Mnl. genoegzaam bekend, ja tot in 't midden der zestiende eeuw nog gebezigd, is het reeds in het Amsterdamsch fragment vervangen door *waer omme*.

97. *Ic hedde gewonnen*, l. *ic heddet g.* Ik had het, namelijk Griekenland.

102. *Ic hebt ommere.* Ik veracht het, namelijk Griekenland. — *Ommere, ommare hebben*, minachten, niet achten, bij sommige schrijvers *onmare h.* Mhd. *unmer.* *Mare hebben* = hoogachten. Zie Clignett, *Bydragen*, bl. 81. B. II, v. 1115 volg., leest men van Nabugadnezar :

Om dat Gode hi hadde ommare,
Eñ hi selve ware so sot
Dat hi waende wesen God.

Aan of voor God verachting hebben = God verachten.

105. *Susteenge wort.* — Er staat *Susteen gewort*: doch volgens Schmellers kantaanteekening was alles in één geschreven. l. *Sustanige*, zoodanige, dergelijke.

115. *Bedi mach ons bat hogen*

U lant te winnene.

Daarom mag (het) ons meer verheugen, enz. — *Hogen*, verheugen. Het tegenrijm is *mogen*, dat de Vlaming nog *meugen* uitsprekt. — *Te winnene*, l. *te winne*.

116. *Wants*, l. *want*. — *En*, aldus. — *Ware*, l. *waer*: daer; doch zie de vroegere aantekening.

117. *Sel*, l. *sels*, zulk.

152. *Hoeste*, l. *hoechste*.

155. *Hi was* .v.c. *ellen lanc*.

De variante zegt beter :

Hi was vijf hellen lanc.

158. *Hi was ten besten van sinre oude.* — Te Kortrijk zegt men nog : « Hi was in 't beste van zijn oude, » voor : hij was in 't krachtigste van zijn leven. Over *Oude* zie B. IV, op v. 465. Desaangaande dient nog opgemerkt dat in Westvlaanderen *oude* gebezigd wordt in den zin van *leeftijd*, fr. *âge*, terwijl men *ouderdom* zegt wanneer men hooge jaren bedoelt. — *Sinre*, l. *sinre* of *siere*.

159. *Eñ also veel alse hi meer was,
Was hi coenre, sijt seker das,
Dat int lant.*

— De zin is uit achter *coenre*, waar dus een punt moet staan. — *Meer*, l. *meerre*, grooter van gestalte. Het woord is in die beteekenis nog gebezigd.

155. *Een dat verendeel van eenre milen.* l. *Eñ breeet dat viendeel*, enz.

Het latijn zegt :

Quatuor in latum stadiis diffusus Hidaspes.

167. *Die waren van enen gedaen.* l. — *Van eenre gedane*: wane.

172. *Waer si soe te strijde waren comen*, l. *waer soe si*, enz.

185. *Weten varen in dit eylant.* Laat ons naar dit eiland varen.

— *Weten*. Halsbertsma wijdt aan dit woord een paar bladzijden in zijn *Naoogst*. « *Weten* » zegt hij bl. 91 « is het Ang. *Utun*, *uton*, *utan*, en *wuton*; *Uton biddan God*, laat ons God bidden. *Wutun etan*, laat ons eten. Dit *Uton* is van het Noodsche ver-

bum *at yta*, trudere, propellere, duwen, voortstooten; Angs. *Utan*, *utian*, *a-yttan*, uitdrijven: in het pluralis van den sub-junctivus *weuton*, propellamus, zaamgetrokken tot *weuton* of zonder *we*, nos, alleen *uton*. » *Weten varen* is dus letterlijk, *acceleremus ad navigandum*. Zie nog Huydecoper op Stoke, II, 350.

193. *Hen*, aldus.

203. *Eñ Sinacus was over eere*. — *Over eere*, l. *overhere*, opperhoofd, aanvoerder. In dezen zin leeft het woord nog voort, en men spreekt uit *Euvereire*.

224. *Adromacus*, l. *Andromacus*, gelijk op v. 209. Lat. *Androneus*.

227. *Dat Grieken lange huet geclaegt*. Wat Griekenland lang beklaagd heeft. — *Huet*, l. *hevet*.

248. *Want nemmermeer en mochte mi*

Leder gescien.

— *Leder*, meer leeds, in adjectivalen vorm, gelijk het woord eigenlijk een adj. is, zoo als schoon, enz. *Leed*, staat altijd tegenover *lief*.

258. *Dat was grote ontfarme*. Dat was groot jammer. — Zie over *erbarmen*, *ontfermen*, Halbertsma, *Aant.*, bl. 108.

262. *Want hi sach ter selver tijt*, l. — *Sacht ter*, zag het ter.

264. *Eñ hine hoepte niet te min*

Alexander om den sege.

En *Alexander* hij hoopte. — Zoo is de gemeenzame spreekwijze nog. — *Eñ* heeft hier de beteekenis van *maar*, waarover zie B. II, op v. 643.

281. *Eñ nam in sijn were*

Die starcsten vanden here.

En nam tot zijne bedekking met zich de kloekste troepen. — *In sijn*, l. met de var. *in siere*. — *Were*. Vroeger kwamen wij tegen *were* doen, zich verweeren; thans zegt de Vlaming nog in dezen zin: *hem weren*. Hier is *were* dus zoo veel als *krijgsbedekking*, dus *krijgsmagt*. — *Starcsten*. Volgens Schmeller staat er, doch bij misstelling, *starste*.

300. *Datter*, dat daar, namelijk aan den overkant van den Hydaspes (thans *Behat*).

301. *Iñ = eñ*. — Wij kwamen reeds meermalen *in = eñ* tegen; het is voor het eerst dat wij het woord met eene be-streepde ñ ontmoeten. In het fragment van den *Walewein*, door Deycks uitgegeven, vindt men doorgaans *ind*. In het brokstuk dat hij *Makaris* heet, integendeel, staat er *end*, ofschoon ook daar de overschrijver de taal overlandsch gekleurd heeft.

302. *Ger*, l. *gere*. Zoo ook 481 volg. *Here*: *gere*. — *Over slaen* voor *slane* (v. 417), en dergelijke, is reeds vroeger gesproken.

304. *Slogen si die perde al te hant*. — *Slogen*, namelijk met de sporen. Op v. 355 lezen wij: *Alexander quam geslegen*. Men zegt nog *spoorlags* rijden.

317. *Eñ dat weder wart al blide*. En dat de lucht helder werd. — Dit werd namelijk aan Porus gebodschapt, te gelijk met den overtocht van Alexander, dien Porus nog aan den anderen kant van den Hydaspes waande te zijn.

322. *Hi sach, van enen berge hoge*

Blikende, comen.

— *Blikende*, glinsterende. Ook B. II, v. 840:

Bi dien bliken van den goude.

Doch B. VII, v. 328:

Blickende eñ gewapent wel.

Elders rijmshalve *Bliken*: *Grieken*.

I, 4099. *Alsi niet sagen bliken*

Dien roec van haers selfs port.

Zie reeds B. VI, v. 482.

332. *Wagen*, l. *wegen*.

354. *Si*, ze, hen.

343. *Vilcoen, een gygant*,

Dies conincs Enocus sone.

D. II.

— Alexanders tegenpartij wordt verder *Wilcoen* geheten, naar het latijn *Huilcon*. Ook is nergens spraak van dezes lengte. In tegendeel, om tegen Alexander te strijden was er meer een dapper soldaat noodig dan een lange lummel, voor welk soort van volk de dichter zijne verachting toont II, v. 939.

Die blode vecht als een gygant.

Men laze dus misschien beter *wigant*. — *Enocus sone*, l. *Ynacus sone*, lat. *Ynachides*.

548. *Alexander was die gone*

Die noit ioeeste vercoes :

Hi maecte Wilcoen liveles,

Eñ stac die beeste dor die kele.

— *Ioeeste*, gevecht van man tegen man, eigenlijk met de speer, zoo als het hier moet opgenomen worden; Galtherus zegt immers van *Wilcoen* :

Hastâ confossus Huilcon.

— *Vercoes*, l. *verloes*, wat bij de twee volgende regels beter voegt. — *Die beeste*, namelijk den olifant, waar *Wilcoen* op streed. Vers 454 zegt de dichter :

Hi sloech den olifant soe sere

Dattie beeste sere vlo.

574. *Candateus*, l. *Candaceus*, gelijk bij Wouter.

579. *En*, aldus.

381. *Soe dat him te twifelen begonde*, l. *soe dat hem twifelen b*.

390. *Hadde*, drukfout, l. *hadden*.

395. *Die Inden scoten groet gescutte*,

Eñ worpen grote steen en ducke.

— De zin komt noch met Galtherus noch met Curtius overeen. De eerste zegt :

Sed neque barbaricis martem exercere sagittis

Fas erat, arcus enim gravis atque ingens : nisi primo

Imprimeretur humo : nisi curvaretur ab imo,

Non poterat flecti.

Wat bij Maerlant volgt, laat echter geene weglating vermoeden : een bewijs hoe hij somtijds met zijn voorbeeld omspringt. Het assonneerend rijm lijdt van den anderen kant geen bezwaar; men vindt daar meer voorbeelden van. — *Steen en*. Men kan het zoo lezen, ja gevoelijker misschien dan *steen en*.

429. *Daer*. Voluit geschreven, in tegenstelling van v. 424, waar *d'* staat, en der kort af zou dienen gelezen te worden, gelijk in Vlaanderen, bij dusdanige onbepaaldheid gesproken wordt. Bij nadruk is het steeds *daar*. Op v. 572 staat mede in het Hs. *d'na*.

453. *Si riepen om axen en barden*. — Over deze wapenen werd reeds gesproken B. III, op v. 117. (dl. I, bl. 528). Beide verklaart Kiliaen door *dolabra*, *ascia*; doch *barde* tevens door *bipennis*, waardoor hij mede *bardackse* vertaalt. De twee benamingen, *bard* en *bardakse*, noemt hij oud. Dit laatste komt in ons gedicht niet voor; daarentegen ontmoet men er *handax* (B. V, v. 74). Op v. 440 vinden wij *bilen*, het meervoud van *bijl*, bij Kiliaen insgelijks door *securis*, *ascia* verklaard. In het Angs. ontmoet ik niet den vorm *bard*, wel *aex* en *bil*; in het Mhd. integendeel *barte* (wortel *biru*), alsmede *happe*, gelijk bij den Vlaming. Zie nog Bardin, op *Hallebarde*.

444. *Eñ leten eren here mettien*

Allene, recht met diere gebare

Alse oft een scip in diere see ware.

— *Met diere gebare*. Vroeger, III, 1034 volg., verklaarden wij *gebaer* door *woest geroep*, waar wij voor v. 959 *getier* hadden dienen bij te voegen. Hier is *gebaer* meer enkel *vertooging*, en wordt het best overgebracht door : op zulke wijze. Dit kan men zelfs op de twee vorige plaatsen toepassen; want *gebaren* is eigenlijk : zich aanstellen, *vertooging* van iets doen. Verg. Davids *Glossarium* op den Rijmbijbel, op het woord *Ghebare*. Merk nog op dat in *die* van B. III, v. 959 dient veranderd te worden door *in diere*.

450. *Hi bloede als een rent*.

Ook v. 706 :

Hi storte neder als een rent.

— *Rent*. Bij Kiliaen *Rend* en verklaard door *Bos*. De middel-eeuwsche taalkundige heet het woord vlaamsch. Inderdaad, wij spreken van *rendvleesch*, van *rendcarbonade*, waarvoor de Fransen *viande de bœuf*, *carbonade de bœuf* zeggen. *Rend* is ook onder ons wat men elders hokkeling heet, het hoorndier tusschen kalf en veers. Wij kennen mede het samengestelde *rend-dieren* = *runddieren*.

432. *Dorgaende wonden*, doordringende wonden, fr. *plaies pénétrantes*, namelijk wonden die in de groote holligheden des lichaams of diep in het vleesch dringen.

435. *Sidentee sach ten selven stonden*

Sere gewont sinen here.

— Wouter geeft, zoo min als Curtius, den naam op des stuurmans van Porus' olifant. Zou die naam vroeger reeds in eenig verloren vers, of in een ander gedicht, gestaan hebben?

461. *Hi geraect sijn Bucifal*. — *Hi geraect* = *hi geraecte*, hij trof. De Vlaming bezigt nog bij voorkeur raken, geraken.

468. *Om dattene quetscen en soude*. Opdat het hem niet kwetsen zoude. — *Quetscen*, misschien eene dialektische uitspraak.

474. *Hi dede si heten*. — *Si* = *se*, ze, haar. In *Sinte Servatius legende* van Van Veldeke ontmoet men *si* voor alle naamvallén enkelvoud.

490. (*Eñ seide* :) « *Bestu Taxilles? met leide* »

Du heves.

1. « *Bestu Taxilles? » met leide.*

« *Du heves.*

Porus sprak met droefheid : « Zijt gij Taxilles? Gij hebt, enz.

491. Tusschen dezen regel en 501 ontmoet men overhands driemaal het rijm *oet*, kruisende met *ant* en *ont*. Na het laatste volgt onmiddellijk de klank *oe*. Dit is blijkbaar voorbedachtelijk gedaan, schoon het tevens armoede verraaft. Ten bewijze geef ik hier de rijmwoorden op. *Doet* : *stoet*. *Lant* : *hant*. *Goet* : *doet*.

Hant : olifant. *Gewont* : stont. *Voet* : spoet. *Hoe* : onvroet. Dergelijke speligen kwamen wij in dit boek tegen v. 193-198.

508. *Doe wart Alexander te rade, te waren,*

Dat men .xx. dage vreedde

Halden soude op sekerhede.

— Schmeller schreef .xxx.; doch de derde cijfer is doorgehaald. De *Spiegel historiael* geeft echter ook het hoogere getal op. Men leest daar, 1^e. cap. 59 :

55. *Eñ men maecte daer te hant*

Van .xxx. daghen een bestant.

— *Halden* = houden. — *Op sekerhede*, op verbintenis. Zie B. VI, op v. 122.

514. *Suceren*, i. *swoeren*, gelijk op v. 570.

515. *Alexander*. De naam staat voluit geschreven, gelijk B. I, v. 42.

519. « *Here stolt, edel man Porus* »

Dit sprac hi in sine litteren aldus :

« *Di ontbiet Alexander.* »

Meer dan waarschijnlijk schreef Maerlant :

Dit sprac hi in sine litten aldus :

Here stout, edel man Porus,

Di ontbiet, enz.

525. *Eem*, i. *u*.

531. (*Ic wille dat*) *Sijn volc eem blive onderdaen*, namelijk onderdaan van den overwinnaar. Het schijnt wel dat hier een paar verzen zijn uitgevallen.

549. *Doe grote Porus*. — *Grote*, groette.

554. *Dat willic ic u doen cont*. — *Ic ic*, regt vlaamsch en brabantisch.

575. De vier achtereenvolgende rijmen kunnen moeilijk van iets anders getuigen dan van overhaasting. *Genomen* : *comen*. *Comen* : *genomen*. Zie op v. 491.

575. *Hier binnen is die dach comen,*

Dattie camp op es genomen.

Ondertusschen is de dag gekomen waarop het tweegevecht bepaald is. — *Hier binnen, elders hier en binnen*: II, 1; III, 1025. — *Camp genomen*. Ook in den *Ferguut* komt deze uitdrukking voor:

v. 4500. Op morgen es die camp genomen.

De vergelijking wijst aan dat *op* niet tot *camp*, maar tot *dach* in betrekking staat. Duidelijker (en zoo schreef welligt Maerlant) zou dus wezen: *daer die camp* in plaats van *dattie*. Verg. Halbertsma, *Naoogst*, bl. 57.

577. *Si waren coninlike versiert*, namelijk Alexander en Porus. — *Coninlike*, gelijk meermalen, 1. *coninlike*.

578. *Dicken hebben visiort*

Wat tekene Alexander droech.

Lang beraadslaagden zij wat onderscheidingsteeken Alexander dragen zou. — In den *Ferguut* doet men eenen ridder boven halsberg en curie een' zijden rok aan, waar zijn wapen op bewerkt was.

v. 4610. Daer op dedi den rok van siden,
Daer sine wapene in was gewrocht.

— *Hebben versiert*, 1. *hebben si v.*, namelijk die Alexanders uitrusting tot den kampstrijd bijwoonden.

580. *Ander wapen hadde hi genoech,*

Halsberch, curien, cousen van staele,

En al dat coninc sit wale.

— *En*, aldus, bij nalatigheid van den afschrijver. — *Halsberch*, een soort van malenkolder, vroeger welligt slechts een beschutsel voor den hals, waarvan zijn naam. Onder het leenstelsel was de halsberg bepaaldelijk het beschutsel van den ridder: in de vlaamsche gemeente droeg hem de vrije burger, de gildeling, even goed als elders de ridder. Joinville zegt dat hij, in 1245, den halsberg nog niet had aangetrokken, omdat hij nog niet ridder geslagen was. Als onderscheidingsteeken

ontving de halsberg de bevestiging in den feudalen tsarter van den H. Lodewijk. Van enkel beschutsel van den hals of van den romp, werd hij opvolgelyk uitgebreid met hoofddeksel, mouwen, handschoenen en koussen. Er waren halsbergen die verscheiden honderde ponden wogen. Men hield er afzonderlijke op na voor de veldslagen en voor de tweegevechten. Het was zeker een van dit laatste soort dat Maerlant zijnen held laat aantrekken. Porus had er drie aan, terwijl Alexander met meer dan één curie schijnt bekleed te zijn geweest. Lezenswaardig over het onderwerp is vooral Bardin op *Haubert*. Zie ook Bilderdijs *Geslachtlijst* op *Halsberg*. — *Curien*. Van *Corium*, leder, vormden de Romeinen den naam van *vestis coracea*, lederen rok. De Franschen maakten er *Curie* van, later *Cuirasse*, die wij beiden op bekwame tijden overnamen. Zoo wel de stof als de vorm van dit wapen veranderde volgens de tijden en volkeren. Behalven van de stof waar het zijn naam van ontleende, heeft men curiën gemaakt van linnen, van zijde, van koper, van ijzer, van staal, uit één of meer stukken. Dio Cassius beweert dat Alexanders curie van linnen was. Homerus leent reeds aan zijne helden bronzen borstkurassen. Bardin geeft te kennen dat vóór het jaar 1500 het curie als een metalen geheel niet bekend zou geweest zijn, zoo dat het enkel van leder of van andere buigzame stof was vervaardigd, waar men wel dwarsche platen of eene enkele borstplaat aan vasthechte, ten einde de zwakke plaatsen van den halsberg te verhelpen. Maerlant schijnt Bardin tegen te spreken, wanneer hij een paar verzen later zegt dat Porus een metalen curie aan had:

590. Hi hadde .iiij. halsberge an,
En een curie van metael,
En twee par cousen van staele.

Die was genoeg in 't ijzer geslagen!

Droeg men het curie boven of onder den halsberg?

Uit den *Karel en Elegast* zou men meenen te kunnen opmaken dat de halsberg van onder was. Daar leest men dat de zwarte ridder:

1305. Eggeriken stae door tleder
Van der curien met ghewelt,
Datti neder viel opt velt
Van den orse op daerde.

Men mogt veronderstellen, had het curie onder den halsberg gezeten, dat Eggerik ten minste gekwetst ware geweest. Men leest ook in den *Ferguut* :

4605. Hi dede hem an .i. accottoen,
Daerboven hiet hi hem andoen
Enen halsberch Sabellijn,
En daernaer .i. curiekijn
Van enen velle van serpente.

Doch in onzen *Alexander*, en wel eenige verzen lager, ziet men het omgekeerde. Macedo slaat eerst door twee halsbergen van Porus, daarop, als een ware meester in de schermkunst, dringt hij door den derden en door het ijzeren curie, zoo dat de Aziaat zwaar gewond wordt. — *Cousen van stale*. In de kleederdragt der middeleeuwsche burgers was de kous, zegt Bilderdijk op het woord, « eene volkomen bekleding van 't onderlijf, met den gordel verbonden, welke naderhand verdeeld werd, waaruit bij de Fransen de benaming van *haut de chausse* en *bas de chausse*. Onze tegenwoordige koussen noemden onze voorvaders even zoo *neder- of onderkousen*; en de broek *opperkousen*. » Als verdedigingswapen, was de kous enkel eene scheenplaat. Vóór 1500 schijnt men geene dijeplaten gebezigd te hebben, welke mischien later mede tot de kous begrepen werden. Zie over dit alles Huydecoper op Stoke, II, 152 volg.; Halbertsma, *Naooogst*, bl. 65, vooral Bardin, *Dictionnaire de l'armée de terre*, op *Haubert*, *Cuirasse*, *Chausses de maille*, *Cuissard*.

Het schijnt dat Sicilië bijzonder bekend was om de schoone bewerking van halsberg en kousen. Onze dichter laat dat eiland aan Alexander, toen hij voor opperheer van gantsch de wereld als bij tooverslag erkend was, voor tribuut zenden :

- Halsberch en cousen een paar,
En een couverture van silver clac.

587. *En enen knijf van Andene*. — *Knijf*, kort zwaard, dienstig om beter de openingen van 's vijands halsberg te vinden. Andenne, in het graafschap Namen, moet destijds beroemd zijn geweest wegens het vervaardigen van dergelijke wapenen. Deze nijverheid verhuisde later gewis naar Namen, welke stad nog algemeen voor hare messenmakerij bekend staat.

650. *Staen, i. steen*.

651. *Dede swert, i. dede tswert*. Zoo ook v. 657.

641. *En sloech Porus, alse hi wilde,*
Dien eenen ort van sinen scilde.

Alexander sloeg, gelijk hij 't voorhad, de eene punt van Porus schild af. — De schrijver heeft hier Alexanders meesterschap in de schermkunst (v. 625) in 't oog. Men ziet mede uit deze verzen, wat Maerlant voor een' gewonen ridderschild houdt, namelijk dien van langwerpige vorm. — *Ort, oort*, mucro, cuspis. Kiliaen.

662. *Scils, i. scilts*.

664. *En es, i. en es*. Negatie.

667. *Dicke : dicke*, dikwijls. Een woord dat met zich zelfen rijmt. Onze dichter ziet waarlijk niet zeer nauw.

672. *Doe versaemde hi eem*. Toen schaamde hij zich : namelijk Alexander.

676. *So dat eem sijn ontwant*.

i. *So dat eem sijn swert ontwant*.

Zoo dat hem het zwaard ontglipte, uit de hand sprong. — *Ontwant*, imperf. van *ontwinden*, bij Kiliaen verklaard door *ecolere*, buiten- of nederwentelen of storten. In den *Lancelot*, B. II, v. 56,553.

Dat swert ontwant hem uter hant.

En op andere plaatsen meer.

680. *En trat ontwee in die erde*. — *Trat* = trat het. — *Ontwee*. Men weet dat dit niet eigenlijk in twee stukken, maar van een, in stukken, beteekent. Het meer bepaaldelijke ontmoet men B. VIII, v. 1153, waar staat in *stukken twee*.

695. *Die binnen in sinen scilde,*
i. *Die binnen stoc in s. s.*

694. *Sere slage*, l. *sier slage*, zijner slagen.

698. *Milste*, l. *miltste*.

699. *Doe songen die Inden heren*. De indische heeren zongen een viktorielied. Zij dachten reeds dat Porus overwinnaar was.

705. *Eñ scoet Poruse int fondament*. — *Fondament*, in Vlaanderen nog algemeen gebezigd voor aars. Men zegt echter *eersdarm*, *intestinum rectum*. In de tijden van Maerlant gebruikte men ook *set of zet*; zoo lees ik in het boek *Viatike*, een geneeskundig werk van het begin der XIVe eeuw: *(fondamet of zet dat ute gaet en van die spenen int set)*.

709. *Si wouden slaen*, l. *si wouden Alexander slaen*. — In het Hs. was denkkelijk A' geschreven, en daardoor weggevallen. De komma op 't einde van den vorigen regel is vergeten.

711. *Datmen*, d. i., dat men hem.

718. *Dit was om uwe gesonde gedaen*. — *Gesonde*. Kilian verklaart het door *corpus et membra hominis*, lijf en ledematen, et heet het oud-saxisch. Alexander zegt aan de indische heeren dat het tweegevecht aangegaan is om de meesterschap over hen. Ook volgt onmiddellijk op Alexanders aanspraak:

Eñ also saen

Worden si eem onderdaen;

Gelije een gerechten here

Sworen si eem emmermere.

731. *Sijn ogen ontoen*, zijne oogen openen. — De Vlaming zegt: zijne oogen open doen. *Ontoen*, ontdoen. Wij ontmoetten reeds B. V, v. 972, *ontoe den mont*, spalkt den mond open. In den zin van verslapt, komt *ontae* voor B. IV, v. 1185. Voor « los doen, » ontslikken, is het in Vlaanderen van algemeen gebruik. Verg. Clignett, *Bydragen*, bl. 557, en Weiland, op *Ontdoen*.

740. *Porus antwerde met staden*. Porus antwoordde bedaard; eigenlijk: op zijn gemak. — *Over Stade*, zie hier voren VI, 965; VIII, 47, enz. Verg. Halbertsma, *Aant.*, bl. 64 en 212.

746. *Gewijst*, l. *gewest*, d. i., geweest.

752. *Bedi een wiet niet verheven*,

Al hebbic verloren vele.

Van v. 750 af had de dichter het volgende voor model:

Tibi vero secundus

Non minimum felix videor mihi, nec tamen isto

Attollos animum casu quia viceris.

Volgens het latijn zou *verheven* het Nnl. *verheffen* zijn, gelijk op v. 757, en moeten slaan op Alexander. — *Een wiet* zal wel mogen veranderd worden in *en wil*. Misschien te lezen:

Bedi en wil di niet verheven.

755. *Als was starc, starker ic vant*, l. *al was ic starc*, enz. Ingevolge het latijn:

Qui cum fortissimus essem

Fortius inveni.

756. *Wie mocht salich sijn becant*

Die heeft dat eem staden steet,

Hine hebbe dar op hi eem verleet,

Die hen niet en mach ontgaen.

De vertaling van:

Ne dixeris esse beatum

Qui quò crescat habet, nisi quò decrescere possit

Non habet.

De zinsnede moet met een vraagteken eindigen, en men leze in den tweeden regel *in staden*.

770. *Hi dede eem doen groot gemac,*

Eñ gansen sine wonden.

Hij beval hem wel te verzorgen en zijne wonden te verbinden. — Men zegt thans: gemak geven of bezorgen. — *Gansen*, bij Kilian *gantschen*, genezen. In den Rijmbijbel komt het meer-malen voor. Verg. Clignett, *Bydragen*, bl. 501 volg. Yperman bezigt op vele plaatsen *genesen*. « Men es sculdech den mensche

te *genesene* metter minster pine. » In het boek *Profectus Religiosorum* ontmoet men beide woorden in éenen adem: « Soe men inder Medicinen contrarie *gheneest* mit contrarien, alsoe werden die ghebreke *gheganst* mit Contrarien Medicinen der oefeninghe. » Zie Huydecoper op Stoke, I, 569.

775. *Gaf hi eem van hem te lene*. — Het schijnt dat de afschrijver hier een onderscheid heeft willen maken tusschen eem = hem, en *hem* = zich.

776. *En, aldus, l. en*.

789. *In dien dat hi was in Indi*, namelijk in dien tijd. Zoo vinden wij: in *dezen, mettesen, mettien*.

795. *Die sinde op minne en op houde*. Zij zond op liefde en hulde. — *Houde, elders hulde*, gelijk B. VI, v. 1197, *hulde met minne*, liefderijke genegenheid. Ook in ons gedicht vindt men dit woord in tweederlei beteekenissen (waarover Clignett's *Bydragen*, bl. 147 volg.); — In die van gunst, genegenheid, vriendschap, bescherming; en van trouw, bijstand. Hier is het wat Pancrattus van Castricum door *homagium* verklaart in zijne Aant. op Willeram, bl. 160 (uitg. van Merula, 1598). De aloude spreuk van Gent is: *Hou en Trou*.

800. *Oec sinde si an der vart*

Amons croen.

— *An der vart*, letterlijk: aan den weg, dus onmiddellijk, op het oogenblik, dadelijk. In den *Alexander* komt deze uitdrukking verschillender wijze voor: *te veert* (vaert), III, 150; *ter vart*, V, 626; *mettier vart*, VII, 126; *an die vart*, VIII, 1167; *ane die vart*, VII, 1457; IX, 848.

805. *En vierdalfhondert helpendiere*. — Deze regel is geen vlaamsch. Derdhalf, vierdhalf, enz., zijn woorden welke in Vlaanderen niet gebezigd worden, al ontmoet men het eerste eenmaal in den *Spiegel historiae*. Doch zie verder B. X, op v. 945. Wat *Elpendier* betreft, Maerlant zegt elders zelve dat het geen vlaamsch is, maar dietsch:

Elephas es die olifant,

In dietsche elpendier genant.

Dat hij werkelijk dit onderscheid tusschen dietsch en vlaamsch maakt, bewijzen zijne woorden op den leeuw (*der Naturen Bloeme*, II,):

2110. Lewe es hi in dietsche ghenant,
En lichaert in vlaamsch becant.

Zie hierover B. VII, op v. 695.

807. *Van den perducen en van den lybart*
Es gewonnen die lupart.

— *Perducen*, l. *perdusen*, of liever *pardusen*. *Pardus*, parde, parderdiert, vermoedelijk eene varieteit van den luipaard. Over dit monster zie *der Naturen Bloeme*, II, 5182-5205. — *En*, aldus, l. *en*.

809. *Si seinde eem lxxx. espentine*. Tachtig rhinocrossen. — Volgens zijne beweerung in *der Naturen Bloeme* dat rhinoceros (neushoorn was nog niet gekend) dietsch is, mag men opmaken dat Maerlant *Espentijn* voor vlaamsch wil doen doorgaan. Hij zegt immers:

II, 5692. Unicornis lunt eenhoren;
Espentijn heetment, als wijt horen,
Rhinoceros heet in dietsche wort.

Hier op vertelt Maerlant, naar Jacob van Vitri, eene allerongrijmdste fabel over het Espentijn, en eindigt met het monster zoo lieflijk te vinden dat hij er het zinnebeeld van Christus in ziet. Bij gebrek aan bepaalde inlichtingen wisten Willems en Massmann natuurlijk niet aan te duiden wat voor een dier het Espentijn was. Zie *Belgisch Museum*, VII, bl. 447, en *Parthenopeus und Melior*, herausgegeben von H.-F. Massmann, bl. 228.

817. *XVC. edelre roden*,
Die aen ebeense bomen stoenden.

— *XVC.*, drukfout, l. *XV.C.*, d. i., vijftien honderd. — *Roden* = roeden, takken, twijgen. — *Ebeense bomen*. Wij zeggen thans nog niet *Ebbenboom*; er is nog altijd spraak van *Ebbenhout*, en indien men in de gelegenheid ware den boom bij zijn

naam te noemen, welligt zou men Maerlants voorbeeld volgen en zeggen *Ebbenhouten-boom*. Dit hout, dat in Indiën en in Afrika overvloedig groeit, op gloeiende kolen gelegd, geeft een alleraangenaamsten reuk van zich. Ik herinner mij uit mijne kindsheid, meermalen gehoord te hebben dat Alexander, die vierentwintig uren lang meester was van geheel de wereld, niets anders aan den haard stookte dan welriekend kaneelhout, dat hij van eene koningin ten geschenke gekregen had; misschien eene volksverlevering uit ons gedicht nagebleven. — *Stoenden*, slecht rijm, l. *stoeden*, waarvan meer voorbeelden in dit gedicht.

829. *En Alexander hi beleide*

Die stat al omme op die fosseide.

Alexander sloeg het beleg voor de stad dicht bij de wallen. Het latijn heeft *sub moenibus*, onder de muren. De vestingen in ons waterrijk land zullen wel van alle tijden natte grachten vóór de muren gehad hebben. Wouter, die meer Franschman was, heeft verscheidene vestingen gezien die met geen water verdedigd werden.

858. *Men deder menegen harde onsachte*. — Ik zou lezen : *menegen hort onsachten*. Bij Kiliaen *Hort*, stoot; bij Ziemann *Hurt*, stösz, zusammentreffen. In 't fransch spreekt men nog van « le choc de la bataille ».

854. *Die van hogen neder vele*.

Dit was dien coninc een quaet spele.

— *Van hooge neërvallen* is nog dagelijks in den mond. — Lees *vel : spel*.

859. *En gescoten met korelen*

Dat hi vermott was van slagen.

— *En*, aldus; doch de val eischt *en*. — *Korelen*, ook v. 259 *quorelen*, v. 845 *koreel*. l. *quarelen*, gelijk op v. 254. — *Vermott*, l. *vermoet*, vermoed, afgemat.

875. *Maer die aventure, die eem dicken*

Hadde gedaen menech ere,

Die help eem nu ter wilen.

— *Ere en wilen* rijmen niet. Voor *ter wilen* zal men zeker lezen moeten *ter were*. *Enen ter were helpen* is iemand in den strijd helpen.

880. *Wile, l. wille.*

881. *Daer an ghinc staen stille.*

l. *Daeran ghinc hi s. s.*

Deze regel eindigde beter met eene komma; de volgende zegt immers : op dat men hem niet mogt langs achteren slaan.

891. *Over zijn knien boech hi dicke,*

Want hi gequetst vanden spronge.

l. *Want hi gequetst was vanden s.*

— Voor *over zijn knien buigen*, zou men thans zeggen : door zijn knien buigen. Daartegen *Men seech op sine knien*, gelijk op v. 953.

895. *Die edel coninc in die ionge*

Mochte qualijc gestaen.

— *In* voor *en*, dat ook hier de verlenging (*ende*) missen kan. — *Qualijc*, spreek uit *qualike*, volgens de aanmerking B. I, op v. 157, *qualijc*, moeilijk, zoo als B. IV, v. 865. Doch hier laat het zich even goed verklaren door *nauwelijks*, in welken zin, onder anderen, het in Vlaanderen nog gebezigd wordt. Men hoort dagelijks zeggen : hij was kwalijk gezeten, vertrokken, enz., voor : hij was nauwelijks gezeten, vertrokken.

900. *Starste, l. starcste.*

904. *En sloech her ni dare,*

Gelijc oft en tyger ware.

Bij de collatie van zijn afschrift veranderde Schmeller *in* in *ni*. Ik geloof dat Maerlant schreef :

En sloech harentare.

— *En tyger*, een tijger; zoo spreekt men nog, gelijk vroeger is aangemerkt.

912. *Hi weende wale dat spere ute winnen*. — *Weende* = *waende*. — *Ute winnen*, zachtjes uittrekken. Kiliaen geeft *wennen*, *ablactare*, en heet het oud. Het woord komt nogmaals voor v. 1024 :

Dat yser was ute gewonnen.

918. *Want sijñ daer bi eem lach*, l. *want sijñ swert*, enz.

922. *Tierst dat hine tasten besief*. — *Besief*, imperf. van *beseffen*, gewaar worden, bemerken. Van denzelfden wortel is ons *Seve*, in Vlaanderen zoo bekend voor de geest (*essentia*) eener vloeibare of vlugtige stof. Ysl. *Sefa*, sensus. Angs. *Seft*, animus. Verg. Halbertsma, *Aant.*, bl. 250.

928. *Soe dat veil op die erde*, l. *soe dat hi vel op d. e.*

929. *Vare diere verde ter hellen*. Vaar naar de hel. In den *Reinaert*, v. 3614:

Hij voer henen sijne veerde.

Met eene gelijke herhaling bezigt men thans de platte uitdrukking: *zijnen gang gaan*.

951. *Sech dat icker coem vechten hier naer*

Eer ic sterve.

Vermoedelijk schreef Maerlant: *als ic sterve*. Hij wilde toch niet Alexander levend in de hel laten vechten?

959. *Hadde te broken met siere cracht*

Die here Pencestes een wiket.

— *Wiket*. Kiliaen schrijft *wicket* en *wincket*. Hooft gebruikt dit laatste, en op zijn gezag werd het bij Weiland opgenomen, en verklaard door *Klinket*, zijnde eene kleine deur in eene groote poort. Het *wiket* was naauwelijks één meter hoog. De Franschen hebben van ons hun *guichet*, ja hunne oude schrijvers nemen wel eens het woord in zijne oorspronkelijke spelling over. De naam, geloof ik, is in de taal verdwenen; doch de zaak bestaat nog in de groote poorten onzer pachthoeven. Verg. Halbertsma, *Aant.*, bl. 115; Gachet, *Glossaire* op *Guichet*; Bardin, *Dict. de l'armée de terre*, op *Porte de forteresse*.

942. *Hine liep met baren swarden*

Tote daer die coninc lach op dier erden.

— *Peucestes* zal toch niet meer dan één zwaard in de hand gehad hebben. Lees dus: *Swerde: erde*.

946. *In sinen scilt*, binnen zijnen schild. — Deze was dus trogvormig, gelijk de *taertse*, de opregte stormschild, waarover B. I, op v. 977.

948. *Lavernaet*, bij Wouter *Lavernatus*, bij Curtius *Leonnatus*.

952. *Lettel*, weinig. Thans spreekt de Vlaming meer algemeen uit *letter*.

955. *Pencestes*, bij Wouter *Pancestes*, l. naar Curtius *Peucestes*. Zoo ook vroeger. — *Met gevelt*, l. *met gewelt*.

959. *Aristoen doet vele gemoete*. — Vele ontmoetingen hebben, is veel strijden. Zie de *Aant.*, B. III, op v. 154.

965. *Want men eem te seer versochte*. — *Versochte*, imperf. van *versoeken*, bestoken, aanranden; lat. *tentare*. In 't Gebed des Heeren zeggen sommigen: « en leid ons niet in *verzoeking* » wat algemeen door *bekoring* wordt uitgedrukt.

970. *Porus here*, het heir van Porus.

972. *Beide met barden en me haken*. Het rijm vordert: *met haken en met barden*. — *Me* (mé) komt overigens volkomen overeen met den vlaamschen tongval.

985. *Die wile dat men volc al sloech*. — Voor *volc*, l. *volc*.

990. *Met enen wederhaecten strale*. — Het latijn heeft *hamata cuspidate*, weérhaakte werpspies. Verg. Bardin, op *Dard à main*. Uit het opvolgend vers blijkt dat Maerlant het woord *strael* onzijdig bezigt. Te Kortrijk zegt men nog *het strael*, voor eene veelhakige werpspies tot het vangen van visch gebezigd.

995. *Hoden*, l. *hoeden*. *Behouden*, bij Kiliaen *conservare*, wordt in 't westvlaamsch uitgesproken *behoen*.

998. *Merte*, l. *mercte*.

1001. *Eristobile*, op v. 1014 *Eristobole*, l. *Cristobole*, bij Curtius *Cristobulus*.

1005. *Leestu*, l. *laetstu*.

1005. *En siestu niet die sonden*,

Du mags corten doch mijn leven.

— De eerste regel is onnauwkeurig nageschreven. Een weérhaakte straal zat Alexander in 't lijf. De heelmeeester zag hem niet uit te halen zonder de wonde te verwijderen, en dat zou

waarschijnlijk eene gevaarlijke bloeding veroorzaken. Bleef de koning onder de kunstbewerking, zijn arts verloor eer en leven. Alexander bemerkte diens aarseling, daarom vroeg hij aan Cristobulus :

Twilæetstu mi so lange leven
In die smerte vander wonden?

Waarop hij bemoedigend zei hetgene misschien volgender wijze kan uitgedrukt worden :

En canstu niet mi sonden, enz.

Kunt gij mij niet genezen, gij moogt gerust mij het leven korten. Ik moet evenwel bekennen dat ik *Sonden* nooit tegenkwam.

1011. *Verporrestu iet an dinen sniden*. Verroert gij een lid terwijl men u snijdt. — *Verporrestu*. Te Kortrijk zegt men nog, halfboertend, *iets verpurmen*, voor iets verzetten, opheffen; waarschijnlijk klinkt het in de omliggende gemeenten *verpuren*. — *An dinen sniden*, onder, bij uw snijden, onder uwe operatie, d. i., de kunstbewerking die gij ondergaat.

1019. *Quijt en vrie en ongebonden*. — *En*, aldus. *Quijt en vrie*. Een eigen met een bastaardwoord gekoppeld; eene mode, die meer en meer toenam, en die wij bij Despars schier op elke bladzijde tegenkomen. Dit ergerlijk gebruik heeft bij de Vlamingen nog niet gantsch opgehouden.

1022. *Noch hine wiscede noch en green*. Hij vertrok noch zijn lijf noch zijn gezicht. Het latijn zegt :

Corpus

Præbuit immotum, neque vultus signa doloris

Contraxit rugas.

— *Wiscede*, imperf. van *wisssen*, wijken, en wel zoo goed op zij' als achteruit. In den *Spiegel historiael*, waar Maerlant de dood van Cesar beschrijft, dekt de held zich het hoofd met den pand van zijn kleed,

Omme dat hi wisschen niet en woude.

In den *Lancelot* is de beteekenis van wijken duidelijk :

- II, 4521. Hestor verhaestem sere na dien
Ende dedene wisschen ende vlien.
II, 22,024. Dander wischde tien tiden,
Alse die den slach niet dorste ontbiden.
II, 22,365. Lanceloet, dine sere versochte,
Hine was niet soe moede doe,
Hine sloech optien riddere ember toe,
Die soe sere wert onder saen,
Dat hine niet ne mochte wederstaen;
Hi moeste wischen harentare,
Ende Lanceloet volgede hem ember nare.

Voor achteruit wijken :

- II, 24,854. Hi brachte op hem enen slach :
Lanceloet wischde alse hijt sach,
Ende hi sloech metten swerde
Toter helten in die eerde.

De ridder bragt eenen slag toe op Lanceloot; doch deze den slag ziende komen, ontweek hem, en 's vijands zwaard ging tot de hecht in den grond. Men begrijpt goed de beweging van Lanceloot. Voor op zij' wijken :

- II, 29,848. Hi sloech op hem metten suerde,
Ende die ander wischde soe herde,
Dat dat suert vanden helme gleet
Ende in die slinke scoudere sneet.

Elders gebruikt de schrijver de uitdrukking *ter siden wiscen*, op zijde wijken :

- II, 2755. Ende als si ele andren so na quamen
Dat si souden vallen te samen,
Wisscede die ghene ter ere siden,
Die Hestors niet en dorste ontbiden
Om dat hi hem te stare dochte.

Ook *ontwisschen*, ontwijken, ontsnappen, ontmoet men in den *Reinaert*, v. 1510. *Sonder wissche*, door De Jager in zijne *Verscheidenheden* (bl. 509) aangehaald uit der *Naturen Bloeme*,

beschouw ik voor een stopwoord, nagenoeg overeenkomende met *sonder wanc.* — *Green.* Eventjes het gezicht vertrekken, zoo wel om droefheid als om vreugde te beduiden, heet *grijnen*. In de laatste beteekenis (meesmullen, grimlachen) kwam het voor B. II, v. 458, en B. IV, v. 518.

1055. *Metien men in die tente liep, l. mettien men i. d. t. riep.*

1042. *En, aldus, l. en.*

1044. *Te vare, l. te vaerne.*

1047. *Waent, l. woent, woont.*

1049. *Abysard, l. Abysari.*

1052. *Alobodine*, zeker *Embolime*, bij *Curtius Ecolima*; niet het land waar *Taxilles* koning over was, maar eene stad, westelijk van den *Indus* en noordoostelijk van *Taxila*, de hoofdstad van *Taxiles*. Verg. *Forbiger*, II, bl. 510 en 511.

1059. *Hoerde onse tale.* Waarschijnlijk *hoere o. t.*, hoor onze taal aan.

1066. *Op dijne selves leven, l. op dijns selves l.*

1068. *Peins om oere leven doch.* Denk toch om hun leven. — *Oere.* Vroeger lazen wij *ure*, waarover zie de *Aant.*, B. II, op v. 95, en B. IV, op v. 265. Er dient aangemerkt dat, bij 't spreken, de *Vlaming* nog geen onderscheid maakt tusschen den acc. van *gijlieden* en het persoonlijk voornw. *hun*. Voor beiden klinkt het *ulder*. Zoo zien wij hier *oere* en *ure* dezelfde rollen spelen.

1071. *Dor dinen willen wi, l. dor dinen wille willen wi.*

1075. *En alle diere, dats mee,*

Willen wi doen di dor varen.

Waarschijnlijk te lezen:

En alle viere

Willen wi doer di dorvaren.

Om uwent wil willen wij door alle vuur loopen.

1077. *Wat goede sal ons benachten?* — Men zou thans zeggen: wat goeds zal voor ons opdagen? De oude tijdsbepalingen geschieden niet bij dagen, maar bij nachten. *Benachten* was

dus hetzelfde als *bedagen*, d. i., na eenen zekeren termijn verschijnen, *opdagen*, als men thans zegt. *Benachten* is hier intransitief, dus zoo veel als op een' bepaalden tijd verschijnen. Anders was *benachten* zoo veel als *overnachten*, waarover zie *Zieman* op het woord.

1085. *We saen dat sine begevet!* Hoe spoedig wordt zij hem ontrouw! — *Begevet*, van *begeven*, verlaten, ontwijken; hier eigenlijk verlaten, ontrouw worden. Wij vinden dat de zon voor de maan wijkt, wanneer deze des avonds helder opsteekt. Zoo zegt ook onze dichter:

III, 4265. Soe die maen meer lichts hevet,
Soe die sonne meer begevet.

1088. *En, l. in.*

1090. *Dat enen man saecht sijn moet.* Dat men zich te vreden gevoelt. — *Saecht*, d. i., *Sacht*, van *sachten*, zacht, aangenaam worden. *Mi sacht mijn moet*, mijn gemoed wordt aangenaam gesteld, voelt zich te vreden.

1095. *Vi, drukfout, l. di.*

1097. *Hi es reus die sijn verslit, l. hi es ries die sijn lijf verslijt.* Hij is dwaas die (zonder eer en loon) zijn lichaam verslijt. — *Verslit*, l. *verslijt*, en zoo in den vorigen regel *verbijt*.

1104. *En sprac, d. i., en hi sprac*, namelijk *Alexander*. Deze weglating maakt een' belangrijken regel uit in de middeleeuwsche taalkunde, dien *De Vries* aanwees. « Het weglaten van het persoonlijke pronomen in den eersten naamval, wanneer het of zelf, of het naamwoord welks plaats het vervangt, *in casu obliquo* vooraf gegaan is, is een doorgaande regel bij de beste schrijvers. » *Brief aan D' W.-J.-A. Jonckbloet*, bl. 17.

1106. *Dat, l. dan.*

1111. *En, aldus, l. en.*

1115. *En ic in begere,*

l. En ic en b., of en in b.

1150. *Te veel clene, l. veel te clene.*

1156. *Daer die sonne oest op geet,
En west oec te hove steet.*

Voor oest l. west, en voor west l. oest, en verg. B. X, v. 199 en 200. Elders echter heet het te hove gaen, en sedert onheugelijke tijden staat de zon op, zoo dat wel zal dienen gelezen te worden:

Daer die sonne west op staet
En oest oec te hove gaet.

Gelijk trouwens in dit gedicht op meer plaatsen te zien is. Zie de woordenlijst.

1158. *Der*, daar. Het woord is voluit geschreven.

1141. *Doen*, l. doe.

1142. *Alt tfole*, l. al tfole.

1143. *Willen*, l. wille.

1152. *Dus inde sine tale mettier vaert*. — Deze regel is zonder tegenrijm. De zin is echter zuiver. Professor De Vries, wien ik hierover raadpleegde, vermoedt zeer scherpzinnig dat er twee halve regels ontbreken; aldus:

Dus indi sine tale
. En mettier vart
Si seiden.

1155. (Opschrift.) *Voere*, l. voer. Lees verder: *Daer Ercules en Liber Bacus bedwanc keerde*, waar de overmacht van Herkules en Bacchus moest terugkeeren. Op v. 1166 staat:

Daer eende eerre beider bedwanc.

In den *Sp. hist.*, I^e, 46, 15 en volg., zegt Maerlant dat Herkules door eene aardbeving uit Indië terug gedreven werd:

En met eere groter erdbeven
So was hi danen verdreven.

1156. *En Porus gereide eem an die vart*. Porus bereidde zich tot den togt. — Elders *gereide sine vart*, maakte zich vaardig tot den (af=) togt:

VII, 1858. Doen gereide tfole sine vart.

Op andere plaatsen beteekent *ane die vart*, onmiddelijk, dadelijk, op het oogenblik, gelijk hier voren op v. 800 is aangekeend.

1161. *Vonden si eerre twier pale*

Van goude gemaect wale.

Hetzelfde in den *Sp. hist.*, I^e, 46, 19 volg.:

Vort quam hi (Alex.) daer stonden de pale,
Fijn goudijn, en niet van stale,
Die Liberbacus en Hercules
Daer setten, alst bescreven es.

En zoo voort tot v. 27, overeenkomende met v. 1106-1175.

1164. *Gegote*, l. gegoten.

1189. *Teerst dattie was west*, l. *teerst dattie wint w. w.*

1192. *Her en dar*. — Maerlant schreef *harentare*. Wij zagen reeds, VIII, 66, *her in dare*. Zie ook hier voren op v. 904.

1196. (*Een lant*) *Dat Aergere es genant*. — Over Argyre, zie de aantekening op v. 896-897 van B. VII.

1199. *Daer vonden si volc, heet Lemnes,*

Dat algader sonder hoet es;

Geborstelt sijn si alse swijn.

In der *Naturen Bloeme*, I, 519-26, leest men:

Ander liede, dies ghelovet,
Vint men daer sonder hovet,
Haer oghen in haer seunderen staende;
In haer borst twee gaten uitgaende;
Over nese ende over mont
Si sijn eisclije alse een hont.

1209. (*Daer vonden si*) *Coacriten*. Misschien te lezen *Coro-creten*, beschreven in der *Naturen Bloeme*, II, 1242-55.

1210. *Deire*, elders derre, van welke.

1211. *Si dwongen de .x. Xiofagiten,*

Liede die vel vessce verbiten.

Maerlant moet geschreven hebben *Ichthyofagiten*, Ichthyophagen, vischeters. De voorafgaande α , als een cijfer gemerkt, moet natuurlijk wegvallen. — *Vel*, l. *veel*.

1215.

*Gignofeesten,**Die vele wisheiden wisten,**Dat es in dietsce : makede die vroede.*

— *Gignofeesten*, l. *gymnosofisten*, *Γυμνoσoφιστoι*. — *Makede die vroede*. Door het tusschenvoegen van die bewees de afschrijver dat hij den zin niet verstond. Schmeller vermoedt dat er wellicht *nakede* staat. Men leze ook zoo : *nakede vroede*, naakte wijzen. Het Angs. had *naced*, en 't Engelsch schrijft nog *naked*, naakt.

1218. *Tierst dat si Macedo sach*, voor *tierst dat se M. s.*

Deze verwisseling van *se* in *si* deed de kopist meermalen, een verschijnsel dat men mede in de limburgsche *legende van Sinte Servatius* aantreft. In de inleiding geven wij de voornaamste klankverwisselingen op, welke in den *Alexander* voorkomen.

1229. *Dan daer voer hi in Cambrobana,**Dat es een eylant, van minen wana.*l. *Van daer voer hi in Tabrobane,**Dat es een eilant, na minen wane.*

Waarschijnlijk staat er in het Hs. *Tambrobane*, want Schmeller wankelt dikwijls tusschen *C* en *T*. Dit is te gereedelijker aan te nemen ingevalge de aanmerking op v. 889, B. VII.

1257. *En, aldus, doch l. en.*1258. *Dien steen margariten,**Carbonkele met crisepassen,**Die in genen lande en wassen.*

— *Dien*, l. *die*. — *Margariten*, het latijn *margaritae* met eene dietsche verbuiging. De tweede regel moet gelezen worden :

Carbonkele met, Crisepassen.

Ook karbonkels, enz.

Erasmus Stella, in zijn werk *De gemmis libellus unicus*, plaatst Taprobane aan 't hoofd der parelrijke landen « fertilis-

sima est Taprobana ». Den lof van den karbonkel begint de dichter Marbodeus († 1125) met het volgende vers :

Ardentes gemmas superat carbunculus omnes.

Of door *Crisepasse* de *Chrysopasius* dan wel de *Chysoprasus* bedoeld wordt, zal ik niet beslissen, schoon beider wederzijdsch vaderland voor den laatsten pleit. Dezelfde Marbodeus toch zegt van den *Chrysopasius* :

Ætiopum tellus lapidem chrysopasion edit.

Terwijl het van den anderen steen heet :

*Et chrysoprason lapidem domus India mittit.*1241. *Davon*, l. *danen*, daarvan.

1245. *In der Macabenen lant*. — Denkeliijk te lezen *Mazagenen*, de inwoners van Mazuga, waarover zie Curtius, VIII, 10.

1244. *Daer vonden si menegen wigant,**Want si sijn .xij. ellen lanc.*

In den *Sp. hist.*, « van de wonderen van Indiën » sprekende, zegt Maerlant :

Bat vort quamen si in dien dagen

Daer si ru vole ende naect sagen,

VIII voete lane.

Dit is ten minste eene redelijke reuzenlengte. In plaats van *wigant* zal wel te lezen zijn *gigant*; trouwens *want* van den tweeden regel wijst het aan.

1255. *Datter scemert*, l. *dattet s.* Het Hs. heeft *datt'*.1255. *Wat men so daer mede dwaet*, l. *wat so men*, enz.1257. *Weche*, l. *wech*.1270. *Das*, l. *dat*.

1271. *Die vierine mure dochte hem van goude*. — Bij Van Vaernewijck, die zoo veel uit fabel en Sage trok, staat dit nader beschreven. Men leest in zijne *Historie van Belgis*, I, vi : « Dit Paradijs is nu besloten met eenen vierigen muur die totten Hemel toe opclimpt ».

1277. *Hen*, aldus, dat. plur.

1279. *Alexander hielt stille ene stonde*
Ghinder met sinen dragmonde.

— *Met sinen dragmonde*, met zijnen tolk. Mhd. *Tragemunt*, dollmetscher (Benecke-Müller, III, 81). Mlat. *Dragumanus*, *dragmundus* (Ducange op het woord), thans nog *Drogman*.

1287. *Wes ees dit lant?* Wiens is dit land? — *Ees*, in Kortrijk nog *eis*.

1297. Het opschrift diende te staan vóór v. 1259.

1517. *Woech*, woog, thans nog de vlaamsche uitspraak. B. VIII, v. 188, *wach* in 't rijm. Beide vormen staan opgegeven in De Jagers *Verscheidenheden*, bl. 298-501. Wij ontmoeten hier nog v. 1527 *nederwoech*, 1551 *wederwoech* en 1520 *verwogen*, d. i., overwoog hem.

1525. *Hi was geverwet als eens ogen;*
Ecclesiastes caent wael togen
Dat hi die rijcheit neder woech,
Wat so menre iegen droech,
En also luttel erden als een siere
Hem weder woech.

Een steen die meer woog dan alle rijkdommen te samen, en die nogthans door een zandstofje opgewoogen werd.

Zoo lang men de plaats uit Salomo of Jesus Sirach niet kent, waarop Maerlant zinspeelt, is het onmogelijk te weten van wat *eens oogen* de dichter spreekt, waaraan de steen in kleur gelijk was. Ik heb vruchteloos beide deze gedeelten van den Bijbel geraadpleegd.

Dat de woorden van Maerlant op eene Sage rusten, welke onder de geleerden van zijnen tijd bekend was, valt buiten kijf. Intusschen noch het werk van De Sainte Croix (*Examen critique des historiens d'Alexandre*), noch dat van Villeteuil (*la Légende d'Alexandre-le-Grand au XIIe siècle*), noch dat van Spiegel (*die Alexanderssage bei den Orientalen*) zeggen er iets van; even min het *Liber Alexandri Magni, regis Macedoniae, de praeliis*, van welk hoogst zeldzaam boek het te Haarlem berustende exemplaar

door professor De Vries daarvoor bepaaldelijk is nagezien. Door tusschenkomst van mijn' goeden Leidschen vriend, ben ik van zijnen ambtgenoot, den hoogleeraar in de godgeleerdheid A. Kuenen, te weet gekomen dat het verhaal « dat Alexander op een zijner togten gekomen is hij » de bergen der duisternis « en daar » de poort van het paradijs » gezien heeft, die zich evenwel voor hem niet opende — eene joodsche Sage is, te vinden in den Talmud (Tract. *Tamid* f. 51^a, 52). » Eisenmenger, in zijn werk *Entdecktes Judenthum*, Th. II, bl. 521, geeft den chaldeeuwschen text dezer plaats uit den *Talmud* op, welke hij volgender wijze vertaalt: « Als derselbige (« namelijk Alexander ») kam, sas » er an ein (fliessendes) quellen-wasser, und asz brod, und hatte » kleine gesaltene fisch in seiner hand. Da mann nun dieselbige » (mit demselben wasser) abwusch (damit das saltz davon käme) » bekamen sie einen guten geruch : darauff sprach er, hieraus » kann mann abnehmen, dasz dieses 'quellenwasser vom Para- » deis herkomme. Einige sagen, er habe von demselbigen wasser » genommen und sein angesicht damit gewaschen : andere aber » melden er seye so lang dem wasser nachgegangen, bisz dasz » er zur pforten des Paradieses gekommen seye, und daselbst » habe er geruffen, öffnet mir die pforte : mann sprach aber zu » ihm (ausz dem 118 Psalm, v. 20) : *Dieses is die pforte des » Herren, die gerechten müssen da hinein gehen*. Da sagte er, » ich bin auch ein könig, und bin hoch geachtet; gebet mir » etwas. Hierauß gaben si ihm einen todtenkopff, und er nahm » ihn mit sich, und legte ihn auff eine wagschaale, und all sein » gold und silber, das er bey sich hatte, legte er auff die andere » wagschaale, und der todtenkopff war doch schwerer alsz das » gold und silber. Da fragte er die Rabbinen, was solches wäre? » und si antworteten ihm, es wäre ein todtenkopff, und dasz » das aug des fleisches und bluts (das ist, eines menschen) » nicht könne gesättiget werden. Und alsz er sie weiters fragte, » woher er es wissen könnte, dasz dem also seye? nahmen sie » ein wenig staub, und bedeckten den todtenkopff damit, und » alsobald war das gold und silber schwerer, dann es stehet

» (Proverb. 27, v. 20) geschrieben : *Das grab, und die Hölle,*
 » *werden nimmer gesättiget, und die augen des menschen ver-*
 » *den nicht satt.* Es hatt also das gold und silber nicht über-
 » wiegen können, bisz dasz das aug des todtenkopffs mit staub
 » zugedecket worden, dasz es nicht mehr sehen könnte. »

« O nährische Talmudische fabel! » Zoo besluit Eisenmenger.
 Professor Kuenen druk ik hier mijnen dank uit voor zijne
 belangrijke mededeeling.

1542. *In, l. en.*

BOEK X.

1. *Alexander hevet gesproken*

Overdaet.

— *Overdaet* is alles wat in woord of daad de maat te bui-
 ten loopt. Hier staat het voor den aldurvenden moedwil eens
 krijgsmans, voor overmoedige, roekeloos vermetele taal. De
 beteekenis van *insolentie* van professor Clarisse is hier minder
 toepasselijk. Over het woord en zijne verschillende beteekenis-
 sen geeft Clignett vele uittreksels, bl. 250 en volg., zijner *By-*
dragen.

14. *Eñ nam op eer en geswerc.* De natuur bedekte zich met
 een wolkgevaarte. — *En* = een, gelijk thans nog in Vlaanderen
 de uitspraak is. Zie de *Aant.*, B. I, op v. 515.

17. *Hen, l. haar,* namelijk de natuur.

18. *Si,* voor *se*, namelijk de natuur. Zoo ook v. 22. Vroeger
 reeds opgemerkt. Zie B. IX, op v. 1218.

25. *Groten sise mettien bloemen.*

Dat water es mettien visscen cōmen.

— *Groten*, l. *groete*, *groette*. — Het rijm van *bloemen* : *comen*,
 wijst naar de vlaamsche uitspraak. Te Kortrijk klinkt het thans
 nog *blommen*, *kommen*. In de vertaling der werken van Lan-
 franc, een Hs. uit de XVe eeuw, ontmoet ik *cōmen*.

27. *Scepperssen, l. scepperse.* De natuur schepper, dat zweemt
 naar natuurfilosofie.

34. *Nu vaere enwech ter helscer scolē.* — *Scolē.* In zijne
Aant. op den *Sp. hist.*, bl. 215, verklaart Halbertsma *teere scole*
 door : « bij eene troep te zamen, te gelijk, en verwijst naar den
Alexander, 95^e. Het onderhavig vers, zijnde de bedoelde plaats,
 komt voor bl. 95^e van het Hs., althans volgens Schmellers af-
 schrift. Wij hebben nog het ww. *Scholen*, bij menigte te samen
 vergaderen. Zie Weiland op het woord.

38. En, aldus, l. en.

45. *VII. vrouwen en vij. borgen,*
Die elc man wael mach sorgen.

1. Dier elc man, enz., d. i., waarvoor elk man wel bekommerd mag zijn.

49. *Dat gesmoltens golts so vele*
Goet in dier vreeker kele.

1. *Dat si gesmoltens gouts*, enz., namelijk de vrekheid, die zoo veel gesmolten goud in de vrekke kelen goot.

52. *Hier = heur*, voor *haer*, zich. Zoo ook B. I, v. 864.

72. *In dien swarte viere*, l. in dien swarten v.

75. *Vorredensse*, l. verradenesse.

78. *Si verkerense met eren rade*. Zij verkeerden ze om. Dat is: verraad en loosheid, wanneer zij de misdaden niet kunnen be-
dekken, toonen zij ze tegenover de ware zijde.

89. *Soe grote cracht hevet die mede*
En smekinghe onder hoge liede.

Omkoopen en vleijerij hebben onder de grooten zoo groote
kracht. — *Mede*, l. *miede*, loon, dus hier omkooperij.

96. *Daer sach si die sielen geduren*
Int vier.

Is hier *geduren* in de beteekenis van *voortduren*, blijven
bestaan, of van *tijden*? Het latijn zegt:

Qua videt aeternis animas ardere caminis.

Het *aeternis caminis* pleit nog al voor het eerste; ook eene an-
dere plaats in dit gedicht, namelijk B. IX, v. 1084, waar Cra-
terus aan Alexander vraagt:

We mochtstu gedurech zijn?

Hoe zoudt gij durig (voortlevend) zijn? Eenige regels verder
in dezen tienden zang komt het nogmaals voor:

280. En mach in geen vat geduren.

Het kan in geen vat bewaren. Op meer plaatsen uit Maerlants

schriften staat het woord in dezen zin. In de beteekenis van
verdragen, pati, geeft Halbertsma het op, *Aant.*, bl. 528. Het
fransch zegt *endurer*.

97. *Licht: recht*. Maerlant zal dus *lecht* geschreven hebben,
gelijk trouwens ten platten lande nog uitgesproken wordt.

104. *Daer pijnt vier*, d. i., *daer pijnt het vier*.

107. *Sijt*, l. *si*.

114. *Daer sijn oec vele sielen in,*
Welna al sonder mesquame,
Sonder dat si van Adame
Sijn besmet.

— *Mesquame*. Kiliaen heet het oud-vlaamsch, en verklaart het
door *casus adversus*, *malum*, *morbus*, *aegritudo*. Het beteekent
hier zedelijke kwaal, smet. Verg. Bormans, *Christina*, bl. 115,
en Davids *Glossarium*, op den Rijmbijbel.

119. *Bi redenen proeviet u al*. Met een praatje bewijs ik
het u. — *Redene*, vertaalt Kiliaen ook door *sermo*, dus eene
voordragt, een praatje.

122. *Men siet hun tuen te gader rennen*. Beter in de va-
riante, *hen tuen te gadere*. Dit *redenen* van v. 119 is bij
Galtherus eene vergelijking, waarvan het slot het *hen tuen*
opheldert. Daar staat:

Sub eodem lumine solis
Sanus lascivit, cruciatur et aestuat aeger.

— *Rennen*, geeft Kiliaen zoo wel op als *rennen*.

125. *Loep*, l. *loeft*.

127. *In die middelt van die vlamme*
Soe stoent die felle drut, die gramme
Lucifer Leviathan.

— *Die middelt*, het midden. De Vlaming zegt nog de *middelt*
en de *middele*. — *Drut*. Volgens Kiliaen zou het oud-vlaamsch
druyt (= drut, draut) hetzelfde zijn als trouw, getrouw, waar-
van vele vrouwenamen, als Altru, Adeltru, Geertru, Waltru,
enz. Grimm (*Deutsche Mythologie*, bl. 258) haalt dien naamuit-
gang van het oud-noordsch *Thrudhr*, maagd; doch volgens hem

was de algemeene beteekenis van dit woord hexe, nachtmerrie (*ibid.* en bl. 586). Vroeg diende *drut* bij ons voor spot- of scheldwoord, doch was altijd mannelijk gebezigd, gelijk men zien kan uit « Verserooven druut, » *Reinaert*, 925; Vremt druut, *Wapen Martijn*, 664; Gheldersche druit (elders: Geldersche snaphaan) *Brab. Yeesten*, VI, 9269; Mijns herten druut, *Klucht van Lupijn*; Bose druut, *der Minnen Loop*, 4105, enz. Hier beteekent het bepaaldelijk booze geest, spook.

158.

*Eer hi neder**Van den hemele was verscroven.*

Eer hij nederwaart uit den hemel was geworpen. — *Van den hemele*. De Vlaming zegt nog b. v.: *van den zolder werpen*, wat meer kracht aanwijst dan *ut den z. w.* — *Verscroven*. *Verschruiven*, duidt eene ruwere werking aan dan *verschuiven*. Beide woorden staan tegen elkander gelijk *Schraven* (schrabben) en *Schaven*. Over het woord sprak breedvoerig Bormans, op *Christina*, bl. 528.

155. *Weerstu sonder sonde stede bleven*, i. *weerstu sonder stede bleven*. Gij waart zonder woonplaats gebleven.

158. *Allen creaturen*, i. *alle creaturen*.

165. *Pansamase*, i. *Pausaniase*.

170. *Hi dorreet ooc, te waren*,

*Daris lant, dies hi verstarf,**En verwan dien here drie warf.*

— *Dies hi verstarf*, staat in betrekking zoo wel met het volgende als met het voorgaande vers. Versta: Alexander doorreed het land van Daris en overwon hem driemaal, wat Daris bestierf (wat hem het leven koste). — *Versteren*, nadrukkelijke wijze voor sterven.

179. *Hi heeft die israelsce roten*

Binnen Caspi besloten.

— Deze zoogenaamde wonderdadige verrigting van Alexander leze men breedvoeriger in den *Sp. hist.*, I⁴, cap. 35.

188. *Dats mee*,

i. Dats mere, moeteende rijnen op ere.

194. *Du en wachsti in alre wijs,*

Hi sal di helle af winnen.

Indien gij u niet allezins wacht, hij zal u de hel afwinnen. — *Di helle*, i. *di die helle*, gelijk de variante geeft.

207. *Si waenden*, i. *si waende*, namelijk de natuur.

215. Lees de vier achtereenvolgende regels volgens de variante:

Stappans so riep hi te rade
In der hellen alle die quade:
Op enen plein quamen die keitive,
Daer omme lopen rivieren vive.

218. *Ende*, voluit geschreven.

221. *En*, aldus, doch i. *en*.

240. *Die oude viant Sathanas*

Wispelde drie warf.

Satan sloot driemaal. — *Die oude viant*, schijnt hier te staan als epitheton van Sathanas. Anders verstond men door den *Vijand* den duivel bij uitnemendheid, even als hij thans *de Booze* heet. Zoo ging het mede in het oud-fransch met die persoonadje. *Aversier*, van het latijn *adversarius*, ontmoet men in den Roman van *Garin le Loherin*, dl. II, bl. 227. — *Wispelde*, imperf. van *wispelen*. Mhd. *wispeln*, mit dem Munde pfeifen, zegt Ziemann, lat. *sibilare*. Reeds B. I, v. 268 kwamen wij het woord tegen. Neptanabus in drake verwisseld, sloot zoo hevig, dat allen aanwezig in de zaal het hooren verging:

Met sinen wispelne hadde hi verdoest
Alle die in die zale waren.

In den *Spiegel historiae*, I⁴, cap. 5, heet het:

Daertoe wispeldi so onsochte
Dat die zale seueren dochte.

Men ontmoet het woord in *der Naturen Bloeme*:

III, 375. Als men der ganse kiekene ghenaeft,
So wispelt si, en maect
Gheblaes om die ionghe cleene.

In den Bijbel van 1477 staat I. kon., IX, 8: « Ende al die daen liden sal, hi sal verwonderen ende *wispen*en.

In de uitgave van 1554 (W. Vosterman) en in die van 1558 (Hansken van Liesfelt) leest men in de plaats: « Dat alle dye daer voorby gaen sullen, die sullen hen verwonderen en *blasen*. » Zoo ook in de uitgave van 1574 z. n. (Dort, bij Canin): « Dat alle die daer voor by gaen, hen sullen ontsetten, ende *blasen*. » De Vulgate heeft *sibilabit*.

249. *Die alle dinc ontsien*, I. *dien alle*, enz.

258. *Dat Got der werelt heeft vergeten*, I., met de variante, *beheten*, of *verheten*, bevolen. Elders heb ik op de schrijfwijze van Got opmerkzaam gemaakt.

275. *Dochter: sochter*, zachter. Vlaamsch rijm.

276. *Di*, I. *die*.

280. *En mach in geen vat geduren*,
Noch in yser noch in stale,
Noch in goude noch in metale,
Dan in een coe clauwe allene.

* Een staaltje van bijgeloof nopens de krachten der Alchimie.

290. *Dien hebbic*

Vander wegen op geleert,
Dat hi van buten enen eert,
En int herte draget hi die mort.

Dien heb ik van in de wieg geleerd schijnvriend te zijn, en in 't harte den moord te voeren. — *Wegen*, I. *wiegen*. — *Enen*, eenen mensch, iemand. Zoo spreekt men nog dagelijks in Vlaanderen en elders. Zie mede B. II, v. 1088.

296. *Wille*, I. *willen*, d. i., wil hem.

299. *Des man*, I. *des mans*, gelijk in de variante.

320. *Dies ic u wael besceiden mach*. Waarvan ik u berigten mag. — Zie over *be-scheiden*, Halbertsma, Aant., bl. 52, III, enz.; Leendertsz, Woordenlijst op *der Minnen Loep*, op het woord *Bescheit*.

355. *Quintagen*, I. *Aquitaengen*, Aquitanië.

356. *Grammagen*, I. *Germaengen*, Germanië.

350. *Et voor het*.

356. *Twe hoede hadt op sinen crage*. Twee hoofden had het op zijnen hals. — *Krage*, eigenlijk de hals, zegt Bilderdijk. Ook in het engelsch heeft *crag* deze betekenis. Ziemann verklaart het door *hals* en *keel*. Bij Kiliaen is het vertaald ook door *Jugulus*, *Ingluvies*, et *Trachea*, *aspera arterea*. Technisch is het woord niet, althans heb ik het in geen geneeskundig werk uit de middeleeuwen gevonden. In de anatomische beschrijving van den hals, noemt Yperman den *Roepere* (trachea, aspera arterea); de *Slokdarm* heet bij hem nog *ysophagus*.

Deze geschiedenis is in den *Spiegel historiael* veel korter. Zie aldaar I⁴, cap. 46, v. 28-34.

361. *Eens cockendruls hoeft*. — In Vlaanderen spreekt het volk nog uit *kokedrulle* en *kokedrille*, voor krokodil.

372. *Daer slogen si tenten met goude*. — Redelijker ware het te lezen met *gewoude*.

374. *Bi enen water dat Buemer heet*. — De Aziatische rivier-naam, welken ik gevonden heb het naast aan *Buemer* te komen is de *Bumadus*, in Assyrië, een hulpvloed van den Tyger. In den *Sp. hist.* staat de naam van het water niet vermeld. I⁴, cap. 46, v. 35-46.

398. *Verragt*, I. *veriaecht*.

401. *Daer slogen siere .cm. doet*

En .lxxx.

— In den *Sp. hist.*, I⁴, cap. 46, v. 44 heet het: *vijf ende lxxx mede*. Ook Villedieuil (*Légende d'Alexandre-le-Grand au xij^e siècle*, pag. 95) zegt dat er acht honderd olifanten gesneuveld zijn. Dit had plaats onder een offerplengen vóór de kolonnen van Herkules en van Bacchus.

404. *Pauwceleoen*. Wij ontmoeten in ons gedicht de spellingen — *coen* en — *ioen*, gelijk blijkt uit de Woordenlijst. Bij andere middeleeuwsche schrijvers of afschrijvers is de laatste schrijfwijze voorheerschend.

407. *Des anders dages quam hi gevaren*
Aen een eigenode gevaren.

— In den eersten regel zal voor *gevaren* het stoprijm *te waren* wel te lezen zijn. — *Jegenode*, streek, landstreek. Het ang. *Oden* verklaart Bosworth door *a floor, court, yard*; area; eene vrije, ledige plaats in of buiten 's huis, in of buiten de stad, eene vlakte binnen de omheining of er buiten, mits onmiddellijk deel makende van het verblijf. *Jegenode* is dus wat tegenover de *Ode* ligt. Het mhd. kende eveneens *Gegenode*, dat tot het moderne hd. *Gegend* inkromp. Bij ons had dergelijke inkrumping geen plaats, en het woord ging verloren. De middeleeuwsche latinisten vonden geen term voor *Ode*, en zij vertaalden het middelnederlandsch of middelhoogduitsch door *Contra-oda*, dat eveneens inkromp tot het italiaansch en spaansch *Contrada*, het fransch *Contrée*, het engelsch *Country* en ons bastaardwoord *Kontreije*. Huydecoper verklaarde *jegenode* door *tegenland*: — *jegenode* van Schiedam, *jegenode* van 't huis te Putte. Zie zijne uitgave van Melis Stoke, III, 344 volg.

412. *Si drinken water, eest soete;*
Raumoën heten si,
Rou visch eten si.

— In der *Naturen Bloeme*, I, v. 287 wordt gezegd dat zij « drinken die zoute zee », zonder vermelding van den naam. Met deze Raumoënen schijnt de dichter bedoeld te hebben de *Ichthyophagi Sinae*, bewoners eener streek van Sina, waarover de schrijvers natuurlijk het niet eens zijn. Zie Forbiger, II, bl. 479. In den *Spiegel historiaal* heeft dat volk maar eene lichaamslengte van acht voet (I⁴, cap. 47, v. 1-8), terwijl hier de dichter er elf voet aan toekent.

Opmerkelijk zijn de dubbele rijmslag en de korthed der twee laatste regels.

415. *Buten water en daer onder*
Mogen si, dat es wonder.

— *Mogen si* kan een ellips zijn, met onderbegrip van *leven* of *bestaan*; want het is niet volstrekt noodig dat de dichter zou geschreven hebben: *mogen si leven*. Men zou thans nog zeggen, b. v.: *buiten water kunnen zij*.

De verbeeldingskracht van vroegere reizigers zal menschen met amphibieën verward hebben.

418. *Dukenden si*, l. *dukeden si*, namelijk de Raumoënen.

419. *Ebigmaris heet die riviere*. — Dezen stroom weet ik niet te vinden. Ook ontbreekt mij de *Geographia Alexandri magni*.

422. *Daer vonden si alder meest*

Die men heet Cenophaline:

Si zijn gehoet als hondekine.

— De eerste regel zal wel moeten gelezen worden:

Daer vonden si diere aldermeest.

Maerlant bedoelt de Cynocephalen, hondekoppen, een fabelachtig volk, waarvan hij in der *Naturen Bloeme* zegt:

I, 294. Alse ons Sente Jeronimus leert,
 Oec esser erande vole vonden
 Ghehovet gelike honden,
 Met erommen clauwen en met langhen,
 En met beesten vellen behanghen,
 Entie over haer spreken bassen.

Villedeuil, in zijne aangehaalde *Légende d'Alexandre-le-Grand, au XIIe siècle*, meent dat de fransche legende ze heet *Otifsals*. Volgens het volgend uittreksel door hem gegeven, schijnt het eene gemengde beschrijving van Maerlants Raumoënen en Cynocephalen:

Testes orent de ciens, mult sunt let et apost.
Ja mais autresel homme, je quic, n'orent ven;
XII. pies ot de haut grant sunt et parreu.
Ja n'aront il de drap afule ne vestu;
Que teus que il A. face, il sunt tous jors tot nu,
Et sunt parmi le cors comme beste celu.

458. *Daer dedi tenten slaen ten tijden*. — Voor ten tijden zal wel moeten gelezen worden *ter wilen*, het tegenrijm zijnde *XII milen*.

444. *Dat sijs alle worden gram*. Dat zij er allen om bedroefd

werden. — Huydecoper haalt voorbeelden aan voor deze betekenis van *gram*. Ook *Toorn* bezigde men in den zin van droefheid. In het oud-fransch vindt men eveneens *grams*, droefheid. Zie Gachets *Glossaire* op het woord.

446. *En*, aldus, alsmede in den opvolgenden regel, doch in beide gevallen bij onachtzaamheid des afschrijvers.

449. *Want et*. — Men voegde anders de woordjes aan elkander, een bewijs dat de hiatus den Vlaming niet hekend was.

451. *Doen dach was bonden si te samen*

Eer harnasch, en quamen

Daert was gelie in enen dal.

— Na een verschrikkelijk onweder bij nachte, waarbij alles omgeslagen werd en paarden en manschappen door het vuur omkwamen, bonden zij bij 't kriecken van den dag de legertuigen (harnasch) aan elkander. Maar wat is dat *gelie in enen dal*? De variante heeft *lien*, gelijk het fac-simile aanwijst; er is dus niet aan eene schrijffout van eenen enkelen kopist te denken. De *Teutonista* heeft *lyen*, wanderen. Het zal dus hier zoo veel beteekenen als bewandeld, betrappeld.

454. *Dies avonts ghingen overal*, i. *dies avonts ghingen si o*.

461. *Al heddent geweest vliese*. — *Al heddent* = *als h*. Zoo spreekt men nog te Kortrijk.

465. *Hi en wiste ander boete*. Hij wist geen ander hulpmiddel. — *Boete* schijnt Van Kiel op te geven voor eene klankverwisseling met *Bate* (*Baete*). In den zin van vergoeden, kwamen wij *boeten* (*bueten*) tegen B. V, v. 425 en 425. *Ketelboeter* is dus letterlijk ketellapper.

492. *Dien bidden ic dat hi ons besiet*. — Letterlijk *dien bid hem ik*. Beter misschien: *dies bidden ic*.

494. *Stappans bleef staen dat vier*,

En die nacht verstonde al.

Namelijk Alexander deed het vuur uitdooven door middel van onbruikbare doeken en lappen, waarbij hij een gebed deed. Daarna stond de nacht stil: het bleef namelijk drie dagen lang donker (v. 499-500).

501. *Want swarte geswerc hadde bedect*. — *Hadde*, i. *hadse*, namelijk de zon.

505. *Die in dien snee waren versmort*. — *Snee* is nog de vlaamsche uitspraak. — *Versmort*, versmacht. De Vlaming bezigt *versmoren* voor in 't water verdrinken. *Smoorhoop* is eene mengeling van aarde en in gisting zijnde stoffen, welke langzaam tot mest veranderen.

509. *Daer si sagen oest Etyopien*,

En die montanien open,

Die Hennos heten in dat land.

— I. *Oest-Etyopien*, wat wel op Borneo met zijne zwartkleurige inwoners zou kunnen slaan, gelijk Forbiger naar Mannert aanneemt (*Handbuch der alt. Geogr.*, II, 479). — *Ennos*, *Imous* of *Emodus*, het Hymalaia gebergte. Dat Maerlant zoo alles bij elkander voegt, is niet te verwonderen, aangezien de onvolledige aardrijkskundige kennissen van die tijden.

De geheele plaats, v. 507-525, is in den *Sp. hist.* van meer algemeene toepassing en in de vier volgende regels bevat:

Daer na ten berghen van Etyopen

Quam Alexander; daer vant hi open

Libers hol: wie sore in quam,

Ten derden daghe hi ende nam.

Zie aldaar I. 4, cap. 47, v. 55-56.

515. *Die al dlant vervaen met wiven*. — Bacchus deed zijn intogt in Indië gevolgd van eenen stoet Bacchanten, volgens de mythologie. Zoo mag de dichter zeggen dat Liberbaceus het land met vrouwen won.

558. *Ien een poort, heet Phatrateen*. — *Ien*, i. *iegen*, tegen. — *Poort*, drukfout, i. *port*. — *Phatrateen*, in den *Spiegel historiae*, I 4, cap. 48, v. 42 staat *Fasiaten*.

550. *Dar om seg ic di bedi*,

Nem metti xlm. man.

— Het hier bijeen gevoegde *Daerom bedi* verregtvaardigt het eenmaal door Stoke gebezigde *Want bedi*, dat Huydecoper wilde

veranderen (*Aant.*, I, bl. 250 en II, bl. 22). Clignett sprak dit te regt tegen (*Bydr.*, bl. 212). Hier althans is er zeker aan geene misstelling van den afschrijver te denken, waar de dichter een rijmspel schijnt gezocht te hebben. Merkwaardig is het te zien dat Huydecoper, bij het veroordeelen van *want bedi*, dezelfde bijeenvoeging aanhaalt om *bedi* te verklaren. Hij vermeldt trouwens de woorden van Tatiaan, waarmede deze zijne *Harmonia evangelica* begint: *Bithiu wanta manege*, wat hij verklaart door *nademaal veelen*, er bij voegende dat *bithiu wanta* letterlijk beteekent *Daarom omdat*. Bij de Vlamingen vindt men meer dergelijke bijeenvoegingen — van een dagelijksch met een min gebezigd of vreemd woord. Men sla maar de Kronijk van Despars op. Zie ook hier achter op v. 561. — XLM., veertig duizend, eene bagatel voor een bezoek aan twee boomen! Hetzelfde getal staat v. 579, doch op v. 625 wordt gesproken van « vier honderd ridders, luttel meer of min ». De *Spiegel historiaal* (I⁴, cap. 48) vermeldt geen getal. In een' franschen Roman, door Villedieu geanalyseerd, spreekt de dichter van honderd ridders.

554. *Dat her dijn*, l. *dat here dijn*, en zie de *Aant.*, B. I, op v. 157.

561. *Eñ merct des wale eñ gome*. — Nog een voorbeeld van de zucht der Vlamingen om twee woorden van gelijke beteekenis naast elkander te voegen. Dit komt grootendeels van de verschillende grondstoffen, waaruit onze geschrevene taal gevormd is. *Gomen*, is acht slaan op iets. Een belangrijk artikel over de werkwoorden *Gomen* en *Begomen* en het znw. *Goem* leest men in de *Taelkundige Mengelingen*, bl. 205-214, waaruit men ziet dat dit laatste in 1561 nog niet geheel vergeten was.

569. *Tote oesten*. Zie de *Aant.*, B. VII, op v. 167.

574. *Oft wi u valsce doen verstaen*. — *Valse*, uit te spreken *valsce* = *valschee*, verkorting van *valscheid*. De Vlaming laat dit wel eens nog hooren in den uitgang *heë* = *heid*; ook in *bee* voor *bede*, enz.

582. *Knapen oec eñ sariante*. — Wij zagen reeds B. VIII, op v. 1110, dat de *Sariant* geen gewoon soldaat was. Waar-

schijnlijk van het latijn *Serviens*, dienstdoende, afkomstig, werd die naam eerst gegeven aan elken bediende in welke betrekking ook. Weldra werd het gebezigd inzonderheid om den bediende aan te duiden, die de wapenen des ridders droeg en zijn paard hield. Dat hij tot den adelstand behoorde, zeiden wij in gemelde aantekening. Zie nog na Bardin, op *Riband* en op *Sergent*, welke beide artikels echter niet wel met elkander overeen te brengen zijn.

602. *Eñ die liede die daer sagen*

Si leveden daer bi al, ter waren.

l. *Eñ die liede die si d. s.* — *Ter waren*, l. *te waren*.

604. *Mettien so quam hi gevaren*

Al daer die maniere staet.

— *Maniere*, l. *maisiere*, muur, gelijk v. 642 uitwijst, waar het heet: *in enen mure en bore sterc*, binnen eenen weinig sterken muur. Hier zou dus *maisiere* een vervallen muur beteekenen, fr. *masure*. Verg. B. III, op v. 1056, en B. V, op v. 849.

655. Drukfout. De punt moet met de komma van het volgende vers verwisseld worden.

655. *Dier manen boem spreect also saen*

Alse die mane sal op gaen,

Eñ alse hi te hove gaet.

— Even als in B. III (v. 1162), zien wij hier de maan m. en vr. ondereen gebezigd. Den geheelen loop door der rede over den manebom heeft echter het vrouwelijk geslacht de overhand. Ook bij andere schrijvers, gelijk broeder Geraert, enz., wordt gesproken van de mane. Maerlant kan in zijne jeugd in de zaak gewankeld hebben. Althans Ten Kate verhaalt (II, 531) hoe onze heidensche voorouders de maan mannelijk en de zon vrouwelijk namen. Voor den *waarom* haalt hij eene plaats aan uit de Edda: *ad hann kallade Son sinn Maana, enn Dottur syna Soll*; dat hij noemde zijnen zoon Maan en zijne dochter Zonne.

649. (*Balsame*.) *Eñ hanct uten kersboem*. — *Kersboem*, de boom waaruit het *Crisma*, de Heilige Olie, vloeit, door Dirk van Assenede *Crismier* geheten, naar het fransch *Cresmier*:

v. 984. Van den cresmiere droop crisme neder.

Althans, en te regt, volgens de emendatie van Jonckbloet. Het is zonderling hoe Hoffmann von Fallersleben, de uitgever van *Floris ende Flancefloer*, met den oorspronkelijken franschen text, en misschien ook met Plecks, middelhoogduitsche navolging, vóór zich, in eene critische uitgave stelde:

Van den crisiviere droop crisine neder.

En ook elders *Crisivier* voor *Crismier*. Doch ook Jonckbloet vergist zich, wanneer hij Assenede berispt over slordigheid en *Cresmier* houdt voor eenen boom waaruit room droop (*Gesch. der Middeln. Letterk.*, II, bl. 257). Het Krisma, zegt de Catechismus, is een mengsel van olie en balsem, hetwelk bij Vormsel en Heilig Oliesel gebezigd wordt. Bij de Franschen heet men dat mengsel *Saint Crème*, eene stof dus die met melkroom geene gemeenschap heeft. Met *Crisme*, of liever *Kersemi*, bedoelden onze middeleeuwsche dichters dus eene dikke olie, die uit een' zoogenaamden zalfboom vloeide. Thans nog om eenen fijnlekkeren drank aan te duiden spreken de Franschen overdrachtig van *un crème*, de Nederlanders van eene *olie*, terwijl in de omstreken van Kortrijk het aan den Roman of de Kerk ontleende bastaardwoord *kremotje* nog gebezigd wordt.

655. *In midden van den foreeste*
Stonden ij, die alder meeste
Boem die noit die coninc sach :

Si waren hoge der voete c.

— *Foreest*, bosch. Beide woorden gebruikt Maerlant onverschillig, volgens gelegenheid van maat of rijm, zoo als wel blijkt uit v. 645.

Ook in het reeds vermeld fransch gedicht wordt de hoogte der boomen juist opgegeven, welke volgens den schrijver niet minder dik waren:

Ki c. pies ont de haut et de grossor sunt per.

Vroeger zagen wij de natuurwonderen alles wat bekend is onder de levende schepselen in grootte overtreffen. Hier integendeel, hoe grootsprakig ook, blijft de beschrijving verre beneden hetgeen bestaat. In Mexico en in California immers leeft de *Sequoia gygantea*, bijgenaamd de reus van het plantenrijk. Hij gaat tot honderd meters hoog en kan tot tien meters doorsnede hebben. Men heeft op zulk een' boom vier duizend concentrike lagen gesteld, zoo dat dit individu zoo vele jaren oud zou wezen. Ja men beweert dat in een dorp der Mexikaansche provincie Oaxaea een individu leeft, die volgens den engelschen konsul te Mexico, welke den boom bezocht, een' ouderdom moet bereikt hebben die onze gewone tijdrekening verre voorbij streeft, den ouderdom van tien duizend jaren.

De Sage der reuzenboomen kan wel voortkomen van de verwaalde zeevaarders die het goudland bezocht hebben. B. VII, v. 919 sprak onze dichter van boomen zoo hoog

Dat si boven dien wolken slaen.

661. *Eñ hi so lanc were.* — Te lezen zeker, *eñ si so lanc waren*. De koning verwonderde zich dat de boomen zoo lang waren.

668. *Hede, heide.* — Schoon de Vlaming thans van de *Heije* (heide) spreekt, zegt hij nogthans *heebezem*, bessem van heidestruiken vervaardigd.

679. *En*, aldus, zoo ook v. 705.

685. *Dat si die waerheit doen verstaen*

Weet met hen soude vergaen.

— *Waerheit*. Schmeller heeft niet durven een woord stellen, maar heeft het *hs.* nageteekend. Er staat *v'heit*. De hoogpries-ter drukt den wensch uit dat de boomen zouden doen verstaan — wat? Zeker niet de vrijheid (*v'heit*), maar de waarheid hoe het met Alexander en de zijnen zou vergaan.

690. *Ic wildu kins*. Ik wil dat gij het weet. — Welligt schreef Maerlant *kints* = *kint des*, moettende rijmen op *indsc*, niet *indsee*, gelijk de afschrijver verkeerdelijk stelde.

707. *Hen*, zich, aldus in acc. plur.

725. *Het was eem leet*

Dat hiere so vele hadde geleet.

— Voor geleet zal welligt te lezen zijn geseet, gezeid. De zin zou wezen: Het smartte Alexander dat de boom zoo veel gezegd had.

725. *Sijn volc begonste wenen.* — Het imperf. van *Beginnen* is bij den Vlaming nog *Begont* of *Begost*. Wij hooren nog dagelijks *hy begost te loopen*, *ze begosten te lachen*, enz.

758. (*Nam*) *Die neve*, i. dien neve.

740. *Want hi veel wael vernam*

Dat niemen dien anderen sloech daer in.

Want hij merkte zeer wel dat niemand den anderen daartoe aanspoorde. — Wat hier figuurlijk wordt uitgedrukt, vinden wij vroeger in den eigenen zin. B. IX, v. 505 volg. staat:

Tierst dat si quamen an dat ander lant,

Slogen si die perde al te hant,

En Alexander hi voer vore.

Slaen is: met de spoor slaan, gelijk vroeger is opgemerkt.

746. *En aenbede saen.* Zeker te lezen: *En aenbedene saen*, en aanbad hem weldra, namelijk den heiligen Maneboom.

755. *Ter .ix. maent in naeste iaer*

Salu sterven, dat es waer,

Te Babylonien in die stat.

— De *Sp. hist.* (I⁴, cap. 48, v. 54 volg.) heeft:

Ten naeste jare in Meye, dats waer,

Salu sterven in Babylone.

Indien beide opgaven overeen kwamen, dan zou, volgens de bronnen door Maerlant gebezigd, Alexander de twee wonderboomen bezocht hebben in oegstmaand.

757. *Dar op moeds du min noch meere*, i. *dar du op moeds*, enz. Op wien gij in 't geheel geen vermoeden hebt. — *Moeds*, van *moeden*, thans vermoeden.

772. *Dat hi daer na ter ierster uren*

Echt horen dier Sonnen boem.

— *Uren*, i. *ure*, en zoo in 't vorige vers *mure*. — *Echt*, lees *mochte*.

779. *Een koke was dies avons bleven*

Van balsamen.

— *Koke van balsamen*, balsemkoek. Op v. 785 zegt de dichter:

Si eten balsema en wiefoc.

De gewoonte van hars voor spijs te gebruiken is nog in volle kracht in het verre Oosten. In Sina wordt, onder anderen, eene toebereiding van *assa foetida* voor nagerigt opgediend.

788. *En die liede plegen al*

Tetene sonder scoetlaken;

Si en hebben bedde noch tilaken;

Van vellen maken si leutieren.

— Dit moet ons belangrijker zijn onder opzicht van de gebruiken onzer voorouders dan der Aziaten. Het bewijst dat in de eerste helft der dertiende eeuw de Nederlander aan tafel zat met eene servet, nagenoeg op de wijze zoo als wij thans dat tafelerief bezigen, en dat hij in bed tusschen slaaplaken lag. — *Scoetlaken*, schootlaken, een vergeten woord dat, naast amelaken, tafellaken, gevoegelijk het vreemde *serviette* mogt verdingen. — *Lilaken*, bij Van Kiel *Lijnlaken*, d. i., lijnwaadlaken, thans slaaplaken. Junius geeft het woord niet, op *Toral* (bl. 274), wel het hd. *Leilach*, fr. *linceuil*. — *Leutieren*, anders *Laitieren*, fr. *litières*, draagbedden. In Westvlaanderen spreekt men nog uit *litieren*. — Voor en van den eersten regel leze men en.

795. *Vore der Sonnen boem si ghen.* Voor den zonneboom staan zij verlangend te gapen. — *Ghen* is wel hetzelfde als *Ghienen*, dat Kilian voor germaansch en saxisch opgeeft, en vertaalt door *oscitare*, *hiere*, *hiscere*. Het ang. heeft *Gynian*, geeuwen, gapen, oudd. *Genan*, *Geinan*; ysl. *Gin*, *Gina*; hd. *Gähnen*, platd. *Janen*. *Giën* is de oudere form van *geeuwen*. Het eerste lid van *Giegagen* schijnt mij niets anders te zijn dan dit *giën*, het openspalken van des ezels muil aanduidende. *Ghen*

staat hier in den figuurlijken zin, waarin wij steeds gapen bezigen: voor *Gyniendum munde* der Angelsaksers zeggen wij *met gapenden monde*, met openen monde. En zoo kan het besprokene vers bij omzetting verklaard worden: « Alexander en zijne gezellen stonden met openen mond voor den zonneboom. » Overdragtig wordt het: met den geest staren op iets, den geest naar iets rigten, en zoo zou ik de woorden op de moeder maagd verklaren, in den Rijmbijbel, v. 2455: *Eist dat wi up haer ghien*.

797. *Wie datti en doden soude*, l. *wie dattene d. s.*

810. *Thi*, l. *Ghi*.

825. *En twint*, voor *een twint*. Zoo is de uitspraak nog in Vlaanderen, waar men enkel bij nadruk *een* uitspreekt.

851. *Nu twifelt menegen man hier af*. — *Menegen man*, in dat. Thans zegt men *ik twijfel*, onze voorouders zeiden integendeel *mi twifelt*.

840. *Die duvel en mach niet verstaen*

Dat enech mensche peinet

Ofte seget waer, ongeveinset

Ander logene daer mede.

— *Ongeveinset* moet gewis in *ongeveinset* veranderd worden; doch de constructie blijft stroef en onduidelijk, klaarder ware:

Die duvel en mocht niet verstaen

Dat enech mensche peinet

Ofte seget waer, ongeveinset,

Sonder logene daer mede.

De duivel kan iemands gedachten niet raden, noch onverzonnen (onverdicht) de waarheid spreken, zonder leugens er bij; d. i., hij kan niet de waarheid spreken, zonder dat er leugens bij komen.

862. *Dat si niet en seiden af*.

l. *Dat sire niet en s. a.*

868. *Seiden*, l. *seiden si*.

875. *Wiste hijs hen danc*. — *Ilen*, aldus, in dat.

In plaats van: *iemand dank weten*, zegt men te Kortrijk: *iemand dank wijten*.

890. *Daer met iagen si eere verden*

Die serpente met viere;

Dus eest van brunne maniere.

Met het vuur der brandende forneisen verjagen zij de serpentes, die de witte peper eten; door dat vuur wordt de witte peper zwart. Vincentius zegt: « *Serpentes habentes in collo lapides smaragdos, qui lasere et albo pipere vescabantur* ». Zie den *Sp. hist.*, uitgave van De Vries en Verwijs, I, bl. 169¹, noot 4.

Dit gewaand veranderen van de witte peper in bruine peper kwamen wij reeds in dezelfde bewoordingen tegen B. VII, v. 927 volg. Zie hier voren de aantekening, bladz. 525.

899. *Daer na quamen si te hant*

Varende in der Bragamannen lant.

— Niet enkel eene indische priesterkaste, afgezonderd van den krijgsmansstaat, gelijk wij ze thans kennen, heeft men in de voortijden onder den naam van Bramannen gekend; maar geheele volkeren, het Bramaismus toegedaan, hebben dien naam gedragen. Zie daarover Forbiger, II, bl. 515, *Aant.* 86, en bl. 518, *Aant.* 92. In de Bengaalsche zee heeft men echter het rijk der Birmannen.

915. *Van danen voer hi Cerces*,

Dat alre gerechtste volc es

Dat men weet in ertrike.

Zeker te lezen:

Van danen voer hi tote die Cerces,

D. i., tot de Sinesen. Volgens v. 917, zou de rivier *Axis* de *Cerces* van de *Bragamannen* scheiden. Welke stroom onder dezen naam schuilt weet ik niet; dat hij echter aan de zuidwestelijke grenzen van Sina liggen moet, schijnt mij buiten kijf.

922. *Dronkenschap noch onvrede*

Erkent men daer.

— Voor *erkent*, l. en *kent*. Wat het rijm betreft, wij vinden in vier opvolgende regels (919-922) *ede* : *onvrede*; *dede* : *onvrede*. Op v. 771-72 kwamen wij nog tegen *bedect* : *overdeet*.

945. *VIIJ^m. en vierdehalf honderd*. — Gelijk wij reeds zagen B. IX, op v. 805, is deze wijze van tellen geen vlaamsch, vooral geen westvlaamsch. Eerst te Gent verschijnt *anderhalf*, en bezigt men bij het tellen der uren van den dag, *half drie*, *half vier*, enz. Bij den Westvlaming Yperman vond ik echter eenmaal *onderhalf*, namelijk in zijn *Boec van Medicinen*, waar men leest : « Gieter op .2. peket waters, ende dat doet verzie- den tot onder s [onder half] peket. »

In den *Spiegel historiael*, 1^e, cap. 49, v. 49-50 staat :

VIIIe Slonghen sire doot ter stede
Ende IIIe en L mede.

Zou in eene van beide plaatsen verwarring zijn omtrent *vierde half*?

962. *Daer in hiet hi scriven scone*

Al tenen gader sine geesten;

Die soude men tellen met grooter feesten.

— Vroeger (III, 591) zagen wij *scriven* in den zin van schilderen gebezigd. Het schrijven hier van Alexanders daden op vijf zuilen doet eerder aan heitel- dan aan schilderwerk denken. Het zal dus ook wel in dien zin moeten opgenomen worden. *Schrijven* is dus iets door pen, heitel of penseel op een vlak verbeelden. — *Al tenen gader*, al te samen. De uitdrukking is onder de Vlamingen nog in gebruik. — *Geesten*, bastaardwoord, van 't latijn *gestae*, voortreffelijke daden. In het vierde boek staat overal *ieste*, en zoo bij andere schrijvers. — *Tellen*, ver- tellen. — *Met groter feesten*, met groote vreugdebetooging, met ophief. De uitdrukking is in Vlaanderen nog in 't leven. Wij zagen B. IV, v. 901, *feeste maken*, waarvoor men thans zegt : feest geven.

970. *Daer an bescreven met groten maete*
Sine geesten.

— Achter *bescreven* moet *waren* uit het vorige vers in de ge- dachte herhaald worden; daarom dient eene komma de dubbele punt van v. 969 te vervangen. — *Moete*, naarstigheid, vlijt; hd. *mit grosser musse*, d. i. eigenlijk, op zijn gemak, rustig; dus : zorgvuldig, niet overhaast bewerkt.

984. *Soe woude eem gereiden*, l. *soe woude hi eem g*.

989. *En al dat daer sonnescijjn besiet*. Misschien beter *en al dat der sonnen scijn b*.

991. *En es*, l. *en es*, daar en is.

995. *We saen sal die sijn bedrogen*, l. *we (hõe) saen sal hi s. b*.

1000. *Hi sal verliesen met ere togen*. Hij zal verloren gaan met éene teug (van 't venijn). — Welligt schreef de dichter *teugen* : *meugen*, althans zoo is de vlaamsche uitspraak.

1005. *Sulcus*. — Op v. 1545 wordt de medepligtige van Anti- pater *Sembris* geheeten. De naam zal tweemaal slecht gesteld zijn. Wat schreef dan de dichter? Seleucus? Doch deze veld- overste werd nooit in de vermoedelijke moord van Alexander betrokken.

De *Roman d'Alexandre*, door Villedeuil geanaliseerd, geeft den naam van *Divinus Pater* aan Antipaters gezelschap. In den *Sp. hist.* ontmoet men dezelfde personen als bij Curtius, namelijk Antipater met zijne drie zonen en den Mediër Thessalus, bij wien Alexander te feestmaal was.

1007. *Sonder in een coe clau allene*. — Zoo ook v. 285. Het latijn bepaalt niet; het zegt alleen : *nisi solum ungula corni- pedis*. In den *Sp. hist.* heet het *in die ore van enen paerde*; bij Vincentius *in ungula equi*. Misschien is hier *horne* voor *ore* te lezen.

1035. *Hem*, aldus.

1045. *Dat hi bedwongen Asien lant*, l. *dat hi bedwongen hadde A. l.*

1046. *En*, aldus, l. *en*.

1051. *Geen eylant was so vaste*,
En ontsach dien wreden gast.

D. II.

Geen land was zoo sterk, of het ontzag dien vreeslijken gast. — Door de gebrekkige geographische kennis dacht men zich, in de middeleeuwen, alle landen door waters van een gescheiden. Zoo telt de dichter Carthago, Neder-Egypten, Germanië, enz., onder de eilanden. In v. 1055 echter kan *eylande* gevoeglijk in *lande* veranderd worden.* — *Vaste*, stevig. Bij vokaalverwisseling zegt men *veste*, sterke plaats, versterkingswerken. Op v. 1079 vermeldt de dichter *die vast(e) Cecilie*. — *Eñ ontsach*, i. en *ontsach*, d. i., *het en o*. De komma achter *vaste* is te veel.

1054. *Hen*, aldus.

1061. *En*, i. *eñ*.

1066. (*Spanien*) *Screef dat wilde allewegen*
Dienen alse sinen here.

— De zin vereischt *dat hem*, d. i., dat het hem. Bij het ww. *die-*nen behoort een datief.

1070. De komma op het einde van den regel is te veel. De zin is : « Almanie en Germanie quamen hem scoen te genaden ». — *Scoen*, blijdelijk. In dit boek lazen wij reeds v. 325 :

Eñ daerna soe wil hi scoen
Varen te Babylone.

Nog zegt men *een schoon gelaat*, of *gezicht*, *stellen*, voor er vergenoegd uitzien.

Wat het onderscheid betreft tusschen Almanie en Germanie, eene kaart van Europa in den *Liber floridus*, berustende ter boekzaal van Gent, en beschreven door J. de Saint Genois (*Messager des sciences historiques*, 1844, bl. 475 volg.), stelt hooger op naar de Alpen toe *Alemania*, en lager naar de zee toe *Germania*. Het was in Almanie dat de beste zwaarden van stale geklonken werden, blijkens v. 1149 van dit boek.

1078. *Sardinien wart hen onderdaen*. — *Wart hen*, d. i., werd hem. Verg. B. I, op v. 19. — *Sardinien*, in den *Spiegel historiel*, 1^e, 50, 45, *Sardayne*.

1079. *Die vast Cecilie*, i. *die vaste Cecile*. — *Cecile* : *ghile*.

1082. *Wat so die in eer bedwanc*
Hevet.

Namelijk de *Avonture*.

1093. *Dien willen*, i. *dien willer*.

1106. *Over ware*, i. *oer waer*. Doch zie B. I, op v. 137.

1117. *Ute : geluyt*, i. *uut : geluut*.

1123. *Cronen*, i. *crone*.

1153. *Sijn haer was kersp eñ blont*. — Het ideaal van een schoon kind is in Vlaanderen nog « een blonde krullebol ». — *Kersp*, gekrold. Van de krullende mane van den leeuw sprekende, zegt Maerlant in der *Naturen Bloeme*, II, v. 1115 : « *kersp in den hals*. »

1155. *In die ogen hi goedertieren*, i. *in die ogen was hi g*.

1159. (Opschrift.) *Eñ scilt*, i. *een scilt*.

1140. *Hen*, aldus.

1153. *Eñ die stegereep van goude*. — In Vlaanderen nog *stegereep*, in Holland echter *stijgbeugel*. Het angs. heeft *Sti-rope*, het eng. *stirrup*. Het woord bewijst dat het tuig oorspronkelijk enkel een reep of koord was, waarin de voet steunde. Het schijnt ook dat men in de eerste steekspelen en kruistogten zich enkel bediende van litsen uit kostelijke stoffen gemaakt. In Normandië moet men evenwel reeds van in de elfde eeuw zich van den *stijgbeugel* bediend hebben.

1160. *En*, aldus. Zoo ook v. 1173, 1174 en 1177.

1165. *Want het was tien tiden een*. — Namelijk ten tijde van Alexander, d. i., in aloude tijden maakten Noorwegen en Denemarken maar één land uit.

1164. *Daet*, i. *dat*.

1166. *Het was Scollant doe gemein*. Engeland en Schotland waren toen een gemeenschappelijk land. — *Scollant*, B. VII, v. 1770, *Scollant*; doch *Scollant* is de gewone oude vorm. Zoo ontmoet men hem, onder anderen, in het reglement van scheepvaart en tolheffing op het Zwin, van den jare 1252, uitgegeven in de *Bijdragen tot de Oudheid en Geschiedenis, inzonderheid van Zeeuwsch-Vlaanderen, verzameld door H.-Q. Janssen en J.-H. Van Dale*, V^e d., bl. 37.

1168. *Bartanien seinde daer met crachte*
Enen boem die gansen droech.

— Deze sage berust op onnauwkeurige waarnemingen, welke ik niet weet of ze reeds verklaard zijn. In het *Wonderlijk Schadt-Boeck der Historien*, Antwerpsche uitg. 1670, 2^e d. bl. 82, leest men « van sommige Voghels [Clakis geheeten] die in de eylanden van Hebride of Schotlant van boomen voortkomen. » De schrijvers van dit werk zeggen onder anderen : « Munsterius, in zijn beschrijvinghe van der werelt, sprekende » van Schotlant, seght dat daer boomen gevonden worden, die » vruchten draghen inde bladers gewonden, ende dat dese vrucht » als sy compt rijpe te worden ende int water te vallen, dwelcke » aen de voet vanden boom staet, in een levende Vogel verandert, de welke sy noemen boom-gans. »

Doch de schrijvers geven eene andere, meer naar rede en waarneming overhellende verklaring van het feit. Het gebeurde wel, zeggen zij, dat wrakken van schepen of verrotte boomen op de kusten van Schotland (want daar schijnt het verschijnsel te zijn opgemerkt) werden gedreven. Daar kleefden zekere schelpen of mosselen aan, waaruit men gezien heeft dat met der tijd vogelen kwamen, even als kiekens uit de eijeren.

De zoogenaamde boeken van Plinius, gedrukt te Arnhem (ook te Campen) 1610, vermelden hetzelfde verschijnsel; doch in plaats van schelpen zijn het daar kleine sponsen waaruit de wondervogels te voorschijn komen. Deze heeten er ook *Brenthe* of *Bernele*, in plaats van *Clakis* of *Clakigouse*.

Andere schrijvers laten in Ierland vogels wassen « van seker gomme die van de sapijn-boomen soude druppen, dewelcke eerst in eyerschalen lagen diese door-picken, ende vliegen soo wech, oft swimmen int water als Eynde. » (*Wonderlijk Schadt-Boeck*, II, bl. 85.)

Wat men uit dit alles redelijk kan opmaken is, dat in de holligheden van wrakken of van gestrande oude boomen, zeevogels hunne eijeren zullen gelegd en uitgebroeid hebben, en dat de kinderlijke verbeelding der vroegere kustbewoners van Groot-Britaniën iets geheimzinnigs hierin gezien heeft.

1171. *Seide, l. seinde, zond.* Men hoort nog wel eens *sendege*.

1176. *Eñ daertoe menege diere miraude.* — Om het rijm gebruikt hier de dichter de term *miraude*, op v. 881 stelde hij *Smaragdus*. Nog noemen wij dien kostelijken steen *Smaragd*.

1182. *Dus sprac hi tengen die daer quamen.* — *Tengen, l. ten genen*, tot degenen.

1183. (Opschrift.) *l. Dat al die werelt hem gehoerech was.*

1196. *Dus wart, l. dus waert, d. i., ware het.*

1201. *Al verwan ickene met stride,*
Dan mi te diene in allen tijde.

— *Te diene, l. te dienne.* De zin is : « al verwon ik hem in den strijd om mij altijd te dienen. » Doch beter misschien stonde de komma achter *dan*. « Al verwan ik hem dan ook... »

1208. *Dat el niet dan vrede*
Mi en es te wesen onderdaen.

l. Dat el niet dan vrede
En es mi te w. o.

1217. *Met wer cracht hebbic gecregen, beter : met wer cracht ic hebbe g.*

1220. *Wart gi werdich sijt, l. want gi w. s.*

1221. *Te enen here, l. tenen here.* Het was zeker op voorspellen geschreven.

1225. *U coninc voor uw c., zal mede aan den voorlezer te wijten zijn.*

1240. *Verwonnet di, l. verwonnedi, verwonnet gij.*

1242. *Genenen strijt, geen eenen, niet eenen.* Zoo spreekt men nog dagelijks in Vlaanderen. Ik aanzie het dus niet voor eene schrijffout in plaats van *genen*.

1246. *Men vint lesende in boeken*
Dat een ander werelt es,
Daer tfolc heet antypedes.

— De schrijver van de *Natuurkunde van het Geheel-al*, na volgens Aristoteles gezegd te hebben,

Dat erdrike es al ront,

geeft hiervan de volgende beschrijving :

- v. 1641. Die luden wanen, dat hier onder
 Ene werelt es, en hebbens wonder :
 Het es eene werelt al,
 Onder, boven, berch en dal.
 Maer si sijn menigher maniere
 Daer in, mensche en dieren ;
 Wat lude hier onder ons wonen,
 Ne weten wi niet noch ne conen :
 Maer also wel segghen si
 Dat onder hare voete sijn wi,
 Als wi van hem luden segghen :
 Want voet ieghens voet wi leggen :
 Also wel hebben si tirmament
 Boven him als wi in Ghent ;
 En alst hem is middernacht,
 So hebben wi meest der zonnen eracht,
 Want dan ist ons middag recht.

Men leest met vrucht de aantekeningen van Clarisse hierover, in de uitgaven van het werk, bl. 475-477.

In den reeds gemelden *Liber floridus*, eene compilatie in het begin der twaalfde eeuw, of op het einde der elfde eeuw, in de abtdij van Sint Omaars gemaakt, welk werk Maerlant welligt gekend heeft, staat bl. 95 (Hs. der Gentsche boekzaal) : *Zona australis temperata filiis Ade incognita, plaga antipodum*. Het blijkt dus dat reeds lang vóór Maerlant in Vlaanderen het bestaan was aangenomen van een onbekend land, het land onzer tegenvoetelingen. Dante, in den laatsten zang van zijn *Inferno*, schijnt deze meening als iets geheel nieuws voor te dragen.

1259. In allen lande es hi coen,
 En twivelt hi niet doen.

In alle landen wordt hij voor dapper gehouden degene die in zijn handelen niet wankelt. — Men zou kunnen lezen :

- In alle lande, es hi coen,
 En twivelt hi niet doen,
 Die sterke macht al besoken.

In ieder land, zoo hij koen is, zoo hij niet twijfelt (aarselt) te handelen, kan de sterke alles beproeven. — Misschien is dit alles een inschuijsel van den kopist. Immers *twivelt hi* is een jongere vorm; in de dertiende eeuw zou men geschreven hebben *twivelt hem*. — *Macht* = *mag het*, kan het.

1262. *Ja en*, l. *ja en*, immers, wat meer is. Deze zinsnede is vragender wijs en moet als zoodanig geteekend zijn, in plaats van met eene punt.

1265. *Dat ic die nieue heb bedwongen*. — *Nieue*, l. *niene*. Dat ik die (namelijk de andere werelden) nog niet bedwongen heb.

1280. *At en ghinc slapen gaen*. — Men lette hier op de oude gewoonte van kort op het avondmaal zich naar bed te begeven. Wat het rijm betreft, in acht regels komen wij het zesmaal tegen.

1284. *Datse niemen entmocht se sien*,
 l. *Dat se nieman en mochte sien*.
 1285. *Waer soe die scepeliede waren*,
Die bider see souden varen,
Si en consten bi saken negene,
Noch bi naelden, noch bi steene,
Die leide sterre niet ghevinden.

— *Scepeliede*, in Vlaanderen nog gebezigd voor al wie hun vak van varen maken. Wij spreken steeds uit *schip*- of *scheep*liën, nooit echter *schipmans*, gelijk deze woorden bij de ouden, gewis bij dialektverschil verwisseld werden, waarvan men voorbeelden vindt in *der Naturen Bloeme*, B. IV, v. 886 (bl. 478).

In den algemeenen zin zijn *scipman* en *sciptieden* thans meestal vervangen door *zeeman* en *zeelieden*; het is in deze beteekenis dat hier *scepeliede* moet worden genomen. Verg. Clarisse, op de *Natuurkunde van het Geheel-al*, bl. 416, en Weiland, op *Schipper*. — *Noch bi naelden noch bi steene*. Deze woorden bewijzen dat het kompas noch door Flavio Goio in 1502, noch door Marco Polo in 1260 ontdekt is, maar vroeger nog van de Vlamingen moet bekend zijn geweest. Verg. het hier boven

vermelde werk van Clarisse, bl. 477. — *Leide sterre*, i. *leide-sterre*, de leidstar, d. i., de noordstar.

1514. *Vele liede mercten das*,

Doe die dageraet op stoet,

Si snelde eer met groter spoet,

Eñ voer dage te hove waert.

— Er is hier duidelijk iets uitgevallen, en wel wat de latijnsche dichter uitdrukt door:

*Luciferumque ferunt primum cessisse diei
Venturae, et reliquis nondum cedentibus astris.*

Wat door het volgende misschien zou kunnen terug gegeven worden:

Vele liede mercten das,

Dattie vroegesterre was verdsenen,

Entie ander sterre noch scenen

Doe die dageraet, enz.

Si van den volgenden regel slaat dus op *vroegesterre* of *morgensterre*. Indien Maerlant de twee verzen van zijn model over het hoofd gezien had, dan zou *hielden* van v. 1516 in *hielden*, en *ware* van v. 1518 in *waren* moeten veranderd worden, als passende op « vele liede » van v. 1514. Doch al is het waar dat onze dichter zeer willekeurig zijn model volgt, ook hij zal op meer belangrijke natuurverschijnselen gewezen hebben dan het zwijgen der nachtegaal, wanneer hij zei: « vele liede mercten das ». Alleen de uitdrukking *te hove waert gaen* kan strijd lijden: men vindt toch steeds van de hemellichten *te hove gaen* niet *te hove waert gaen*. Ik zal opmerken dat Maerlant het om zijn rijm noodig had, en dat was bij hem veel, om niet meer te zeggen.

1520. *En die wile was so bi*.

Misschien te lezen:

En die wile soe was bi.

En het uur het was daar. — *So = soe*, zij. Hier maakt en het vers vloeiender dan *ende*.

1538. *Die coninc achemeerde hem wale*. De koning schikte zich prachtig op. — *Achemeerde*, bastaardwoord, waarvan de oorsprong volkomen verklaard is door Gachet in zijn aangehaald *Glossaire*. Hij vermeldt *ACESME*, *armé*, *préparé*, *orné*, *paré*, en geeft eenige voorbeelden op zoo uit de oude schrijvers als uit de nog levende fransche tongvallen. De aart der ceremonie duidt aan, dat Alexander zich in zijne koninklijke en veroveraars waardigheid vertoonde. Men komt ook wel het bijv. naamw. *achemant* voor, b. v. in Lancelot: — in den zin ven uitgerust, gewapend:

II, 40,567. *Die voren quam sere achemant*,
Seilt an den hals, spere in die hant.

In dien van opgeschikt:

II, 15,751. *Die vrouwen, diene trachten daer*,
Quamen te hem sanderdages daernaer,
Wel gepareert ende achemant.

1540. *Daer was feeste eñ boele*. Het was er feest en geschenkpertij. — Het is nog de gewoonte, wanneer men eenigen tijd van de zijnen afwezig is geweest, vrienden en kennissen geschenken mede te brengen. Dit wordt hier op eene feestelijke wijze gedaan, wat uitgedrukt wordt door *boele*. Bij Kilian is *Boel* vertaald door *dos, bona a defuncto relicta: pars haereditaria*. Het is dus elk bij eene bijzondere gelegenheid of plegtig geschenk. Maerlant maakt het synoniem van gifte, gelijk uit het daar opvolgend vers blijkt:

Selve gaf hi grote gichten (giften).

Voor het hier besproken vers leest men in den *Spiegel historiael*, 14, 55, 5:

Daer was feeste meer dan feeste.

1549. *En dien dien God dies onste*,
Dat eem noit man veruinnen en conste,
Eem quam coude eñ grote pine,
Dat hi veel eñ beswalt onder die sine.

D. II.

50

En dengenen dien God gunde dat nooit man hem overwinnen kon, hem overkwamen koude en smart, zoo dat hij onder de zijnen nederviel en bezwijmde. — *Veel*, l. *vel*, d. i., viel. — *Beswallt*, imperf. van *beswelten*, bij Kiliaen voor vlaamsch opgegeven, en verklaard door *deficere*, *languescere animo*, *linqui animo*. In dezelfde beteekenis geeft hij ook *Swelten* op, en noemt het oud-vlaamsch. Dit laatste alleen is onder ons nog gebezigd in den zin van zwijmend sterven, meestal van rundvee gezegd.

1555. *Halpe men*, l. *help men*.

1459. *Souden*, l. *soude*.

1565. *Puls*, pols. Westvlaamsche uitspraak.

1567. *Baroen*, l. *baroene*, baronnen.

1575. (Opschrift.) *In dier sijne doet*, l. *in dier wile s. d.*

1589. *Die hemel wilt halen*, l. *die hemel wilt mi h.*

1597. *Oste gygante*, l. *ostie g.*

1410. *Ik moet daer*. — In plaats van *daer* staet, gelijk doorgaans, het verkortingsteeken *d'*. Volgens de tegenwoordige spreekwijze in Vlaanderen is *der* nauwkeuriger.

1419. *Eñ hi en conste niet genomen*. En hij kon hem niet noemen. — *Conste*, l. *consten*, d. i., *conste hem*.

1456. *Eñ some hiet hise Alexandrine*.

Misschien te lezen :

Eñ some hietse A.

Sommigen noemen ze (namelijk Bucefalia) Alexandrine. Het is immers niet waarschijnlijk dat de dichter, in een' nog langeren regel dan hier staat, zal geschreven hebben dat Alexander wankelde omtrent den naam, welken hij wilde geven aan de stad door hem op den Hydaspus gesticht tot aandenken van het geliefkoosd paard dat, in den beslissenden veldslag, van vermoeijenis zoo wel als van ouderdom bezweek. Maerlant spreekt zoo, gewis met het oog op zijn' eigen tijd, toen van geen Bucefaline meer spraak was, terwijl men nog meer dan één Alexandria kende.

1457. *Hi bescreef in elke stede*

Enen coninc.

— Voor *in elke* staat er in het afschrift *melke*, wat wel op een misstellen of miszien van Schmeller mag gesteld worden. Doch ik had beter mijn eens aangenomen stelsel bijgebleven om ook hier des afschrijvers lezing te eerbiedigen. — *Bescreef*, schreef voor, verordende. De zin is : « Alexander bepaalde, dat in elke der (twaalf voornoemde) steden een koning regeeren zoude. » De dichter veronderstelt dat in elk der landen, welke de oversten van Alexander, na dezes dood, onder elkander verdeeld hebben, eene stad was met name Alexandrië, als of de koning, met het oog op dergelijke verdeeling, die steden had doen bouwen.

1445. *Een vaden*, l. *een van den*.

1447. *Eumenidus en Perdicas*. — De dichter bedoelt *Eumenes*. Door gantsch het werk echter staat Emenidus, Eenmenidus Eumedinus. — *En*, l. *eñ*.

1455. *Droech een tvenijn*. — *Een*, l. *eem*, d. i., hem = zich. Het venijn voer, letterlijk : droeg zich het venijn. Het fr. zegt ook : *se porta*.

1454. *Sine ogen ghingen te stare staen*. — Voor *te stare staen* bezigt men thans *stark staan*. Staat het oog staar, dan is het gezicht verloren, van daar *staar*, het lat. *cataracta*, de verduistering achter den oogappel. De Vlaming zegt nog *sterre zien*, onbewegelijk kijken, echter meestal *staal kijken*, voor onbewegelijk blikken, zoo dat het gezicht onzeker wordt. Voor *te stare staen* lees ik mede *te stale staen* in den Lancelot :

II, 41,968. Ende sine oegen gingen te staele staen.

1484. *Een cort*, l. *een corts*, eene koorts. In de middeleeuwsche schriften is *Corts* bestendig mannelijk, gelijk zijn synoniem *Rede*.

1490. (*Een graf*) *Van .x. voeten eñ marberijn*. — *Eñ* is overtoellig, zoo wel om den zin als om de maat. Het zal wel het bijvoegsel van eenen afschrijver wezen.

1492. *Fein*, l. *een*.

1498. *Dat was die gene die Achers sochte*.

Hi macte, seget dat gedochte,

Alexandere een diere graf.

— *Sochte* : *dochte*, l. *stichte* : *dichte*. — *Macte*, zoo is de uitspraak nog te Kortrijk.

1514. *Hise*, hij haar, namelijk 's dichters beminde. Naar onze redeneering diende er te staan *hien*, d. i., *hi hem*, namelijk *den naam* der beminde; doch het *eren name* van twee verzen lager bewijst dat Jacob wel degelijk zoo geschreven heeft. Over den naam dier geliefde, in de drie opvolgende verzen zoo geheimzinnig opgegeven, sprak ik reeds in de *Aant.*, B. II, op v. 1246 (dl. bl. 521). Wat ik daar vergat, was te melden dat de uitroep op de onstandvastigheid der wereldsche zaken ook bij den latijnschen dichter het slot uitmaakt van den tweeden zang, wat mijne redeneering verzwakt.

1519. *Waer si so sijn*, l. *waer so si sijn*.

1522. *Bteren*, l. *beteren*. Op voorlezing geschreven.

1527. *Eñ oec om een half jaer*

Was over dien boec gedicht.

— Dichtte Jakob een half jaar over het geheele werk, of wel over het tiende boek alleen? Zeker over den geheelen *Alexander*, want gantsch zijne redeneering raakt het werk in 't algemeen.

1541. *Sinen hopen*. — *Hope*, in 't mannelijk geslacht, gelijk reeds vroeger is aangewezen.

